

PhD ÉRTEKEZÉS

dr. Nagy Anita

MISKOLC

2007

MISKOLCI EGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
DEÁK FERENC ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI
DOKTORI ISKOLA

dr. Nagy Anita

ELJÁRÁST GYORSÍTÓ RENDELKEZÉSEK
A BÜNTETŐELJÁRÁS BÍRÓSÁGI
SZAKASZÁBAN

(PhD értekezés)

**Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi
Doktori Iskola**

A doktori iskola vezetője: Dr. Bragyova András Dsc egyetemi tanár

A doktori program címe:

A magyar állam- és jogrendszer, a jogtudomány továbbfejlesztése

Vezetője: Dr. Gáspárdy László egyetemi tanár, az MTA doktora

Az alprogram címe:

A bűnügyi tudományok fejlődési tendenciái

Vezetője: Dr. Farkas Ákos egyetemi tanár

Tudományos vezető: Dr. Róth Erika egyetemi docens

**MISKOLC
2007**

TARTALOMJEGYZÉK

TUDOMÁNYOS VEZETŐ VÉLEMÉNYE

BEVEZETÉS	1
------------------------	---

I. FEJEZET

TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS	5
-----------------------------------	---

1. A bíróság elé állítás történeti fejlődése	5
2. Távollévő terhelttel szembeni eljárás történeti fejlődése	18
3. Lemondás a tárgyalásról történeti fejlődése	38
3.1. Vádalku fogalma	39
3.2. A vádalku elhelyezése a büntető eljárásjog kompromisszumos eljárásaiban	42
3.3. Plea bargaining történeti fejlődése az USA-ban	45
3.4. A plea bargaining eljárás	47
3.5. Vádalku Európában	55
3.5.1. Spanyolország	55
3.5.2. Olaszország	56
3.5.3. Németország	58
4. A tárgyalás mellőzéses eljárás történeti fejlődése	60
Összegzés	75

II. FEJEZET

EURÓPAI KITEKINTÉS	78
---------------------------------	----

1. Az emberi jogok, - különösen a tisztességes eljáráshoz való jog – és a büntetőeljárás kapcsolata	78
1.1. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye	83
1.2. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikke	87
1.2.1. A bírósági eljáráshoz való jog	90
1.2.1.1. A bírósági döntéshez való jog	94
1.2.1.2. Törvény által felállított bírósághoz való jog	96
1.2.1.3. Független és pártatlan bírósághoz való jog	96
1.2.1.4. Nyilvános tárgyaláshoz való jog	99
1.2.2. Az eljárás ésszerű időtartama	104
1.2.2.1. Az időtartam számításának módja büntető ügyekben	109
1.2.2.2. Az eljárás befejezésének ideje	111
1.2.3. Jogorvoslathoz való jog	112
1.2.4. A büntetőeljárás különleges garanciái	115
1.2.4.1. Az ártatlanság vétele	116
1.2.4.2. A védelemhez fűződő jog	119
1.2.4.2.1. A vádról történő megfelelő tájékoztatás	122
1.2.4.2.2. A védekezéshez szükséges idő és eszközök biztosítása	124
1.2.4.2.3. A tárgyaláson való személyes jelenlét és védőhöz való jog	128
1.2.4.2.4. A fegyverek egyenlőségének elve	133
1.2.4.2.5. A tolmácshoz való jog	136

2. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye és az Európai Unió	139
---	-----

3. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának „ajánlásai” az eljárás gyorsítására, egyszerűsítésére vonatkozóan	149
3.1. R (81) 7 számú Ajánlás az igazságszolgáltatás igénybevételét megkönnyítő eszközökről	151
3.2. R (86) 12 számú Ajánlás a bíróságok túlterheltségének megelőzésére és csökkentésére vonatkozó egyes intézkedésekről	153
3.3. R (87) 18 számú Ajánlás a büntetőeljárás egyszerűsítéséről	154
3.3.1. A diszkrecionális vádelv alkalmazása	155
3.3.2. Alkalmazása a kisebb és tömeges bűncselekményeknél	156
3.3.2.1. Az ún. sommás eljárás	156
3.3.2.2. A bíróságon kívül megegyezés	157
3.3.2.3. A körülményeknél fogva csekély jelentőségű ügyekben történő egyszerűsítés	157
3.3.3. A hagyományos bírósági eljárás egyszerűsítése	158
3.4. R (94) 12 számú Ajánlás a bírák függetlenségéről, hatékonyságáról és szerepéről	161
3.5. R (95) 12 számú Ajánlás a büntető igazságszolgáltatás irányításáról	164
IV. Az európai elfogatóparancs - mint eljárást gyorsító intézkedés	166
1. Az európai elfogatóparancsról	166
2. A német alkotmánybíróság döntése	173
3. A lengyel alkotmánybíróság döntése	175
Összegzés	177

III. FEJEZET

NEMZETKÖZI KITEKINTÉS	183
1. Olasz modell	184
2. Osztrák modell	187
3. Német modell	189
4. Lengyel modell	195
5. Francia modell	198
Összegzés	203

IV. FEJEZET

A KÜLÖN ELJÁRÁSOK HATÁLYOS SZABÁLYOZÁSA	203
1. Bíróság elé állítás	203
1.1. Az eljárás alkalmazásának feltételei	203
1.2. Nyomozás, vádemelés, az ügyész feladatai	207
1.3. A tárgyalás előkészítésével kapcsolatos feladatok	211
1.4. Az elsőfokú bírósági tárgyalás	212
2. Eljárás távollévő terhelttel szemben	217
2.1. Nyomozás és az ügyész eljárása	223
2.2. A bíróság eljárása az ismeretlen helyen tartózkodó vádlottal szemben	227
2.3. Eljárás a külföldön tartózkodó terhelt távollétében	231
3. Lemondás a tárgyalásról	233
3.1. A külön eljárás viszonya az általános eljárási szabályokhoz	233

3.2. Az eljárás alkalmazásának általános feltételei	237
3.3. Együttműködő terhelttel szembeni eljárás	238
3.4. Az ügyész eljárása	239
3.5. A bíróság eljárása	241
3.6. A másodfokú bíróság eljárása	244
4. Tárgyalás mellőzése	247
4.1. A tárgyalás mellőzésének feltételei	250
4.2. A tárgyalás mellőzésének jogkövetkezményei	254
4.3. A bíróság eljárása	255
4.4. Speciális jogorvoslati rendelkezések	256
Összegzés	260

V. FEJEZET

A BÜNTETŐ ÜGYEK ELHÚZÓDÁSÁNAK OKAI	267
1. Az ügyek elhúzóási okainak csoportosítása	269
1.1. A vádlott meg nem jelenése, elővezetés nem teljesítése	270
1.2. A tanúk meg nem jelenése	274
1.3. A tanú elővezetésének nem teljesítése	275
1.4. A szakértői vélemény késedelve	280
1.5. Megkeresés eredménytelensége, a tárgyaláson felmerült új bizonyítási indítvány	276
1.6. Az ügyész meg nem jelenése	277
1.7. Idézés szabályszerűtlensége	277
1.8. A védő meg nem jelenése	279
1.9. A bíróság működése körében felmerülő ok.....	280
1.9.1.Kitűzési késedelem.....	280
1.9.2.Ésszerűtlen egyesítések.....	281
1.9.3.A tárgyalás időbeli folytonosságának elmulasztása	281
1.10. Egyéb elhúzóási okok.....	282
1.10.1. BV intézetnek felróható hibák	282
1.10.2. Elfogultsággal kapcsolatos ok	282
1.10.3. Az eljárás elhúzóását megakadályozó megoldások	
1.10.3.1. Kifogás	283
1.10.3.2. A soron kívüli eljárás	286
1.10.3.3. Egyéb technikai segítség	288
Összegzés	288

VI. FEJEZET

STATISZTIKA	291
Összegzés	296
Magyar nyelvű összefoglaló.....	302
Idegen nyelvű összefoglaló.....	305
Irodalomjegyzék.....	308
Publikációs jegyzék	326
Melléklet.....	328

AJÁNLÁS

dr. Nagy Anita

Eljárást gyorsító rendelkezések a büntetőeljárásban

c. Ph.D értekezéséhez

A Szerző doktoranduszként a Polgári Eljárásjogi Tanszéken kezdte meg posztgraduális tanulmányait, munkáját a Kar Doktori Iskolájának korábbi vezetője, Prof. Dr. Gáspárdy László segítette. A Miskolci Városi Bíróságon előbb fogalmazóként, majd büntető ügyszakos bíróként dolgozó dr. Nagy Anita azonban úgy gondolta, hogy a jogalkalmazói gyakorlatot és a tudományos kutatást összekapcsolva a büntetőeljárás területén jobban tudná hasznosítani napi munkája során szerzett tudását, tapasztalatait. Így – kissé rendhagyó módon – csupán az abszolutórium megszerzését, a téma és témavezető váltást követően, 1997-től kísérem figyelemmel tudományos tevékenységét. Az időközben az egyetemi oktatásba is bekapcsolódó, pályát módosító Szerző közelebb került a tudományos kutatómunkához, elméleti ismeretei jelentősen bővültek.

Rövid bírói pályafutása alatt a gyakorlatban is szembesült dr. Nagy Anita azzal, hogy a bíróság nem lenne képes megbirkózni a rá háruló munkateherrel, ha a jogalkotó nem tenné lehetővé, hogy az ügyek egy részében – elsősorban a csekélyebb súlyú bűncselekmények miatt folyó eljárásokban – az egyes formaságok mellőzésével gyorsabban hozzon döntést az eljáró tanács.

Az elhúzódó, ésszerű időn belül be nem fejezett eljárások számának, arányának növekedése nem speciálisan büntetőeljárás jogi, sőt nem is kizárólag hazai probléma. A szerző gyakorló bíróként tapasztalta, hogy nem csak az eljárás magánszemély résztvevőinek, így különösen a terheltnek és a sértettnek származhat hátránya abból, ha az eljárás hosszú ideig tart, de a bírót is többletkötelezettségek terhelik.

Bár a büntetőeljárásról szóló jogszabályok korábban is viszonylag széles körben teremtettek lehetőséget az eljárás gyors, az átlagostól egyszerűbb lefolytatását biztosító szabályok alkalmazására, ezek összegző feldolgozásával a tudomány mind a mai napig adós. Több az egyes, az eljárás gyors lezárását lehetővé tevő külön eljárások kérdéseit feldolgozó tanulmány jelent meg, de monográfia, nagyobb terjedelmű összegző írás nem látott napvilágot. E hiány pótlására vállalkozott a szerző.

A jogtörténeti gyökerek feltárását követően dr. Nagy Anita dolgozatában megvizsgálja, mit vár a hazai jogalkotótól és jogalkalmazótól az Európa Tanács és az Európai Unió. Nem csupán az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikkének 1. pontjában, a tisztességes eljáráshoz való jog részjogosítványaként deklarált az ésszerű időn belüli eljáráshoz való jog, de az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága több ajánlásában is foglalkozott az eljárás időszerűségének biztosításával. Ezeket a Szerző is elemzi dolgozatában.

Az egyes, a témakörhöz tartozó külön eljárások hatályos szabályozását bemutató fejezetet követően a szerző olyan, a büntetőeljárásai rendelkezésekkel kapcsolatos kérdésekre is kitér, amelyeket kevesen vettek számításba az eljárás időszerűségének tárgyalásakor. Úgy vélem, a munka összegző jellegén kívül ez, a büntető ügyek elhúzódásának egyéb okait feltáró V. Fejezet az, ami egyértelműen újdonságot jelent a szakirodalomban.

A Szerző az Európai Emberi Jogi Bíróság esetjogát és a hazai jogalkalmazói gyakorlat egyes jellegzetességeit is beépíti dolgozatába, megállapításait statisztikai adatokkal igazolja. A stílus olvasmányos, nem csak a „vált fülűek” számára érthető, a dolgozat szerkezete jól tagolt, áttekinthető, a felhasznált hazai és külföldi szakirodalom bőséges.

A Ph.D dolgozatok olvasásakor néha úgy gondoljuk, hogy egyes részeket nem, vagy nem így illesztettünk volna a dolgozatba, más problémákról bővebben értekeztünk volna, de nem szabad szem elől téveszteni, hogy a nagy lélegzetű írás egyik érdeme, újdonságértéke éppen abban áll, hogy a Szerző szemszögéből, az általa hangsúlyosnak tartott kérdéseket kiemelve készült, amelynek olvasói, bírálói lehetünk, de társszerzői nem.

Mint a meglehetősen önállóan dolgozó Szerző témavezetője őszintén örülök, hogy a dolgozat elkészült, s bízom abban, hogy a következő diplomaosztó ünnepélyes egyetemi szenátus ülésen dr. Nagy Anitát is doktorrá fogadják az egyetem rektora és a karok dékánjai.

Dr. Róth Erika
egyetemi docens

BEVEZETÉS

Egy disszertáció megírásánál legnehezebb feladat a bevezetés megírása, azaz a tanulmány elkezdése. Ez az én dolgozatom megírásakor sincs másképp, így úgy gondoltam, hogy a bevezetésben azokat az okokat tárnám fel, amelyek ezen választott téma megírásához vezettek.

Még a Miskolci Városi Bíróságon 1997-ben (a dolgozatom elkezdésekor) megfogalmazódott bennem, hogy miképpen lehetne az eljárásokat gyorsítani, hiszen gyakran tapasztaltam saját bőrömön is, hogy pertörténetet kellett írni egy-egy ügyben arra vonatkozólag, mi okozhatja az ügyek elhúzódását, s amely pertörténet írása nem okozott nagy örömet, figyelemmel arra, hogy mellette rengeteg kurrenciális teher nehezedett ránk.

A büntető igazságszolgáltatással szemben megnyilvánuló alapvető követelmény a valóságnak megfelelő tényállás törvényes eljárás keretében történő megállapítása.

Ezen alapkritérium mellett megfogalmazódó további elvárás az időszerűség, azaz a büntetőügyek gyors felderítése és a jogkövetkezmények oly módon történő alkalmazása, hogy azok lehetőleg minél gyorsabban kövessék a jogellenes tettet.¹

Így 1997 óta keresem azokat az okokat, amelyek az ügyek elhúzódásához vezettek.

Emellett érdekelt az is, hogy a büntetőeljárásban milyen eljárást gyorsító rendelkezések vannak (bíróság elé állítás, tárgyalás mellőzése stb.) amelyekről úgy lehet írni, hogy áttekintjük azt is, hogy korábban a magyar jogi szabályozásban milyen formában jelentek meg ezek a jogintézmények,

¹ Gimesi Á.: A „hagyományos” egyszerűsítő külön eljárás szerepe és szabályozásuk dilemmái. Büntető Eljárásjogi Olvasókönyv (szerk: Tóth Mihály), Osiris Kiadó, Budapest. 2003. 459. o.

illetőleg összevethetjük ezeket az eljárási formákat más országbeli megoldásokkal és az Európa Tanács Ajánlásaival.

Mielőtt azonban ezekről a kérdésekről részletesen szólnék, nézzük meg, hogy miért is ilyen fontos az ügyek elhúzódásáról beszélni. Az eljárások ésszerű időtartamával az Európai Emberi Jogi Bíróság is sokat foglalkozott, hiszen az Európai Emberi Jogi Egyezmény 6. cikkelye a tisztességes eljárás „fair eljárás” követelményei közé sorolja” az ésszerű időtartamot.

Az 1980-as évek végén és az 1990-es évek elején a magyar büntető igazságszolgáltatásnak több kihívással kellett szembenéznie. „Az első a bűnözés megtöbbszöröződése, ami együttjárt a lakosság biztonságérzetének csökkenésével, a második a bűnözés új formáinak megjelenése (gazdasági bűnözés, kábítószerbűnözés stb.) az erőszakos bűncselekmények növekedése, a harmadik a bűncselekmények elkövetésében a szervezettség jeleinek megjelenése.”²

Az eljárás elhúzódását megakadályozó törekvések azonban régre nyúlnak vissza a történelemben, ezt példázza már az I. László királyunk idejéből fennmaradt III. dekrétum 24. része, amely a pert halogató bírákról szól: „ha valaki a perben való ítélethozatalt 30 napnál tovább halogatja, akkor verjék meg.”³

Természetesen a mai szabályozás nem ilyen „egyszerű”, hiszen az eljárások elhúzódása a bíróságok túlterheltségén túlmenően, nagymértékben a hatályban lévő jogszabályok adta lehetőségektől függ.

Nem mindegy ugyanis, hogy

- a vádlott kézrekerítésére milyen eszközök állnak rendelkezésre
- az eljárás befejezhető-e tárgyalási szakasz megtartása nélkül

² Farkas Á. - Róth E.: A büntetőeljárás jog fejlődése az 1980-as, 1990-es években. Facultas Nascitur Miskolc, 2001. 109. o.

³ Stipta I.: A magyar bírósági rendszer története. Debrecen, Multiplex Media, 1998. 174. o.

- lehet-e a tárgyalási szakaszt lerövidíteni /idézés kibocsátása nélkül, azonnal bíróság elé állítani/

Vavró István a büntetőeljárás időtartamának alakulásával foglalkozó tanulmányában 1990-ben kifejtette: „a bűnözés egyébkénti ugrásszerű növekedése közvetlenül nem jelent meg a bírósági ügyforgalom lelassulásában, a pertartam növekedése inkább a többvádltas, halmazati büntetést igénylő vagyon elleni bűncselekmények miatt következett be.”⁴

Mindenesetre az eljárások elhúzódása olyan jelenség, amelyet statisztikai adatok alátámasztanak, így a Legfőbb Ügyészség kiadványában foglalt adatok szerint⁵ már 1991-ben a jogerős határozattal befejezett 49.884 ügyből a fél esztendőnél tovább húzódó perek száma – a nyomozás elrendelésétől a jogerős bírói döntésig számítva – 18.359 volt.

A bírósági eljárások elhúzódásának megakadályozására szolgálhatnak azok a külön eljárások, amelyekről dolgozatomban szólni kívánok. „Az egyszerűsítő külön eljárások azt a régi, és teljesen megnyugtatóan aligha megoldható dilemmát hordozzák magukban, hogy meddig lehet elmenni a gyorsítás és egyszerűsítés útján, alapvető garanciák sérelme nélkül. Röviden: mi a napjainkban egyébként szükségszerűen felmerülő egyszerűsítés ára, s ez nem túl magas-e a remélt eredményhez képest.”⁶

⁴ Vavró I.: A büntetőeljárás időtartamának alakulása, Statisztikai Szemle 1990/11. sz. 845. o.

⁵ A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai 1991. Legfőbb Ügyészség Büntetőbírósági Főosztályának és az Ügyészségi Számítástechnika-alkalmazási és Információs Központjának kiadványa I. kötet

⁶ Bánáti J. – Belovics E. – Csák Zs. – Sinku P. - Tóth M. - Varga Z.: Büntető eljárásjog. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 459. o.

A következőkben ezekre az eljárás gyorsításával foglalkozó kérdésekre keresek választ azzal, hogy a

- mai magyar büntetőeljárásban az eljárás gyorsítását eredményező külön eljárások történeti fejlődését és később majd a hatályos szabályozást és ezzel kapcsolatos problémákat veszem górcső alá;
- majd az emberi jogokon keresztül – az Európai Emberi Jogi Egyezmény 6. cikkelyére figyelemmel – a „tisztességes eljáráshoz való jogot” elemzem, különös tekintettel az „ésszerű idő” fogalmára;
- az Európai Emberi Jogi Bíróság ítéleteinek tükrében az eljárás elhúzódásának okait vizsgálom meg;
- ezt követően az Európa Tanács Ajánlásaival összevetve nézem meg a magyar szabályozást;
- majd az európai elfogatóparancsot – mint eljárást gyorsító intézkedést vizsgálom
- nemzetközi kitekintésként az egyes országbeli eljárást gyorsító modelleket elemzem; s végül
- a bíróságok munkáját „késleltető” rendelkezéseket tárgyalom (tárgyalás elnapolásának és elhalasztásának okai) statisztikai adatokkal alátámasztva;

Így dolgozatomban összefoglalóan arra keresem a választ, hogy milyen hatékony eljárást gyorsító rendelkezések vannak a magyar büntetőeljárás jogban és ezek mennyire hasonlóak a más országbeli szabályozással, az Európa Tanács Ajánlásaival és az Európai Emberi Jogi Egyezmény 6. cikkével.

I. FEJEZET

TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

A következőkben az eljárás gyorsításával foglalkozó külön eljárásokat: a bíróság elé állítást, a távollévő terhelttel szembeni eljárást, lemondás a tárgyalásról és a tárgyalás mellőzéses eljárást vizsgáljuk meg arra tekintettel, hogy ezen jogintézmények milyen történeti változásokon mentek keresztül az 1896. évi XXXIII. törvénycikk (I. Bp.) óta.

1. A bíróság elé állítás történeti fejlődése

A bíróság elé állítás az eljárás egyszerűsítését, gyorsítását szolgáló külön eljárás, amelyben gyors nyomozás után az ügyész rövid úton a bíróság elé állítja a terheltet és szóban terjeszti elő a vádat.

Célja, hogy – az eljárás egyszerűsítése révén – mielőbb lehetővé tegye az ügy gyors elbírálását. Olyan egyszerű megítélésű ügyek esetén alkalmazható, melyeknél mind a speciális, mind a generális prevenció hatékonyan biztosítható.

Ugyanakkor ezen jogintézmény érvényesíti a közérdek oldaláról jelentkező azon elvárást, miszerint minél gyorsabban követi a felelősségre vonás a bűncselekmény elkövetését, az annál hatékonyabb lehet. A gyors elbírálás előnyös a terhelt számára is, hiszen biztosítja azt, hogy ügyében ésszerű határidőn belül döntés szülessen, és előnyös lehet a sértett számára is, mivel kártérítési igényét előbb tudja érvényesíteni, ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül, hogy az elkövetéshez közel eső eljárásban a bizonyítékok feltárása, valamint a tényállás bizonyítása is könnyebb lehet.

A bíróság elé állítás intézménye francia eredetű és először az **1808. évi Code d'instruction criminelle-ben** (citation directe) jelent meg. Alkalmazására öt

évet meg nem haladó fogházbüntetéssel fenyegetett vétségek esetén volt lehetőség akkor, ha az ügyész vizsgálat lefolytatása nélkül, a feljelentés, illetve a nyomozás adatai alapján az ügyet tárgyalásra alkalmasnak találta. Ilyenkor a terhelt és a tanúk nevének megjelölésével a tárgyalás kitűzését indítványozta, ez alapján úgy tűzték ki a tárgyalást, úgy hogy az idézés és a tárgyalás között legalább három nap álljon rendelkezésre. Ha a vádlott vagy képviselője az idézésre nem jelent meg, a bíróság távollétében is hozhatott ítéletet, ami ellen kifogással lehetett élni. Ezt az eljárást 1863-ban kiegészítették a tettenérés esetén lefolytatott gyorsított eljárással. A tetten ért elkövetőt az ügyész elé állították, aki őt kihallgatta. Ha megállapította, hogy bűncselekmény történt, elrendelhetette a letartóztatását és azt, hogy azonnal, vagy ha erre nem volt mód, a tettenérést követő napon a törvényszék elé állítsák.

1872. évi Ideiglenes bűnvádi eljárás (Sárga könyv)

A bíróság elé állítás jogintézményének kialakulása hazánkban egészen az 1870-es évekig nyúlik vissza. *1872-ben ugyanis az Ideiglenes bűnvádi eljárás szabályaiban, az ún. Sárga könyvben*⁷ megjelent a *közvetlen idézés intézménye*.⁸ Ez volt a mai bíróság elé állítás megfelelője, melynek lényege, hogy a királyi ügyész az öt évnél rövidebb tartamú börtönbüntetéssel fenyegetett bűncselekmény esetén, a vádlottnak közvetlenül a végtárgyalásra idézését indítványozhatta a törvényszéknél, ha a nyomozati szakaszban a bűncselekmény elkövetését felderítették és a terhelt beismerő vallomást tett, vagy ha az elkövetés során tetten érték.

⁷ Csemegi Károly készítette a Sárga Könyvet és 1872-ben látott napvilágot. Hamar módosításra került ez a gyűjtemény, és a heves szakmai viták következtében Csemegi kénytelen volt azon továbbdolgozni, így megszületett a „második javaslat” 1886-ban. Az igazságügy-miniszter további módosításokat írt elő, megbízott egy általa felállított bizottságot a kiegészítéssel. A javaslat elfogadásra került, 1896. december 4-én szentesítette a király. Így elkészült az első magyar büntetőeljárás törvény, az 1896-os Bűnvádi perrendtartás.

⁸ A közvetlen idézés intézményét az I. Bp. is átvette azzal, hogy annak kibocsátása nem függhet kizárólag az ügyésztől, mint a francia büntetőeljárásban, hanem a bíróságnak biztosítania kell azt a jogot, hogy döntsön a közvetlen idézés elrendeléséről vagy mellőzéséről.

1896:XXXIII. törvénycikk (I. Bp)

A bíróság elé állítás magyar törvényi szintű szabályozásának alapjait az 1896. évi XXXIII. törvényben találjuk meg. Az I. Bp. is átvette a közvetlen idézés intézményét, de a francia szabályozástól eltérően biztosította a bíróságnak azt a jogot, hogy maga döntsön annak elrendeléséről, vagy mellőzéséről.

Az I. Bp. szinte ugyanúgy szabályozza ezen intézményt⁹, mint a Sárga könyv, hiszen a közvetlen idézésnek a királyi ügyész vagy a pótmagánvádló indítványára az öt évet meg nem haladó szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények esetén van helye, feltéve, hogy a terheltet tetten érték vagy az elkövetést beismerte.¹⁰ Mindezek után a bíróság végzést hoz, melyben elrendelheti a közvetlen idézést.

1921. évi XXIX. törvény

A büntető igazságszolgáltatás egyszerűsítéséről első ízben az 1921. évi XXIX. törvény¹¹ rendelkezett.

⁹ Az I. Bp. 1896. évi XXXIII. tc. a közvetlen idézés intézményét a következőképpen szabályozta: 281. § Főtárgyalásra közvetlen idézésnek van helye öt évig terjedhető szabadságvesztés büntetéssel vagy ennél enyhébben büntetendő cselekmény esetében:

1. ha tettenkapás forog fenn (142. §), vagy

2. ha a terhelt bűnösségét bíróság előtt beismerte és beismerése a nyomozás vagy a vizsgálat adataival teljes összhangzásban áll.

Összefügés (18.-19. §) alapján egyesített bűnügyekben a közvetlen idézés csak akkor rendelhető el, ha ennek a fennebbiek szerint minden bűncselekményre és minden terheltre nézve helye van.

A főtárgyalásra való közvetlen idézés a vádirat elleni kifogásokat kizárja.

Közvetlen idézést rendelő végzés ellen a terhelt nem tehet illetékességi kifogást.

¹⁰ Az indítványt közvetlenül a főtárgyalásra illetékes törvényszékhez vagy esküdtbírósághoz benyújtott vádiratban kellett előterjeszteni. A bíróság az indítványról végzésben határozott, amelyben elrendelte a közvetlen idézést. A feltételek hiányában a vizsgálat kiegészítését, vizsgálatot, az ügynek a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bírósághoz történő áttételét, az eljárás felfüggesztését vagy megszüntetését is, vagy a vád alá helyezési eljárás lefolytatását is elrendelhetette.

¹¹ 1921. évi XXIX. törvény: 8. § Tettenkapás esetében (Bp. 142. §) a terheltet a kir. ügyészség elé kell állítani. Ha a cselekmény a 2. § 1. vagy 2. pontja alá esik és a bizonyítékok rendelkezésre állanak, a kir. ügyészség a terheltet ügyének tárgyalása végett nyomozás nélkül vádirat mellőzésével három napon belül a kir. törvényszék elé állíthatja. Ily esetben a tanúk, esetleg szakértők megidézéséről vagy elővezetéséről a kir. ügyészség gondoskodik; a főtárgyaláson a vádirat felolvasása helyett a vádat a kir. ügyész élőszóval terjeszti elő; a törvényszék a vádlott részére a Bp. 56. §-ában felsorolt eseteken kívül is rendelhet védőt. Ha a terheltnek a törvényszék elé állítása az előbbi bekezdésben meghatározott idő alatt nem történt meg és az előzetes letartóztatás indítványozására törvényes ok nincs, a terheltet a kir. ügyészség köteles nyomban szabadlábra helyezni.

Ez a törvény lehetővé tette, hogy” tettenkapás” esetén, ha a bűncselekmény lopás vagy testi sértés enyhébb esete, vagy lopással kapcsolatos orgazdaság és a bizonyítékok rendelkezésre állnak, az elkövetőt ügyészség elé lehet állítani. Ez esetben a nyomozást nem folytatták le és az ügyészség vádirat mellőzésével a törvényszék, mint egyesbíróság elé állíthatta a terheltet.

1930. évi XXXIV. törvény (Te.)

Az eljárás gyorsítása és egyszerűsítése érdekében a törvénykezés egyszerűsítéséről szóló *1930. évi XXXIV. törvény (Te.)* bevezette a *közvetlen bíróság elé állítást*.

A Te. 107-108. § szerint a törvényszék, mint egyesbíróság a hatáskörébe tartozó bűncselekmény esetén, ha az ügy ténybeli és jogi megítélése egyszerű, akkor a nyomozó hatóság feladata a legszükségesebb adatok felderítése és az ügyész alakszerű vádirat benyújtása nélkül indítványozhatja a tárgyalás kitűzését.

A bíróság elé állításra az ügyésznek 3 nap ideje volt, ha a terhelt tetten érték, vagy beismerte a bűncselekmény elkövetését, de csak a letartóztatott terhelt esetében volt alkalmazható e jogintézmény. Szabadlábon lévő terheltet csak akkor állíthatott bíróság elé, ha az előzetes letartóztatás valamely feltétele fennállt, vagy a gyanúsított a szabályszerű idézéssel szembeszegült. (1896. évi XXXIII. tv Bp. 131. § elővezetési parancs)

Érdekes megemlíteni, hogy a tárgyaláson, hasonlóan a mai szabályozáshoz, a vádat szóban adta elő az ügyész, s egyben gondoskodott a bizonyítékok biztosításáról és előterjesztéséről, de a mai szabályozástól eltérően a védő részvétele nem volt kötelező.

1951. évi III. törvény (II. Bp)

Az első szocialista büntetőeljárás kódex az *1951. évi III. törvény (II. Bp.)*, amely törvény előkészítése során a bíróság elé állítást a bűnüldözés hatékony

eszközének tekintették, így a II. Bp-ben megfogalmazást nyert *„Bíróság elé állítás vádirat és tárgyalás kitűzése nélkül”* cím alatt (a tárgyalás előkészítése alatti VII. fejezetben).

A törvény 150. §-a szabályozza a bíróság elé állítást, a következőképpen:

„Járásbíróság hatáskörébe tartozó ügyben, továbbá megyei bíróság hatáskörébe tartozó olyan bűncselekmény esetében, melyre a törvény öt évig terjedhető börtönnél nem súlyosabb büntetést állapít meg, ha a bűncselekmény ténybeli és jogi megítélése egyszerű és az összes bizonyítékok nyomban a bíróság elé tárhatók, az ügyész az előzetes letartóztatásban lévő terheltet az ügy tárgyalása végett vádirat mellőzésével a bíróság elé állíthatja, attól a naptól számított 3 napon belül, amelyen a letartóztatást elrendelte, illetőleg azt a terheltnek a rendőrség részéről történt átadása alkalmával fenntartotta.”

A törvény indokolásának VII. fejezete szerint *„A javaslat fenntartja az eddigi jognak azt a rendelkezését, amely lehetővé teszi, hogy az ügyész a ténybeli és jogi megítélés szempontjából egyszerűbb és már kellően felderített bűncselekmény esetében vádirat és tárgyalás kitűzése nélkül állíthassa bíróság elé a terheltet”.*

A korábbi Te. szabályozáshoz képest a büntető perrendtartás az előállítás gyakorlati alkalmazásának körét kiszélesítette, viszont garanciákkal nem erősítette meg.

A II. Bp. szerint a járásbírósági hatáskörbe tartozó ügyben vagy olyan megyei bíróság hatáskörébe tartozó ügyben kerülhet rá sor, amikor a kiszabható szabadságvesztés büntetés az 5 évet nem haladja meg.

Az 1951. évi III. törvény az előállítás feltételeként a tettenérést nem írta elő, míg a Te. azt megkövetelte.

További eltérés a Te-hez képest, hogy míg a Te-ben megfogalmazottak szerint a tettenéréstől számított 3 napon belül kerülhetett sor előállításra, addig a Bp. ezt az idő kitolja, hiszen az abban meghatározottak szerint az előzetes letartóztatástól számított 3 napon belül kerülhetett sor előállításra. (Így a szabadlábon lévő terheltet nem is lehetett bíróság elé állítani.)

1954. évi V. törvény (II. Bpn)

Az 1954. évi V. törvény (Bpn) a büntetőeljárási garanciák kiszélesítését, a terhelt eljárási jogainak erősítését, a nyomozóhatóság feladatait, valamint a tárgyalás előkészítés újraszabályozását tűzte ki célul és lezárta a büntetőeljárás egységesítésének folyamatát.

Az 1954. évi V. törvény 55. §-a a bíróság elé állítás intézményét *megszüntette*.

A Bp novella indokolásában erre vonatkozólag az alábbiakat találjuk:

„Az ún. ügyészi előállítás” a vádlottnak a védekezéshez való jogát csorbítja, és a tárgyalás bírói előkészítését megghiúsítja, ennél fogva a törvényesség fokozott biztosításnak és megerősítésnek szempontjából nem tartható fenn.”¹²

1962. évi 8. törvényerejű rendelet (I. Be.)

Az 1962. évi 8. törvényerejű rendelet (I. Be.) volt a szocialista büntető eljárási jogalkotás következő állomása.

Ez a kódex még az egységes eljárás alapelvét követte, amelyet már az elnevezésében is jelezni kívánt, mivel eltérően az addigi perrendtartásoktól a „büntetőeljárást” szabályozta, ennek megfelelően külön eljárásként csak az elkövető személyére tekintettel alakított ki eltérő szabályokat (fiatalkorúak, katonák elleni eljárás).¹³

¹² Móra M. - Dr. Kocsis M.: i.m. 323. o.

¹³ Király T.: Büntetőeljárási jog. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 71.o.

1966. évi 16. törvényerejű rendelet (I. Ben)

A következő lényeges lépést a kódex novellája, az 1966. évi 16. törvényerejű rendelet tartalmazta, amely ismét beiktatta ezt a jogintézményt „bírótság elé állítás vádirat és tárgyalás kitűzése nélkül” néven.

A Be. kommentárja (1969) a következőket fűzte magyarázatként az ismételt bevezetéséhez:

„Felszámoltuk a korábbi évek gyakorlatában jelentkező törvénysértéseket és megfelelő intézkedéseket tettünk feléledésük megakadályozására. A gyakorlati tapasztalatok azt igazolták, hogy nem egy esetben – a törvénysértésektől való félelem következtében – túlzott biztosításra törekedtünk és olyan szabályozáshoz is folyamodtunk, mely inkább a bürokratizmust, mint a törvényességet fokozta.”

A jogintézmény bevezetésének célja volt: a büntető ítélkezés hatásosságának fokozása az eljárás időtartamának igen lényeges lerövidítése útján úgy, hogy a törvényesség ne szenvedjen sérelmet.¹⁴

A törvényerejű rendelet a jogintézményt még továbbra sem külön eljárásként szabályozta, hanem az eljárás dinamikájába, az I. Be.-nek a tárgyalás előkészítéséről és a bírósági tárgyalásról szóló fejezetei közé iktatta be VIII/A. fejezetként.

Sok tekintetben e szabályozás előzményének tekinthetjük az 1951. évi III. tv 150. §-át, de e rendelkezés, és az 1966. évi 16. törvényerejű rendelet 18. §-ával bevezetett I. Be. 196/A-B. §-ai között lényegbevágó és jelleget is megváltoztató különbségek figyelhetők meg.

Mivel a két jogintézmény nem teljesen azonos, célszerű összevetni a két jogszabály rendelkezéseit:

¹⁴ Gödöny J.: A bíróság elé állításról. Belügyi Szemle 1966/10. sz. 49-56. o.

- a korábbi szabályozás szerint a megyei bíróság előtt is lehetséges volt a bíróság elé állítás, az új szabályozás szerint csak járásbíróság előtt;
- az 1951-es szabályozás alapján csak előzetes letartóztatásban lévő gyanúsítottat lehetett bíróság elé állítani, az új szabályozás a szabadlábon lévő esetében is lehetővé teszi;
- a korábbi szabályozás szerint bíróság elé állításra részletes nyomozás után kerülhetett sor, az új szabályozás szerint erre nincs szükség;
- korábban az előzetes letartóztatás elrendelésétől vagy fenntartásától számított 3 napon belül volt lehetőség, az 1966-os szabályozás szerint ezt a határidőt az elkövetéstől kell számítani;
- az 1966. évi 16. sz. törvényerejű rendelet szerint csak egyszerű ténybeli és jogi megítélésű ügyekben lehetséges a bíróság elé állítás, de szükséges még további feltétel is: hogy az elkövetőt tetten ériék, vagy beismerje a cselekmény elkövetését.

Az 1966-os szabályozás az 1951-es szabályozáshoz képest fontos garanciákat épített az eljárásba, viszont a gyakorlati alkalmazásának körét szűkítette azzal, hogy bíróság elé állításra csak járásbírósági hatáskörbe tartozó ügyekben kerülhetett sor, és csak abban az esetben, ha a bűncselekményre 5 évi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetés kiszabását rendeli a törvény.

Az új jogintézmény gyakorlati bevezetésére törvényi felhatalmazást a legfőbb ügyész kapott azzal, hogy az ország területén fokozatos alkalmazásáról az igazságügyminiszterrel és a belügyminiszterrel egyetértésben gondoskodjon.

A felhatalmazás alapján a Legfőbb Ügyész 3/1966. Legf.Ü. sz. Utasításával 1967. január 1. napjától a Fővárosi Bíróság, a katonai büntetőeljárásban pedig az egész ország területén került sor a vádirat és tárgyalás kitűzése nélkül bíróság elé állítás intézményének bevezetésére.

Ezt követően Somogy és Veszprém megye területén 1967. május 15-től került sor alkalmazására, majd ezen tapasztalatok birtokában a Legfőbb Ügyész

4/1968. sz. Utasításával 1968. március 1-jei hatállyal az egész ország területén bevezette a bíróság elé állítás intézményét.

Nagy jelentősége van a történeti fejlődés szempontjából a 106/1966. (IK 13.) IM számú utasításnak, amely a bíróságokra háruló feladatokról rendelkezik. Ezen belül is a bíróság elnökének van fontos szerepe, aki a bíróság elé állítás esetén:

- kijelöli az eljáró tanácsot,
- gondoskodik a tárgyalás megtartásának feltételeiről,
- értesíti az ügyészt a tárgyalás helyéről,
- gondoskodik a hozzá megküldött ügy iratainak lajstromozásáról,
- a lefoglalt dolgok nyilvántartásba vételéről és
- arról, hogy az iratokat, valamint azokat a lefoglalt dolgokat, amelyek az ügyben tárgyi bizonyítékként szolgálnak, a kijelölt tanács késedelem nélkül megkapja.

Az igazságügy-miniszteri utasítás előírja, hogy a terhelt kihallgatásának megkezdése előtt a bíróságnak meg kell vizsgálnia, hogy:

- az ügy elbírálása hatáskörébe tartozik-e, illetve
- hogy a bíróság az eljárásra illetékes-e,
- a terhelt nem fiataalkorú-e,
- a vád tárgyává tett bűntettre a törvény nem rendelt-e ötévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést.

Ha a bíróság a fenti kritériumok ellenkezőjét állapítja meg, visszaküldi az ügy iratait az ügyésznek.

Az első Be. hatálybalépése után tíz évvel ismét a büntetőeljárás kodifikálására került sor, amely az 1973. évi I. törvényben öltött testet. Ez már a konszolidált szocialista jog terméke.¹⁵

¹⁵ Király T.: i.m. 72. o.

1973. évi I. törvény

Az 1974. január 1-jén hatályba lépett 1973. évi I. törvény is átvette kisebb módosításokkal a bíróság elé állításra vonatkozó korábbi szabályokat, amelyeket a törvény XVI. fejezetében tartalmazott, a külön eljárások¹⁶ között.

Feltételei az alábbiak lettek:

- a járásbíróság, illetőleg a katonai bíróság a hatáskörébe tartozó olyan bűncselekmény miatt,
- amelyre a törvény ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetést rendel,
- a terhelt a bűncselekmény elkövetésétől számított 6 napon belül (amely később 8, majd 15 napra emelkedik) bíróság elé állítható,
- ha az ügy megítélése egyszerű,¹⁷
- a bizonyítékok rendelkezésre állnak,
- a terheltet tetten érték vagy a bűncselekmény elkövetését beismerte.

A nyomozás az ún. vétségi eljárás szabályai szerint zajlik. Ez azt jelentette, hogy egyszerűsített, kevesebb kötelező írásbeliség alkalmazásával lefolytatható. Az ügyész kötelessége a bíróság értesítése, valamint a tárgyalás előkészítése is.

Az elsőfokú tárgyaláson a védő részvétele kötelező, csakúgy, mint az ügyészé. A vád szóbeli ismertetése után az ügyész átadta az iratokat és a tárgyi

¹⁶ Király T.: i.m. 73. o.: törvény a – Btk. dichotomikus rendszerének megfelelően – büntetési és vétségi eljárást tartalmazott, ezek azonban nem az általános és különös viszonyában álltak egymással, hanem a bűncselekmények súlyához igazodó eljárási formák voltak, vagyis mindkettő általános, rendes eljárásnak felelt meg. Megjegyzendő azonban, hogy a vétségi eljárás eljárásjogi természetét tekintve éppúgy az egyszerűsítés jegyeit viselte magán, mint a kifejezetten azokat a célokat képviselő külön eljárások.

¹⁷ A Nyut. (A belügyminiszter 15/1999. BM utasítása a bűnügyek rendőrségi nyomozásáról szóló 40/1987. BM utasítás módosításáról) 633. pontja határozta meg, mely ügy tekinthető egyszerű ténybeli megítélésűnek: „ha a cselekmény kevés mozzanatból áll, nem szerteágazó, a bizonyítékok közötti esetleges ellentmondások azonnal tisztázhatók és a szükséges szakvélemény - a tárgy vagy személy hosszabb időt nem igénylő megvizsgálása után - nyomban előterjeszthető.”

634. Tettenérés: „ha a gyanúsított a bűncselekmény törvényi tényállását egészben vagy részben szemtanú jelenlétében valószínűsítette meg. Tettenérésnek tekinthető az is, amikor az elkövetőt üldözés, illetőleg a helyszínről való távozás közben fogták el.”

A 635. pont pedig azt rögzítette, hogy ezen eljárás keretében sem válik feleslegessé az egyéb bizonyítékok felkutatása a gyanúsított „beismerő” vallomása esetén.

bizonyítékokat a bíróságnak. A tárgyalás elnapolására egy ízben, maximum 6 napra volt lehetőség.

A törvény részletesen meghatározta azokat a feltételeket, amelyek esetén a bíróságnak kötelező volt visszaküldenie az iratokat az ügyészhez és rendes eljárás szerint kellett lefolytatni az ügyet. A bíróság elé állítás alapján tartott tárgyaláson hozott ítéletet három napon belül írásba kellett foglalni, az indoklás szerint a gyors írásba foglalás a törvényesség egyik biztosítója.

Ha másodfokú eljárás alatt derült ki, hogy a bíróság elé állítás feltételei nem álltak fenn, tanácsülésen kellett határozatot hozni és döntenie az ítélet hatályon kívül helyezéséről és ezután az iratokat megküldeni az ügyésznek. Az ezt követően folyó eljárás nem volt megismételt eljárásnak tekinthető, tehát a súlyosítási tilalom sem jelentett korlátot.

1979. évi 4. törvényerejű rendelet

Az 1979. évi 4. tvr., a Be. novellája azzal egészítette ki ezen jogintézményét, hogy a bíróság elé állítás nem alkalmazható abban az esetben, ha a terhelt szigorított őrizete rendelhető el. Ennek oka, hogy a szigorított őrizet súlyos büntetőjogi jogkövetkezmény volt, ezért szükségessé vált, hogy a törvény annak alkalmazásához különleges garanciákat állítson fel.

1987. évi IV. törvény

Először az *1987. évi IV. törvénnyel került sor* az 1973-as Be. felülvizsgálatára. Az 1987. évi IV. törvény az eddigi 6 napos határidőt 8 napra felemelte, azaz a terheltet a bűncselekmény elkövetésétől számított 8 napon belül kellett bíróság elé állítani, ha az ügy megítélése egyszerű volt, a bizonyítékok rendelkezésre álltak és a terheltet tetten érték vagy a bűncselekmény elkövetését beismerte.

1999. évi CX. törvény

Az 1973. évi I. törvény bíróság elé állításra vonatkozó utolsó módosítására az 1999. CX. tv-nek köszönhetően 2000. március 1-jei hatállyal került sor.

Az egyik fontos változás, hogy az eddigi *5 év helyett most már 8 évnél* nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény elkövetése esetén is helye lett bíróság elé állításnak a korábbi 8 nap helyett 15 napon belül, így az a tendencia érvényesült, hogy bővült az a kör, amikor bíróság elé állításra kerülhetett sor.

1998. évi XIX. törvény

A rendszerváltást követően a jogalkotás egyik kiemelt célja olyan jogi megoldások megteremtése volt, amelyek lehetővé teszik az eljárás egyszerűsítését, az elintézési határidő rövidülését.

Ennek fényében az 1998. évi XIX. számú törvényben az alábbi feltételek fennállása esetén kerülhetett sor bíróság elé állításra:

„517. § (1) Az ügyész a terheltet a bűncselekmény elkövetésétől számított tizenöt napon belül bíróság elé állíthatja, ha

- a) a bűncselekményre a törvény nyolcévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetést rendel,
- b) az ügy megítélése egyszerű,
- c) a bizonyítékok rendelkezésre állnak,
- d) a terheltet tetten érték, vagy a bűncselekmény elkövetését beismerte.

(2) Ha a bíróság elé állítás (1) bekezdés a)-c) pontjában meghatározott feltételei fennállnak, tettenérés esetén az ügyész a terheltet a bűncselekmény elkövetésétől számított tizenöt napon belül bíróság elé állítja.”

A 2002. évi I. törvény annyiban módosította a fenti feltételeket, hogy kizárólag helyi bíróság hatáskörébe, illetve katonai büntetőeljárásra tartozó

bűncselekmény esetén teszi lehetővé (Be. 517. § (1) bekezdés)¹⁸, valamint rendelkezik arról, hogy a magánvádló és a pótmagánvádló nem indítványozhatja a bíróság elé állítást. (Be. 517. § (3) bekezdés)¹⁹.

Emellett módosította a Be. 519. § (1) bekezdését, mely szerint a korábbi „Az ügyész a bíróság elé állítás időpontjáról haladéktalanul tájékoztatja a bíróságot...” jogszabályhely az alábbira módosult:

„Az ügyész haladéktalanul értesíti a bíróságot, ha a vádlottat bíróság elé kívánja állítani, ebben az esetben a bíróság nyomban kitűzi a tárgyalás határnapját.”

Ezen rendelkezésnek jogpolitikai indoklása a 2002. évi I. tv szerint az volt, hogy

„A jelenlegi szövegezés alapján úgy tűnhet, hogy az ügyész tűzi ki a bíróság tárgyalását, holott az ügyésznek ilyen joga nincs. Ezért a törvény pontosabb megfogalmazásra törekedve akként rendelkezik, hogy az ügyész haladéktalanul értesíti a bíróságot, ha a terheltet bíróság elé kívánja állítani, és a bíróság ekkor nyomban kitűzi a tárgyalás határnapját.”

A bíróság elé állítás a büntetőeljárás egyszerűsítése, gyorsítása szempontjából az egyik legjelentősebb intézmény, amely biztosítja, hogy a bűncselekmény elkövetését rövid idővel kövesse a felelősségrevonás, mely igen hatékonyan szolgálja a büntetési célok érvényesülését.

¹⁸ A 2002. évi I. törvény indoklásának 253. §-a szerint: 1. A törvény a Be.-nek a bíróság elé állítás feltételeit szabályozó 517. §-át pontosítja, amikor a hatályos szabályozást fenntartva, akként rendelkezik, hogy bíróság elé állításnak csak a helyi bírósági hatáskörbe, illetőleg katonai büntetőeljárásra tartozó ügyben van helye. A Be. eredeti szövege ezt a megszorítást nem tartalmazta, ugyanakkor nem indokolt, hogy olyan büntetőügyben is bíróság elé állítás során tisztázzák a terhelt felelősségét, amely a Be. 16. §-a (1) bekezdésének a)-g) pontjának valamelyik rendelkezése alapján megyei bíróság hatáskörébe tartozik.

¹⁹ A 2002. évi I. törvény indoklásának 253. §-a szerint: 2. Bár a joggyakorlat ebben egyértelmű és a Be. más rendelkezéseiből is következik, mégsem felesleges a törvényben rendelkezni arról, hogy a bíróság elé állításos eljárásra a magánvádló és a pótmagánvádló nem tehet indítványt. A bíróság elé állítás - mint ahogyan a többi külön eljárási forma (eljárás a távollévő terhelttel szemben, lemondás a tárgyalásról, tárgyalás mellőzése) - csak az ügyész ilyen irányú indítványán alapulhat, a magánvádló és a pótmagánvádló pedig, bár az ügyészhez hasonlóan vádat képvisel, mégsem közvádló. Az ügyésznek az eljárás típusát megválasztó szerepe pedig a közvádlói minőségéből fakad. Ezért a törvény a kifejezetten kizárja, hogy a magánvádló és a pótmagánvádló a bíróság elé állítás lefolytatását indítványozza.

2. Távollévő terhelttel szembeni eljárás történeti fejlődése

A magyar büntetőeljárás jog 2002. március 1. napjától ismeri a távollévő terhelttel szembeni eljárás lehetőségét. A korábbi szabályozás csak rendkívül szűk körben tette lehetővé az eljárás lefolytatását a terhelt távollétében.

A távol lévő terhelt ellen folytatott eljárás jogpolitikai kérdéseit illetően Király Tibor kifejtette:²⁰

„Az eljárás nyomozási szakaszában a terhelt távolléte, illetőleg ismeretlen helyen tartózkodása nem akadályozza a nyomozást. Sőt, a nyomozás éppen a terhelt hollétének a megállapítására és kézrekerítésére irányulhat. A távollévő elleni eljárás mint probléma a bírósági eljárással, a tárgyalással és az ítélettel összefüggésben áll elő. Ha ugyanis a vádlott távol van, nem gyakorolhatja az őt megillető processzuális jogokat, és ha büntetést szabnak ki rá, az nem lesz végrehajtható – és ennyiben az eljárás céltalannak látszik. Az ilyen eljárásban a személyes kontaktus a bíró, a felek és a vádlott között nem jön létre, és emiatt a szóbeliség, valamint a közvetlenség elve is csorbát szenved.”

Király Tibor véleményét támasztja alá az Alkotmánybíróság 14/2004. (V. 7.) AB határozatában is, amikor a strassbourgi bíróság érvelését felidézve kifejti, hogy „A büntető bíróság a vádlott és a per egyéb szereplői között folyó állandó interakció közvetlen észlelése alapján teljesebb képet kap a tények valóságának és a vádlott személyiségének megítéléséhez.”²¹

A távollévő terhelttel szembeni eljárás a nemzetközi dokumentumokban is hiányosan van szabályozva.

Mint azt Bárd Károly is megállapítja,²² „A vádlott jelenléte – láttuk – feltétele annak, hogy a tisztességes eljárás számos egyéb részjogosítványát

²⁰ Király T.: i.m. 541.o.

²¹ 14/2004.(V.7) AB határozat 2.2.2.pontja

²² Bassiouni, M. C.: Human Rights in the Context of Criminal Justice: Identifying International Procedural Protections and Equivalent Protections in National Constitutions. Duke Journal of Comparative and International Law, 1993. 292. o. In: Bárd K.: Tárgyalás a vádlott távollétében – emberjog-dogmatikai analízis. In: Wiener A. Imre: Ünnepi Kötet. Bibliotheca Iuridica Libri Amicorum 10. 210.p.

gyakorolhassa. Ezért meglepő, hogy a büntető igazságszolgáltatás alapvető garanciáit összefoglaló nemzetközi dokumentumok közül egyedül az ENSZ keretében elfogadott Politikai és Polgári Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya említi a vádlott jogát a személyes részvételre.”

A fenti idézet alátámasztására szolgálhat az, hogy az Európai Emberi Jogi Egyezmény 6. cikkében azt láthatjuk, hogy „az Európai Emberi Jogi Bíróság csak igen szűk körben tartja elfogadhatónak a vádlott távollétében tartott tárgyalást”.²³ Vannak, akik ebben a megoldásban az *angolszász eljárási* ideológia hatását vélik felfedezni, mert úgy gondolják, az igazán tiszta ügyféli modell alap gondolatával ellenkezik a vádlott távollétében való tárgyalás.²⁴

Cassese szerint az ügyféli (*adversary*) modell lényege, hogy a perben a vádló és a vádlott vitázik egymással; az ő dolguk a bizonyítékok összegyűjtése, előterjesztése és vizsgálata. Ha a vádlott távol van, nincs, aki perbeli feladatát helyette ellássa.²⁵

Igaz ugyan, hogy a két szembenálló fél vitájaként felfogott akkuzatórius perben a vádlott rendszerint észrevétlen. Az ügyek jelentős részében meg sem szólal és a per többi szereplője sem tesz kísérletet arra, hogy szóra bírja, a bizonyítást helyette a védője végzi. (A vádlott vallomást tehet, ha úgy határoz, hogy a védelem tanújaként fellép, a vádlotti vallomás mint ilyen, ismeretlen az angolszász perben.) A vádlott jelenléte mégis szükséges, mert a védő inkább képviselőként jár el, a vádlottnak ezért folyamatosan instrukciókkal kell őt ellátnia. (Ezért például nem engedélyezett a tárgyalási kompetenciával nem rendelkező vádlott távollétében folytatott tárgyalás). A magyar jogban ennek nincs akadálya: a Be. 282. §-ának (4) bekezdése szerint a „tárgyalás a vádlott távollétében megtartható, ha az eljárás tárgya a vádlott kényszer-gyógykezelésének elrendelése, és az állapota miatt a tárgyaláson nem jelenhet meg, illetőleg jogának gyakorlására képtelen”. Amennyiben azonban a vádlott

²³ Bárd K.: Tárgyalás a vádlott távollétében... i.m. 213. o.

²⁴ Cassese, A.: International Criminal Law. Oxford University Press, New York, 2003. 371. o. In: Bárd K.: Tárgyalás a vádlott távollétében... i.m. 213. o.

²⁵ Cassese, A.: i.m. 371. o.

állapotában „utólagos elmebetegségről beszélünk” (Be. 188., 266. és 307. §),²⁶ akkor tárgyalás tartására nincs lehetőség.

Mindezek fényében tekintsük át a magyar szabályozás történetét.

Az 1898: XXXIII. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról

Az állam büntető igazságszolgáltatási feladatainak jogi szabályozásában mérföldkövet jelentett az 1896. december 22-én megjelent 1896. évi XXXIII. törvénycikk a "bűnvádi perrendtartásról" (a továbbiakban: Bp.).

A törvény külön szabályozta:

1. a törvényszék és az esküdtbíróóság előtti rendes büntetőpert, amelyek hatáskörébe a súlyosabb jellegű bűncselekmények (büntettek, nagyobb vétségek) kerültek. Ez az eljárás egy meglehetősen bonyodalmas szerkezetű, nehézkes permenetet jelentett.
2. a királyi járásbíróóságok előtti büntetőpert, amelyek hatáskörébe a kevésbé súlyos bűnügyek (a kisebb vétségek, s némely kihágások) tartoztak, és az ezek előtti eljárás sokkal rövidebb és egyszerűbb volt.

A Bp. követte a modern perjog ama szabályát, hogy „senkit kihallgatása nélkül elítélni nem lehet”. Ezen elv alapján a törvényszéki és esküdtbíróági ügyekben kizárta a terhelt távollétében az eljárás lefolytatását.

A Bp. 472.§ (1) bekezdése. szerint:

„a bíróság elé nem állítható távollévő ellen sem a vád alá helyezésnek, sem a főtárgyalásnak, sem az ítélet hozásának nincs helye.”

A XXIII. Fejezetben foglalt eljárás szabályozásának lényege, hogy az ismeretlen, távollévő, a bíróság elé nem állítható olyan személyek ellen, akik valamilyen bűncselekmény elkövetésével terheltetnek, a bűnvádi eljárást nem a rendes szabályok szerint kell folytatni, mivel ebben az esetben védekezésük

²⁶ Bárd K.: Tárgyalás a vádlott távollétében... i.m. 214.o.

és meghallgatásuk nélkül, "makacsságból" elítéltetnének.²⁷ Itt is megjelenik a már korábban a római jogból is ismert eljárási mód, (*requisitio et adnatio*) amelyet a középkori magyar jog is alkalmazott a sedrián (hiszen ehhez kapcsolódott a *salvus conductus*²⁸ intézménye) az ún. „makacssági eljárás”, ami azt jelenti, hogy a terhelt „makacsnak” mutatkozott arra, hogy a büntetőeljárásban részt vegyen, tudatosan vont ki magát az eljárás alól, ezért a terhelt büntetőjogi felelősségéről a távollétében döntenek, úgy folytatják le az eljárást és hoznak ítéletet, hogy a terhelt nem él a védekezés lehetőségével.

A Bp. értelmében tehát a törvényszéki és esküdtbíróági ügyekben az ún. „makacssági eljárás” ki van zárva, és ismeretlen, távollévő, vagy szökésben levő terhelt ellen csak nyomozásnak és esetleg vizsgálatnak van helye.

A nyomozás a Bp. 486. § (1) bekezdés alapján „akkor is teljesíthető, ha a tettes, illetőleg a részes ismeretlen, vagy távol van”. Amennyiben a nyomozás alatti rendes kényszereszközök elégtelenek, úgy a terheltek kézre kerítésére, a távollévő vagy megszökött terheltek ellen kivételes kényszereszközök gyanánt igénybe vehető: a hírlapi idézés, a kézre kerítés elrendelése, és a nyomozó levél kibocsátása.²⁹

Amennyiben a távollévő kézre kerítésére tett intézkedések eredménytelenek maradtak, és a védelméről a távollévő maga vagy a hozzátartozói nem gondoskodnak, úgy a védő hivatalból rendelhető ki.

A nyomozás, illetve a vizsgálat befejezése után a távollévő előállításáig meg kell szüntetni az eljárást.

²⁷ Finkey F.: A magyar büntető perjog tankönyve, Budapest, 1916. 620. o.

²⁸ Olyan szabad oltalom, melyet az illetékes bíróság meghallgatása után a király ad. Hatása, hogy az illetőt a *salvus conductus*-ban kitett feltételek határai között letartóztatni nem szabad. A S.C. megsértése Verböczy hármaskönyve szerint hűtlenség, az 1723. X. t.-c. szerint nagyobb hatalmaskodás. A S.C.-nak napjainkban leggyakorlatibb esete az lehet, ha valamely bűnügyben külföldre menekült s a kiadási szerződések értelmében ki nem adható egyénnek személyes megjelenése szükséges.

²⁹ Finkey F.: i.m. 622. o.

A törvény kizárólag a járásbíróóság előtti eljárásban és csak kisebb súlyú cselekmények³⁰ miatt tette lehetővé a vádlott jelenléte nélkül az eljárás lefolytatását és az ítélethozatalt.

A járásbíróóság előtti eljárás gyorsaságát és egyszerűségét az tette lehetővé, hogy a tárgyalást nem előzte meg hosszas előkészítő eljárás.

A *terhelti jelenlét* tekintetében a törvény különbséget tesz:

- szabadságvesztés büntetéssel büntetendő vétség,
- csak pénzbüntetéssel sújtható vétség,
- pusztán kihágás miatt indított eljárás³¹ között.

Az első esetben a terhelt jelenléte a tárgyaláson nélkülözhetetlen, ezért ha szabadságvesztéssel büntethető vétség miatt, vagy személyes megjelenés kötelezettségével (529. § utolsó bekezdés) idézett terhelt igazolatlanul elmarad, a bíróság őt elővezeteti, vagy amennyiben ez a tárgyalás napján már nem lehetséges, a tárgyalást elnapolja és intézkedik az új tárgyalásra történő elővezetése iránt. (540. § (2) bekezdés).

A második esetben ha a terhelt a tárgyalásról elmaradt, ismét különbség tehető aszerint, hogy a személyes megjelenés kötelezettségével vagy anélkül került-e sor az idézésre.

Eszerint:

- ha a terheltet a *személyes megjelenés kötelezettségével* idézte a bíró és a tényállás a terhelt jelenléte nélkül nem tisztázható, ez esetben a bíró vagy elővezeteti a terheltet, vagy a tárgyalást elnapolja és új határnapot tűz ki.
- *személyes megjelenés kötelezettsége nélkül* idézett terhelt esetében a tényállás tisztázható, ekkor "makacssági" eljárásnak helye van és a bíró a

³⁰ Erre utal a Bp. 530. § (2) bekezdése is, mely különbséget tesz a terheltnek szóló idézések között, aszerint, hogy kihágásról vagy szabadságvesztéssel büntetendő vétségről van szó.

ha kizárólag kihágás, vagy egyedül pénzbüntetéssel büntetendő vétség miatt van kibocsátva, ebben az esetben a terhelt maga helyett védőt is küldhet és a tárgyalást távollétében is meg fogják tartani.

ha pedig az idéző levél szabadságvesztéssel büntetendő vétség vagy ily vétség mellett még más vétség, illetőleg kihágás miatt van kibocsátva, abban a terheltet arra kell figyelmeztetni, hogy ha meg nem jelent és elmaradását elfogadhatóan nem menti ki, elő fogják vezetni.

³¹ Nyíri S.: A terhelt távollétében történő eljárás. Belügyi Szemle 2001/12. sz. 93. o.

felmerült bizonyítékok alapján ítéletet hoz, de *csak kihágás miatt vagy egyedül pénzbüntetéssel* büntethető vétség elkövetése esetén.

A terhelt elmaradása azonban nem beismerés, tehát a bíró mindig a tényállás alapján dönt.

Összegzésképpen megállapítható, hogy a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk megalkotásakor a törvényalkotó tudatosan nem tette lehetővé a "makacssági eljárást", pontosabban annak azt a megoldását, amely megengedi a távollévő vádlott ellen az ítélethozatalt is. A törvény indokolása szerint a makacssági **ítélet egyrészt célszerűtlen, másrészt ütközik a büntetőeljárás általános elismert alapelveivel, így a közvetlenség és a szóbeliség elvével, továbbá az igazság kiderítésének feladataival.**

Ehhez képest csak kivételes esetekben, a járásbírók előtti eljárás során teszi lehetővé a vádlott távollétében történő eljárást és ítélethozatalt, amennyiben a terheltet a **személyes megjelenés kötelezettsége nélkül idézték**, kihágás vagy kizárólag pénzbüntetéssel büntetendő vétség miatt, és a terhelt az idézésnek nem tett eleget.

Az 1896 évi XXXIII. törvénytől az 1951. évi III. törvényig

A külön eljárások fejlődését és ezen belül is a távollévő terhelttel szembeni eljárást a következőkben úgy vizsgáljuk meg, hogy vegyük előbb szemügyre az említett időszakban végbemenő főbb változásokat.

Az 1896. évi XXXIII. törvény azzal a tartalommal, amelyben megalkották, nagyon rövid ideig maradt hatályban. „Életbeléptetése után hamar rájött az uralkodó osztály arra, hogy ez a büntető perrend nem felel meg osztályérdekeinek”.³²

Az 1914-es világháború megindulásakor bevezették a gyorsított eljárást és a rögtönbíráskodást, amely széleskörű alkalmazást nyert.

³² Móra M. – Dr. Kocsis M.: i.m. 85. o.

Az esküdtbíráskodást az 1897. évi XXXIII. törvény tette általánossá.³³ A törvény a bűncselekmények egész sorában az ítélezést a törvényszék mellett szervezett esküdtszékek hatáskörébe utalta, amely azonban nem volt hosszú életű.

A Tanácsköztársaság fennállásának rövid időtartama „nem tette lehetővé, hogy a magyar büntető eljárást a dolgozó nép érdekeinek megfelelően részleteiben is átalakíthassa, de a szocialista büntető eljárás kialakítása irányában jelentős lépéseket tett”.³⁴

A magyar proletáriátus 1919. március 21-én vette kezébe a hatalmat, s a Forradalmi Kormányzótanács kiáltványában kinyilvánította, hogy „a törvényhozói, végrehajtói és bíraskodó hatalmat a Munkás-Paraszt és Katonatanácsok diktatúrája gyakorolja.”³⁵

Az igazságügyi népbiztos a hatalom átvétele után azonnal felfüggesztette a burzsoá bíróságok működését a büntető ügyekben. Három nappal a hatalom átvétele után a Forradalmi Kormányzótanács IV. dekrétumában a forradalmi törvényszékek felállítását rendelte el.³⁶

A forradalmi törvényszékek társasbíróágokként működtek, és bennük először valósult meg Magyarországon a „dolgozó nép közvetlen részvétele a bíraskodásban.”³⁷

A hatáskörükbe tartozó ügyekben sem alakszerű nyomozásnak, sem vádirat benyújtásának nem volt helye.³⁸ Az egész eljárás elejétől a végéig az együttülő forradalmi törvényszék előtt félbeszakítás nélkül folyt le. A terheltet elfogatása után azonnal a forradalmi törvényszék elé kellett állítani. A tárgyalást zárt tanácskozás követte, ahol a határozathozatal titkos szavazással

³³ Az esküdtbíráskodást a sajtóvétségekben vezették be először. Jellemző az uralkodó osztálynak az esküdtszékekkel szemben táplált ellenszenvére, hogy az 1882-i, 1886-i és 1888-i büntető perrendtartási javaslatok mellőzték az esküdtbíráskodás intézményét.

³⁴ Móra Mihály- Dr. Kocsis M.: u.o. 86. o.

³⁵ Budapesti Közlöny 1919/69. sz.

³⁶ A forradalmi törvényszékek gyorsított eljárási szabályok alapján működő különbíróágok voltak, amelyeknek kezdetben statáriális jellege volt, míg később a Forradalmi Kormányzótanács a forradalmi törvényszékektől elkülönített külön statáriális bíróságot állított fel.

³⁷ Móra M. - Dr. Kocsis M.: i.m. 87. o.

³⁸ Móra M. - Dr. Kocsis M.: u.o. 87. o.

³⁸ Móra M. - Dr. Kocsis M.: u.o. 87. o.

történt. Halálbüntetést csak egyhangúlag lehetett hozni. Az ítéletet rövid indoklással azonnal írásba kellett foglalni.

Később a forradalmi törvényszék mindinkább veszített rendkívüli bírósági jellegéből. Rendes bíróságok felállítására nem került sor, és így a közönséges (köztörvényi) bűntetteket is a forradalmi törvényszékek elé utalták. A fejlődést jelző újabb jogszabályok tehát a rendkívüli bíróságoknak rendes bírósággá való átalakítására mutattak.³⁹

Az első világháború óta a büntető igazságszolgáltatásnak egész lidércnyomása nehezedett a közönségre: az esküdtbíráskodás felfüggesztése, a katonai bíróságok hatáskörének kiterjesztése polgári egyénekre, a gyorsított eljárás különböző változatai, a rögtönítélő bíráskodás visszaállítása.⁴⁰

A fasizmus erősödése, a második világháború közeledése, majd kirobbanása idején az uralkodó osztály mind fokozottabban használta fel a büntetőeljárás eszközeit a brutális osztályelnyomás céljaira. Az ún. honvédelmi törvény (1939. II. tv) eljárási vonatkozásban felhatalmazást adott a minisztériumnak háborús büntetőjogi szabályok alkalmazására és a rögtönbíráskodás elrendelésére. A kormány ez alapon az eljárást a fennálló törvények szerint arra hivatott bíróságoktól más büntető bíróságokra ruházhatta át, s a büntetőeljárás rendes szabályainak módosításával különleges eljárási szabályokat állapíthatott meg.

Ezt követően voltak viszonylag kisebb jelentőségű változások, mint pl. házi őrizet és biztosíték melletti szabadlábra helyezés (1363/1945. ME sz. r.).

Az ideiglenes nemzeti kormány az ideiglenes nemzetgyűlés által kapott felhatalmazás alapján 1945. január 25-én Debrecenben kiadott 81/1945. ME sz. rendeletével elrendelte a népbíróságok megszervezését abból a célból, hogy „mindazok, akik a magyar népet ért történelmi katasztrófa okozói, illetve részesei voltak, mielőbb elnyerjék büntetésüket.”⁴¹

A népbíróságok alapvető törvénye az 1945. évi VII. törvény, amely az első lépést jelentette igazságszolgáltatásunk demokratizálódása útján. Megtörtént a

³⁹ Móra M. - Dr. Kocsis M.: i.m. 88. o.

⁴⁰ Móra M. - Dr. Kocsis M.: u.o. 88. o.

⁴¹ Móra M. - Dr. Kocsis M.: u.o. 91. o.

népi elem bevonása a büntető bíraskodásba, mégpedig nem esküdszéki rendszer, hanem ülnökrendszer formájában.⁴² Történeti fejlődés szempontjából meg kell említenünk az 1949. XI. törvényt, amely a büntető igazságszolgáltatásba bevezette az egyfokú fellebbvitelt.

Az 1951. évi III. törvény

Az 1951. évi III. törvény szintén lehetővé tette a nyomozást a terhelt távollétében.⁴³ Ennek keretében rendelkezett a terhelt felkutatására szolgáló eszközökről. Amennyiben ezek nem vezettek eredményre, a nyomozást fel kellett függeszteni, kivéve az elkobzásra, illetőleg vagyonelkobzásra irányuló eljárásban. A nyomozást a külföldön tartózkodó terhelt ellen is le lehetett folytatni.

Igen nyomatékos szabály, hogy a tárgyalás viszont nem volt megtartható a terheltnek és – kötelező védelem esetében – a védőnek a jelenléte nélkül.

Az egész tárgyalás a vádlott bűnössége és a cselekmény társadalomra veszélyessége bizonyítottságának kérdése körül forog, így a vádlott kihallgatása a tárgyalásban fő helyet kap.

„A vádlottnak a büntető perben ügyféli joga, hogy kérelmeket terjesszen elő egyes percselekményekre nézve, hogy jelen lehessen a bíróság előtt a tárgyalás folyamán, hogy részt vegyen a bíróság által kihallgatott személyek – tanúk, szakértők – kihallgatásán, hogy felvilágosítást adjon az ügynek bármely mozzanatáról, hogy részt vegyen a vitában”.⁴⁴

Ama főszabály, hogy a terhelt távollétében a tárgyalás nem tartható meg, olyan erős, hogy ez alól nem kivétel az az eset sem, ha a bíróság a távollévő terheltet felmenti, vagy a büntető eljárást vele szemben megszünteti. (BH 1954, 9. sz. 272. 1.498. sz.)

⁴² Ennek lényege, hogy az ítélkezés funkciói nem oszlanak meg a szakbíró és az ülnökök között, hanem az ülnökök teljes jogú tagjai a bíróságnak, részt vesznek az ítélkezés minden szakaszában.

⁴³ 106.§ (1) ”A nyomozás teljesítésének nem akadálya az, hogy a terhelt ismeretlen helyen tartózkodik.”

⁴⁴ Móra M. - Dr. Kocsis M.: i.m. 351. o.

Ezen fő szabály merev keresztülvitele néha mégis méltánytalanságra vezetne (pl. becsületsértési ügyekben a messze lakó vádlott nagy útiköltsége és idővesztése), vagy pedig a büntető eljárást megbénítaná (pl. ha a vádlott külföldre szökött), ezért a jelenléti kötelezettséget néhány kivétellel enyhíti, így:

"Ha a vád tárgya **kihágás, vagy kizárólag pénzbüntetéssel büntetendő bűntett**, a tárgyalás a szabályszerűen megidézett, de igazolatlanul távol maradt terhelt jelenléte nélkül is megtartható." (154. § (3) bekezdés)⁴⁵

"A tárgyalás a terhelt távollétében **bármely bűnügyben** megtartható, ha kétségtelen megállapítást nyer, hogy a terhelt **jogszabály megszegésével vagy kijátszásával külföldön tartózkodik**." (154. § (4) bekezdés)

Ebben az esetben az ítéletet a terhelttel kizárólag **hirdetményi kézbesítés** útján kell közölni. (172. § (3) bekezdés)

Azonban a terhelt számára biztosított volt a jogorvoslati lehetőség is, mivel a jogszabályban önálló **perújítási okként** szerepelt a terhelt távollétében tartott tárgyalás alapján hozott jogerős ítélet. Ez megtámadható volt azon az alapon, hogy a terhelt távolléte miatt védekezését nem terjeszthette elő. (213. § (3) bekezdés)

(A tárgyalás megtartásának az elmebeteg terhelt távolléte nem akadály, ha az eljárás tárgya terhelt biztonsági őrizetbe helyezése, és a bíróság a terhelt jelenlétét nem találja szükségesnek (154. §(5))

1954. évi V. törvény

Az 1951. évi III. törvényt módosító **1954. évi V. törvény** (Bpn.), majd az azt felváltó **1962. évi 8. törvényerejű rendelet** a terhelt távollétében folytatható eljárás tekintetében – egyetlen kivételtől eltekintve – nem tért el egymástól.

⁴⁵ Ilyenre kerülhet sor, ha pl. a terhelt védekezését a bírósághoz írásban bejelentette (BH. 1956.3. sz; 1214. sz), de ilyenkor is, ha a bíróság szükségesnek tartja a jelenlétét a vádlottat kikényszerítheti a tárgyaláson megjelenésre. (73. § (1))

Az 1954. évi V. törvény, továbbá az 1962. évi 8. törvényerejű rendelet nem beszél a kihágásról, vagyis **csak pénzbüntetéssel büntetendő bűntett** esetén lehetett az eljárást a terhelt jelenléte nélkül lefolytatni.

Ezek alapján elmondható, hogy az előbb említett három jogszabályban főszabály szerint (hasonlóan az 1896. évi XXXIII. törvénycikkhez) az eljárás a terhelt távollétében nem volt lefolytatható. A bírósági eljárásra vonatkozó rendelkezések között tették lehetővé, hogy kizárólag kihágás (1951. évi III. törvény esetében), illetve pénzbüntetéssel büntetendő bűntett (Bp.-ben vétség) esetén folyhasson a terhelt távollétében eljárás.

1973. évi I. törvény

Az 1974. január 1. napján hatályba lépett **1973. évi I. törvény** a terhelt távollétében történő eljárást szintén nem külön fejezetben, hanem a IX. fejezet, az „**elsőfokú bírósági tárgyalás**” általános rendelkezései között szabályozta.

Az 1973. évi I. törvény alapján a tárgyalás megnyitásakor a bírónak azt kellett megállapítania, hogy az idézetek, így különösen a vádlott kötelezően megjelent-e, ugyanis a főszabály szerint a tárgyalást nélküle nem lehetett megtartani.⁴⁶

Ehhez képest kivételes szabályt az alábbi rendelkezések tartalmaztak:

192. § (3) bekezdés

"A tárgyalás a vádlott távollétében akkor tartható meg,

- a) az ügyész indítványára, ha a vádlott jogszabály megszegésével külföldön tartózkodik, és kiadatásának nincs helye, illetőleg kiadatását megtagadták,
- b) ha az eljárás tárgya a vádlott kényszergyógykezelésének elrendelése, és állapota miatt a tárgyaláson nem jelenhet meg, illetőleg jogainak gyakorlására képtelen."

⁴⁶ A büntetőeljárás magyarázata. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1982., 577. o.

A fenti szabály szerint kellett eljárni a rosszlelkű ún. hazatérés megtagadása és a tiltott határátlépés bűncselekmények miatt indult ügyekben. Ezekre az esetekre a terhelt előkerülésekor a törvény perújítást engedett.⁴⁷

A vádlott távollétében a 192. § (3) bekezdés a) pontja alapján megtartott tárgyaláson a bíróság megállapíthatta ugyan a terhelt bűnösségét, de nem volt arra lehetősége – a vagyonelkobzás és a közügyektől eltiltás mellékbüntetés kivételével – hogy büntetést szabjon ki.⁴⁸

A Be. 192 § (3) bekezdés (b) pontja értelmében a vádlott távollétében a tárgyalás akkor is megtartható volt, ha az eljárás tárgya a vádlott kényszergyógykezelésének elrendelése, és ő állapota miatt a tárgyaláson nem jelenhetett meg, illetőleg jogainak gyakorlására képtelen volt. (Ez utóbbi eset a témához szorosan nem kapcsolódik ugyan, mivel ilyenkor a hatóság a vádlott tartózkodási helyét ismeri, de a törvény a vádlott elmebeli állapota miatt a tárgyalás megtartását távollétében is lehetővé teszi.)

A nyomozás lefolytatásának azonban a terhelt távollétében – hasonlóan az előző szabályozásokhoz – nem volt akadálya.

Az 1998. évi XIX. törvény és az 1999. évi CX. törvény

Ez a törvény 2000. március 1. napján lépett hatályba, s többek között kiszélesítette a terhelt távollétében történő eljárások lehetőségét, és önálló fejezetként iktatta be a távollévő terhelttel szembeni eljárást az 1973. évi I. törvénybe. A két törvény, azaz a hatályos és a már megalkotott, de még hatályba nem lépett jogszabály közti fontosabb különbségek a következők:

1. Míg az 1998. évi XIX. törvényben az eljárás a távollévő terhelttel szemben a XXIV. fejezetben van szabályozva, addig az 1999. évi CX. törvény esetében a XVII/A. fejezet tartalmazza a jogintézményt.

⁴⁷ Nyíri S.: i.m. 94. o.

⁴⁸ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (indoklással). Bíbor Kiadó, Miskolc, 2003. 402. o.

2. Az 1998. évi XIX. törvény 528. §-a, amely szerint: „ha az ügyész a tárgyalásnak a vádlott távollétében való megtartását indítványozta, és a vádlott tartózkodási helye a tárgyalás megkezdése előtt ismertté válik, a bíróság értesíti az ügyészt, és a vádlottal szemben *szükség esetén személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó kényszerintézkedést rendel el*” – ehhez képest az 1999. évi CX. törvény 355/D. § (2) bekezdése konkrétan meg is határozza az alkalmazható kényszerintézkedések körét, így „a vádlottal szemben *szükség esetén előzetes letartóztatását, ideiglenes kényszergyógykezelését rendelheti el, vagy lakhelyelhagyási tilalomról rendelkezhet*”.

3. Lényegi rendelkezést tartalmazott az 1999. évi CX. törvény 355/G. § (1) bekezdése, amely szerint: „Ha a vádlott felkutatására tett intézkedések eredményre vezettek, a bíróság a tárgyalást a korábbi tárgyalás anyagának *ismertetésével folytatja*.”

Ezzel szemben az 1998. évi XIX. törvény 531. § (1) bekezdése szerint, amennyiben a vádlott tartózkodási helye az elsőfokú bíróság ügydöntő határozata előtt ismertté válik: „a bíróság a tárgyalást – szükség esetén *a bizonyítási eljárás újra megnyitásával – folytatja*”.

4. A következő lényeges módosulás a korábbi 1998. évi törvény 531. § (2) bekezdésében található, amikor is a vádlott tartózkodási helye az elsőfokú bíróság ügydöntő határozatának meghozatala után válik ismertté. A jogszabály ekkor a fellebbezés helyett a *tárgyalás vádlott jelenlétében való megtartását írta elő*, míg az 1999. évi CX. törvény 355/G. § (2) bekezdése „*az elsőfokú bíróságnál kérheti a tárgyalás megismétlését*” kifejezést használja.

Ezen túlmenően álláspontom szerint még két fontos különbség fedezhető fel.

5. Az egyik az 1999. évi CX. törvény a 355/G. § (3) bekezdésben található, amely a korábbi rendelkezések között nem szerepelt, és lényegi könnyítést eredményezett a távollévő terhelttel szembeni eljárásban, így:

„A megismételt tárgyaláson a tanú *újabb kihallgatása, illetőleg a szakértő újabb meghallgatása helyett a bíróság előtt korábban tett vallomásról, illetőleg korábban előterjesztett szakvéleményről készült jegyzőkönyvet fel lehet olvasni.*”

6. A másik jelentős különbség pedig az, hogy míg az 1998. évi XIX. törvény 531. § (3) bekezdés szerint: „A bíróság a vádlott távollétében tartott tárgyalás alapján hozott határozatot *hatályon kívül helyezi*”, addig az 1999. évi CX. törvény 355/G. § (4) bekezdése „a megismételt tárgyalás eredményétől függően *hatályban tartja vagy hatályon kívül helyezi és új határozatot hoz.*” Ezt követően még két átfogó módosításon esett keresztül a jogintézmény a 2002. évi I. és a 2004. évi CXXXII. törvényeknek köszönhetően.

2002. évi I. törvény

Az új Be. bevezette a pótmagánvádló intézményét, így a távollévő terhelttel szembeni eljárásban is rendelkezni kellett ennek az „új résztvevőnek” a jogosítványairól.

A 2002. évi I. törvény 256. §-a az alábbiakkal módosította a Be. 528. § II. fordulát:

„A magánvádló, illetőleg a pótmagánvádló az ismeretlen helyen tartózkodó vádlottal szemben a bírósági eljárást nem indítványozhatja.”

Szükségesnek tartok még néhány egyéb jelentős módosítást is megemlíteni ebből a törvényből.

Míg a korábbi 1999. évi CX. törvény 355/G. § (1) bekezdése akként rendelkezett, hogy amennyiben a vádlott felkutatására tett intézkedések eredményre vezettek, akkor a bíróság „a tárgyalást a *korábbi tárgyalás anyagának ismertetésével folytatja*”, ezt a részt a 2002. évi I. törvény 258. §-ának köszönhetően az alábbira rendelkezés váltotta fel:

„Ha a vádlott felkutatására tett intézkedések az elsőfokú bíróság ügydöntő határozatának meghozatala előtt eredményre vezettek, a bíróság a tárgyalást a korábbi tárgyalás anyagának ismertetésével folytatja, *szükség esetén a bizonyítási eljárást újra megnyitja.*”

A másodfokú eljárást illetően is jelentősen megváltoztatta az eljárás szabályait a 2002. évi I. törvény, mivel a korábbi 1999. évi CX. törvény módosításnak (355/G. § (5) bekezdés) köszönhetően, **amikor a vádlott felkutatására tett intézkedések a másodfokú eljárásban vezettek eredményre**, akkor

„a másodfokú bíróság a vádlott kérelmére az *ítélet hatályon kívül helyezése* mellett az *elsőfokú bíróságot új eljárásra utasítja*” rész akként változott, (2002. évi I. törvény 258. §), hogy:

„ha a vádlott felkutatására tett intézkedések a másodfokú bírósági eljárásban vezettek eredményre, *a másodfokú bíróság tárgyalást tűz ki, és azon a vádlottat kihallgatja, valamint – ha szükséges – a vádlott által indítványozott további bizonyítást vesz fel. A másodfokú bíróság az eljárás eredményétől függően az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyja, megváltoztatja, vagy hatályon kívül helyezi, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasítja.*”

A 2002. évi I. törvény 259. §-a, az **„Eljárás a külföldön tartózkodó terhelt távollétében”** elnevezésű jogintézményt is módosította egy tekintetben:

Be. 532. § (2) bekezdés: „Ha a bírósági eljárásban állapítják meg, hogy a külföldön tartózkodó vádlott kiadatásának nincs helye, vagy kiadatását megtagadták, és a bíróság a büntetőeljárás felajánlását nem tartja indokoltnak, felhívhatja az ügyészt, hogy kívánja-e indítványozni a tárgyalásnak a vádlott távollétében történő folytatását.

(3) Ha a tárgyalást *azért tartják a vádlott távollétében, mert ismeretlen helyen tartózkodik, a (2) bekezdés esetén a bíróság az ügyész felhívása nélkül folytatja a tárgyalást.*”

A 2002. évi I. törvény 259. §-ának köszönhetően az alábbiakban módosult:

„(3) Ha az ismeretlen helyen tartózkodó vádlott távollétében megkezdett tárgyalás során állapítják meg, hogy a külföldön tartózkodó vádlott kiadatásának nincs helye, vagy a kiadatását megtagadták, és a bíróság a büntetőeljárás átadását nem tartja indokoltnak, a bíróság az ügyész felhívása nélkül folytatja a tárgyalást.”

Meg kell jegyeznünk, hogy az időközben hatályba lépett **2003. évi CXXX. az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló törvény 93. §-ával** bevezetésre került *európai elfogatóparancs* is módosított még ezen a rendelkezésen, így a ma hatályos rendelkezés az alábbi:

Be. 532. § „(2) Ha a bírósági eljárásban állapítják meg, hogy a külföldön tartózkodó vádlott kiadatásának vagy az európai elfogatóparancs alapján történő átadásának nincs helye, illetőleg kiadatását vagy az európai elfogatóparancs alapján történő átadását megtagadták, és a bíróság a büntetőeljárás felajánlását nem tartja indokoltnak, felhívhatja az ügyészt, hogy kívánja-e indítványozni a tárgyalásnak a vádlott távollétében történő folytatását.

(3) Ha az ismeretlen helyen tartózkodó vádlott távollétében megkezdett tárgyalás során állapítják meg, hogy a külföldön tartózkodó vádlott kiadatásának vagy az európai elfogatóparancs alapján történő átadásának nincs helye, illetőleg a kiadatását vagy az európai elfogatóparancs alapján történő átadását megtagadták, és a bíróság a büntetőeljárás átadását nem tartja indokoltnak, a bíróság az ügyész felhívása nélkül folytatja a tárgyalást.”

Az újonnan hatályba lépett szabályozás számos törvényességi problémát vetett fel a jogalkalmazás terén. Az Alkotmánybíróság döntése 14/2004 (V. 7.) AB határozat alapján az 1998. évi XIX. törvény 527. § (2), (3) és (5) bekezdéseit, valamint az 529. § (1) bekezdését alkotmányellenesnek minősítette, ezért azokat 2004. december 31. napjával megsemmisítette.

Az 1998. évi XIX. törvény 528. § (1) bekezdés második mondatát szintén alkotmányellenesnek mondta ki, ezt a rendelkezést a kihirdetés napjával semmisítette meg.

Az Alkotmánybíróság döntését a jogalkotó a később megalkotásra kerülő **2004. évi CXXXII. törvényben**⁴⁹ figyelembe is vette, így erre tekintettel vegyük szemügyre a 14/2004 (V. 7.) AB határozatot.

Az Alkotmánybíróság 14/2004 (V. 7.) határozata⁵⁰

Az Alkotmánybíróság 14/2004 (V. 7.) határozata alapján lényeges fordulat következett be a jogintézmény alkalmazhatóságát tekintve.

⁴⁹ A 2004. évi CXXXII. törvény indokolásában (4. §) erre vonatkozólag az alábbiakat olvashatjuk: „Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a terhelt távollétében történő eljárás és határozathozatal önmagában nem alkotmányellenes, nem ellentétes a jogállamiság alkotmányos büntetőjogi követelményeivel. Ugyanakkor a jogállamiság normatív tartalma megkívánja, hogy létezzenek olyan szabályok, amelyek egyensúlyt teremtenek a terhelt alkotmányos jogainak védelme és a büntető igazságszolgáltatás megfelelő működésével kapcsolatos társadalmi elvárások között. Az Alkotmánybíróság határozatának indokolásában kifejtette, hogy a terhelt távollétében lefolytatott eljárás a büntetőeljárás általános szabályaitól eltérő külön eljárás, melynek sajátossága, hogy az eljárás egyes szakaszaiban vagy az egész eljárás folyamán hiányzik a tisztességes eljárás és a védelemhez való jog egyik lényeges részeleme: a terhelt személyes joggyakorlásának és személyes védekezésének lehetősége. Az említett törvényhelyekkel kapcsolatban az Alkotmánybíróság megállapította, hogy ahhoz, hogy az eljárás tisztességes minősége megmaradjon, továbbá a védelem jogának szükségképpen korlátozása arányos legyen, a terhelt távollétében történő eljárás szabályaiban az ún. kivételesség és az átmenetiség követelményeinek kell érvényesülniük.”

⁵⁰ 2. Az Alkotmánybíróság határozata a Be. 527. §-a (2) bekezdését a külön eljárás kivételességének hiánya miatt megsemmisítette. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a hivatkozott szakasz alapján sérül a tisztességes eljáráshoz való jog, a személyes védekezéshez való jog korlátozása pedig nem tekinthető arányosnak. Az Alkotmánybíróság kifogásolta, hogy túlságosan széles és parttalan a felhatalmazás a terhelt távollétében történő tárgyalás indítványozását is magában foglaló vádemeléshez. Az Alkotmánybíróság határozatának indokolásában kifejtette: szükséges a távollévő terhelttel szembeni eljárás lefolytatásához feltételként szabni azt, miszerint valószínűsíthető, hogy a terhelt az igazságszolgáltatás akadályozásának céljával távozott ismeretlen helyre.

Az Alkotmánybíróság döntésének meghozatala során figyelemmel volt a jogintézmény történeti előzményeire, valamint az Európa Tanács, illetve az Európai Unió fórumainak a kérdéssel kapcsolatos állásfoglalásaira.

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az államnak alkotmányos kötelezettsége a büntető igény megfelelő időn belüli érvényesítése, ezen célt szolgálják a büntetőeljárás egyszerűsítését szolgáló jogintézmények. Ilyen jogintézmény többek között a hatályos büntetőeljárás törvényünkben a távollévő terhelttel szemben eljárás. A büntetőjog garanciális követelményei azonban meg kívánják, hogy az eljárás során a terhelt alkotmányos jogai ne sérüljenek.

Ezen jogok érvényesülését az Alkotmánybíróság három elv mentén vizsgálta és ez alapján határozta meg, hogy a hatályos szabályozás megfelel-e ezeknek a követelményeknek.

a.) A tisztességes eljáráshoz való jog

- az Alkotmány 57. § (1) bekezdéséből levezetett alkotmányos alapjog
- az Európa Tanács Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok Védelméről szóló Rómában (1950. november 4. napján) kelt Egyezménye 6. cikkének 1.,3. pontja.
- az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. Ülésszakán (1966. december 16. napján) elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 14. cikkének 1.,3. pontja alapján meghatározott alapvető követelmény.

b.) Védelemhez való jog

- az Alkotmány 57. § (3) bekezdése mondja ki

c.) Önrendelkezési szabadság elve, melynek eljárási vetülete a terhelt rendelkezési jogában nyilvánul meg, amelynek alapján dönt arról, hogy a részére biztosított eljárási jogokat milyen mértékben gyakorolja.

Az Alkotmánybíróság összegzésképpen megállapította, hogy a terhelt távollétében történő eljárás szabályaiban a *kivételesség* és *átmenetiség* követelményeinek kell érvényesülnie.

Ennek alapján elmondható, hogy a büntetőeljárás lefolytatása optimális esetben az általános szabályok szerint kell történni, és csak kivételes esetben kerüljön sor a külön eljárás alkalmazására. A hatályon kívül helyezett rendelkezések ennek a két követelménynek nem feleltek meg.

1. 527. § (2) bekezdése: „Ha a terhelt felkutatására tett intézkedések nem vezettek eredményre, az ügyész a vádiratban indítványozhatja, hogy a tárgyalást a terhelt távollétében tartsák meg, ha a nyomozás adatai alapján a vádemelésnek nincs akadálya.”

Az Alkotmánybíróság megítélése szerint a jogalkotó túl tágan állapítja meg a külön eljárás feltételeit, önmagában nem elegendő az, hogy a nyomozóhatóság, illetve ügyész sikertelenül törekszik a terhelt tartózkodási helyének felkutatására.

Az eljárás csak akkor felel meg a fent említett követelményeknek, nevezetesen csak akkor tisztességes és a védelemhez való jog akkor korlátozható arányosan, ha a rendelkezésre álló adatok alátámasztják a terhelt „önhibáját”, arra irányuló tudatos törekvését, hogy *kivonja magát a büntetőeljárás alól*.

2. 529. § (1) bekezdése: „ha a vádlott tartózkodási helye a vádemelést követően ismeretlenné vált és távollétében tárgyalásnak helye lehet (527. § (2) bekezdés) a tanács elnöke az eljárás felfüggesztése nélkül felhívhatja az ügyészt, hogy kíván-e indítványt tenni a tárgyalásnak a vádlott távollétében történő folytatására, és ezzel egyidejűleg elfogatóparancsot bocsát ki.”

Nem elegendő a vádemelést követően sem annak a ténynek az ismerete, hogy a vádlott ismeretlen helyen tartózkodik, szintén szükséges annak valószínűsítése, hogy a terhelt *tudatosan vonja ki magát* az eljárás alól, az igazságszolgáltatás akadályozásának céljával távozott ismeretlen helyre.

3. Az **527. § (3) bekezdése** nem teszi kötelezővé az elfogatóparancs kibocsátását a vádemelést megelőzően, ezzel a terhelt elfogására irányuló intézkedések lehetőségét csökkenti.

A XXIV. fejezet szerinti eljárás alkalmazása csak abban az esetben lehetséges, ha ezen eszközöket az eljáró hatóságok – jelen esetben az ügyész – a legteljesebb mértékben igénybe vették, és ennek ellenére nem biztosítható a terhelt jelenléte.

4. **527. § (5) bekezdés:** „A terheltnek szóló idézést és értesítést, valamint a részére kézbesítendő határozatot és más iratot a védő részére kell kézbesíteni.”

Ez a rendelkezés a terhelt védelemhez való jogát sérti, mivel az iratokat csak a védőnek rendeli kézbesíteni, ezáltal a terheltet elzárja az ellene folyó eljárásról való tudomásszerzéstől. Fokozott veszélyt jelent a lehetőség kizárása, amennyiben a terhelt nem hatalmazott meg védőt, így védelmét kirendelt védő látja el. Ezért szükséges nemcsak bírósági szakban (530. § (2) bekezdés) hanem nyomozati és vádemelési szakban is a hirdetményi úton történő kézbesítés.

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint nem indokolt a nyomozó hatóság és az ügyész mentesítése a vádemelési szakban a hirdetményi kézbesítés kötelezettsége alól.

5. A **Be. 528. § (1) bekezdésének második mondatát** a határozat kihirdetésének napjával semmisítette meg:

„A bíróság az ismeretlen helyen tartózkodó vádlottal szemben az erre irányuló ügyész indítványra jár el. *Ha az ügyész indítványozza az ismeretlen helyen tartózkodó vádlottal szembeni eljárást, a bíróság az eljárást a 188. § (1) bekezdésének a) pontja alapján nem függesztheti fel.* A magánvádló, illetőleg a pótmagánvádló az ismeretlen helyen tartózkodó vádlottal szemben a bírósági eljárást nem indítványozhatja.”

Az Alkotmánybíróság szerint ez a rendelkezés a bíróságot teljes mértékben megfosztja attól a jogától, hogy a terhelt távollétére tekintettel az eljárást felfüggeszse. Kizárja a bíróság mérlegelési jogosultságát arra vonatkozóan, hogy megalapozottan tud-e döntení a terhelt személyes jelenléte, esetleges vallomása nélkül.

Az AB határozat következtében (a 2004. évi CXXXII. törvény alapján) a hatályos szabályozás szerint az ügyészi indítvány esetében az eljáró bíróság mérlegelésén múlik, hogy az eljárást felfüggeszti, vagy azt a XXIV. fejezet szerint lefolytatja.

A fejezet zárásaként ismét Bárd Károly szavaival élnek, aki szerint:

„Európában számos állam joga a vádlottra bízva, hogy részt kíván-e venni a tárgyaláson. Igaz, a választást rendszerint a kisebb súlyú bűncselekmények miatt indult eljárásokban engedélyezik. A perrendtartások többsége csak ilyenkor teszi lehetővé, hogy a bíróság eltekintsen a közvetlenség megismerési előnyeinek kiaknázásától; különbség csak abban van közöttük, hogy kisebb súlyú ügyekben milyen mértékű kivételt engednek a közvetlenség elve alól. A büntetőparancsot ismerő országokban elfogadják, hogy a közvetlenség egyáltalán nem érvényesül: a bíróság kizárólag a nyomozási iratokra alapozza döntését. A vádlott hozzájárulásával távollétében tartott tárgyaláson viszont a bíróság a közvetlenség nyújtotta előnyökről csak részben mond le.”⁵¹

3. Lemondás a tárgyalásról történeti fejlődése

A magyar büntetőeljárásban ez az intézmény új, és hagyományaitól idegen jogintézmény. A büntető-igazságszolgáltatás terheinek csökkentése és az ezt szolgáló büntetőeljárási jogintézmények iránti igény hívta életre. A vádalku befogadása a magyar büntetőeljárás struktúrájának figyelembevételével történt.⁵²

⁵¹ Bárd K.: Tárgyalás a vádlott távollétében... i.m. 219. o.

⁵² Farkas Á. - Róth E.: A büntetőeljárás. KJK Kerszöv, Budapest, 2004. 376. o.

Több ponton is eltér a „magyar vádalku”-nak tekintett intézmény az amerikai és más országokban ismert vádalkutól, így ezen vádalkuk összehasonlítását tekintjük át a következőkben, s kezdjük ezt a vádalku fogalmának meghatározásával.

3.1. Vádalku fogalma

A vádalku fogalmának meghatározása nehézségekbe ütközik, mert „még abban sincs egyetértés, hogy milyen elemek megvalósulása esetén beszélhetünk vádalkuról (vádelejtésnek, vádmódosításnak vagy egyetértett büntetéskiszabási indítványnak kell történnie).”⁵³

Amennyiben a vádalku fogalmát mégis definiálni szeretnénk, Stephen Saltzburg szavait kell, hogy idézzük: A vádalku során

„a terhelt beleegyezik abba, hogy bűnösnek vallja magát az ellene felhozott vád tekintetében, bízva abban, hogy mindezért cserébe valamit kap az államtól.”⁵⁴

Az újabb tanulmányokban a vádalkut az ügyész, a vádlott és a védő közötti megegyezésként definiálják, melynek lényege, hogy a vádlott beismerésért (*guilty plea*) valamilyen ellenszolgáltatást kap⁵⁵; az ügyész ígéretet tesz arra, hogy:

- a) nem a legmagasabb büntetést fogja indítványozni, hanem vádlott számára jóval kedvezőbbet,
- b) eltekint a súlyosbító körülményektől és a bűncselekmény enyhébben minősülő alakja szerint emel vádat,
- c) felfüggesztett büntetés kiszabását ígéri,
- d) más bűncselekményt nem hoz fel a vádlott terhére,
- e) a vádlott által elkövetett különböző bűncselekmények közül csak egyben tartja fenn a vádat,

⁵³ Grmela Z.: Vádalku - az amerikai modell. Magyar Jog 1993/6. sz. 368. o.

⁵⁴ Saltzburg, S.: American Criminal Procedure. 3rd Ed. ACB-1, 1989. 794. o.

⁵⁵ Plea bargaining in the USA – Principals Principles, Institut of Criminal Law and Procedure. Georgetown University, Washington, 1980. 2. In: Fakó E.: Vádalku a kontinentális jogrendszerben. Sectio Juridica et politica Tomus XX/1. Miskolc University Press, 2002. 274. o.

- f) kiterjedhet a *plea bargaining* harmadik személyekre is, ebben az esetben az ügyész lemond pl. a bűnsegéd felelősségre vonásáról,
- g) alku tárgya lehet a büntetés-végrehajtás helye és módja.⁵⁶

A vádalkuban a kompromisszumkészségnek ugyanakkor nagy jelentősége van, amelyet kifejez Mike McConville⁵⁷, aki szerint a *plea bargaining* eljárásban nagy figyelemmel kell lenni az egyezséget lefolytató személyek kompromisszumkészségére.

Enyhébb büntetést felajánlani az együttműködésért cserébe kevésbé problematikus, mint az igazságszolgáltatás szüneteltetése vagy indokolatlan késlekedése. Ugyanakkor egyes vélemények szerint ez a jogintézmény nem az ügyek nagy száma által kikényszerített sajnálatos engedménynek, hanem a jövő humánus eljárási modelljének tekinthető.⁵⁸

„Képzeld el, hogy valahol az Amerikai Egyesült Államokban betoppanunk egy tárgyalóterembe, ahol a «12 dühös ember» helyett csupán a büntetőeljárás négy főszereplőjét, a vádlottat, a védőjét, az ügyészt és a tárgyaló bírót találjuk. Leülve a teremben azt tapasztaljuk, hogy a bizonyítékok hosszas felvonultatása helyett a vádlott és a bíró gyors diskurzust folytat le egymás között. A vádlottat a védője a korábbi megbeszélések során mindenről kioktatta, és így a vádlott a bíró kérdéseire gyors, határozott válaszokat ad. Ezek után a bíró kiszabja a jogerős büntetést és a tárgyalást befejezettnek nyilvánítja. Ha ebben a pillanatban ránézünk az óránkra, látjuk, hogy mindössze húsz perc telt el a tárgyalás megnyitása óta.”

A büntető igazságszolgáltatás túlterheltsége általános jelenség, ezt mutatja az alábbi cikk: „Egy bíró maximum 90-120 ügyet tud megfelelően feldolgozni.

⁵⁶ Fakó E.: Vádalku a kontinentális jogrendszerben. Sectio Juridica et politica Tomus XX/1. Miskolc University Press, 2002. 275. o.

⁵⁷ McConville, M.: Politika és etika in plea bargaining. Journal of Law and Society Volume 25, Number 4, December 1998. 562. o.

⁵⁸ Kertész I.: Megállapodás az elkövetővel. Rendészeti Szemle 1993/10. sz. 22. o.

Ehhez képest egy adott időben ténylegesen munkát végző helyi bírósági bíróra eső folyamatban lévő ügyek száma 150-200.”⁵⁹

Az, hogy miért vált szükségessé ennek a merőben új jogintézménynek a bevezetése Magyarországon, nyilvánvaló, hiszen az igazságszolgáltatás túlterheltsége mindenképp maga után vonja az egyszerűsítő eljárások megjelenését, azaz a „legalitás elvének áttörését és az opportunitás elvének térhódítását.”⁶⁰

Az Európa Tanács Ajánlása a büntetőeljárás egyszerűsítéséről⁶¹ is az eljárások egyszerűsítését, gyorsítását szorgalmazza, valamint az Európai Emberi Jogi Egyezmény⁶² 6. cikke a tisztességes tárgyalásról, amely az ésszerű időn belüli tárgyalás feltételeinek megteremtését teszi kötelezővé az Egyezményhez csatlakozó államok számára.

Az 1998. évi XIX. törvény miniszteri indokolása⁶³ kiemeli, hogy a megszokottól eltérő formák bevezetésére az eljárás gyorsítása és a bíróságok tehermentesítése ad okot.

A bírósági túlterheltség mellett, célszerű a büntetőeljárásban új, eddig nem ismert jogintézmény bevezetése, amely szintén az ügyek minél hamarabbi befejezését eredményezi. Ezt szolgálhatja a „lemondás a tárgyalásról” jogintézménye Magyarországon.

A lemondás a tárgyalásról tartalmaz konszenzuális elemeket, hiszen a vád és a védelem egyetértése szükséges az alkalmazásához, eltérően azonban az angolszász megoldástól, nem folyik alku a büntetés mértékéről vagy annak elengedéséről, és a bíró az egyezség kialakításába semmiképp sincs bevonva.

⁵⁹ Bírák Lapja, 1994. IV. évf./2. sz. 196. o.

⁶⁰ Révész J.: i.m. 265. o.

⁶¹ No. R 87/18 a büntetőeljárás egyszerűsítéséről, elfogadta a Miniszteri Bizottság 1987. szeptember 17-én, Strassbourg 1988.

⁶² 1993. évi XXXIII. törvény Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről.

⁶³ Igazságügyi Közlöny, CVI. évfolyam 7.sz. 1092. o.

Az alku, a konszenzus, tehát nem a vádra vonatkozik, hanem az eljárási forma alkalmazására terjed ki.⁶⁴

3.2. A vádalku elhelyezése a büntető eljárásjog kompromisszumos eljárásaiban

Az oportunitás alapelvének gyakorlati megvalósulását szolgálják a büntetőeljárásban a *megegyezésen alapuló eljárások*. Amennyiben megpróbálkozunk ezen eljárások csoportosításával, az alábbiakat mondhatjuk el:

A. Megegyezéses eljárás megszüntetés

Ezekben az esetekben már a bírósági ügyszak előtt lezárul a büntető ügy, sem a terhelt, sem az ellene indult büntetőeljárás nem kerül a bíróság elé.

a) Megállapodás az elkövetővel (együtműködő gyanúsított), feljelentés elutasítása, illetőleg nyomozás megszüntetése fejében.

”A feljelentést el kell utasítani azzal a bűncselekménnyel megalapozottan gyanúsítható *fedett nyomozóval* szemben, aki a cselekményt szolgálati feladata teljesítése közben bűnüldözési érdekből követte el, és a bűnüldözési érdek jelentősebb, mint az, amely az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződik.”⁶⁵

Amennyiben együtműködő gyanúsítottról van szó, akkor a feljelentés elutasításának különleges oka az, hogy a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy az adott, vagy más büntetőügy felderítéséhez, bizonyításához hozzájárulva, olyan mértékben együtműködik a hatóságokkal, hogy az együtműködéshez fűződő nemzetbiztonsági vagy

⁶⁴ Király T.: i.m. 559. o.

⁶⁵ Bánáti J. - Belovics . - Csák Zs. - Sinku P. - Tóth M. - Varga Z.: i.m. 287. o.

bűnüldözési érdek jelentősebb, mint az, amely az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződik.⁶⁶

Ugyanezeket a feltételeket találjuk a Be. 192. § (2) bekezdése és 192. § (1) bekezdése alatt is a nyomozás megszüntetésének eseteinél.

b) Diverzió

Míg az előbbi megoldás a bűnüldözési célokat részesíti előnyben, addig a most felvázolandó megoldás a sértett helyzetének javítását, kárigényének kielégítését szolgálja.

A viktimológia népszerűbbé válása kapcsán egyre inkább előtérbe kerül a sértett és vele együtt az, hogy az állam büntető igényének érvényesülése helyett a sértettnek kell igazságot szolgáltatni.

A megoldás lényege, hogy a terhelt vállalja, az eljárás megszüntetése fejében kiegyezik a sértettel és az okozott kárt megtéríti. Ez az eljárás (mediációs eljárás) az 1970-es években diverzió, vagy büntető útról való elterelés néven került be a büntetőjogi terminológiába.

c) Pénzösszeg fizetése fejében történő eljárás megszüntetés

Ez a megoldás lehetőséget ad arra, hogy bizonyos pénzösszeg fizetése esetén, csekélyebb súlyú bűncselekmény miatt a büntetőeljárás már a vádemelés előtt lezáruljon, enyhítve ezzel a bíróságokra nehezedő munkaterhet.

Németországban a gyakorlat kezdi áttörni a szabályozást, mivel előfordult olyan eset is, hogy a védői javaslatra az ügyész nem emelt vádat olyan „fehérgalléros” bűnügyben, ahol az okozott kár értéke a 100.100 DM-t is

⁶⁶ 1998. évi XIX. törvény 175. § (1) bekezdés

elérte, miután a terhelt nagy összegű pénzt fizetett egy jótékonyági szervezetnek.⁶⁷ Így a gyakorlat ebben az esetben áttöri azt a szabályozást, hogy csak kisebb súlyú ügyekben lenne lehetőség pénzösszeg fizetése fejében történő eljárás megszüntetésére.

B. Egyszerűsített bírósági eljárások

a) Rövidített eljárás

Ha a terhelt hozzájárul, hogy lemond a tárgyalásról, annak garanciáiról, a bíróság cserébe törvényi rendelkezés alapján enyhébb büntetést szab ki, mint amennyit a tárgyalás alapján megítélne. Mivel a jogalkotó eleve rögzíti, hogy milyen kedvezmény adható (mint azt a magyar Be. is teszi a Be. 534. § (2) bekezdésében a hozzájárulásért, hiányzik az alkudozás az eljárásból.

b) Büntetőparancs

A megegyezéshez kapcsolódó eljárás a büntetőparancs, azaz a tárgyalás mellőzéses eljárás (amelyről a későbbiekben részletesen lesz szó), ahol az egyszerűsítés és gyorsítás ára az egyes alapelvek sérülése.⁶⁸

Ezek az alapelvek amelyek sérülnek: a közvetlenség (hiszen a bíró az „íróasztal mellett dönt”⁶⁹), a nyilvánosság, a szóbeliség és nem érvényesül a kontradiktórikus eljárás sem.

c) Egyszerűsített eljárás

Példaként Franciaországban találkozunk ezen jogintézménnyel, amelynek lényege, hogy a francia eljárás a korrekcionalizáció intézményét használja úgy, hogy az ügyészség az esküdtbíróságok túlterheltsége miatt, bizonyos büntettek helyett (amelyek egyébként esküdtbírósági hatáskörbe tartoznának) vétség miatt vádolja meg az elkövetőt, így azokat a tényállási elemeket,

⁶⁷ Prof. Joachim, H.: A büntetőeljárás reformja Kelet-és Nyugat-Európában. Magyar Jog 1993/6. sz. 305. o.

⁶⁸ Bánáti J. - Belovics E. - Csák Zs. - Sinku P. - Tóth M. - Varga Z.: i.m. 480.o.

⁶⁹ Bánáti J. - Belovics E. - Csák Zs. - Sinku P. - Tóth M. - Varga Z.: u.o. 480.o.

amelyek a súlyosabb minősítést alapozzák meg, a vádemelésnél nem veszik figyelembe.

d) Vádalku

A lemondás a tárgyalásról a magyar jogban merőben új jogintézmény, amelyet nem egyhangú egyetértéssel fogadnak a szakmai körök. Sokan azt gondolják, hogy ez az angolszász, különösen az amerikai joggyakorlatban alkalmazott vádalku (*plea bargaining*) bevezetése a magyar jogba, ami ellentétes a hagyományos kontinentális jellegű jogunk rendszerével.⁷⁰

Lemondás a tárgyalásról tartalmaz konszenzuális elemeket, hiszen a vád és a védelem egyetértése szükséges az alkalmazásához, eltérően azonban az angolszász megoldástól, nem folyik alku a büntetés mértékéről vagy annak elengedéséről, és a bíró semmiképp sincs bevonva.⁷¹

3.3. A plea bargaining történeti fejlődése az USA-ban

Az Egyesült Államokban az ügyek túlnyomó többségét az ún. „bűnösség elismeréses” eljárásban (*guilty plea*) döntik el. Bár az adatok mindig függenek az adott évben elkövetett bűncselekmény számától és más körülményektől, de az tény, hogy 1994-ben az összes szövetségi ítéletek 91 %-a a bűnösség beismerésével vagy *nolo contendere* (vád nem vitatásával) végződött.⁷²

Részből a tárgyalás-előkészítés szigorú szabályai miatt, az amerikai rendszerben a tárgyalással rendezett ügy ritka kivételnek tekinthető. Az ügyek kilencven százaléka a beismerő vallomás folytán tárgyaláson kívül, annak kitűzését megelőzően lezárul. A beismerő vallomást tevő vádlottat minden részletre kiterjedően tájékoztatják a beismerő vallomás következményeiről és a tárgyalás tartásának kéréséhez fűződő jogáról. Ha azonban a vádlott a bíróság színe előtt beismerő vallomást tesz és lemond a tárgyalásról, a tárgyaláson kívül tett beismerő vallomás (amely azonban enyhébb ítéletet

⁷⁰ Király T.: i.m. 544. o.

⁷¹ Király T.: u.o. 559. o.

⁷² Révész J.: i.m. 265. o.

jelent majd) ugyanolyan hatályú, mint a tárgyalás végén meghozott, bűnösséget megállapító ítélet. Az előírás szerű bírói kérdésekre adott válasz megadására húsz és negyven perc közötti idő áll rendelkezésre.⁷³

A vádalku gyors térhódításának az egyik oka a bíróság és a büntetőeljárás struktúrájában keresendő.⁷⁴

Az esküdtbírói eljárást a XVIII. században a bíró uralta, a vádlott saját maga gondoskodott a védelméről, a „hivatásos” védők száma pedig kevés volt. A bizonyítás során felmerült kérdések általában egyszerűek voltak, ezért a perek gyorsan lezajlottak. A városiasodás, a kriminalisztikai módszerek és a törvényszéki orvostan fejlődésének hatására a bizonyítás kifinomult, és emiatt egyre fontosabbá vált a védők szerepe.

Az alkoholtilalom (prohibíció) idején jelentősen megemelkedett a bűnelkövetések száma, és ez a bűnüldöző hatóságok és a bíróságok túlterheltségéhez vezetett.⁷⁵ Mindezek hatására megnőtt az igény egy eljárást megelőző, az ügyek elintézését meggyorsító intézmény kialakítására. A megoldást a *plea bargaining* jelentette, amely törvényi szabályozás nélkül terjedt el és élt évtizedekig a gyakorlatban.

A vádalkut kezdetben tehát sub rosa, titokban folytatták le: a bíró az előkészítő ülésen megkérdezte a vádlottat, hogy beismerése az ügyész ígéretének az eredménye-e, mire a vádlott kijelentette, hogy nem. A vádlott – a védője tanácsát, illetve az ügyész ajánlatát elfogadva – tette ezt a kijelentést. A legtöbb esetben a bíró tudta, hogy ez a kijelentés hamis. Az eredmény az lett, hogy a vádalku nem lehetett bírói felülvizsgálat tárgya, így a vádlott egy cinikus társasjáték szereplőjévé vált.⁷⁶

⁷³ Mahler, G.: The institutions of bail and plea bargaining (USA szövetségi ügyész-helyettes New York Nyugati kerülete). CEELI American Bar Association Central and East European Law Initiative 114. o.

⁷⁴ Langbein, J. H.: Understanding the Short History of Plea Bargaining. Law & Society Rev. vol. 13. no.2 (1979), 261. o.

⁷⁵ Grmela Z.: i.m. 368. o.

⁷⁶ Révész Judit: i.m. 266. o.

Az Amerikai Egyesült Államok elnökének Büntetőjogi Tanácsadó Testülete 1967-ben nyilvánosságra hozott egy jelentést, amelyben bizonyos fenntartásokkal, elismerte a plea bargainingot⁷⁷, majd 1968-ban az Amerikai Ügyvédi Testület fogalmazott meg a vádalkura vonatkozó irányelveket, az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága pedig 1971-ben a Santobello ügy⁷⁸ kapcsán a plea bargainingot jogszerűnek ismerte el.⁷⁹

1974-ben a Legfelsőbb Bíróság elnöke a Kongresszus elé terjesztett egy javaslatot a Szövetségi Büntető Eljárásjogi Kódex kiegészítésére, mely javaslat alapján 1975-ben a plea bargainingot a Rules of Criminal Procedure-ban (Rule 11 Federal) legitimizálták. Időközben az egyes tagállamok is beiktatták a vádalkut a büntetőeljárás rendjükbe.

3.4. A plea bargaining eljárás

Azzal, hogy a vádlott a bűnösség beismerését választja, számos alkotmányos jogáról lemond. Így többek között lemond az Alkotmány V. Kiegészítésében biztosított jogáról, amely szerint önmagát senki nem köteles bűnösnek vallani, valamint senki nem kötelezhető arra, hogy maga ellen tanúskodjon. A vádlott lemond a XIV. Kiegészítésben biztosított azon jogáról is, amely azt garantálja, hogy egyetlen állam sem foszthat meg valakit életétől, szabadságától vagy tulajdonától *megfelelő törvényes eljárás nélkül* (Due Process of Law). A vádlott a bűnössége beismerését követően már nem hivatkozhat a XVI. Kiegészítésben írott jogára sem, amely szerint a vádlottnak joga van arra, hogy

⁷⁷ The Challenge of Crime in a Free society. 136 Report of the President's crime Commission on Law Enforcement and Administration of Justice. 1967

⁷⁸ Santobello v. New York, 404 U.S. 257.,260. (1971)

⁷⁹ Ezt megelőzően 1970-ben a Legfelsőbb Bíróság egyértelműen kimondta, hogy a vádalku, önmagában véve (per se) nem tekinthető alkotmányellenesnek. Brady v. United States 397 U.S. 742 (1970) McMann v. Richardson 397 U.S. 759 (1970) Parker v. North Carolina 397 U.S. 790 (1970) In: Révész J.: A vádalku... i. m. 266. o.

ügyét az esküdtszék, gyors és nyilvános tárgyaláson bírálja el, valamint ahhoz sem lesz joga, hogy a tárgyalás során a terhelő tanúkkal szemben állhasson.⁸⁰

A bűnösség beismerésének (*guilty plea*) fontos eleme, hogy a vádlott feltétlenül önkéntesen és a következmények tudatában mondott-e le alkotmányos jogairól és nem kényszer, vagy tudatlanság következtében tette azt.

Maga a „vádalku” tulajdonképpen két szakaszra osztható: az első szakasz az ügyész és a védő között zajló, jogilag szinte szabályozatlan „alkudozás”,⁸¹ a másik pedig a bűnösség beismerésének bírói elfogadása, mely formai szabályok tömegével körülbástyázott.⁸²

Az USA-ban a vádalku intézménye összefüggésben áll a vádemelés rendszerével és gyakorlatával. Az ügyészek a vádemelés és a vád képviselete által az Egyesült Államok érdekeit védik és képviselik, széles diszkrecionális jogkörrel rendelkeznek, és velük szemben az igazságszolgáltatásnak nincs semmilyen felügyeleti vagy felülvizsgálati joga. Így ha az eljárás ésszerű és gyors lebonyolításának érdeke megkívánja, joga van az ügyésznek a vádalku keretében vádat elejteni vagy enyhébb cselekményben fenntartani.⁸³

Az USA büntetőeljárási jogának sajátossága, hogy a *vád közlése már közvetlenül az eljárás megindítása után megtörténik*. A nyomozóhatóság – mihelyt tudomást szerez a bűncselekmény elkövetéséről –, előzetes nyomozásban kezd, melynek célja az alapos gyanú fennforgásának megállapítása. Ha a gyanúsítottat elfogják, őrizetbe veszik, s ekkor indul meg a vizsgálat. Ezzel egyidőben a terheltet bíróság elé állítják és az ügyész ott közli vele a legsúlyosabb vádpontokat. A vád megalapozottságát csak ezután

⁸⁰ Az Egyesült Államok Alkotmánya magyar nyelven, az Amerikai Egyesült Államok Nagykövetsége, U.S. Information Service gondozásában megjelent kiadványa alapján. In: Révész J.: A vádalku alkalmazásának tapasztalatai az Amerikai Egyesült Államokban. Jogtudományi Közlöny 1999/6.sz. 267. o.

⁸¹ Az a tény például, hogy az ügyész azért nyújtott be súlyosabb bűncselekmény miatt vádat, mert a terhelt elutasította vádalkura tett indítványát, a bíróság döntését egyáltalán nem befolyásolja. Lásd: *Bordenkircher v. Hayes*, 434 U.S. 357 (1978) In: Grmela Z.: Vádalku i.m. 368. o

⁸² Grmela Z.: u.o. 368. o.

⁸³ Kelemen Á.: A vádalku illetve megegyezés az Amerikai Egyesült Államok igazságszolgáltatásában. Magyar Jog 1990/10. sz. 860. o.

vizsgálják⁸⁴. Ha a vádesküdszék a vádat megalapozottnak találja, az ügyész formálisan vádat emel és azt az előkészítő tárgyaláson ismerteti a vádlottal.⁸⁵

A vád korai megfogalmazása így lehetőséget ad arra, hogy az őrizetbe vételtől a főtárgyalásig az egyezségkötés létrejöhessen a vádhatóság és a védelem között.

Az USA szövetségi büntető eljárási törvényei azonban kimondják, hogy a vádnak a *vádesküdszékhez való benyújtását megelőzően az ügyész nem bocsátkozhat alkudozásba*.⁸⁶

Az ügyész a vádat a bírósági jóváhagyással csak a tárgyalás megkezdéséig változtathatja meg, ezt követően kötve van hozzá. Ezért van kiemelkedő jelentősége az előzetes eljárás különböző fázisaiban létrejövő vádalkunak. Az őrizetbe vételtől a tárgyalás megkezdéséig a védő a vádpontok visszavonásáért cserébe a fennmaradó vádpontokra védenccé beismerését ajánlja fel, vagy maga az ügyész kezdeményezi a vádpontok részbeni visszavonását a beismerés fejében.⁸⁷

Az ügyész és a védő szerepe a plea bargaining eljárásban egészen más, mint a tárgyaláson, mivel az eljárás résztvevőinek, azaz a vádnak és a védelemnek maguknak kell mérlegelniük a bizonyítékokat, azaz, hogy a meglévő bizonyítékok alapján a vádlott felmentésének vagy bűnösségének megállapításának lehet helye.

Az ügyész három célból törekszik a vádalkura: a) a vádlottat minél kevesebb energia-ráfordítással ítéljék el; b) az eljárás megszüntetésének és a vádlott

⁸⁴ A vád megalapozottságának vizsgálata három formában történhet: ügyészség által lefolytatott eljárásban, bírói meghallgatás alapján, vádesküdszék előtti vádemeléssel.

⁸⁵ A formális vádra a terhelt háromféleképpen reagálhat:

a) ártatlannak vallja magát (to plead no guilty), ekkor tárgyaláson döntenek bűnössége vagy ártatlansága felől; b) bűnösnek tartja magát és beismerő vallomást tesz (top lead guilty); c) nem vitatja a vádat, és ezáltal gyorsabb eljárásra és enyhébb büntetésre számíthat, bár beismerő vallomást nem tesz.

⁸⁶ Kelemen Á.: A vádalku... i.m. 860. o.

⁸⁷ Farkas Á.: Konszenzuális elemek a büntetőeljárásban. Magyar Jog 1992/8. sz. 510. o.

felmentésének valószínűsége a minimumra csökkenjen; c) a bíróság általa is elfogadható büntetést szabjon ki.⁸⁸

A védők is szívesen bocsátkoznak alkudozásba. Az USA-ban a védő számára nincs biztosítva iratbetekintési jog, így saját nyomozásának eredményei állnak csak rendelkezésre és mivel meglehetősen költséges ilyen úton információhoz jutni, próbálnak a magánnyomozás terhéől a védők megszabadulni.⁸⁹

Az Amerikai Ügyvédek Társasága kötelezővé teszi a védők számára a magánnyomozás lefolytatását akkor is, ha a vádlott bűnösségét beismerő nyilatkozatot akar tenni.

A védőt a következő célok vezetik a vádalkunál:

- a) kellemesebb és gyorsabb az ügyet az ügyész dolgozószobájában megbeszélni, mint a főtárgyalásra felkészülni
- b) az ügyek elenyésző százalékában számíthatnak méltányos díjazásra
- c) a titokban lezajlott alku elfed minden hanyagságot, hozzá nem értést
- d) a sikeres vádalkut, mint eredményt tudja felmutatni védencének, míg az esküdtszéki tárgyalás kimenetele bizonytalan, annak alapján lényegesen súlyosabb büntetésre van kilátás.⁹⁰

A bíró részvételét illetően a vádalkuban különböző megoldások születtek, egyes eljárásjogok, pl. a Szövetségi Büntető Eljárásjogi Kódex kifejezetten megtiltja az alkuban a részvételét, míg más eljárások kifejezetten támogatják azt, hiszen így a bíró közvetlenül ellenőrizheti a megegyezés létrejöttének ténybeli és jogi alapját. A vádalku eredményét a bíróságnak jóvá kell hagynia, mely szerint formális bizonyítás nélkül, az iratok és a felek előadása alapján megvizsgálja a megegyezés tartalmát. Az USA-ban, amennyiben a bíróság elfogadja az egyezés eredményét, a büntetés neve és mértéke tekintetében nem hozhat attól alapjaiban minőségileg eltérő határozatot. Ha a társadalom védelme vagy a közhangulat megkívánja, vagy a cselekmény tárgyi súlya

⁸⁸ Farkas Á.: i.m. 510. o.

⁸⁹ Farkas Á.: u.o. 510. o.

⁹⁰ Farkas Á.: u.o. 511. o.

miatt a vádalku alapján kiszabható büntetésnél lényegesen súlyosabb büntetés kiszabása látszik szükségesnek, a bíró nem támogatja az egyezséget.⁹¹

A létrejött egyezés tartalma sokféle lehet. A vádlott oldaláról beismerést tartalmaz, míg az ügyész széles diszkrecionális jogának köszönhetően az alábbi kedvezményeket teheti:

- nem a legmagasabb büntetést fogja indítványozni, hanem a vádlott számára jóval kedvezőbbet,
- eltekint a súlyosbító körülményektől és a bűncselekmény enyhébben minősülő alakja szerint emel vádat,
- felfüggesztett büntetés kiszabását ígéri,
- más bűncselekményt nem hoz fel a vádlott terhére,
- a vádlott által elkövetett különböző bűncselekmények közül csak egyben tartja fenn a vádat... stb.

Így a **megállapodás tipikus tárgyai** a következő témák lehettek az évek során formalizálttá vált eljárásnak köszönhetően (a végső írásos megállapodást az ügyész, a védő és a vádlott egyaránt aláírja, majd a bíróságnak történő átadás után a peranyag részévé válik):

1. Mely bűncselekmény esetében vallja be a vádlott a bűnösségét.

Bizonyos esetekben a vádiratban nem szereplő bűncselekmények elkövetését ismeri be a vádlott. Ekkor a megállapodáshoz csatolni fogják vádiratban nem szereplő bűncselekményre vonatkozó információkat. (A bírónak a büntetés kiszabásánál figyelembe kell venni az ún. „bűncselekmény értékelési táblázatot”, erre vonatkozóan is megegyezést tartalmaz a vádalku, amely ugyan nem köti a bírót, de általában elfogadásra kerül részéről.)

2. A vádalkut rögzítő megállapodásban benne foglaltatik, hogy a vádlottat (és esetleg más személyeket) milyen bűncselekményekkel nem fogják vádolni.

⁹¹ Kelemen Á.: A vádalku... i.m. 860. o.

3. A vádalku tartalmazhat egy tanúzási kötelezettséget megállapító klauzulát. Ha a vádlott hamisan tanúzna, akkor a vád visszanyeri azon jogát, hogy az eredeti vádpontok alapján kérje a vádlott elítélését.
4. A büntetés mértéke állandó tárgya a megállapodásnak. Az ügyész magatartása háromféle lehet az eljárás vonatkozó részében: a vád hallgat, a vád támogatja a védelem enyhítési javaslatát, a vád felhívja a bíróság figyelmét a vádlott együttműködő magatartására, amely indirekt formája az előző esetnek.⁹²

Eddig tehát a plea bargaining eljárás első szakaszát elemeztük, amíg az ügy bírósági jóváhagyásig nem kerül. Az eljárás második szakasza a megállapodás bírósági jóváhagyása, ami előkészítő tárgyaláson zajlik egyesbíró előtt. Az USA Legfelsőbb Bírósága határozatban kimondta, hogy mivel a terhelt a bűnösség beismerésével számos alkotmányos jogáról lemond, a beismerés érvényességéhez szükséges, hogy az önkéntes és tudatos legyen, mert különben a *due process* (méltányos eljárás) alkotmányos elvébe ütközne.⁹³

Így tehát a bíróság nincs kötve a vádalkuhoz, ha az valamilyen lényeges formai (nem önkéntes beismerés, nem tudatos beismerés⁹⁴) vagy tartalmi hibában szenved (a beismert vád nem megalapozott) illetve ha az egyezségben foglaltak a közösség érdekeit sértik.⁹⁵

A beismerés önkéntességének megítélése soha nem volt problémamentes. Az önkéntesség megítélése összefügg azzal a követelménnyel, hogy a bizonyítékokhoz a vád és védelem egyformán hozzáférhessen. Az ügyész

⁹² Ogren, R. W.: Az óvadék ellenében történő szabadlábra helyezés és a vádalku (lemondás a tárgyalásról) az Egyesült Államokban. CEELI Amerikai Ügyvédi Kamara Közép-és Kelet Európai Jogi Kezdeményezés. 1999. szeptember 23. o.

⁹³ Grmela Z.: Vádalku – az amerikai modell... i.m. 369. o.

⁹⁴ Tudatos a beismerés, ha a terhelt tisztában van azzal a jogával, hogy miről mond le: a vallomástételt megtagadhatja, joga van az esküdtszéki tárgyaláshoz, joga van szembesítéshez, tisztában van vele, hogy kárjótételre kötelezhetik stb.

⁹⁵ A közösség érdekeit akkor sérti a vádalku, ha a rendelkezésre álló adatok szerint a bűncselekmény tárgyi súlya kiemelkedő vagy a kiszabható büntetés lényegesen enyhébb az adott esetben szükségesnél.

keltheti azt a látszatot, hogy döntő és megcáfолhatatlan bizonyítékai vannak, miközben egyáltalán nincs vagy csak gyenge bizonyíték van a kezében. Mindez alkalmas lehet arra, hogy a vádlottra nyomást gyakoroljon a beismerő vallomás megtétele érdekében.

Mindezeket figyelembe véve a bíróság az egyezséget vagy jóváhagyja vagy elutasítja, s ezt követően kitűzi a főtárgyalást. Ebben az esetben az ügyész és a védő *újabb alkudozásba* bocsátkozhat a főtárgyalásig, vagy pedig felkészülnek az esküdszéki tárgyalásra, ahol az elutasított alkut nem lehet figyelembe venni.

Amennyiben az ügyész és a védő újabb alkudozásba bocsátkozott, akkor a bíróság elfogadhatja az egyezséget és már az előkészítő tárgyaláson ítéletet hozhat.

A fair eljárásnak a vádalku során is érvényesülnie kell, így az ügyészt, a védőt és a bíróságot tájékoztatási kötelezettség terheli a vádlott irányába, és kötelesek az egyezésben foglaltak betartására.

Az ügyész, illetve a védő kötelezettségszegését, amennyiben nem tájékoztatják megfelelően a vádlottat, az előkészítő tárgyaláson meg lehet állapítani, ami a vádalku elutasítását eredményezheti. Ha viszont a bíróság nem tesz eleget figyelmeztetési, tájékoztatási kötelezettségének, a bűnösség beismerésén alapuló ítélet megtámadható és a fellebbviteli bíróság hatályon kívül helyezheti azt, ha bizonyított, hogy a figyelmeztetés hiánya hatással volt a terhelt döntésére.⁹⁶

Ha az egyezséget akár az ügyész, akár a terhelt megszegi, a másik fél mentesül a vállalt kötelezettség alól. Ha az ügyész szegi meg az egyezséget, a terhelt beismerő vallomását visszavonhatja, azt a későbbiek során nem lehet a terhére figyelembe venni. Ha pedig a terhelt nem teljesíti a megállapodásban foglaltakat, az ügyészt nem köti ajánlata, visszatérhet az eredeti vádhoz. Mivel a büntetőeljárásban az ügyész és a terhelt nem egyenrangú szereplők, a megállapodás elsősorban az ügyészt, mint állami tisztviselőt terheli, vele

⁹⁶ Grmela Z.: Vádalku – az amerikai modell... i.m. 370. o.

szemben az elvárhatóság foka nagyobb. A gyakorlatban a vádalku megszegésével kapcsolatban jelentős problémák merülnek fel.⁹⁷

Ha a bíróság elfogadja a megállapodást, nem szakadhat el attól alapjaiban, nem hozhat olyan döntést, amelyre a terhelt az alku elfogadásakor nem számított, különösen vonatkozik ez a büntetés nemére és mértékére.

Így összefoglalásként a vádalkut amennyiben **csoportosítani** szeretnénk, akkor beszélhetünk

– **vádalkuról**

- *szűk értelemben*: egy vagy több vádpontban foglalt bűncselekmény elkövetésének beismeréséért cserébe az ügyész a többi vádpont alóli felmentést ajánlja (felmentő megegyezés)

- *tág értelemben*: az ügyész elfogadja a beismerést és cserébe enyhíti a vádat (enyhébb vádban megegyezés)

– **ítéleti alkuról**

- *ítéleti egyezés*: az ügyész megegyezhet a bíróval egy konkrét szankcióban,

- *ítélet indítványozására irányuló egyezés*: az ügyész indítványt tesz a bírónak, hogy az ítélet ne legyen ellentétes a vádlott által kért szankcióval, és beszélhetünk még arról az esetről, amikor

- *az ügyész a bírónak indítványozza, hogy a később kiszabandó szankció a vádlottal való egyezésen alapuljon.*

A vádalkut azonban több kritika is éri. Így a bírákat és az ügyészeket azért bírálják, mert munkaterhük csökkentése érdekében enyhe büntetésekkel sújtják a bűncselekmények elkövetőit, így vegyünk egy jogesetet ennek megerősítésére.⁹⁸

Az első a „Unabomber” eset, amikor Theodore Kascynski sorozatgyilkos szörnyű tetteit levélbombákkal hajtotta végre. A vád olyan vitatható vádalkut fogadott el, amely révén a gyilkos megmenekült a halálbüntetéstől. Az

⁹⁷ Kelemen Á.: A vádalku, illetve megegyezés az Amerikai... i.m. 864. o.

⁹⁸ Ogren, R. W.: i.m. 25-26. o.

ügyészek az ügyben arra a véleményre jutottak, hogy értékesebb egy biztos életfogytig tartó szabadságvesztést elrendelő ítélet, mint a halálbüntetést elrendelő határozat, amelynek elérése sokkal kétségesebb volt a bizonyítékok alapján.

3.5. Vádalku Európában

A büntetőeljárási rendszerek ugyan eltérőek Európában, de Európában is hosszú idők óta gondot jelent az egyre növekvő számú bűnözés és a bűnüldöző hatóságok túlterheltsége. Nem véletlen tehát, hogy a hasonló nehézségekkel küzdő jogrendszerek a kontinentális jogrendszer hagyományaihoz, sajátosságaihoz igazítva, átvették a vádalku alkalmazását.

A hagyományos kontinentális tárgyalási rendszer modernizációjában Spanyolország és Olaszország játszott úttörő szerepet.

3.5.1. Spanyolország

A spanyol büntetőeljárásban 1882 óta ismert a bűnösség beismeréséhez kapcsolódó speciális eljárás, a *conformidad*.

A beismerésnek ebben a sajátos formájában a vádlott egyetérthetett az ügyész által emelt váddal, és ezáltal lemondott a tárgyaláshoz való jogáról.

Az eljárás menete a következő volt:

1. Az ügyész a vádiratot megküldte a vádlottnak, melyben a büntetés mértékére is indítványt tett,
2. A vádlottnak nyilatkoznia kellett a vádpontok tekintetében, beleértve a büntetés mértékét is.

Az olyan bűncselekményeknél, ahol az indítványozott büntetés a 6 év szabadságvesztést nem haladta meg, a vádlott a bűncselekmény elkövetését és

a büntetés mértékével való egyetértését kinyilvánította. Ilyen esetben a bíróság – ha elfogadta azt – bizonyítási eljárás nélkül szabta ki a büntetést, amely során lehetőség volt az indítványozott büntetés enyhítésére is.

Egy 1989-ben megindult reformfolyamat eredményeképpen kibővítették eme eljárást azzal, hogy:

- az indítványozható büntetés mértékét megemelték 12 évre;
- kibővítették azoknak az ügyeknek a körét, melyeknél a *conformidad* alkalmazható;
- lehetővé tették, hogy a vádiratra a terheltnek és a védőjének ne kelljen kategorikus nyilatkozatot tenni, elegendő valamilyen megjegyzést hozzáfűzni, ami az ügyésszel való kapcsolatfelvételt szolgálja.

Az újabb szabályozás szerint elegendő az ügyésszel való kapcsolatfelvétel elősegítése, mely lehetővé teszi a felek tanácskozását a tárgyalást megelőzően. Ennek eredményeként a főtárgyalás kezdetén a vádlott elismerheti a vádat, ha az a korábbihoz képest a büntetésre tett indítvány tekintetében a javára megváltozott.⁹⁹

3.5.2. Olaszország

Az 1989-ben hatályba lépett új és haladó szellemű büntető eljárásjogi törvény célja az igazságszolgáltatás hatékonyságának fokozása mellett a terhelt személyes szabadságának fokozottabb védelme volt. Az igazságszolgáltatás egyszerűsítését és gyorsítását ötféle külön eljárás szolgálja. Ezek közül a *patteggiamento* (a büntetés alkalmazásának indítványa), a plea bargaining olasz változatának tekinthető. Lényege, hogy az ügyész, a védő és a terhelt kérelemmel fordulhat a főtárgyalás megnyitásáig a bíróhoz egy olyan büntetés kiszabása iránt, amelyben megállapodtak. Európában először az olasz

⁹⁹ Farkas Á.: i.m. 511. o.

törvényhozás tett kísérletet a vádalku beépítésére a kontinentális jogrendszerbe az 1981. november 24-i 689. számú törvénnyel.¹⁰⁰

Az új törvényben a patteggiamento alkalmazási területe kiszélesedett és használata praktikusabbá vált. Korábban az alkalmazás feltétele az volt, hogy az elkövetett bűncselekményt három hónapnál nem hosszabb tartamú szabadságvesztéssel fenyegetik, az új törvény ezt háromévi szabadságvesztésre emelte fel¹⁰¹, a terhelt az ügyésszel a büntetés tekintetében megegyezzen és ezt bármelyik fél kezdeményezhesse, a bíróság elé terjesztésre azonban csak a vád és védelem közös megegyezése esetén van lehetőség.

A vádalkura vonatkozó indítványban pontosan meg kell határozni azt, hogy mit kérnek, azaz

- egyharmadával csökkentett büntetést,
- pénzbüntetést,
- szabadságvesztést, mely csak akkor indítványozható, ha mértéke a csökkenés után a két évet nem haladja meg.¹⁰²

Attól függően, hogy a megállapodást mikor terjesztik a bíró elé külön ülésen, előkészítő ülésen, előkészítő tárgyaláson, vagy főtárgyaláson dönt annak elfogadásáról. Ha a bíró úgy ítéli meg, hogy elegendő ténybeli alap van a vádemeléshez és a terhelt megállapodása önkéntes volt, illetve a kért büntetés nem akadályozza a társadalmi rehabilitációját, akkor elfogadja a megállapodást.

Fontos tény, hogy az olasz vádalkunál a bírónak *nincs mérlegelési joga*, az indítvánnyal vagy egyetért, vagy egészben elutasítja. A bíróság az iratok

¹⁰⁰ Pusztai L.: Az új olasz büntető eljárási törvény a hazai kodifikáció nézőpontjából. Magyar Jog 1981/4. sz. 239. o.

¹⁰¹ Farkas Á.: i.m. 512. o.

¹⁰² Pusztai L.: Az új olasz... i.m. 241. o.

alapján vizsgálja meg a jogi minősítést és az ügy körülményeinek (enyhítő, súlyosító) felek általi mérlegelését, és akkor fogadja el az indítványt, ha ezeket helyesnek tartja. A bíró az eléterjesztett akták alapján tehát csak azt vizsgálhatja, hogy a felek ügyét helyesen ítélték-e meg, illetve az előírányzott büntetés megfelel-e a jogi előírásoknak.

3.5.3. Németország

Németországban a vádalkut nem felülről jövő reform vezette be, hanem hosszú évek során szokásjogi jelleggel működött. A helyzetet nehezítette az a tény, hogy nem volt egyetértés a megegyezés fogalmát és elnevezését illetően sem.¹⁰³ Éppen ezért a fellebbezési bíróságok és Szövetségi Legfelsőbb Bíróság kezdte némiképp szabályozni azáltal, hogy az egyes esetekben elvi értékű állásfoglalásokat tett.

Németországban a megegyezésnek (amely folytatható tárgyalás előtt és tárgyalás idején is) **három típusa különböztethető** meg:

Az első forma, amikor az ügyész *mellőzheti a vádemelést* a kevésbé súlyos bűncselekmények esetén, ha az elkövető bűnössége csekély fokú, és a társadalomnak nem fűződik érdeke az elkövető büntetőjogi felelősségre vonásához. Az ilyen ügyekben az ügyész felajánlhatja a védőnek, ha a vádlott pl. bizonyos pénzösszeget fizet valamely jótékonyági szervezetnek, akkor ezzel befejezi az eljárást.¹⁰⁴

A megegyezési eljárás gyorsan elterjedt, és az alkudozás kerete túllépte a csekély fokú bűncselekményi határt, mert előfordult már 100.000 DM kárt okozó bűncselekmény is az ilyen formán elintézett ügyek között.¹⁰⁵ Az alku az ügyész és a védő között zajlik, a vádlott nem vesz benne részt. Számára az

¹⁰³ Absprache, Verständigung, Vereinbarung.

¹⁰⁴ Prof. Joachim, H.: A büntetőeljárás reformja Kelet- és Nyugat-Európában. Magyar Jog 1993/5. sz. 305. o.

¹⁰⁵ Kertész I.: Megállapodás az elkövetővel. Belügyi Szemle, 1993/10. sz. 21. o.

előnyt az jelenti, hogy elkerülheti az eljárással járó terheket. A bíró jóváhagyására szükség van, melyet gyakorlatilag fenntartás nélkül megad.¹⁰⁶

A második esetkörbe a büntetőparancs tartozik, amelynek alkalmazását a német jogban majd az egyes külön eljárások nemzetközi összehasonlításánál elemzzük, mivel itt most csak a vádalkuhoz kapcsoló nemzetközi megoldásokat vizsgáljuk.

A harmadik forma a vádlott beismerő vallomásához kapcsolódik, amely leginkább hasonlít az amerikai vádalkuhoz. Az alkudozás a formális vádemelés előtt zajlik az ügyész és a védő között. A beismerésért cserébe az ügyész a vádat az elkövető által elkövetett különböző bűncselekmények közül egy cselekményre korlátozza, vagy pedig a tárgyaláson enyhébb büntetés kiszabását javasolja.¹⁰⁷

Az alkura lehetőség van a tárgyalás közben is. A nagy terjedelmű, bonyolult ügyekben, mikor az eljárás nagyon hosszúnak ígérkezik, a vádlott dönthet úgy, hogy a tárgyalás elején, amikor a bíró kihallgatja, még nem tesz beismerő vallomást, de az ügy előrehaladtával azonban megéri az alkura.

A vádalku annak ellenére, hogy széles körben elterjedt, nem része a büntetőeljárás törvénynek. Ebben közvetve állást foglalt a Legfelsőbb Bíróság, mikor a megegyezés törvényessége mellett szállt síkra azzal, hogy helyt adott a fellebbezésnek abban az esetben, mikor a bíróság ítéletében túllépte a büntetési tételnek azt a határát, melyet a megegyezés alkalmával ígért.¹⁰⁸

A német jogtudósok egy része azzal indokolva bírálja az ügyek elintézésének ezt a megegyezéssel módját, hogy az eljárás alapelveivel nincs összhangban és

¹⁰⁶ Prof. Joachim, H.: i.m. 305. o.

¹⁰⁷ Prof. Joachim, H.: u.o. 305. o.

¹⁰⁸ Kertész I.: i.m. 18. o.

túl nagy nyomást jelent a vádlott számára. A német bírák, ügyészek és védők többsége azonban támogatja az alkut, ezért a gyakorlatban tovább is alkalmazzák¹⁰⁹, annál inkább, mert a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy nem törvényellenes a megegyezés, ha egyébként megfelel az alkotmányos elveknek.¹¹⁰

A vádalku kapcsán azonban fontos kiemelni, hogy nem mellőzendő a *vádalku ellenzői álláspontjainak az ismertetése sem*, így Albert W. Alschuleré¹¹¹, aki azt az esetet hozta fel, amelyben egy bíró kifejtette a tőle tanácsot kérő ügyvédnek az általa követett elvet, miszerint ha a vádlott nagyon nem akar megegyezni és ragaszkodik a tárgyaláshoz, annak kétszer olyan hosszú büntetést fog kiszabni amiatt, hogy ezáltal kölcsönösen vesztegetik egymás idejét. Kétségtelenül súlyos nyomásgyakorló hatása van tehát a bírói részvételnek: ha a vádlott ugyanis látja, hogy a bíró mindenképpen alkut akar, akkor félő, hogy azért megy bele az alkuba, mert attól tart, hogy a tárgyalás esetén súlyosabb büntetést kap. (ld. 2. sz. melléklet)

4.. A tárgyalás mellőzéses külön eljárás történeti fejlődése

Bevezetésként azt a régi és teljesen megnyugtatóan aligha megoldható dilemmát vetném fel, hogy meddig lehet elmenni a gyorsítás és egyszerűsítés útján, az alapvető garanciák sérelme nélkül, nem túl magas-e az egyszerűsítés ára a remélt eredményhez képest?¹¹²

Európában minden államban megtalálható ezen gyorsított külön eljárás valamely formája.

¹⁰⁹ Prof. Joachim, H.: i.m. 305. o.

¹¹⁰ Kertész I.: i.m. 18. o.

¹¹¹ Alschuler, A. W.: Implementing the criminal defendant's right to trial: Alternatives to the plea bargaining system. The University of Chicago Law Review, 1983, Vol. 50, 1938-1956 In: Tarr Ágnes: A vádalku szabályozásának egyes kérdései. In: Tanulmányok dr. Kováts Andor professzor születésének 120. évfordulójára. Debrecen, 2004. 158. o.

¹¹² Bánáti J. - Belovics E. - Csák Zs. - Sinku P. - Tóth M. - Varga Z.: i.m. 459. o.

A német jog „*Strafbefehl*” néven ismeri ezt a külön eljárást. A német rendszer lényege az, hogy az ügyész az ügy részleteinek ismertetése mellett indítványt tesz pénzbüntetés kiszabására az ún. büntetőparancs-tervezet keretében. A bíró ezt a tervezetet érdemi vizsgálat nélkül hagyja jóvá (ellátja aláírásával).

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága is támogatja ezt a jogintézményt, és egyik ajánlásában¹¹³ szorgalmazza is annak bevezetését „*penal order*” néven.

A tárgyalás mellőzéses eljárás lényege, hogy a tárgyalási szakasz elmarad, a bíróság az iratok alapján dönt, nem folytat le bizonyítást, ezzel jelentős időmegtakarítást érhet el, s csökken a munkateher is. A bíró lényegében az „íróasztal mellett dönt”.¹¹⁴

1896: XXXIII. törvénycikk (I. Bp)

Ha a jogintézmény történeti vetületét nézzük, akkor a tárgyalás mellőzéses eljárást az 1896: XXXIII. a bűnvádi perrendtartásról szóló törvény honosította meg a magyar jogban *büntető parancs* néven.

A törvény taxatív felsorolja, hogy kinek a feljelentése alapján, és mely bűncselekmények esetén bocsátható ki büntetőparancs.

A törvény 532. §-a a következőképpen fogalmaz:

„Ha a feljelentést hatóság, közhivatalnok, rendőri közeg, katonai őr vagy őrség, felesketett erdőőr, mezőőr vagy hegyőr hivatalos eljárása közben szerzett közvetlen tapasztalata alapján teszi és valósága ellen nem merül fel aggodalom, tárgya pedig csak kihágás, vagy egyedül pénzbüntetéssel

¹¹³ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Ajánlása a büntetőeljárások egyszerűsítéséről. R (87) 18.

¹¹⁴ Bánáti J. - Belovics E. - Csák Zs. - Sinku P. - Tóth M. - Varga Z.: i.m. 480.o.

büntethető vétség, és a bíró kétszáz koronát meg nem haladó pénzbüntetést talál kiszabandónak: a közvádlónak indokolt írásbeli indítványára büntető parancsot bocsáthat ki a szabadlábon levő terhelt ellen.

A megjelölt bűncselekmények miatt és büntetés erejéig, a közvádló indítványára vagy hozzájáruló nyilatkozatára a szabadlábon levő terhelt ellen akkor is bocsátható ki büntető parancs: ha a feljelentést vagy vádindítványt magánegyén tette, de a terhelt bűnösségét köz- vagy magánokirattal vagy más bizonyítékkal valószínűvé tette és a bíró meg van győződve a vád alaposságáról.”

A büntető parancs lényege tehát az, hogy a bíró a terhelt meghallgatása nélkül, csupán feljelentés, illetőleg vádindítvány alapján állapítja meg a bepanaszolt egyén bűnösségét és büntetését. Minthogy azonban az ilyen határozat könnyen sérelmes lehet, ezért kibocsátásának több feltétele van.

„A feltételek egy része *általános*, akár *hatóságtól*, vagy *hatósági személytől*, akár *magánegyéntől* származzék a feljelentés vagy vádindítvány, más részük pedig a szerint különbözik, hogy köz vagy magánegyén-e a feljelentő, illetőleg vádló.”¹¹⁵

A büntető parancs így akkor bocsátható ki *általában*:

- ha a feljelentés tárgya csak kihágás, vagy egyedül pénzbüntetéssel büntethető vétség,
- ha a bíró kétszáz koronát meg nem haladó pénzbüntetést tart kiszabandónak,
- ha a terhelt, ki ellen a feljelentés irányul, szabadlábon van.

¹¹⁵ Balogh J. - Edvi I. K. - Vargha F.: A bűnvádi perrendtartás magyarázata. Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1910. 402. o.

Amennyiben azonban *kiemelt feltételek* is állnak fenn, így: hatóság, közhivatalnok, rendőri közeg, katonai őr vagy őrség, felesketett erdőőr, mezőőr vagy hegyőr *teszi a feljelentést*, akkor bocsátható ki büntetőparancs:

- ha az illető hivatalos eljárása közben szerzett tapasztalatból meríti tudomását,
- ha a feljelentés valódisága ellen nem merül fel aggodalom,
- ha a közvádló írásban indokoltan indítványozza a büntetőparancs kibocsátását.

Ha a feljelentést vagy vádindítványt magánegyén tette, a büntető parancs kibocsátásának *speciális feltétele* az általános feltételeken túl, hogy:

- a közvádló is indítványozza, vagy hozzájáruló nyilatkozatával támogatja a büntető parancs kibocsátását,
- a terhelt bűnössége köz- vagy magánokirattal vagy más bizonyítékkal valószínűvé tétessék,
- a bíró e bizonyítékok alapján meg legyen győződve a vád alaposságáról.

Finkey Ferenc szavaival élve az „intézmény lényegét tekintve abban állt, hogy a járásbíró a legcsekélyebb súlyú bűncselekmények miatt tett feljelentés vagy vádindítvány alapján, ha a bizonyítékok meggyőzték a vád alaposságáról, minden más intézkedés vagy tárgyalás nélkül pénzbüntetést szabott ki a terheltre s meghagyta neki, hogy fizesse ki, vagy ellene tegyen kifogást.”¹¹⁶

A törvény igen terjedelmesen taglalja a büntetőparancs kötelező tartalmi elemeit. „A büntető parancs alaki kellékeit és tartalmát az a körülmény határozza meg, hogy abban a bíróság büntetést szab ugyan a terheltre, anélkül azonban, hogy ellene ítéletet hozna.”¹¹⁷

¹¹⁶ Finkey F.: i.m. 646-647. o.

¹¹⁷ Balogh J. - Edvi I. K. - Vargha F.: i.m. 404. o.

Így a büntető parancsnak tartalmaznia kell:

- a terhelt nevét és állását vagy foglalkozását,
- a vád tárgyává tett bűncselekmény megnevezését,
- valamint tárgy, hely és idő szerint való megjelölését,
- a feljelentő, illetőleg a vádindítványt tevő sértett nevét,
- a bizonyító adatok felsorolását,
- a pénzbüntetés összegének meghatározását, annak be nem hajthatás esetére milyen nemű és tartamú szabadságvesztés büntetésre való átváltoztatását,
- az alkalmazott törvény vagy rendelet szakaszának idézését,
- valamint azt az utasítást, hogy a pénzbüntetést tizenöt nap alatt a járásbírósnál fizesse be,
- tartalmaznia kell továbbá azt a figyelmeztetést, hogy a bíróság a pénzbüntetés befizetésének elmulasztása esetében a fizetésre kitűzött határidő lejárta után, a terheltnek, házastársának vagy törvényes képviselőjének kérelmére pedig azonnal szabályszerű tárgyalást fog kitűzni;
- figyelmeztetendő a terhelt, hogy ha a büntető parancsban megnyugszik, a kiszabott pénzbüntetés befizetésére a járásbíróstól halasztást kérhet, vagy részletfizetés megengedését kérheti. Bp. 533. §

Mivel a büntető parancsban nem lehet kimondani, hogy a terhelt bűnös (hiszen erre csak tárgyaláson hozott ítéletben kerülhet sor), ezért az ítélethez képest alakja és tartalma bár sok tekintetben hasonló, mégis lényegesen eltérő.

„A büntető parancs alaki kellékei és tartalma: a terhelt, a tett és a büntetés körülírása, illetőleg megjelölésére vonatkoznak. Ezen kívül pedig magában foglalja a büntető parancs azokat a figyelmeztetéseket amelyek e határozattal szemben a terheltet jogairól és kötelességeiről felvilágosítják. A magánjogi

igények a contradictorius eljárás nélkül nem lévén megállapíthatók, a büntető parancs intézkedései közül ki vannak zárva.”¹¹⁸

A büntető parancs kibocsátása esetén a terheltnek két lehetősége nyílt: (535. §)
 - vagy belenyugodott a parancsba, vagyis kifizette a kiszabott büntetést,
 - vagy kifogással élt ellene, ebben az esetben az eljárás az általános szabályok szerint folytatódott tovább, a bíróság tárgyalására azonnal hatánapot tűzött.

Amint látható, a törvény szigorú feltételek mellett tette lehetővé ezen intézmény alkalmazását, azonban jelentős lépésnek tekinthető az eljárás egyszerűsítése, a rövid idő alatt történő lefolytatása terén.

A törvény rendelkezik még a büntetőparancs kézbesítésének módjáról és annak közléséről is.

„A büntető parancsot a bíróság székhelyén erre kijelölt közege, egyebütt törvényhatóság jogával felruházott és rendezett tanácsú városban a hatóságnak erre alkalmas és megbízott közege, nagy és kisközségben a községi, illetőleg a körjegyző kézbesíti.

A kézbesítő köteles a büntető parancsot a terheltnek a saját kezéhez adni, előtte felolvasni és egyúttal megmagyarázni, ezeknek megtörténtét pedig a kézbesítő-íven bizonyítani.” Bp. 534. §

Érdekes momentum a törvényben, hogy a büntetőparancsot meg is kell magyarázni a terheltnek az arra jogosult kézbesítőnek. Arra vonatkozólag, hogy ki lehet teljesítő, a korabeli Büntető Perrendtartás Magyarázata az alábbiakat irányozza elő:

Az „alkalmas és megbízható közeg általi teljesítés”¹¹⁹ lehet:

a) „a bíróság székhelyén az, akit erre maga az illető bíróság kijelöl,

¹¹⁸ Balogh J. - Edvi I. K. - Vargha F.: i.m. 405. o.

¹¹⁹ Balogh J. - Edvi I. K. - Vargha F.: i.m. 406. o.

b) egyébütt, nevezetesen: törvényhatósági joggal felruházott és rendezett tanácsú városban a hatóságnak erre alkalmas és megbízott közege, nagy- vagy kisközségben pedig a községi, illetőleg a körjegyző. Ha a kézbesítést más közeg, pl. községi kisbíró teljesíti: a büntető parancs hatálytalan.”

1928. évi X. törvénycikk (II. Bpn)

Ez a rendszer 1928-ban változott meg az 1928. évi X. tc. (II. Büntető Novella)¹²⁰ nyomán. A második büntető novella ugyanis a pénzbüntetés meg nem fizetése esetén lehetővé tette azt, hogy a büntetőparancsot minden külön intézkedés nélkül végrehajtsák. Így a tárgyalás tartása helyett a terhelttel szemben azonnal szabadságvesztés büntetés volt alkalmazható. Technikai és egyben garanciális jellegű kiegészítés, hogy a bírónak a végzésben erre a lehetőségre fel kellett hívni a terhelt figyelmét.

1930. évi XXXIV. törvénycikk

A következő jelentősebb változást az 1930. évi XXXIV. tc. hozta be az intézmény történetébe.

Ez a törvény kiterjesztette a büntetőparancs alkalmazásának lehetőségét. Egyrészt a bíróság, ha pénzbüntetés kiszabását megfelelőnek találta a feljelentés alapján, akkor kibocsáthatott büntetőparancsot, másrészt a büntetés végrehajtásának felfüggesztéséről is lehetett rendelkezni büntetőparancsban. A korábbi helyzethez képest eltűnt a büntetőparancs alkalmazásának bonyolultnak tekinthető feltételrendszere és helyébe egyedüli feltételként lépett a pénzbüntetés kiszabásának alkalmazása az adott lehetőségek keretei között. Ismét technikai jellegű kiegészítés, hogy a büntetőparancsban

¹²⁰ Bernolák N.: A Bünvádi Perrendtartás és novellái II. Kiadás: 1928. 543-544. o.: az 1928. évi X. törvénycikk alapján a következő feltételek esetén nyílt lehetőség a büntető parancs kibocsátására:

- a közvádoló indokolt írásbeli előterjesztése, - a terhelt szabadlábban van, - a cselekmény kihágás vagy kizárólag pénzbüntetéssel büntethető vétség, - a kiszabott büntetés nem haladja meg a 200 pengőt, - a feljelentést korábban meghatározott személy hivatalos eljárása közben tett tapasztalata alapján teszi és valósága ellen nem merül fel aggodalom, vagy más egyén tette ugyan, de a terhelt bűnösségét valamely bizonyítékkal valószínűvé tette a közvádoló, a büntető parancs kibocsátását indítványozza, vagy ahhoz hozzájárul, és a bíró meg van győződve a vád alaposságáról.

rendelkezni kellett a bűnügyi költségek felől, beleértve a védői képviselő díját is.

1949. évi XI. törvénycikk

Ezen módosítás során egy szűkítést vezetett be a jogalkotó, mivel a büntetés végrehajtásának felfüggesztése tárgyában már nem lehetett a büntetőparancs keretein belül rendelkezni.

1951. évi III. törvény (II. Bp)

Az 1951. évi III. törvény (II. Bp.) A büntető perrendtartásról átvette ezen jogintézményt, s szabályozására az előkészítő ülés körében került sor.

„Ha a vádirat a bírósághoz érkezett, azt a tanács elnöke tanulmányozta át. Ha úgy látta, hogy vádirat alapján a tárgyalás megtartható

kitűzte az ügy tárgyalásának napját.

Ha a tanács elnökének megítélése szerint a tárgyalás kitűzésének nem volt helye, a vádiratot a tárgyalás kitűzése helyett bemutatta a tanácsnak. Ez az alábbi intézkedéseket tehetette meg:

- b) áttette az iratokat,
- elrendelte a nyomozást vagy nyomozás kiegészítését,
- felfüggesztette az eljárást,
- megszüntette az eljárást,

kibocsátotta a büntető parancsot”¹²¹.

Alkalmazásának feltételei ezen törvény szerint az alábbiak:

„Ha az eljárás tárgya kihágás vagy főmagánvádra üldözendő büntett és a bíróság az egyébként kellően megalapozottnak mutatózó vád alapján kizárólag pénzbüntetés kiszabását találja indokoltnak, a terhelt ellen tárgyalás

¹²¹ Móra M. - Dr. Kocsis M.: A magyar büntető eljárási jog. Tankönyvkiadó, Budapest, 1961. 323. o.

kitűzése helyett büntetőparancsot bocsát ki.” II. Bp. 146. § (1) bekezdés I. fordulata.

Az 1951. évi III. tv szerint a büntetőparancs kötelező tartalmi elemei:

terhelt neve és foglalkozása

bűncselekmény megjelölése, elkövetése helye és ideje

sértett megnevezése

bizonyító adatok

kiszabott büntetés és azzal kapcsolatos intézkedések

figyelmeztetés arra nézve, hogy ha a terhelt házastársa vagy törvényes képviselője tárgyalás tartását 15 napon belül nem kéri, akkor a büntetőparancs végrehajthatóvá válik.

A fentiekből is kitűnik, hogy az 1951. évi III. törvény is megtartotta a korábbi I. Bp. főbb szerkezeti elemeit. (terhelt megnevezése, bizonyító adatok, figyelmeztetések)

Ezen rendelkezések azonban nem voltak hosszú életűek, ugyanis az **1954. évi V. törvény (II. Bpn)** – mely az 1951. évi III. törvény novelláris módosítása – hatályon kívül helyezte a büntetőparancs jogintézményét, mint a szocialista joggal összeegyeztethetetlen intézményt.

A korabeli büntetőeljárásjogi tankönyvekben a büntetőparancs megszüntetésére vonatkozólag az alábbi magyarázattal találkozunk:

„A büntető parancs kibocsátása dolgozóink szemében formalista eljárásnak tűnt fel, amelyben meghallgatásuk nélkül szabtak ki ellenük büntetést. A büntető parancs kibocsátása az alapelvek jó részét sértette. A terhelt ugyan nem volt elzárva a szóbeli tárgyalástól, de a tárgyalás kérése sokszor a jogosultak hibáján kívül, a jogban való járatlanság, betegség, sürgős munka stb. folytán elmaradt. Ez esetben pedig a büntető parancs jogerőre emelkedett. A Bpn. a törvényesség fokozott biztosításának és megerősítésének szem előtt tartásával a büntető parancsot megszüntette.”¹²²

¹²² Móra M. - Dr. Kocsis M.: i.m. 323. o.

1962. évi 8. törvényerejű rendelet

Nem kellett azonban sokat várni a jogintézmény újabb megjelenéséig, mivel az 1962. évi 8. törvényerejű rendelet ismét bevezette „tárgyalás mellőzése pénzbüntetés kiszabása esetén” (192. § - 196. §) elnevezéssel.

Ez alapján lehetővé vált a büntetőügyek egy részénél a közvetlenség, a szóbeliség és a nyilvánosság elvének háttérbe szorítása, az ügyek gyorsabb elbírálása érdekében. Azonban az eljárás alkalmazását szigorú törvényi feltételektől tette függővé, így:

tárgyalás nélkül csak pénzbüntetés volt kiszabható,
csak járásbírói hatáskörbe tartozó ügyek esetén,
csak egyszerű tényállású és csekély jelentőségű bűncselekményeknél,
csak akkor, ha a vádlott a bűncselekmény elkövetését elismerte (ténybeli
elismerés elegendő volt, a bűnösséget nem kellett elismerni),
csak ha a vádlott szabadlábon volt.

A büntetőeljárás menetében igen sok hagyományt ápolunk, azonban a felgyorsult életritmus, a gazdasági – társadalmi folyamatok olyan mélyreható változásokat hoztak, amelyek indokolják a társadalomra csekély mértékben veszélyes bűncselekmények ilyen módon történő elbírálását.¹²³

Itt jegyezzük meg, hogy a katonai büntetőeljárásban a tárgyalás mellőzésének lehetett már ekkor is helye, mivel a (BJD 1972)¹²⁴ szerint, a „katonai büntető eljárásból nincs akadálya annak, hogy a katonai bíróság tárgyalás mellőzésével végzésben pénzbüntetést szabjon ki.”

¹²³ Patkós L.: Eszközök és módszerek a büntetőeljárás időszerűségének biztosítására. Magyar Jog 1972/7-8. sz. 414. o.

¹²⁴ A büntető eljárás kommentárja. Első kötet. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1967. 810. o.

1973. évi I. törvény

A tárgyalás mellőzésének intézményét az 1973. évi I. törvény („régí Be.”) „A tárgyalás mellőzése pénzbüntetés kiszabása mellett” címen külön fejezetben szabályozta. A törvény a tárgyalás mellőzésének alkalmazása tekintetében nem tartotta meg azt a kikötést, hogy az ilyen eljárás során kiszabott büntetés csak pénzbüntetés lehet. Lehetővé tette ugyanis a *foglalkozástól eltiltást, a járművezetéstől eltiltást, elkobzást, polgári jogi igényről történő rendelkezést*; ezzel kiszélesítve az alkalmazható szankciók körét. Magára az eljárásra a *vétségi eljárás* szabályait rendelte alkalmazni.

Az 1973. évi I. törvény XVII. Fejezet 340-355/A. szakaszai alapján az eljárás feltételei az alábbiak lettek:

- a bűncselekmény vétségi eljárásra tartozott ,
- a bűncselekmény egyúttal csekély jelentőségű,
- a vádlott szabadlábon volt,
- a tényállás egyszerű,
- a vádlott a bűncselekmény elkövetését beismerte,
- a törvény a pénzbüntetés kiszabását teszi lehetővé,
- a büntetés célja tárgyalás nélkül is elérhető,
- az ügyész az eljárást indítványozta.

1987. évi IV. törvény

Az eljárás megnevezésén és a kiszabható szankciókon az *1987. évi IV. törvény* 56. § (1) bekezdése változtatott, mivel a korábbi „*tárgyalás mellőzése pénzbüntetés kiszabása esetén*” címet „*tárgyalás mellőzése*” címre módosította. A törvény alapvető célkitűzése az eljárás egyszerűsítése volt.¹²⁵

Erre a módosításra azért is volt szükség, mivel a törvény kiterjesztette a büntetési nemek körét a tárgyalás mellőzése esetén. A pénzbüntetés, a

¹²⁵ Kiss A.: A tárgyalás mellőzéséről. Ügyészek Lapja 1996/5. sz. 35. o.

foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás és kiutasítás is alkalmazható volt.

Ezt követően az 1973. évi I. törvénynek a tárgyalás mellőzésére vonatkozó rendelkezéseiben több módosítására is sor került még 1995-ben és 1999-ben is.

1995. évi LXI. törvény

Az 1995. évi LXI. törvény a korábban e téren is módosított: az 1973. évi törvényhez képest kiszélesítette a tárgyalás mellőzése alkalmazását, mivel lehetőség nyílt a három évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntettek esetében is tárgyalás mellőzésével büntetőjogi felelősséget megállapító döntés hozatalára.

Bővült az alkalmazható szankciók köre is, mivel lehetővé vált: végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés-büntetés kiszabása, a próbára bocsátás intézkedése.

A tárgyalás mellőzéses eljárásban a végzés meghozatalának határideje az ügy érkeztetésétől számított 30 nap lett a korábbi rendelkezésekkel ellentétben, amelyek nem tartalmaztak ilyesfajta határidőt.

Megjelent továbbá a bíróság azon kötelezettsége (egyfajta korrekciós lehetősége), hogy felhívja az ügyész figyelmét a tárgyalás mellőzésével történő döntéshozatal kezdeményezésére, amennyiben annak feltételei fennállnak, és az ügyész nem kezdeményezte ezen különjárást.

1999. évi CX. törvény

Az 1999. évi CX. törvény rendelkezései szerint bővült az intézmény alkalmazási köre, mert a tárgyalás mellőzése során hozott végzést bírósági titkár is meghozhatta, ezáltal mentesítette a bírakat a munkatehertől.

A törvény eredeti szövege a módosított 1995. évi LXI. törvény és az 1999. évi CX. törvény alapján (az Országos Ítéltábla székhelyének és illetékességi területének megállapításáról, valamint az igazságszolgáltatás működését érintő egyes törvények módosításáról) az alábbira változott:

351. §: „A bíróság az ügyész indítványára – magánvádas ügyben hivatalból – a szabadon levő vádlottal szemben tárgyalás mellőzésével végzésben végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztést, pénzbüntetést, illetőleg önálló büntetésként foglalkozástól eltiltást, járművezetéstől eltiltást vagy kiutasítást – katonával szemben lefokozást és a szolgálati viszony megszüntetését is –, továbbá intézkedésként próbára bocsátást alkalmaz a vétségi eljárásra tartozó bűncselekmény esetén, ha a törvény a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztését, a pénzbüntetés kiszabását, az önálló mellékbüntetés, illetve a próbára bocsátás alkalmazását lehetővé teszi, a tényállás egyszerű, a vádlott a bűncselekmény elkövetését beismerte, és a büntetés célja tárgyalás nélkül is elérhető.”

Az 1973. évi I. törvény – kisebb-nagyobb módosításokkal – 25 évig volt hatályban. Ekkor a jogalkotók egy új, korszerű, a kor követelményeinek megfelelő törvénnyel váltották fel az elavult szabályozást. Így született meg a jelenleg is hatályos 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról.

1998. évi XIX. törvény

Az 1998. évi XIX. törvény XXVI. Fejezete eredetileg a büntetőparancs elnevezést vette át, azonban a törvény módosításáról rendelkező 2002. évi I. törvény 267. §-a az archaikus elnevezést elhagyta és a hatályos törvény szóhasználata szerint módosította a külön eljárás megnevezését.

2002. évi I. törvény

Ezt követően vegyük górcső alá a ma is hatályos – 2002. évi I. törvény által megállapított – normaszöveget, amely a *Be. 544. §* szerint:

„A bíróság az ügyész indítványára – magánvádas ügyben hivatalból – a szabadlábon lévő vádlottal szemben tárgyalás mellőzésével végzésben végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztést, pénzbüntetést, illetőleg önálló büntetésként foglalkozástól eltiltást, járművezetéstől eltiltást, kiutasítást – katonával szemben lefokozást, szolgálati viszony megszüntetését is –, továbbá intézkedésként próbára bocsátást, megrovást alkalmaz a három évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény esetén, ha

- a) a törvény a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztését, pénzbüntetés kiszabását, a próbára bocsátást, illetőleg a mellékbüntetés önálló büntetésként alkalmazását lehetővé teszi,*
- b) a tényállás egyszerű,*
- c) a vádlott a bűncselekmény elkövetését beismerte,¹²⁶*
- d) a büntetés célja tárgyalás nélkül is elérhető.*

(2) Tárgyalás mellőzésével egy évet meghaladó szabadságvesztés nem szabható ki.

(3) A tárgyalás mellőzésével meghozott végzésre – ha e törvény másképp nem rendelkezik – az ítéletre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni.,,

Az elmondottakból kitűnik, hogy sok lépcsőn ment keresztül a tárgyalás mellőzéses eljárás, míg mai „formáját” elérte, ami azonban nem sokat változott az elmúlt 25 évben sem, az a végzés felépítése, hiszen annak továbbra is tartalmaznia kell: a bűncselekmény megjelölését, a kiszabott szabadságvesztést, pénzbüntetést, illetőleg az önálló büntetésként alkalmazott

¹²⁶ A beismerő vallomásnak az adott bűncselekmény egészére fenn kell állnia és minden bűncselekmény tekintetében meg kell tenni (amennyiben az elkövetőt több bűncselekmény elkövetésével vádolják). A végzés tekintetében azt kell megjegyezni, hogy a bírói gyakorlat szerint nem kell kimondani a terhelt bűnösségét. Fővárosi Bíróság Büntető Kollégiumának 2003. szeptember 22-én tartott ülésén, a 2003. július 1-jén hatálybalépett 1998. évi XIX. büntetőeljárás törvény egyes megvitatott kérdéseiről készült ÖSSZEFOGLALÓ

mellékbüntetést, a próbára bocsátást vagy megrovást, a jogszabályon alapuló egyéb rendelkezéseket.

133/1993. Kormányrendelet

A büntetőeljárást megakaszthatja a tárgyalás mellőzéses végzések át nem vétele, így ezt próbálta meg kiküszöbölni a **133/1993 Kormányrendelet**, mely szerint a "visszaküldött iratot" bizonyos kivételekkel a kézbesítés második megkísérlésének, illetve a második figyelmeztetés postafiókba helyezése napját követő ötödik munkanapon kézbesítettnek kell tekinteni (nem kereste jelzés).

A joggyakorlat ezt a nem kereste jelzést tárgyalás tartása iránti kérelemnek tekinti, intézkedik a tárgyalás kitűzése iránt, melyre a vádlottat, a védőt, tanúkat megidézi.

Az 1998. évi XIX. törvény a fenti problémát úgy oldotta meg, hogy kizárta a tárgyalás mellőzésével hozott határozat hirdetményi kézbesítésének lehetőségét.

A büntetőparancs a legtöbb európai országban ismert és alkalmazott jogintézmény. Mivel azonban a garanciákban leginkább bővelkedő tárgyalási szak marad el az adott feltételek fennállása esetén, így leginkább a jövőben is kisebb jelentőségű, egyszerűbb ügyek elintézésére alkalmas eljárási formát látok benne.

Összegzés

A fenti történeti részben a bíróság elé állítás, az eljárás a távollévő terhelttel szemben és a lemondás a tárgyalásról és a tárgyalás mellőzései eljárását, mint eljárást gyorsító külön eljárások történeti fejlődését vizsgáltuk meg az 1896. évi XXXIII. törvénycikktől napjainkig.

A tárgyalás mellőzése, azaz a büntetőparancs eleinte (1896. évi Bp.) csak pénzbüntetés kiszabására jogosított fel, gyakorlati sikerei azonban a törvényhozást arra indították, hogy a büntetések mind szélesebb köre kapcsán tegye lehetővé igénybevételét, alkalmazását. Az 1973. évi Be. már megengedte, hogy a bíróság végzésben foglalkozástól eltiltást, járművezetéstől eltiltást, továbbá elkobzást mondjon ki, ill. elkobzás alá eső érték megfizetésére kötelezzon (1973. évi I. törvény 352. § (1) bekezdés). Az 1995. évi LXI. törvény már a felfüggesztett szabadságvesztés kiszabását is lehetővé tette; amely lehetőséget továbbra is biztosította az 1998. évi XIX. törvény.

A bíróság elé állítás, amelynek eredeti elnevezése az 1951. évi III. törvényben: „Bíróság elé állítás vádirat és tárgyalás kitűzése nélkül” (a tárgyalás előkészítése alatti VII. fejezetben) lehetővé tette a bíróság elé állítást, attól a naptól számított 3 napon belül, amelyen a letartóztatást elrendelték.

Később az 1954. évi V. törvény 55. §-a bíróság elé állítás intézményét *megszüntette*.

Ezt követően az 1966. évi 16. sz. tvr. iktatta beismételten a jogintézményt az 1962. évi Be.-be, majd azt az 1973. évi Be. is tartalmazta.

A jogintézmény életében lényeges momentum volt az 1987. évi IV. törvény, mivel a korábbi 3 napos, majd 6 napos határidőt 8 napra felemelték, azaz a terheltet a bűncselekmény elkövetésétől számított 8 napon belül kellett bíróság elé állítani, ha az ügy megítélése egyszerű volt, a bizonyítékok rendelkezésre álltak, és a terheltet tetten érték, vagy a bűncselekmény elkövetését beismerte.

Az 1973. évi I. törvény bíróság elé állításra vonatkozó utolsó módosítására az 1999. CX. tv-nek köszönhetően 2000. március 1-jei hatállyal került sor.

Az egyik fontos változás, hogy az eddigi *5 év helyett most már 8 évnél* nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény elkövetése esetén is helye lett bíróság elé állításnak.

Így a jogintézmény igénybevételének lehetősége az idők folyamán egyre bővült, amelynek legfőbb indoka talán az, hogy ezen jogintézmény lehetőséget teremt a bíróságoknak a gyors elbírálásra, az ügy minél hamarabbi lezárására.

A lemondás a tárgyalásról kapcsán főleg az intézmény angolszász történeti gyökerét, azaz a vádalkut mutattuk be. A vádalku a magyar Be.-ben tárgyalásról lemondás néven jelent meg, amely több ponton is eltér az amerikai mintától.

Egyrészt a szankciórendszer tekintetében van különbség, mivel a magyar büntetőjog szankciórendszerében a büntetési tételek viszonylag szűk határok között mozognak, s ez az alku szűk határok közé szorítja. Másrészt a magyar büntetőeljárásban az ügyész vádhoz kötöttsége rugalmasan érvényesül, mivel a vád módosítható, így az ügyésznek viszonylag tág teret enged az esetleges változtatásokra. Harmadrészt a beismerés eljárásjogi szempontból csak akkor értékelhető – szemben az USA-beli megoldással – ha a bűncselekmény részletes ténybeli feltárását segíti elő. Végül a negyedik fő különbség, hogy a bíróság nem kötelezhető a Btk. enyhítő szakaszában foglaltak alkalmazására.

A távollévő terhelttel szembeni eljárás római jogi gyökerű, mégpedig az ún. makacsságban (*in contumacian*) történő elmarasztalás intézmény jogutódja. A „makacssági eljárás” alapjául az szolgált, hogy a bíróságok az idézésre meg nem jelent és elő nem állítható személyekre úgy tekintettek, mint akik maguk mondtak le a törvényes védekezési jogukról.

Az első magyar Bp., az 1896. évi XXXIII. törvénycikk még nem tette lehetővé a makacssági eljárást, amely megengedi a távollévő vádlottal szemben az ítélethozatalt. Később lehetővé vált pl. meghatározott állam elleni és gazdasági

bűncselekmények esetében, az ítélet azonban csak a bűnösség megállapítására és a vagyoni elégtétel kiszabására korlátozódhatott.

A II. Bp. azaz az 1951. évi III. törvény, már lehetővé tette bármely bűncselekmény esetében, hogy a tárgyalás megtartható legyen a terhelt távollétében, de csak akkor, ha kétségtelenül meg lehetett állapítani, hogy jogszabály megszegésével külföldön tartózkodik.

A Btk. 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló 1987. évi III. törvény 14. §-a iktatta be ismét azon rendelkezést, hogy a bíróság, amennyiben az eljárást a jogszabály megszegésével külföldön tartózkodó vádlottal szemben folytatja le, megállapíthatja a bűnösséget, de a büntetés kiszabását mellőzi (közügyektől eltiltás és vagyonelkobzás kivételével).

Az 1999. évi CX. törvény ezen rendelkezést hatályon kívül helyezte, és egyidejűleg a távollévő terhelttel szembeni eljárásra vonatkozó szabályokat az 1973. évi I. törvény szabályaiba emelte.

A jelenleg hatályos szabályok a 2002. évi I. törvény, illetve a 14/2004 (V. 7.) AB határozat nyomán a 2004. évi CXXXII. törvény módosító rendelkezéseivel kerültek a Be.-be. A terhelt távollétében lefolytatott eljárás kapcsán két esetkört különíthetünk el. Akkor folytatható le, ha a terhelt ismeretlen helyen, illetve ha külföldön tartózkodik.

II. FEJEZET

EURÓPAI KITEKINTÉS

I. Az emberi jogok és a büntetőeljárás kapcsolata, különös tekintettel a tisztességes eljáráshoz való jogra

Az európai egyezmények elvárásai, az emberi jogok és a tisztességes eljárás biztosításának követelményei egyrészt meghatározóak a hazai jogra, másrészt a bennük foglalt eljárási garanciák (pl. ésszerű időn belüli eljárás követelménye) mindenképpen hatnak az eljárások gyorsítására.

Így például, az Európai Emberi Jogi Egyezmény alapján, az Európai Emberi Jogi Bíróság jogosan tart igényt arra, hogy alakítólag hasson a tagállamok jogrendszereire, az ésszerű idő tagállamok általi betartatásával, az eljárások gyorsítására.

Bárd Károly szavaival élve: „Az Európai Emberi Jogi Bíróság valóban számottevő mértékben hozzájárult az európai államok jogának és ezen belül igazságszolgáltatásának közelítéséhez.”¹²⁷

Így vizsgáljuk meg, az emberi jogokon keresztül, az Emberi Jogok Európai Egyezményének elemzése után – különösen az Egyezmény 6. cikkében foglalt „ésszerű idő” kritériumára figyelemmel –, mennyiben hatnak az Egyezményben foglalt eljárási garanciák az eljárások gyorsítására.

„A nemzetközi egyezményekben és az egyes államok alkotmányában rögzített emberi jogok olyan veleszületett jogai az embernek, amelyek csak végső esetben és akkor is csak igen szigorú garanciális intézkedésekkel körülbástyázva korlátozhatók még az állam által is. Ha az állam, illetve annak szervei nem e normáknak megfelelően járnak el, a jogaiban sértett kártalanításra tarthat igényt, az állam ellen pedig panasz nyújtható be pl. a Strasbourg Emberi Jogi Bírósághoz.

¹²⁷ Bárd K.: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007. 15. o.

Azon „végső esetek” egyike, amikor az emberi jogok – igaz cserében megfelelő garanciák nyújtásával – korlátozhatók, éppen a büntetőeljárás. Ezen a téren két érdek ütközik egymással: az állam büntetőjogi igényének érvényesítése irányába ható érdek, az egyénnek az emberi jogok biztosítása iránti érdekével.¹²⁸

Ugyanezt a kettőséget hangsúlyozza Angyal Pál is, aki szerint:

„A büntetőeljárás során érvényesülni törekvő igazságszolgáltatási érdek állandó ellentétben áll az egyéni jogok érintetlenségének érdekével, mert az eljárás sikeres lefolytatása nem történhet meg anélkül, hogy az egyszerűen csak gyanúsított egyénnek, sőt az eljáráson kívül eső személyeknek legszemélyesebb jogai (személyes szabadság, házjog, levéltitok joga stb.) ne korlátoztassanak.”¹²⁹

Az emberi jogok érvényesülésének alapja hazánkban az Alkotmány 8. §-ának (1) bekezdése, amely alapján „A Magyar Köztársaság elismeri az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait, ezek tiszteletben tartása és védelme az állam elsőrendű kötelezettsége.”¹³⁰ A „sérthetetlenség és elidegeníthetetlenség” fogalma azt fejezi ki, hogy ezeket a jogokat nem az állam adja. Ezt a fogalmat azonban rugalmasan kell kezelni, hiszen eredetének, illetve mibenlétének definitív módon, örök érvénnyel történő meghatározása lehetetlen vállalkozás. Általánosságban azonban elmondható, hogy az emberi jogok olyan erkölcsi és egyben alanyi jogok, amelyek alapját az képezi, hogy a jogosult emberi lény, akit emberhez méltó, önkénymentes bánásmód illet meg.¹³¹ Azon jogok, amelyek nélkül nem élhetünk emberi lényként. Ezek teszik lehetővé számunkra képességeink, emberi tulajdonságaink, intelligenciánk teljes mértékben történő kifejtését és használatát, a bennünk rejlő méltóság, illetve munkánk tiszteletét és védelmét.

¹²⁸ Róth E.: Az előzetes előtti fogvatartás dilemmái. Osiris kiadó, 2000. 6. o.

¹²⁹ Angyal P.: Az egyéni jogok biztosításának elve. A magyar büntető eljárás tankönyve, I. kötet. Budapest, 1914. 271-274. o.

¹³⁰ Halmai G. - Tóth G. A. (szerk): Emberi jogok. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 25. o.

¹³¹ Halmai G. - Tóth G. A. (szerk): i.m. 28. o.

Az emberi jogok katalógusába tartozó jogok két fő elven alapszanak. Az egyik a diszkrimináció tilalma, amely szerint az államok kötelesek e jogokat minden különbségtétel nélkül biztosítani. A másik elv a tolerancia, vagyis mások jogainak tiszteletben tartása.¹³²

Az emberi jogok a felvilágosodás idején, a XVIII. században alakultak ki és az első polgári alkotmányokban fogalmazódtak meg. Központi kérdés volt az állam és az egyén egymáshoz való viszonyának rendezése. Ennek alapja az a természetjogi megfontolás volt, hogy az embernek olyan veleszületett jogai vannak, amelyek szorosan emberi mivoltához tapadnak, és amelyektől az állam sem foszthatja meg.

Az emberi jogok nemzetközi szintű védelme a XIX. század második felében kezdődött, minőségi változás azonban a második világháborút követően következett be, ekkortól kezdve ismerték el ezen jogok egyetemes jellegét, illetve végérvényesen meghaladottá vált az az elképzelés, hogy az emberi jogok védelme kizárólag az állam belső jogalkotásának hatáskörébe tartozik.

Tekintsük át melyek ezek a fontosabb nemzetközi egyezmények:

- Az emberi jogok elismertetésének és védelmi intézményrendszerének első, erkölcsileg kiemelkedő állomása az *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata*, (Deklaráció) amit 1948. december 10-én San Franciscóban fogadott el az ENSZ Közgyűlése.

”Tekintettel arra, hogy az emberiség családja minden egyes tagja méltóságának, valamint egyenlő és elidegeníthetetlen jogainak elismerése alkotja a szabadság, az igazság és a béke alapját a világon.”¹³³

¹³² Bokorné Szegő H.: Nemzetközi jog. Aula Kiadó, 1997. 206. o.

¹³³ Kovács I. - Szabó I. (szerk.): Az emberi jogok dokumentumokban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1980.

A dokumentum jelentősége bár felmérhetetlen volt, mégsem volt végrehajtható. A benne megállapított gondolatok főleg irányelvek voltak, s a jogállamok arra vállaltak kötelezettséget, hogy ezeket az irányelveket figyelembe veszik a belső joguk kimunkálásánál.

- Egyesült Nemzetek Szervezete Közgyűlésén (XXI. Ülésszakán 1966. december 16. napján) elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (Egyezségokmány)
- Európa Tanács Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok Védelméről szóló Rómában (1950. november 4. napján kelt) Egyezménye (ET Konvenció)

Ezen dokumentumok közül az Egyetemes Nyilatkozat az első átfogó emberi jogi okmány, amelyet nemzetközi szervezet alkotott meg és proklamált.¹³⁴ Ez emelte nemzetközi jogi alapszabvány rangjára az emberi jogok tiszteletben tartását.

A következőkben vegyük sorra, milyen, a büntetőeljárás szempontjából releváns jogok védelmét biztosítják az egyes nemzetközi szerződések.

(A rövidítések az alábbiak:

PPJE – Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

EEJE – Európai Emberi Jogi Egyezmény

EJENy - Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata

Alk. – Alkotmány

Be. – Büntetőeljárás Tv.

¹³⁴ Buergenthal, T.: Nemzetközi Emberi Jogok. Helikon Kiadó, 2001. 35. o.

Jogok	PPJE	EEJE	EJENy	Alk.	Be.
alapvető jogokat sértő eljárás miatt hazai bírósághoz jogorvoslatért fordulás joga	✓	✓	✓	✓	
hatékony jogorvoslathoz való jog	✓	✓		✓	✓
az ítéletet nyilvánosan kell kihirdetni		✓			✓
törvény előtti egyenlőség	✓	✓	✓	✓	
független, pártatlan bíróság	✓	✓	✓	✓	✓
igazságos (méltányos, tisztességes) és nyilvános tárgyaláshoz való jog	✓	✓	✓	✓	✓
ártatlanság védelme	✓	✓	✓	✓	✓
„a legrövidebb határidőn belül egy általa értett nyelven részletesen tájékoztatás az ellene emelt vád természetéről és okáról”	✓	✓			✓
védelemhez való jog	✓	✓		✓	✓
védekezésre felkészüléshez való jog	✓	✓			✓
„indokolatlan késedelem nélkül tárgyalják ügyét”	✓	✓			
„kérdéseket intézhessen vagy intéztethessen az ellene valló tanúkhöz, és a mellette valló tanúk ugyanolyan feltételek mellett jelenhessenek meg és legyenek meghallgathatók, mit az ellene valló tanúk”	✓	✓			✓
„díjmentesen vehessen igénybe tolmácsot, amennyiben nem érti, vagy nem beszéli a tárgyaláson használt nyelvet”	✓	✓			✓
hallgatás joga – önmagát nem köteles bűncselekmény elkövetésével vádolni	✓				✓
<i>nulla poena sine lege</i>	✓	✓	✓		
<i>nullum crimen sine lege</i>	✓	✓	✓	✓	
bírósághoz való fordulás joga	✓	✓		✓	
ügyében bíróság döntsön	✓	✓			✓

Az alapjogok és a büntetőhatalom egymáshoz való viszonyának kérdése nem könnyű feladat.

Egyrészt az emberi jogok tiszteletben tartása, érvényesítése az állam alapvető kötelessége, másrészt azonban köteles állampolgárai biztonságát garantálni, ennek érdekében a társadalomra veszélyes cselekményeket üldözni, a bűncselekmények elkövetése által megbomlott egyensúlyt helyreállítani. Kérdésként merül fel, hogy szükséges-e korlátozni az állam büntetőhatalmát? A válasz egyértelműen igen, hiszen az ember alapvető jogai feltétlen érvényesülést kívánnak (amint Alkotmányunk 8. § -a is deklarálja). A

korlátozás határvonalát azonban nem könnyű meghúzni, hiszen szükséges az államnak annyi mozgásteret biztosítani, hogy hatékonyan legyen képes bűnüldözési feladatának eleget tenni, mint ahogy Király Tibor írta: „A büntető eljárási jognak mindig, mindenütt – ha csak nem akar a féktelen elnyomás eszközévé vagy a bűnöző tehetetlen bűnpártolójává lenni – kényes egyensúly megteremtésére kell törekednie. Biztosítania kell egyfelől a társadalmat arról, hogy felelősségre vonják azokat, akik a büntető törvénybe ütköző módon szegték meg a társadalom normáit. Másfelől biztosítania kell a polgárokat, hogy a bűnözők elleni fellépés során a hatalom nem fogja a jogaikat alaptalanul és mértéktelenül korlátozni és nem fogja őket lépten-nyomon zaklatni.”¹³⁵

Az emberi jogok történetének egyik alapvető tanulsága, hogy az emberi jogok problémáját sohasem szabad leszűkíteni a jogi szabályozásra – legyen az nemzetközi szerződés, alkotmány, törvények, vagy más jogszabályok csoportja – valamint az emberi jogok nemzetközi és hazai garantálására, garancia-rendszerére sem, mivel az „emberi jogok valóságos sorsát az adott jogrendszer sajátosságain kívül alapvetően befolyásolja az a politikai rendszer, amelynek keretei között érvényesül.”¹³⁶

1.1. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye (EJEE)

Az emberi jogok európai integrációjának meghatározó eleme volt a közös kultúra, az államok történelmi kapcsolatrendszere, illetve a jogrendszerek kapcsolata.¹³⁷ A „közös örökség” alapult az európai emberi jogi szerveződés gondolata, amelyet Churchill 1946. szeptember 19-i és 1947. május 14-i

¹³⁵ Király T.: A büntetőeljárási jog útjai. Magyar Jog 1985/3-4.sz. 252. o.

¹³⁶ Földesi T.: Az emberi jogok ellentmondásos helyzete Magyarországon. Acta Humana 1994. No. 15-16. 71. o.

¹³⁷ Az Emberi Jogok Európai Egyezményének preambuluma is kijelenti, hogy abban az elhatározásban, hogy – mint az európai országok hasonló felfogású kormányai, melyek a politikai hagyományok, eszmények, a szabadság és a jog uralma közös örökségével rendelkeznek – megteszik az első lépéseket egyes, az Egyetemes Nyilatkozatban foglalt jogok közös biztosítására.”

beszédei indítottak el, és amely a hágai Európai Kongresszussal folytatódott 1948. május 7-10-e között. Az ennek keretében megalakult bizottságok már egy szervezet vízióját vetették fel, amely létrehoz egy önálló emberi jogi egyezményt, és ennek biztosítására egy bíróságot is.

Ezen bíróság a panaszoknak a Bizottság általi megszürését követően „megsemmisítené azokat a kormányzati döntéseket, jogszabályokat, közigazgatási intézkedéseket vagy igazságszolgáltatási határozatokat, amelyek nyilvánvalóan ellentétesek a biztosított jogok elvével.”¹³⁸

Az Egyezményt 1950. november 4-én írták alá, majd három évre rá lépett hatályba 1953. szeptember 3-án. Magyarország az Egyezményt az 1993. évi XXXI. törvénnyel ratifikálta, amely ezáltal a belső jog részévé vált. Az egyezmény jelentőségét Ádám Antal az alábbiakban méltatta:

„A II. világháború és az önkényuralmi rendszerek tengernyi szenvedést okozó kegyetlenkedéseinek hatására vált korunk egyik globális jellemzőjévé az emberi jogok vagy alapjogok fajtainak, tartalmának, biztosítékainak és korlátainak nemzetközi és belső jogi kimunkálására, meghatározására és érvényesítésére vonatkozó sokrétű erőfeszítés. Ennek eredményeként az elmúlt évtizedekben nagyszámú, közel 150 nemzetközi nyilatkozat, egyezmény, egyezségokmány, szerződés született és jelentősen szaporodtak az emberi jogokra vonatkozó alkotmányi és egyéb belső jogi rendelkezések is. A nemzetközi dokumentumok közül kiemelkedik „Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló 1950. november 4-én Rómában aláírt és 1953. szeptember 3-án hatályba lépett Egyezmény.”¹³⁹

Az EJEE-t azért volt fontos méltatnunk, mert az ebben foglaltak alapján lehet Európai Emberi Jogi Bírósághoz fordulni, amire akkor kerülhet sor, ha a kérelmező kimerítette az összes hazai jogorvoslatot. A hazai jogorvoslatok

¹³⁸ Idézi Horváth K.: Az emberi jogok európai egyezményének gyakorlata az időtényező, valamint az ezredforduló egyes földrajzi, történelmi és politikai kihívásai tükrében c. Ph.D értekezésében. Miskolc 2002. 5. o.

¹³⁹ Ádám A.: Az emberi jogok nemzetközi és belső jogi védelmének viszonyáról. Magyar Közigazgatás, 1993/8. sz. 449. o.

kimerítését érintő kérdésben – amely államonként változik –, nehéz általános és határozott következtetéseket levonni, különösen, ha viszonylag új tagállamokról van szó, amelyek jogrendszere csak nemrégiben vált az egyezményi szervek joghatóságának tárgyává. Azonban mind a Bizottság, mind a Bíróság hazai jogorvoslatok kimerítésére vonatkozó általános esetjoga számos olyan vonást mutat, amely alkalmazható az új tagállamokból származó ügyekre. Ebben a tekintetben az Egyezmény 26. cikke nem többet és nem kevesebbet kíván meg, mint hogy – az Egyezmény állítólagos megsértése tekintetében – szabályszerűen használják fel a hazai jogban rendelkezésre álló és leghatékonyabb fellebbezési mechanizmust, amelynek során tiszteletben tartják a hazai jog formai követelményeit és határidőit, s az egyezményen alapuló panaszt legalább tartalmilag felvetik, valamint hogy felhasználjanak minden eljárási eszközt, amely megelőzheti az Egyezmény megsértését.¹⁴⁰

Az 1950-ben rögzített európai emberi jogvédelmi mechanizmus időközben a megváltozott társadalmi körülmények, illetve a tagállamok számának folyamatos bővülése nyomán számos elem tekintetében módosult, így például a 8. Kiegészítő Jegyzőkönyv bevezette a Bizottság tanácsokban történő ülésezésének lehetőségét.

Az eddig legszélesebb körű reform a 11. Kiegészítő Jegyzőkönyvvel került beiktatásra, amely egységes intézményrendszert alkotott meg a Bizottság megszüntetésével, és a Bíróságot állandó szervvé tette.¹⁴¹ A Bíróság háromtagú tanácsokban, héttagú kamarákban illetve tizenhét tagú Nagykamarában jár el. A teljes ülésnek a továbbiakban csak szervezeti feladatai lettek. A tanácsok átvették a korábbi Bizottság funkcióját, és kiszűrik az elfogadhatatlan panaszokat. Az érdemi elbírálás a kamarákban történik, ha azonban az eset komoly értelmezési problémát vet fel az Egyezménnyel, vagy annak jegyzőkönyveivel kapcsolatban, illetve ha a kamara várható ítélete a

¹⁴⁰ Mol, F. N.: A hazai jogorvoslatok kimerítésének követelménye az Emberi Jogok Európai Egyezménye alapján. *Acta Humana* 1994 No. 15-16. 89. o.

¹⁴¹ A Miniszteri Bizottságot megfosztotta minden kvázi bírósági tevékenységtől és kizárólag az ítéletek végrehajtásának ellenőrzését bízta rá, ezzel, mint politikai szervet, kiemelte az ügyek elbírálásának menetéből.

korábbi precedensektől eltérne, a kamara az ítélethozatalig a Nagykamara elé terjesztheti az ügyet, feltéve, hogy egyik fél sem támaszt ez ellen kifogást. Emellett a kamarák döntéseivel szemben bármelyik fél három hónapon belül a Nagykamarához fordulhat.

A 11. Kiegészítő Jegyzőkönyvvel módosított Egyezmény már nem tartalmazza az egyéni panaszjog tagállami elismerését, mint előzetes feltételt. A Jegyzőkönyv hatályba lépésével az egyéni panaszjog kötelezővé vált az államokra nézve, tehát az újonnan csatlakozó tagállamok az Egyezmény ratifikációjával egyidejűleg elismerik a Bíróság joghatóságát egyéni panaszok elbírálására, illetve a korábbi tagállami nyilatkozatok átszállnak az új Bíróságra.

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye jelentősége nem vitatható, s egyben alapjául is szolgál az európai harmonizáció folyamatának.

Az Egyezményben szereplő jogok katalógusa

- az élethez való jog (2. cikk)
- kínzás, embertelen, megalázó bánásmód tilalma (3. cikk)
- rabszolgaság és kényszermunka tilalma (4. cikk)
- szabadsághoz és személyi biztonsághoz való jog (5. cikk)
- tisztességes tárgyaláshoz való jog (6. cikk)
- nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege (7. cikk)
- a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog, házasságkötéshez való jog (8. és 12. cikk)
- gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadság (9. cikk)
- véleménynyilvánítás szabadsága (10. cikk)
- gyülekezés és egyesülés szabadsága (11. cikk)
- hatékony jogorvoslathoz való jog (13. cikk)
- az egyezményben foglalt jogok megkülönböztetés nélküli biztosítása (14. cikk)

A fenti EJEE jogok katalógusából témánkhoz a 6. cikk, azaz a tisztességes tárgyaláshoz való jog kapcsolódik, így ezt cikkelyt vegyük górcső alá.

1.2. Az Emberi Jogok Európai Egyezmény 6. cikke (tisztességes eljáráshoz való jog)

A tisztességes eljáráshoz való jog kiemelt helyet foglal el az emberi jogok katalógusában, a bírósági eljárás garanciáinak legfontosabb gyűjtőkategóriája. Ez meglehetősen általános kifejezés, tartalmának meghatározásában mind a Bizottság, mind a Bíróság jelentős szerepet játszik. Ennek megfelelően a Bíróság esetről esetre alakítgatja az elv tartalmát.¹⁴²

Míg az emberi jogok többsége valamilyen más alapjog érdekében korlátozható, addig e jog tekintetében büntetőjogi garanciák esetében nincs mód.

Az Európai Emberi Jogi Bíróság ítéleteiben gyakran visszatér az a tétel, hogy a tisztességes igazságszolgáltatáshoz való jog kiemelkedő jelentőségű a demokratikus társadalomban.¹⁴³

Az Egyezmény hiteles szövegében szereplő angol „*fair hearing*”, illetve a francia „*soit entendue équitablement*” magyar megfelelőjeként előfordulhat a **méltányos, tisztességes**, illetve **igazságos** jelzők használata is.

A Bíróság ítélkezési gyakorlatában történő állásfoglalása alapján elmondható, hogy az olyan eljárás tekinthető tisztességesnek, amelyet a vádlott képes követni, és amelyben nincs gátolva abban, hogy saját védelme érdekében maga is bizonyítékokat terjesszen elő, és vallomást tegyen.¹⁴⁴

Az Emberi Jogok Európai Egyezményében megfogalmazott tisztességes tárgyaláshoz való jog jelentőségét hangsúlyozza az megállapítás is, mely

¹⁴² Blutman L.: Az igazságos tárgyalás az Emberi Jogok Európai Egyezményében. Magyar Jog 1992/8. sz. 455. o.

¹⁴³ Bárd K.: Demokrácia – Tisztességes eljárás – megismerés a büntetőperben. Büntügyi Tudományi Közlemények, Emlékkönyv Kratochwill Ferenc (1933-1993) tiszteletére. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2003. 64. o.

¹⁴⁴ Bárd K.: Kitér a tisztességes eljárás. In: Györgyi Kálmán ünnepi kötet KJK-KERSZÖV Jogi- és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2004. 49. o.

szerint ha az Európai Unióban egy közös büntető anyagi és eljárásjog létezne – amelynek kialakítására Mirelle Delmas-Marty vezette bizottság Corpus Juris munkában tett kísérletet –, akkor az az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikkében foglalt tisztességes tárgyaláshoz való jogra tekintettel történe.¹⁴⁵

A tisztességes eljáráshoz való jogot az Egyezmény 6. cikk 1. bekezdése foglalja magába mind polgári, mind pedig a büntetőeljárásra vonatkozóan. (Ezen jog többféle részjogosultságot foglal magába, illetve többféle joggal áll kapcsolatban. Ilyenek különösen: független és pártatlan bírósághoz való jog, a méltányos eljárás, a nyilvánosság és ésszerű idő, ártatlanság véleme, nullum crimen/nulla poena sine lege elve, visszamenőleges igazságszolgáltatás tilalma, a törvény előtti egyenlőség, diszkrimináció tilalma, védelemhez való jog, jogorvoslathoz való jog.)

A tisztességes bírói eljárás követelményrendszere kapcsán a 6/1998. (III.11) AB határozatában a magyar Alkotmánybíróság kifejtette, hogy a fair eljárás olyan minőség, amelyet az eljárás egészének és körülményeinek figyelembevételével lehet csupán megítélni. Ezért az eljárás lehet fair egyes részletek hiánya ellenére éppúgy, mint az összes részletszabály betartása dacára „méltánytalan”, „igazságtalan”, vagy „nem tisztességes”.¹⁴⁶

Az Egyezmény cikkei közül e cikkelynek alakult ki a legnagyobb esetjoga. A Bíróság elé került ügyek mintegy harmada e cikkellyel kapcsolatos.¹⁴⁷ Ennek okai egyrészt abban keresendők, hogy a cikk által deklarált elvek az egész polgári – és büntetőeljárást – felölelik, annak minden szakában érvényesülniük kell. Másrészt szerepet játszik az elhúzódó pertartammal kapcsolatos kérelmek hatalmas mennyisége.

¹⁴⁵ Farkas Á.: Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban. Osiris Kiadó, 2001. 52. o.: A kontradiktórikus eljárás újdonsága abban rejlik, hogy ezt kívánják a pénzügyi érdekeket sértő bűncselekmények miatt folyó bírósági eljárás kizárólagos elvévé emelni. Ezt abban az értelemben tenné, ahogy az Európai Emberi Jogi Bíróság a tisztességes tárgyaláshoz való jogot értelmezi.

¹⁴⁶ 6/1998. (III.11) AB határozat, ABH 1998, 91.

¹⁴⁷ Grád A.: A strassbourgi emberi jogi bíraskodás kézikönyve. Strassbourg Bt., 2005. 214. o.

A 6. cikkely 1. szakasza szerint:

„1. Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően. Az ítéletet nyilvánosan kell kihirdetni, a tárgyalóterembe történő belépést azonban meg lehet tiltani a sajtónak és a közönségnek a tárgyalás teljes időtartamára vagy egy részére annyiban, amennyiben egy demokratikus társadalomban ez az erkölcsök, a közrend, illetőleg a nemzetbiztonság érdekében szükséges, ha e korlátozás kiskorúak érdekei, vagy az eljárásban résztvevő felek magánéletének védelme szempontjából szükséges, illetőleg annyiban, amennyiben ezt a bíróság feltétlenül szükségesnek tartja, mert úgy ítéli meg, hogy az adott ügyben olyan különleges körülmények állnak fenn, melyek folytán a nyilvánosság az igazságszolgáltatás érdekeit veszélyeztetné.”

A 6. cikk 1. pontja a **tisztességes eljárás „keretszabályaként”** ismeretes, ez a megfogalmazás abból ered, hogy a méltányosság elvének érvényesüléséhez a garanciális rendszer egészének, minden elemének működnie kell. Ez a „méltányosság” az alábbi követelményeket foglalja magában:

2.1. A bírósági eljáráshoz való jog

2.1.1. A bírósági döntéshez való jog

2.1.2. A bíróság törvény által létrehozott

2.1.3. A bíróság függetlensége és a bíróság pártatlansága

2.1.4. A tárgyalás nyilvánossága

2.2. Az ügy ésszerű határidőn belüli tárgyalása és a határozat hozatala polgári jogaival és kötelezettségeivel kapcsolatos jogvitában, illetve az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően.

A tisztességes eljáráshoz való jog korlátozását illetően a már korábban említett 6/1998. (III. 11.) AB határozatában az Alkotmánybíróság kifejezetten kiemelte, hogy „a tisztességes eljáráshoz való jog abszolút jog, amellyel

szemben nem létezik mérlegelhető más alapvető jog vagy alkotmányos cél, mert már maga is mérlegelés eredménye.”

Ennek megfelelően nincs olyan érdek vagy jog, melynek védelme vagy előnyben részesítése végett bármilyen körülménynek között korlátozni lehetne a tisztességes eljárást alkotó részelvek érvényesülését. Ez egy fontos tétel, tekintve, hogy az Alkotmánybíróság speciális szükségesség-arányosság tesztjének alkalmazásával számos alkotmányos jog korlátozásának jogszerűségét megállapította már.

A magyar jogirodalomban uralkodó vélemény megegyezik az Alkotmánybíróság álláspontjával. A tisztességes eljárás normái rendszerint elősegítik a releváns körülmények feltárását és növelik a tényállítások megbízhatóságát, alapvető funkciójuk mégis az, hogy csökkentsék az ártatlanok elítélésének lehetőségét. Ezért elfogadhatatlan a korlátozásuk.

Ezzel szemben a Monnell and Morris-ügyben a Bíróság megállapította, hogy a „tisztességes eljárás követelményeit az eljárás jellege szerint lehet változtatni.”¹⁴⁸

A 6. cikk 2. és 3. mondatában található felsorolás csupán a minimális követelményeket tartalmazza, melyek a büntetőeljárás során kötelezően érvényesítendőek, s mint ilyenek semmiképpen sem tekinthetők teljesnek.¹⁴⁹

1.2.1. A bírósági eljáráshoz való jog

Az Egyezmény 6. cikkének 1. bekezdése tartalmazza azt a követelményt, hogy „Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét (...) bíróság (...) tárgyalja.” Ez a szabály adja valójában a 6. cikk 1. bekezdésében szereplő további elvárások alapfeltételét, hiszen elemi követelmény a bíróság megléte, és megfelelő volta a további garanciák érvényesüléséhez.¹⁵⁰ Emellett lényeges, hogy a bírósághoz való jutást feltétlenül biztosítani kell minden tagállam jogrendszerében, azaz ténylegesen kell érvényesülnie. A bírósághoz való jutás akkor hatékony, ha

¹⁴⁸ Bárd K.: Kit illet meg... i.m. 50. o.

¹⁴⁹ Dobrocsi Sz.: i.m. 125. o.

¹⁵⁰ McBride, J.: The Continuing Refinement of Criminal Due Process. In: European Law Review, Human Rights Survey 1997, HRC/2

semmilyen olyan korlátozást nem gördít a jog, amellyel megakadályozza a konkrét érvényesítését. Az Egyezmény a tagállamokat kötelezi ennek biztosítására, azonban nem kínál fel egységes megoldást, vagy modellt ennek érdekében. Mindennek következményeként a Bíróságnak esetről esetre, in concreto kell vizsgálnia, megvalósult-e a bíróság eljárásához való jog.

A bírósághoz fordulás joga nem csupán azt jelenti, hogy az egyén bírósághoz fordulhat, hanem magában foglalja a bírósággal szembeni feltételeket is: függetlenséget, a pártatlanságot, azt, hogy a bíróságnak törvényesen kell létrejönnie, illetve döntési hatáskörrel kell rendelkeznie.

A bírósághoz fordulás joga kapcsán két hasonló ítélet született Szlovákiával szemben. A *Kadubec c. Szlovákia*¹⁵¹ és a *Lauko c. Szlovákia*¹⁵² ügyében a panaszosok arra hivatkoztak, hogy a bírósághoz forduláshoz fűződő joguk sérült azáltal, hogy a pénzbírságot kiszabó határozat ellen nem tudtak jogorvoslással élni.

A szlovák kormány arra hivatkozott, hogy az érintett határozatokra nem érvényesül az Egyezmény 6. cikkének 1. bekezdése, mivel azok nem minősülnek „büntetőjogi vádaknak”. A Bíróság a jogellenes cselekményeknek az Egyezmény értelmében történő büntetőjogi megítélésnek vizsgálata

¹⁵¹ *Kadubec c. Szlovákia*, ítélet 1998. szeptember 2.: 1993. augusztus 25-én egy fürdőben a panaszos hangoskodása miatt kialakult incidens következtében a rendőrség a panaszost rendre utasította, és mivel ellenszegült, bilincsbe verve elszállította. Ezt követően pénzbírságra és a költségek megtérítésére kötelezték. A panaszos fellebbezéssel fordult a megyei rendőrkapitánysághoz, és kérte saját kihallgatását és egy tanú meghallgatását az ügyben. 1994. január 21-én a fellebbezést a korábbi határozat jóváhagyásával egyidejűleg elutasították. A panaszos az Alkotmánybírósághoz fordult, amely értesítette, hogy a törvény által előírtaknak megfelelően huszonegy napon belül nevezze meg védőjét. A panaszos az említett határidőn belül nem tudott ügyvédet fogadni, így az Alkotmánybíróság elutasította a kérelmet. In:

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Kadubec&sessionid=9837058&skin=hudoc-en>. Case of Kadubec v. Slovakia, Judgement of 2 Sept. 1998.

¹⁵² *Lauko c. Szlovákia*, ítélet, 1998. szeptember 2.: A panaszos 1992-ben kérvényezte az általa lakott lakás megvásárlását. Ezt követően a szomszédai és mások inzultálták, vallomása szerint azért, hogy eltántorítsák a vásárlástól. A panaszos több ízben is a rendőrséghez fordult, azonban a rendőrség lehetetlennek ítélte meg a tények feltárását, és lezárta az ügyet. 1994 áprilisában a rendőrség értesítette a helyi szabálysértési hatóságot a panaszos által benyújtott panaszokról. Egy hónappal rá a hatóság bűnösnek találta a panaszost a B. család elleni alaptalan vádaskodásban, amely miatt pénzbírságra és az eljárás költségeinek megtérítésére kötelezték. A panaszos fellebbezéssel fordult a fellebbviteli szervhez, amely azonban elutasította azt és helybenhagyta a korábbi határozatot. A panaszos az Alkotmánybírósághoz fordult, amely megalapozatlanságra hivatkozva elutasította a keresetet, majd az ez ellen benyújtott fellebbezési kérelmet is. In:

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=lauko&sessionid=9837058&skin=hudoc-en>. Case of Lauko v. Slovakia, Judgement 2 Sept. 1998

kapcsán három elemet értékelt. Fontosnak tartotta annak elemzését, hogy az adott tagállam jogrendszerében jogtechnikailag büntetőjoginak minősülnek-e a jogellenes cselekmények.

A szlovák jog az adott jogellenes cselekményeket nem tekinti büntetőjogi kategóriáknak. Ezt követően vagylagos és nem kumulatív feltételként szükségessé vált a konkrét jogellenes cselekmények természetének, illetve a kiszabható büntetés jellegének és mértékének vizsgálata. Ahhoz, hogy egy ügy a 6. cikk 1. bekezdése szerinti „büntetőjogi vádaknak minősüljön, elég, ha a konkrét jogellenes cselekmények természetük szerinti „büntetőjogiak” az Egyezmény tükrében, vagy az egyént – akár természetét, akár mértékét tekintve – büntetőjogi szankcióval sújtják. A panaszosok által elkövetett jogellenes cselekmények természetét tekintve a Bíróság figyelembe vette, hogy általános jellegű szabályok alapján szabálysértésért ítélték el őket, illetve a kiszabott büntetés célja a további jogellenes cselekmények elkövetésétől való elrettentés volt. A pénzbírság tehát a büntetőjogi szankciókra jellemző megtorló jelleget viselte, tehát a Bíróság ezekre az elemekre hivatkozva alkalmazhatónak ítélte a 6. cikk 1. bekezdést az ügyekre.

A Bíróság tehát folytathatta annak vizsgálatát, sérült-e a bíróhoz fordulás joga a panaszosok tekintetében. Ehhez vizsgálni kellett, hogy a panaszosok élhettek-e ezzel a jogukkal, illetve az adott intézmény megfelelt-e a függetlenség feltételeinek. A Bíróság megállapította, hogy az érintett hatóságok a kormánynak alárendelt szervek, amelyek vezetőit a kormány, illetve a hivatalvezetők nevezik ki. A kinevezés rendszere, illetve a külső nyomásgyakorlást kizáró garanciák hiánya miatt a Bíróság arra következtetett, hogy az érintett szervek nem minősülnek a 6. cikk 1. bekezdésének értelmében „függetlennek” a végrehajtó hatalomtól. Mivel a szervek határozatai ellen a

panaszosok nem fordulhattak független és pártatlan bírósághoz, a 6. cikk 1. bekezdése sérelmet szenvedett.¹⁵³

A bírósági eljáráshoz való jog a Polgári És Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában, és a magyar Alkotmányban is megjelenik. Az Egyezségokmány 14. cikk 1. pontjának első két mondata így szól:

„A bíróság előtt mindenki egyenlő. Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat, vagy valamely perben jogait és kötelességeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el.”

Míg az Alkotmányunk a következők szerint deklarálja ezen jogot:

„A Magyar Köztársaságban a bíróság előtt mindenki egyenlő, és mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelességeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el.”¹⁵⁴

A bírósági eljáráshoz való jogból következik, hogy az egyén a bíróság döntését követelheti meg másokkal szembeni jogvitája esetén. A bíróság döntéséhez való jogosultság az érintett személyt arra is feljogosítja, hogy e jogról lemondjon, a lemondásnak viszont semmiféle kényszerelmet nem szabad tartalmaznia.¹⁵⁵

Így például a strassbourgi gyakorlat szerint, ha a bírói út igénybevétele a jogosult számára komoly joghátránnyal járt volna, a lemondás nem egyeztethető össze az egyezmény követelményeivel.¹⁵⁶

¹⁵³ Az Emberi Jogok Európai Egyezménye ratifikálásakor hazánk fenntartással élt a szabálysértési ügyekben a bírói út biztosítását illetően. A törvényhozó késlekedett a megfelelő jogszabályi háttér megteremtésével, így az Alkotmánybíróság 63/1997. számú határozatában felhívta az Országgyűlést, hogy a szükséges törvényalkotást legkésőbb 1998. december 31-ig végezze el. (63/1997. XII.11. AB határozat) Az Országgyűlés e határozat nyomán fogadta el a bírói utat ma már biztosító törvényt a szabálysértésekről: 1999. évi LXIX. törvény 36. §.

¹⁵⁴ Alkotmány 57. § (1)

¹⁵⁵ Róth E.: A tisztességes eljáráshoz való jog. In: Halmai G. - Tóth G. A. (szerk): Emberi Jogok. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 705. o.

¹⁵⁶ Deweer v. Belgium, 6903/75, Judgement of 27 February 1980

A bírói út igénybevétele tehát az igény jogosultja számára jogi lehetőség, s egyedül ő jogosult eldönteni, élni kíván-e ezzel az alaptörvényben biztosított jogával és ezt támasztja alá az Alkotmánybíróság is 1/1994 (I. 7.) AB határozatában:

„A jogvitában érdekelt félnek alkotmányos joga van arra, hogy ügyét bíróság elé vigye. Ez a jog – hasonlóan a többi szabadságjoghoz – magában foglalja annak szabadságát is, hogy e jogával ne éljen. Az Alkotmány 57. § (1) bekezdése mindenkinek ahhoz biztosít jogosultságot, hogy saját jogát a független és pártatlan bíróság előtt maga érvényesítse. Alkotmányosan indokolt kivételektől eltekintve, senkinek sincs tehát joga ahhoz, hogy más jogát – a jogosult akaratától függetlenül – bíróság elé vigye.”

Ezen jog azonban nem jelent alanyi jogot az igazságos döntéshez, ezért az Alkotmánybíróság számos döntésében¹⁵⁷ kifejtette, hogy az Alkotmány nem biztosít alanyi jogot az anyagi igazság érvényesülésére.

A bírósági eljáráshoz való jog magába foglalja :

- a bírósági döntéshez való jogot,
- a törvény által felállított bíróságához való jogot,
- a független és pártatlan bíróságához való jogot,
- a nyilvános tárgyaláshoz való jogot is.

A következőkben ezeket vegyük egyenként szemügyre.

1.2.1.1. A bírósági döntéshez való jog

A bírósághoz fordulás joga mint az eddig részleztettek szerint, magába foglalja a polgári jogviták, illetve a büntetőjogi vádak *érdemi* elbírálásának garanciáját. A legalitás elve alapján – amely a büntetőeljárásban alapelvi szintén megjelenik – az eljáró hatóságok a bűncselekmények elkövetésének

¹⁵⁷ Például: 9/1992 (I.30) AB határozat, ABH 1992, 59.; 11/1992 (III.5) AB határozat, ABH 1992, 77.; 49/1998 (XI.27.) AB határozat ABH 1998, 372.

alapos gyanúja esetén kötelesek az eljárást megindítani és lefolytatni, amelynek eredménye, hogy a bíróság dönt a vádról.

Az érdemi bírói döntéshez való jog problémaként a büntetőeljárásban a terhelt oldalán akkor merül fel, ha a nyomozást az ügyész megrovás alkalmazásával megszünteti. Ebben az esetben a terhelt kikényszerítheti a bírói döntést azzal, hogy panasszal él a határozattal szemben, ilyenkor ugyanis az ügyész köteles vádat emelni, ha más okból nem kell megszüntetni a nyomozást.¹⁵⁸

1991 óta hazánkban általános a közigazgatási határozatok bíróság előtti megtámadásának lehetősége, így a magyar jog szerint nem kifejezetten polgári jogi kérdést elbíráló határozatok esetében is biztosított a bírói út igénybevétele.

Összességében elmondhatjuk, hogy büntetőjogi vádnak mi minősül, széleskörűen értelmezendő, mivel a nemzeti jog által büntetőjoginak minősített cselekményeken túl az EEJB mindent e körbe von, ahol a cselekmény jellege és a kiszabható büntetés természete, súlya alapján az érintettnek lényegében büntetőjogi váddal kell szembenéznie az eljárás folyamán.

A 6. cikk alkalmazhatósága szempontjából büntetőjogi vádnak minősül az egyes szabálysértések miatti, illetve bizonyos fegyelmi eljárásokbeli gyanúsítás is.

Ugyanakkor a büntetőjogi váddal szoros kapcsolatban álló, de mégsem a vád érdeméről döntő határozathoz vezető eljárásokat nem minősíti a 6. cikk alá tartozónak a Strassbourgi Bíróság. Így nem követelmény a „fair eljárás” minden részletszabályának maradéktalan betartása, például előzetes letartóztatás elrendelésénél, kiadatásnál vagy idegenrendészeti döntéseknél, ha az nem párosult „valódi” büntetőjogi váddal.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Róth E.: A tisztességes... i.m. 706. o.

¹⁵⁹ Róth E.: u.o. 707. o.

1.2.1.2. Törvény által felállított bírósághoz való jog

A strassbourgi esetjog alapján megállapítható, hogy bíróságnak az a szerv minősül, amely jogosult arra, hogy az előtte folyó ügyben a felekre nézve kötelező, végleges és végrehajtható határozatot hozzon. Nem feltétlenül szükséges a „bíróságnak” az adott állam rendes bírósági szervezetrendszerébe tagozódnia, egy speciálisan erre a célra létrehozott bírói testület is hozhat végleges döntést polgári joginak minősíthető ügyben. Az Alkotmánybíróság 604/B/1990. sz. AB határozat értelmében megfelelhet a bíróság kritériumának a választottbíróság is.

Az a követelmény, hogy a bíróságot törvény hozza létre, hazánkban is teljesül, hiszen a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról az 1997. évi LXVI. törvény rendelkezik, összhangban az Alkotmány X. fejezetében foglaltakkal, míg a bíróságok hatásköréről¹⁶⁰ és illetékességéről az egyes eljárási törvények rendelkeznek.

1.2.1.3. Független és pártatlan bírósághoz való jog

A magyar Alkotmány 57. § (1) bekezdése tartalmazza a „független és pártatlan bírósághoz” való jogot, míg az 50. § (3) bekezdése szerint: „A bírák függetlenek és csak a törvénynek vannak alárendelve. A bírák nem lehetnek tagjai pártoknak és politikai tevékenységet nem folytathatnak.”

A bíróság függetlensége azért elengedhetetlen követelmény, hogy ítélezése valóban pártatlannak legyen tekinthető, a befolyásolás látszata is elkerülhető legyen. A bíróság független a felektől, a törvényhozó és a végrehajtó hatalomtól, igazságszolgáltatási tevékenysége során a bíró csak a törvényeknek és saját saját lelkiismeretének alárendelve jár el és hoz határozatot.

¹⁶⁰ Halmai G. - Tóth G. A. (szerk): i.m. 709. o.

A pártatlan bírósághoz való jog lényegét az Alkotmánybíróság – korábbi gyakorlat alapján – a 14/2002.¹⁶¹ számú határozatában összegezte az alábbiak szerint:

„A pártatlan bírósághoz való alkotmányos alapjog az eljárás alá vont személy iránti előítélet-mentesség és elfogulatlanság követelményét támasztja a bírósággal szemben. Ez egyrészt magával a bíróval, a bíró magatartásával, hozzáállásával szembeni elvárás, másrészt az eljárás szabályozásával kapcsolatos objektív követelmény: el kell kerülni minden olyan helyzetet, amely jogos kétséget kelt a bíró pártatlansága tekintetében.”

A bíróság a pártatlanság megítélése során kettős megközelítést alkalmaz, amennyiben

- a) egy szubjektív, az eljáró bíró személyes meggyőződését, hozzáállását firtató, és
- b) egy objektív szempont, nevezetesen az elfogultság látszatának kiküszöbölésére is alkalmas, tényleges garanciákat számonkérő vizsgálat alapján mér.¹⁶²

Már-már szállóigeként idézik a bíróság azon megállapítását, mely szerint „nem elég igazságot szolgáltatni, annak látszatát is meg kell őrizni”, azaz a jogszabályalkotásnál és az igazságszolgáltatás működése során is el kell kerülni minden olyan helyzetet, amely jogos kétséget kelthet az eljáró bíró pártatlansága tekintetében.¹⁶³ (Erre az elvre vezethető vissza a büntetőeljárás törvényben a bíró kizárására vonatkozó szabályok rendszere is.)

Mi történik akkor, ha egyazon bíróság ugyanazzal az ügyel más aspektusból ugyan, de többször is foglalkozik? Itt tehát ugyanazon bírósági szintről van szó, ahol az érintettnek több, egymással összefüggő ügyét tárgyalja a bíróság. Önmagában az a tény, hogy egy bíróság korábban más szempontok alapján

¹⁶¹ 14/2002 (III.20.) AB határozat, ABK 2002. 106, 110

¹⁶² Grád A.: Kézikönyv a strassbourgi emberi jogi ítélkezésről. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2005. 148. o.

¹⁶³ Delcourt v. Belgium, 2689/65, Judgement of 17 January 1970. Az ügy alapja az volt, hogy a kasszációs eljárásban a bíróság zárt tárgyalásán részt vehetett az ügyész. In: Halmai G. - Tóth G. A. (szerk): i.m. 710. o.

már foglalkozott valakinek az ügyével, ez az utóbb vizsgált ügyben nem kérdőjelezi meg a pártatlanságát.¹⁶⁴ Ugyanígy az sem kérdőjelezi meg önmagában a pártatlanságot, ha egyazon bíróságon ugyanazok a bírák tárgyalják az érintett két különböző ügyét.¹⁶⁵ Ugyanakkor a pártatlanságot érintőleg gyakran okoz problémát az igazságügyi dolgozóknak a végrehajtó hatalmat szolgáló szakmai előélete. Egy ügyben a Bíróság arra tekintettel állapította meg a 6. cikk 1. bekezdésének sérelmét, hogy az eljáró bíró korábban az ügyészség magas rangú tagja volt, aki legalábbis elvben foglalkozhatott e minőségében ugyanezen ügygel. E tény alkalmas volt arra, hogy a közvélemény számára a pártatlanságot megkérdőjelezhesse.¹⁶⁶

A pártatlanság ténye sokszor igen nehezen választható szét a függetlenségtől, amelyet Magyarországon az Alkotmány 50. § (3) bekezdése és a már említett bírósági szervezeti törvény biztosít. A függetlenség szervezeti és státuszbeli garanciái az ítékezés függetlenségét garantálják és azt, hogy a függetlenség ne jelentse az önkényes döntés lehetőségét, a határozatok indoklásának kötelezettsége biztosítja. (A bírói függetlenség biztosítása érdekében az Európa Tanács keretében 1998. július 8-10-én elfogadták a bírák jogállásáról szóló Európai Kartát.)

Dolgozatomban később kifejtésre kerül a büntetőparancs intézménye és ezzel kapcsolatosan idézném a büntetőparancs és a pártatlan bíróhoz való jog viszonylatában¹⁶⁷ Bárd Károly szavait:

„Az Európai Emberi Jogi Egyezmény alapján a büntetőparancs kibocsátóját nem kell pártatlan elbírálás érdekében kizárni a további eljárásból. Ez azonban nem így van. A svájci szövetségi bíróság több döntésében ezzel ellentétes megállapításra jutott...

¹⁶⁴ Ettl and Others judgement of 23 April 1987, Series A no. 117) In: Dr. Grád A.: i.m. 150. o.

¹⁶⁵ Sainte-Marie v. France judgement of 16 December 1992, Series A no. 253-A) In: Dr. Grád A.: i.m. 150. o.

¹⁶⁶ Piersack v. Belgium judgement of 1 October 1982. Series A. no. 53) In: Dr. Grád A.: i.m. 152.o.

¹⁶⁷ Bárd K.: Emberi jogok és büntető-igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007. 136. o.

A kifogás alapján lefolytatott eljárásban a bíró ugyanazt a kérdést hivatott eldönteni, mint amelyről korábban – a büntetőparancs kibocsátásakor – már határozott, ezért nem lehet pártatlan.”

1.2.1.4. Nyilvános tárgyaláshoz való jog

Az ügy nyilvános tárgyalásához való jog elsősorban az igazságszolgáltatás működésének ellenőrzését hivatott biztosítani a társadalom részéről, s egyben célja, hogy a büntetőjog parancsai, tilalmai eljussanak a közösség tagjaihoz.¹⁶⁸

A nyilvánosság elvének érvényesítése a fair tárgyalás egyik alapköveteménye. A 6. cikk rendelkezéseinek alaposabb elemzése egyértelműen arra enged következtetni, hogy a nyilvánosság két formájáról van szó, egyrészt említik *az eljárás nyilvánosságát, illetve az ítélet kihirdetésének nyilvánosságát*.

A nyilvános eljárás társadalmi hasznosságát, értékét a Strassbourgi Bizottság talán az Axen ügyben¹⁶⁹ fejtette ki a legalaposabban: „*az eljárás nyilvános jellege a fair ítélkezés biztosítékeként szolgál azáltal, hogy azt a személyt, akivel szemben eljárás folyik, megvédi az önkényes döntésektől, a társadalomnak pedig lehetőséget biztosít az igazságszolgáltatás ellenőrzésére (...) az eljárás nyilvános jellege az ítélet nyilvános kihirdetésével egyetemben a közönség megfelelő informáltságát, ideértve a sajtó által történő tájékoztatást is, valamint a jogi eljárás nyilvános felügyeletét hivatott biztosítani. Következésképpen az az igazságszolgáltatás iránti bizalmat erősíti.*”

A nyilvános tárgyaláshoz való jog nem abszolút jog, a nyilvánosság elvének korlátozására a 6. cikk rendelkezései is lehetőséget biztosítanak. A korlátozhatóság indokainak viszonylag széles skálája van felsorolva, nevezetesen: az erkölcsre, a közrendre, a nemzetbiztonság érdekeire, a kiskorúak érdekeire, a magánélet védelmére, az igazságszolgáltatás érdekeire

¹⁶⁸ 58/1995 (IX.15) AB határozat, ABH 1995, 289, 292-293

¹⁶⁹ Axen case, Series B. No. 57. p. 24. In: Mavi V.: Az Európa Tanács és az emberi jogok. Budapest, 1993. 149. o.

való hivatkozás esetei. A nyilvánosság elvének ezen látszólagos széles skáláján mozgó korlátozási lehetőség azonban nem jelenti azt, hogy a nemzeti bíróságok az adott okokra hivatkozva minden esetben szabad kezet kapnak a nyilvánosság kizárására. A strassbourgi szervek minden vonatkozó panaszt alaposan megvizsgálják, s ami igen lényeges: a hivatkozott indok (pl. erkölcs, közérdek, nemzetbiztonsági érdek) fennállásáról, megalapozottságáról, egy demokratikus társadalomban annak szükségességéről, e szervek hivatottak dönteni.¹⁷⁰

A méltányos eljárás fontos feltétele tehát az eljárás nyilvánossága és kontradiktórikus jellege.

A Bíróság szerint hogy azt a Brandstatter v. Austria ügyben kifejtette¹⁷¹ a bor- és bizonyítékhamisítás, majd később rágalmazás miatt elítélt panaszosnak ill. ügyvédjének a rágalmazási perben csak közvetett és pusztán hipotetikus lehetősége volt arra, hogy a bíróság döntéseinek csaknem szó szerinti alapját képező ügyészi vádiratról és annak érveiről tudomást szerezzen, ellentétes a perbeli fegyveregyenlőség és a büntetőperbeli kontradikció követelményével. A kontradiktórikus per megköveteli, hogy a védelemnek csakúgy, mint a vádnak, lehetősége legyen a másik fél által a bírósághoz beterjesztett észrevételekről és bizonyítékokról tudomást szerezni, illetve azokat vitatni.

A zárt tárgyaláson hozott ítéletet is nyilvánosan kell kihirdetni, ez a kihirdetés mind a nemzetközi követelmények szerint, mind a hazai eljárásjogban a határozat rendelkező részének és indoklás lényegének ismertetését jelenti. Általánosságban azt mondhatjuk, ha a nyilvánosság követelménye a tárgyaláson nem érvényesül (zárt tárgyalás), tehát amikor a bizonyítás is lefolytatható a nyilvánosság kizárásával, a határozat kihirdetésének akkor is nyilvánosnak kell lennie. Amennyiben a nyilvánosság kizárására az eljárásban

¹⁷⁰ Mavi V.: Az Európa Tanács és az emberi jogok. Budapest, 1993. 149. o.

¹⁷¹ Brandstetter v. Austria case, judgement of 28 August 1991, 37/1990/228; In: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Brandstetter&sessionid=9837058&skin=hudoc-en>

azért került sor, mert a hozható döntés kizárólag jogkérdést érint (ez a helyzet a másodfokú eljárásban a tanácsülésen hozott határozat esetében), a határozat nyilvános kihirdetésére nem kerül sor, elegendő a kézbesítés útján való közlés.¹⁷²

Ezzel az elvvel kapcsolatosan született meg a Bíróság *Helmers v. Sweden* ügye¹⁷³, amelyben a Bíróság a 6. cikk mellett utal a korábban az Európa Tanácsi Ajánlások során ismertetett R (87) 18. számú Ajánlásra is, amely a későbbiek során említésre fog kerülni.

A jelen ügyben a kérelmező, Mr. Reinhard Helmers német állampolgár, egyetemi oktató és Svédországban, Lundban él. 1979-ben Mr. Helmerst nem választották ki egy akadémiai poszt betöltésére a Lundi Egyetemen. Mivel a döntést diszkriminatívnak tartotta, valamint véleménye szerint a döntőbizottság elfogult volt, ezért fellebbezett a Nemzeti Egyetemi és Főiskolai Tanácshoz (UHA), amely felkért egy eseti egyetemi bizottságot, hogy készítsen írásbeli véleményt. Mr. Helmers szerint az eseti bizottság állásfoglalása rágalmazásnak minősül, ezért a rendőrségen feljelentést tett magánvádlóként.

A Lundi kerületi Bíróság nyilvános tárgyalást tartott 1981. szeptember 9-én, amin a feljelentőnek és a vádlottnak is lehetősége volt a felszólalásra.

1981. november 19-én a bíróság meghozta a döntést, melyben megállapította, hogy az eseti egyetemi bizottság Mr. Helmers fellebbezéséről készített állásfoglalása kimeríti a rágalmazás objektív feltételeit, de az elkövetők nem bűnösök, mivel ők csak az ügy előadói voltak.

1981. december 9-én Mr. Helmers fellebbezést nyújtott be a Skane és Blekingei Fellebbviteli Bíróságra. A fellebbviteli bíróság megkapta a vádlottak nyilatkozatait és megküldte Mr. Helmers részére is, azzal, hogy az ügyet tárgyalás tartása nélkül bírálja el a bíróság, és 14 napja van arra, hogy ez ellen a fellebbezést beadja. Mr. Helmers ezt április 16-án megtette.

¹⁷² Halmai G. - Tóth G. A. (szerk): i.m. 712. o.

¹⁷³ *Case of Helmers v. Sweden* Judgement 28 October 1991 Strasbourg (Application no. 11826); In: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=HELMERS&sessionid=9707289&skin=hudoc-en>

1983. november 28-i ítéletében a Fellebbviteli Bíróság az írásbeli anyag alapján döntött anélkül, hogy tárgyalást tartott volna. Mr. Helmers kifogásolta a nyilvános tárgyalás hiányát.

A Bíróság többségi véleményében a 6. cikk 1. pontjának megsértését megállapította, de erre vonatkozólag több különvélemény is született: Például Morenilla bíró különvéleményében kifejtette, hogy¹⁷⁴

„Sajnálatomra nem tudok egyetérteni azzal az érveléssel, ami a többséget ahhoz a döntéshez vezette, hogy a kérvényező jogát a tisztességes és nyilvános tárgyaláshoz, amit az Egyezmény 6. cikk 1. pontja biztosít, megsértették azáltal, hogy a Fellebbviteli Bíróság elutasította a szóbeli meghallgatás iránti kérelmét fellebbezésének elbírálása során. Véleményem szerint az eset körülményei az ilyen meghallgatást feleslegessé tették, és ezért szerintem nem sértették meg a 6. cikk 1. pontját.”

Morenilla bíró szerint a nemzeti hatóságoknak a szabályozás vagy döntés során megvan a lehetőségük arra, hogy a fellebbviteli szakaszban szóbeli meghallgatás nélkül hozzanak ítéletet. Végére is a 6. cikk 1. pontja nem biztosítja azt a jogot, hogy magasabb fokú bíróság előtt felülvizsgálják az ügyet. Ezért paradoxonnak tűnik, hogy egy olyan állam, amely biztosít fellebbezési jogot, megsérti az Egyezmény 6. cikkét akkor, ha lehetőséget biztosít a fellebbviteli bíróságoknak arra, hogy döntésüket nyilvános meghallgatás nélkül hozzák meg, míg egy másik állam, ahol nem megengedett, vagy csak korlátozott a fellebbezés, az Egyezménnyel összhangban cselekszik.

Ugyanakkor azt is megállapította, hogy:

¹⁷⁴ Case of Helmers v. Sweden Judgement 28 October 1991 Strasbourg (Application no. 11826) ld. Morenilla bíró különvéleménye; In: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=HELMER S&sessionid=9707289&skin=hudoc-en>

„Meg kell vizsgálni az érintett állam jogpolitikáját is, valamint az ésszerű időn belüli döntés követelményét is. Sok európai állam küzd a bíróságok leterheltségének problémájával, sok a hátralék is, főként a büntetőjogi jogorvoslatok terén. Ezek az államok lépéseket tesznek az eljárások egyszerűsítése érdekében, miközben tiszteletben tartják a 6. cikk alapvető biztosítékait, mint a tisztességes eljárás. Ezáltal az igazságszolgáltatás hatékonyabban működhet és jobban képes lesz megfelelni visszatartó szerepének. Ez a célja az R (87) 18. számú Ajánlásnak is, melyet az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága adott ki a Büntető igazságszolgáltatás egyszerűsítése címmel. Ezt arra tekintettel készítették, ahogy a preambulum is megfogalmazza – hogy a büntető ügyek száma megemelkedett a bíróságokon, különösen a kisebb súlyúaké, valamint a büntetőeljárás hosszadalmassága problémákat vet fel”.

A tisztességes eljárást sértő hibák kiszűrésére a joggyakorlat kialakította a vizsgálendő tények körét. A feltételek esetenként változhatnak, azonban általánosan vizsgálat tárgyává válik a védelem joga, a fegyverek egyenlőségének kérdése, és a kontradiktórikus eljárás követelménye. Az előbbi feltételek megkövetelik a felek egyenlőségét az eljárás teljes terjedelmében¹⁷⁵, míg a kontradiktórikus eljárás követelménye magában foglalja a másik fél indítványainak, bizonyítékainak megismerését, illetve azok megválaszolásának lehetőségét. A Bíróság joggyakorlata megkívánja, hogy a bizonyítékokat nyilvános tárgyalás keretében a vádlott elé kell tárni annak érdekében, hogy kontradiktórikus eljárás keretében vitathassa azokat. Az igazságosságnak tehát nem csak a tisztességes, hanem a nyilvános eljárás is garanciája.¹⁷⁶

¹⁷⁵ Murray, H: The European Convention on Human Rights. In: Yearbook of European Law 1997, 609. o.

¹⁷⁶ Grotrian, A.: A tisztességes eljáráshoz való jog. In: Tanulmányok az Emberi Jogok Európai Egyezménye legfontosabb rendelkezéseihez kapcsolódó strassbourgi esetjogról. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 1999. 116. o.

1.2.2. Az eljárás ésszerű időtartama

„Annak fő oka, hogy az állam sok időt és fáradságot fordít az igazságszolgáltatásra, abban rejlik, hogy ezzel is elő kívánja segíteni a közösség békéjét és nyugalmaát.” William H. Taft, 1908.

Az egyénnek mindig komoly érdeke fűződik ahhoz, hogy ügyében (a polgári jogi jogvitájában, illetve az ellene emelt büntetőjogi vád megalapozottságának kérdésében) mihamarabb érdemi és jogerős döntés szülessen. Az eljárás ésszerűtlen, hosszú időtartama megrendítheti a jogbiztonságot, megkérdőjelezheti az egyénnek az igazságszolgáltatásba vetett hitét.¹⁷⁷

A közösségnek, az elkövetőnek, illetve a sértettnek is joga van arra, hogy az ügyet, amelyben érdekelt, haladéktalanul elintézzék.¹⁷⁸

Az eljárás elhúzódásának megállapításához szükséges annak tisztázása, hogy mi minősül „az eljárás elhúzódásának”. Ennek pontosan körülhatárolt definíciójával ritkán találkozunk, hiszen maga a „de facto” késedelem nem jelent egyben „de jure” késedelmet is.¹⁷⁹

Az Egyezmény rendelkezései között az ésszerű eljárási időtartam betartásának követelménye két cikkben is szerepel, éspedig az 5. cikk 3. paragrafusában, és az általunk vizsgált 6. cikkben. Az 5. cikk 3. paragrafusában rögzített ésszerű eljárási követelmény azonban nem azonos a 6. cikkben szereplő követelménnyel. Az 5. cikk által rögzített ésszerű eljárási követelmény csak az őrizetbe vett, illetve előzetes letartóztatásban lévő személynek biztosít védelmet, garanciákat biztosít az esetleg törvényellenesen vagy hosszadalmas fogvatartás eseteire.¹⁸⁰

¹⁷⁷ Mavi V.: i.m. 151.o.

¹⁷⁸ Balla L. - Dr. Kardos S.: A tisztességes eljárásról a strassbourgi bíróság gyakorlatában. *Bírák Lapja* 2005/1. sz. 44. o.

¹⁷⁹ Feltes, T.: Az emberi jogok és az eljárás elhúzódása a büntető igazságszolgáltatási rendszerben. In: *Az emberi jogok érvényesülése a büntetőeljárásban*. XLIII. Nemzetközi Kriminológiai Konferencia, Miskolc, 1991. 221. o.

¹⁸⁰ Mavi V.: i.m. 151.o.: Az itt szereplő ésszerűségi időtartam betartásának követelménye például azt jelenti, hogy az egyént nem lehet ésszerűtlen hosszú ideig előzetes letartóztatásban tartani, még abban az esetben sem, ha a bűncselekmény elkövetésének alapos gyanúja továbbra is fennáll.

Maguk a fogalmak is bizonytalanok: „megfelelő időben”, „késedelem nélkül”. Az eljárásjogi rendszereken belül is lehetőség nyílik az eljárás időtartamának hosszabbítására, az elhúzódás ellensúlyozása szempontjából azonban ezeknek nincs jelentősége.

Az eljárás elhúzódása nemcsak a hatékonyságot ássa alá, hanem gyengíti a vádat, növeli a védelem költségeit, növekednek az eljárás költségei, nehezebbé válik a bizonyítás, továbbá az állampolgárok részéről gyengül az igazságszolgáltatásba vetett bizalom.

Az ésszerű időn belüli tárgyalás követelménye azt a célt szolgálja, hogy az egyének vitás ügyei minél hamarabb rendeződjenek, és kivédje a hosszas várakozás miatti bizonytalanságot is.¹⁸¹

Magyarországon a helyi bíróságaink előtt induló közvádas eljárások közül 1993-ban az év végén folyamatban maradt büntetőügyek száma csaknem négy és félszerese volt az 1979. évinek. Közöttük a hosszabb időtartamú eljárások mennyisége az átlagot meghaladó mértékben nőtt, vagyis 6 hónap - 1 év közötti ügyek száma 24-szeresére, az 1 éven túliaké pedig több mint *százszorosára* emelkedett.¹⁸²

Ezek az adatok is mutatják, hogy milyen fontos az ügyek elhúzódásának idejével foglalkoznunk.

Az Európai Emberi Jogi Bizottság és Bíróság nem definiálta az „ésszerű idő” fogalmát, így a vizsgált tényezők annak meghatározásában, hogy vajon az adott eljárás megfelel-e az ésszerű idő elvének, a következők:

- az adott ügy összetettsége,
- az a mód, ahogy a hatóságok az ügyet kezelik,

¹⁸¹ McBride, J.: The Continuing Refinement of Criminal Due Process. In: European Law Review, Human Rights Survey 1997, HRC/2

¹⁸² Vavró I.: A büntetőeljárás időtartamának alakulása az időszak végén folyamatban maradt büntetőügyekben. Igazságügyi Minisztérium, Igazságszolgáltatási Hivatal, Budapest, 1993. 2. o.

- annak vizsgálata, hogy a kérelmező saját magatartása mennyiben járulhatott hozzá a késedelemhez, és
- azok a különleges körülmények, amelyek igazolhatják az eljárás elhúzódását.¹⁸³

Az Európai Emberi Jogok Bírósága eseti döntéseit elemezve megállapítható az a tény, hogy a büntetőeljárások során ritkábban kerül sor annak megállapítására, hogy az eljárás elhúzódásáért a terhelt saját maga a felelős. Nagyobb a gyakorlati jelentősége az érintett állam saját magatartásának, hiszen kevesebb lehetősége van az ügyfelek magatartására kimentési okként hivatkozni. A strassbourgi szervek ezért első körben azt vizsgálják, hogy az ügy hossza az általában szükségesnek tűnő időtartamot meghaladta-e, és ha igen, ennek igazolása az érintett államra hárul. Az érintett állam tehát büntetőügyekben sem tudja kimenteni magát mással, mint annak bizonyításával, hogy az eljárás elhúzódása a közhatalmi szervek folyamatos munkája ellenére az ügy valóban bonyolult voltának, illetve maguknak az ügyfeleknek, jogi képviselőiknek tudható be. Amennyiben azonban ez a „bizonyítási kísérlet” kudarcot vall, az elmarasztalás nem kerülhető el.¹⁸⁴

A fenti ügyben a brit állampolgárt a görög hatóságok korábbi görögországi tartózkodása során elkövetett súlyos bűncselekmények elkövetésével vették őrizetbe és elhúzódó tárgyalássorozat után életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték. Kérelmében azt állította, hogy ügyében a fellebbezési tárgyalás ésszerű határidőn túl, csaknem nyolc évig tartott.

A Bíróság megállapította az Egyezmény 6. cikk. 1. pontjának megsértését, tekintettel arra, hogy ez a pont a szerződő államokat arra kötelezi, hogy igazságszolgáltatási rendszerüket úgy szervezzék meg, hogy a bíróságok kötelességeiket teljesíteni tudják, így az ügyeket ésszerű határidőben el tudják

¹⁸³ Gomien, D.: Rövid útmutató az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez. Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központ, Budapest, 1994. 43-44. o.

¹⁸⁴ Portington v. Greece Judgment of 23 september 1998.; In: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Portington&sessionid=9707289&skin=hudoc-en>

intézni. Az adott ügyben a bonyolultság és a kérelmező magatartása nem indokolta a fellebbviteli eljárás elhúzódását.

A Bíróság az emberi jogok megsértésének tekinti a büntetőeljárások elhúzódását és elmarasztalja azokat az államokat, amelyek nem tudják biztosítani az ésszerű határidőn belüli döntéseket, és több állásfoglalásában is visszautasította azt a kormányzati érvet, hogy az elégtelen személyzet elegendő magyarázat az ésszerű idő be nem tartására.¹⁸⁵

Az ésszerű időtartam megállapításához célszerű az elhúzódás okait megvizsgálni. Ezek számtalan tényezőtől eredhetnek.

Egy azonban biztos, hogy az elbírálás alapja sohasem az eljárás objektív időtartama.¹⁸⁶

Az elv sérelmét a bíróság minden egyes esetben az ügy összes körülményének mérlegelése alapján vizsgálja. Ezek a szempontok különösen a következők:

- az ügy bonyolultsága,
- az eljárás résztvevőinek magatartása,¹⁸⁷
- az állami szervek magatartása, vagyis megtettek-e mindent az ügy ésszerű időn belüli befejezése érdekében,
- speciális körülmények, melyek kivételes gondosságot kívánnak az eljárás gyors lefolytatása érdekében.¹⁸⁸

Ezen szempontokat a bíróság a polgári ügyek vonatkozásában dolgozta ki, azonban érvényesek a büntető igazságszolgáltatás területén is. Egy eltérés állapítható meg azonban, amely a két eljárás jellegének különbözőségéből ered. Ugyanis a terhelt magatartása kevésbé járul hozzá az eljárás elhúzódásához, mivel kevesebb befolyással rendelkezik az eljárás menetére,

¹⁸⁵ Kertész I.: Ügyészbíráskodás? Magyar Jog 1996/1. sz. 1-8. o.

¹⁸⁶ Grád A.: i.m. 283. o.

¹⁸⁷ Neumeister case, § 20-21.; König case, § 99.; Foti and others case, § 56

¹⁸⁸ Blutman L.: A letartóztatás időtartamának ésszerűsége az európai alapjogokban. Rendészeti Szemle 1993/6. sz. 17. o.

mint a polgári ügyek peres feleinek.¹⁸⁹ Ennek ellenpólusként jelenik meg az állam felelősségének előtérbe kerülése, hiszen kevésbé hivatkozhat az eljárásban résztvevők magatartására.

Az ügyek nagy száma, az igazságügyi szervek túlterheltsége, személyi hibák, technikai problémák, jogszabályváltozások nem indokolják az ügyek késedelmes elbírálását. Ez a tagállamok azon kötelezettségéből ered, hogy az államok Egyezményhez történő csatlakozásból kifolyólag kötelesek igazságszolgáltatási rendszerüket ennek megfelelően kialakítani.

A strassbourgi gyakorlat kitüntetett jelentőséget tulajdonít annak a körülménynek is, hogy a terhelt a büntetőeljárás folyamán előzetes fogvatartásban van, mely esetben a hatóságoktól fokozott gyorsaságot követelnek meg. Így akár már a négy év alatt öt bíróságot megjáró ügy is ésszerűtlen időtartamúnak bizonyulhat, amennyiben például az iratoknak a felsőbb bírósághoz való pusztá felterjesztése egymagában több hónapot vesz igénybe.¹⁹⁰

Amennyiben a per tartamát felosztjuk, „improduktívként” határozhatjuk meg azt az időtartamot, amely alatt az ügy irataival nem történik semmi, vagyis amíg az ügy intézése szünetel. Késedelmet okoz, ha nem teszik meg azokat a lépéseket, amelyek a késedelem folytán kiküszöbölhetőek lettek volna.¹⁹¹ Az elhúzódást eredményező okok, tényezők, jelenségek rendkívül sokfélék lehetnek: az ügy sajátosságai, az eljárásban résztvevők, illetve a hatóságok magatartása. Ezek a jelenségek minden büntető ügyben előfordulhatnak.

Thomas Feltes megállapításai alapján három kérdést kell tisztázni a késedelem fogalmának meghatározásakor:

- Ki jogosult meghatározni, mi minősül késedelemnek, és mihez képest késedelmes az eljárás?

¹⁸⁹ Grád A.: i.m. 310. o.

¹⁹⁰ Abdoella v. the Netherlands Judgement of 25 november 1992; In: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Abdoella&sessionid=9707289&skin=hudoc-en>

¹⁹¹ Feltes, T.: i.m. 226. o.

- Kinek az érdeke a késedelem előidézése, és mi a célja?
- Kik károsulnak a késedelem okozásával, milyen károkat, veszteségeket szenvednek el?

Az Egyezmény a tisztességes eljárás általános követelményeit rögzítő minden – akár polgári jogi, akár büntetőjogi vád alapján folyó – eljárásban követendő 6. cikk 1. pontjában rögzíti az ésszerű időn belüli tárgyalásra vonatkozó előírást.

A Bíróság elé került ügyek több mint 30 %-a az eljárás ésszerű időn belüli lefolytatásával áll kapcsolatban, ennek következtében a bíróság széles körű joggyakorlattal rendelkezik ezen cikk vonatkozásában.

Általános tétellé vált, hogy az elhúzódás megállapíthatóságához nem szükséges megvárni az eljárás végét, az ügy érdemi befejezése előtt is megvalósulhat ezen elv sérelme. Ennek háttérében az a tény áll, hogy ebben a szakaszban korlátozottan érvényesül a terhelt jogorvoslathoz való joga.

1.2.2.1. Az időtartam számításának módja büntető ügyekben

Az Egyezmény 6. cikkéből kiolvasható, hogy az ésszerű időn belüli eljárás joga azt a személyt illeti meg, akivel szemben tisztázni kell a büntetőjogi vád megalapozottságát. Ebből azonban nem derül ki, hogy a vád megalapozottsága tisztázásának szükségessége milyen időpontban lép életbe, más szóval, a váddal kapcsolatos első eljárási intézkedés időpontja hol kezdődik: a letartóztatás vagy őrizetbevétel napján, az előzetes nyomozás elrendelésének napján, vagy a vádemelés formális kinyilvánításának napján. A strassbourgi szervek a kérdésben egy általános, keretszabálynak tekinthető értelmezési klauzula alapján döntenek: az eljárás kezdeti időpontjának (a vád fennállásra utaló tényezőnek) azt az időpontot kell tekinteni, amikor az *„érintett személy helyzetében az ellene felhozott gyanú következtében lényeges változás áll be.”*¹⁹²

¹⁹² Case of Neumeister Judgement of 27 June 1968; In: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=Neumeister&sessionid=9707289&skin=hudoc-en>

Ilyen lényeges változás állhat be, a „letartóztatás napján, azon a napon, amikor az egyénnel hivatalosan tudatják, hogy eljárást indítanak ellene, illetve az előzetes nyomozás megkezdésének napján.”¹⁹³

Tehát a 6. cikkben szereplő eljárási időtartam kezdete nem esik egybe azzal a nappal, amikor az ügyben az eljáró bíróság eljárását megkezdi. Az ügynek az eljáró bírósághoz való eljuttatását nem lehet úgy értelmezni, hogy az eljárás időtartamát csak ettől a naptól kell számítani.¹⁹⁴

Néhány ügytípusban az érintett jogviszonyok jellege az általánosnál gyorsabb elbírálást követel meg, ebből kifolyólag rövidebb pertartam is az elv sérelméhez vezethet.

Az ügy bonyolultsága megállapításának nem előfeltétele az ügy komplex jogi megítélése. Jogilag egyszerűbb megítélés is alapul szolgálhat az eljárás ésszerű időn belüli minősítésének.

Kiemelt jelentőséggel bír a terhelt előzetes fogva tartásának ténye. Ebben az esetben ugyanis az elv megsértése az átlagosnál jóval korábbi időpontban megállapítható.

A terhelt kisebb-nagyobb késedelmei esetén nem mentesíthető, illetve nem csökkenthető az állam felelőssége, kivéve, ha a késedelem döntően a terheltnek tudható be.

A joggyakorlat szerint az eljárás elhúzódása esetén, amennyiben a büntetés kiszabása erre tekintettel történik, vagyis a büntetés időtartamának csökkentésére kerül sor, ez megfelelő jogorvoslatnak minősül a késedelem hátrányainak orvoslására.

¹⁹³ Case of Eckle v. Germany Judgement of 15 July 1982; In: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=Eckle&sessionid=9837058&skin=hudoc-en>

¹⁹⁴ Deweer case v. Belgium Judgement of 27 Febr 1980; In: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Deweer&sessionid=9837058&skin=hudoc-en>

1.2.2.2. Az eljárás befejezésének ideje

Az eljárás akkor tekinthető befejezettnek, ha a vád kérdésében – annak megalapozottsága vagy alaptalansága vonatkozásában – jogerős döntés születik. Tehát az ügy tárgyalásának elnapolása az első tárgyalás megtartását követően egy későbbi időpontra, illetve az elsőfokon vagy másodfokon eljáró bíróság nem jogerős ítélete, a figyelembe veendő időtartamot lezárandó intézkedésként nem értelmezhető. Más szóval, az ésszerű eljárási időtartam kérdésében való döntés során „*az eljárás egészét kell figyelembe venni, ideértve a fellebbviteli eljárást is.*”¹⁹⁵

A büntetőjogi eljárások megítélése tárgyában is számos ítélet született közép- és kelet-európai államok tekintetében, melyek felelevenítése tanulságos lehet a további jogsértések kiküszöbölése érdekében. A *Punzelt c. Cseh Köztársaság*¹⁹⁶ ügyben az ellene lefolytatott büntetőeljárás elhúzódását sérelmezte a panaszos. A Bíróság a vád közlésétől az elsőfokú ítélet megszületéséig eltelt három év, három hónap és tizenkét napi időszakot vizsgálta. Az ügy a Bíróság megítélése szerint nem volt különösebben bonyolultnak mondható. A panaszos a bizonyítási eljárás kiterjesztésére irányuló indítványával hozzájárult az eljárás elhúzódásához. A nemzeti hatóságok esetében ezzel szemben nem tudott a Bíróság egy inaktív periódust sem kimutatni. Azt, hogy 1995. márciusában az elsőfokú ítéletet hatályon kívül helyezték arra hivatkozva, hogy az nem volt kellően világosan megfogalmazva, a Legfelsőbb Bíróság határozata orvosolta az eljárást gyorsító eszközök alkalmazásának elrendelésével.

Megállapíthatjuk, hogy az ésszerű idő betartásának megállapítása függ egyrészt az ügy körülményeitől, másrészt a késedelem okaitól.¹⁹⁷

¹⁹⁵ Case of Zimmermann and Steiner v. Switzerland Judgement of 13 July 1980; In: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Zimmermann&sessionid=9837058&skin=hudoc-en>

¹⁹⁶ Case of Punzelt v. The Czech Republic Judgement of 27 Nov 1991; In: <http://www.worldlii.org/cgi-bin/displ/eu/cases/ECHR/2000/170.html?query=Punzelt>

¹⁹⁷ Balla K. - Dr. Kardos S.: i.m. 48. o.

Végezetül célszerű megemlíteni a strassbourgi szerveknek az adott kérdésre vonatkozó vizsgálati módszerét. Az eljárás minden egyes szakaszát (előzetes nyomozás, vádemelés, elsőfokú bíróság eljárása, az esetleg benyújtott felülvizsgálati kérelem elbírálása, másodfokú bíróság eljárása, legfelsőbb bíróság eljárása) külön vizsgálatnak vetik alá, s gyakoriak az olyan esetek, amikor nem az egész eljárás időtartamának hosszadalmasságát, hanem csak az egyes szakaszokban észlelhető mulasztásokat, tétlenséget kifogásolják.¹⁹⁸

E módszer alkalmazása mögött figyelmeztető és cselekvésre ösztönző szándék húzódik meg: az ügyeket nem lehet ok nélkül „pihentetni”, az alaptalan eljárási tétlenség az Egyezmény megsértését jelentheti. A bírák túlterheltsége, az ügyek felhalmozódása az egyes bíróságokon kimentési érvként nem jöhet számításba, mivel az Egyezményt felvállaló államokat egyértelmű *„kötelezettség terheli jogrendszerük olyan módon történő működtetésére, hogy a bíróságaik a 6. cikk 1. paragrafusában említett „ésszerű időtartamra” tekintettel járjanak el.”*¹⁹⁹

1.2.3. Jogorvoslathoz való jog

A nemzetközi emberi jogi dokumentumokban a jogorvoslathoz való jog két szinten jelenik meg: az egyezmények egyrészt az adott nemzetközi dokumentumokban garantált jogok és szabadságok megsértése esetén mindenkit megillető jogorvoslatról lényegében mint jogérvényesítésről rendelkeznek, másrészt a bírósági, hatósági döntésekkel szembeni jogorvoslatokról, vagyis a határozatok felülvizsgálatának lehetőségéről szólnak.²⁰⁰ A következőkben a jogorvoslathoz való joggal most kizárólag a második értelmében, a határozatok felülvizsgálatához való jogként foglalkozunk.

¹⁹⁸ Kemmache case, judgement of 27 Nov 1991, 41/1990/232/298; In: http://www.worldlii.org/cgi-bin/sinosrch.cgi?method=boolean&query=Kemmache&meta=%2Fworldlii&mask_path=eu%2Fcases%2FECHR+

¹⁹⁹ Zimmermann and Steiner case, judgement of 13 July 1983. Series A. No.66.29.§ In: Mavi V.: i.m. 154.o.

²⁰⁰ Halmai G. - Tóth G. A. (szerk): i.m. 715. o.

Az EJEE 13. cikke kimondja:

„Bárminek, akinek a jelen egyezményben meghatározott jogait és szabadságait megsértették, joga van ahhoz, hogy a hazai hatóság előtt a jogsérelem hatékony orvoslását kérje az esetben is, ha e jogokat hivatalos minőségben eljáró személyek sértették meg.”

Az EJEE-vel rokon szabályozást tartalmaz a Polgári És Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya²⁰¹, valamint a magyar Alkotmány 70/K. §-a, amelyek az alapvető jogok megsértése miatt keletkezett igények bíróság előtti érvényesíthetőségéről rendelkeznek.

A magyar Alkotmány a jogorvoslathoz való jog körét tágabban határozza meg, mint az egyes nemzetközi egyezmények, sőt az európai egyezmény eredeti szövege nem tartalmaz ilyen jogosultságot.

Az Alkotmányunk 57. § (5) bekezdése szerint:

„A Magyar Köztársaságban a törvényben meghatározottak szerint mindenki jogorvoslattal élhet olyan bírósági, közigazgatási és más hatósági döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti. A jogorvoslati jogot – a jogviták ésszerű időn belüli elbírálásának érdekében, azzal arányosan – a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával elfogadott törvény korlátozhatja.”

E rendelkezés szerint tehát a jogorvoslati jog mindenkit megillet, akinek jogát vagy jogos érdekét a bírósági, közigazgatási és más hatósági döntés sérti. A „mindenki” fogalmát a törvényalkotó az eljárási törvényekben pontosítja azzal, hogy meghatározza, az eljárás mely szereplőit tekinti úgy, mint akinek

²⁰¹ Az Egyezségokmányban részes, valamennyi állam kötelezi magát annak biztosítására, hogy
 a) minden olyan személy, akinek az egyezségokmányban elismert jogai vagy szabadságai sérelmet szenvednek, hatékony jogorvoslattal élhessen akkor is, ha a jogok megsértését hivatalos minőségben eljáró személyek követték el,
 b) a jogorvoslattal élő személy jogai tekintetében az illetékes bírói, államigazgatási vagy törvényhozó hatóság vagy az állam jogrendszere szerint illetékes más hatóság határozzon, és fejlessze a bírói jogorvoslat lehetőségeit,
 c) az illetékes hatóságok a helytállónak elismert jogorvoslatnak érvényt szerezzenek.

joga, jogos érdeke az eljárás során sérülhetett, azaz megjelöli a jogorvoslatra jogosultak körét.²⁰²

A jogorvoslati jogosultság²⁰³ a magyar büntetőeljárásban elnevezését illetően eltérő lehet, figyelemmel arra, hogy az egyes eljárási szakaszokhoz más elnevezés kapcsolódik. Így például: nyomozásban panasz, ellenvetés, felülbírálati indítvány stb.; a bírósági eljárásban: fellebbezés, tárgyalás tartásának kérése; rendkívüli perorvoslatok: perújítás, felülvizsgálat stb.

A jogorvoslathoz való jogból fakadó magyar alkotmányossági követelmények az Alkotmánybíróság gyakorlata alapján a következőképpen foglalhatók össze:

- minden ügydöntő határozat ellen biztosítani kell a jogorvoslatot,
- a jogorvoslati kérelmet más szervnek vagy azonos szerv magasabb fórumának kell elbírálnia.

Mint ahogy említettük, az Emberi Jogok Európai Egyezménye eredeti szövege nem tartalmazza a jogorvoslati jogra való jogosultságot, ez csak a későbbi 7. kiegészítő jegyzőkönyvvel valósult meg. Ennek 2. cikke 1. pontja szerint:

„Annak, akit bíróság bűncselekmény miatt elítélt, joga van arra, hogy a bűnössége megállapítását, illetőleg a büntetés kiszabását tartalmazó ítéletet felsőbb bírósággal felülbíráltassa. E jog gyakorlását, ideértve azokat az okokat is, melyekre alapítva a jogok gyakorolhatók, jogszabályban kell szabályozni.”

Az Egyezmény a jogorvoslatot nem sorolja a korlátozhatatlan jogok közé, sőt az Egyezmény 7. kiegészítő jegyzőkönyve 2. cikkének 2. pontja maga említi a korlátozási lehetőségeket:

- kisebb jelentőségű bűncselekmények esetében,
- ha első fokon a legmagasabb bírói fórum jár el,
- ha a felmentő ítélet ellen benyújtott jogorvoslat folytán hoztak bűnösséget megállapító ítéletet.

²⁰² Halmai G. - Tóth G. A. (szerk): i.m. 717. o.

²⁰³ Halmai G. - Tóth G. A. (szerk): i.m. 718. o.

Annak ellenére, hogy az európai egyezmény nem sorolja a jogorvoslati jogot a fair eljárás követelményei közé, ha az eljárás többfokú, a tisztességes eljárás követelményének az eljárás minden szakaszában érvényesülnie kell.²⁰⁴

1.2.4. A büntetőeljárás különleges garanciái

A 6. cikk 2. és 3. bekezdése, miután gyanúsítottakat említ, elsősorban a büntetőeljárásokra vonatkozik, és célja a gyanúsítottak jogainak különleges védelme.

„Minden bűncselekménnyel gyanúsított személyt mindaddig ártatlannak kell vélelmezni, amíg bűnösségét a törvénynek megfelelően meg nem állapították.”

„Minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van – legalább arra, hogy

- a) legrövidebb időn belül tájékoztassák olyan nyelven, melyet megért, és a legrészletesebb módon az ellene felhozott vád természetéről és indokairól;*
- b) rendelkezék a védekezésének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel;*
- c) személyesen, vagy az általa választott védő segítségével védekezhessék, és ha nem állnak rendelkezésre eszközök védő díjazására, amennyiben az igazságszolgáltatás érdekei ezt követelik meg, hivatalból és ingyenesen rendeljenek ki számára ügyvédet;*
- d) kérdéseket intézzen vagy intéztessen a vád tanúihoz és kieszközölhesse a mentő tanúk megidézését és kihallgatását, ugyanolyan feltételek mellett, mint ahogy a vád tanúit megidézik, illetve kihallgatják;*
- e) ingyenes tolmács álljon rendelkezésre, ha nem érti, vagy nem beszéli a tárgyaláson használt nyelvet.*

²⁰⁴ Halmai G. - Tóth G. A. (szerk): i.m. 716. o.

Az Egyezmény cikkei közül ennek a cikknek alakult ki a legnagyobb esetjoga. A Bíróság elé került ügyek mintegy harmada e cikkel kapcsolatos.²⁰⁵ Ennek okai egyrészt abban keresendők, hogy a cikk által deklarált elvek az egész polgári- és büntetőeljárást felölelik, annak minden szakában érvényesülniük kell. Másrészt szerepet játszik elhúzódó pertartamokkal kapcsolatos kérelmek hatalmas mennyisége.

1.2.4.1. Az ártatlanság vélelme

Az ártatlanság vélelmének elvét – bármilyen büntető jogi ügyben történő eljárásról legyen is szó – mint eljárásjogi garanciát mindig érvényesíteni kell. Az ártatlanságot az eljárás minden egyes szakaszában – a jogerős ítélet meghozatalának időpontjáig – vélelmezni kell. Az ítélet meghozatala előtt állami szerv, illetve állami hatóság képviselője az egyén bűnösségére utaló nyilatkozatot nem tehet. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a hatóságok az elkövetett cselekményekről és az elkövetőkről nem tájékoztathatják a lakosságot. A bűncselekmény elkövetésére vonatkozó gyanú tényének kinyilvánítása, annak közlése, hogy letartóztatások történtek, illetve hogy beismerő vallomások léteznek, nem jelenti a védelem megsértését.²⁰⁶

Az ártatlanság vélelmének elve a Bíróság szerint sérelmet szenved akkor is, ha a vádlottat „bűnösnek” nem mondják ki ugyan, de más részekből erre következtethetünk, például az ítélet indoklásából (rágalmazás miatt indított magánvádas eljárásról volt szó). A Minelli ügy kapcsán hozott elvi megállapítás érdekessége, hogy a svájci bíróság döntésében a vádlott bűnösségére utaló közvetlen megállapítás egyáltalán nem szerepelt. A zürichi bíróság a büntetőjogi igény elévülése miatt az eljárást megszüntette, a megszüntetésről szóló határozatban azonban Minelli urat a perköltség és a magánvádló kiadásainak részbeni megtérítésére kötelezte. E döntést azzal indokolta, hogy Minellit – az igény el nem évülése esetén – „minden

²⁰⁵ Grád A.: i.m. 214. o.

²⁰⁶ 7986/77.sz panasz, Decision and Reports, No. 13.p.76. In: Mavi V.: Az Európa Tanács... i.m. 156. o.

valószínűség szerint elítélték volna”. A Strasbourg-i Bíróság a bűnösségre utaló ilyen homályos feltételezést az ártatlanság véelmét sértő megállapításként könyvelt el.

Az ártatlanság véelmének elve nemcsak az EJEE szövegében, de a Polgári És Politikai Jogok Egyezségokmányában²⁰⁷ és a magyar Alkotmányban²⁰⁸ is megtalálhatók.

Bár az idézett jogszabályok szóhasználatukban némiképp eltérnek, lényegében azonos követelményeket tartalmaznak, melynek címzettje a büntetőügyekben eljáró valamennyi hatóság. Így azzal a személlyel szemben, akinek bűnössége még nem nyert bizonyítást, nem alkalmazhatók olyan jogkövetkezmények, amelyek a bűnösség megállapításához kötődnek. Az ártatlanság véelme magában foglalja azt is, hogy azzal szemben, akinek bűnösségét az eljárás során nem sikerült bizonyítani és ezért elítélésére nem kerül sor, a határozat indokolása sem tartalmazhat olyan kifejezést, amelyből a bűnösségre lehet következtetni. Az ártatlanság véelme abszolút jog: korlátozására nincs lehetőség²⁰⁹, ugyanakkor, mint ahogy arra az Alkotmánybíróság²¹⁰ is utal, az ártatlanság véelme nem értelmezhető úgy, hogy a gyanúsítottal szemben az eljáró hatóságok ne alkalmazhatnának bizonyos – alapjogokat is korlátozó – intézkedéseket. Így nem jelenti az ártatlanság véelmének sérelmét a személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedések elrendelése sem, ha a a törvény által előírt esetekben és eljárásban, tehát megfelelő garanciákkal körülbástyázva kerül rá sor. Ugyancsak nem akadályozza az ártatlanság véelme annak, hogy fegyelmi testületek az eljárás jogerős befejezése előtt fegyelmi büntetést szabjanak ki vagy más intézkedést alkalmazzanak.

²⁰⁷ A Polgári És Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 14. cikkének 2. pontja kimondja: „Bűncselekmény elkövetésével vádolt minden személynek joga van arra, hogy ártatlannak tekinték mindaddig, amíg bűnösségét a törvény szerint be nem bizonyították.”

²⁰⁸ A magyar Alkotmány 57. § (2) bekezdése szerint: „A Magyar Köztársaságban senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg büntetőjogi felelősségét a bíróság jogerős határozata nem állapította meg.”

²⁰⁹ Halmai G. - Tóth G. A. (szerk): i.m. 720. o.

²¹⁰ 941/B/1995 AB határozat, ABH 1996, 548.; 39/1997. (VII.1) AB határozat ABH 1997, 263

Magyarországgal kapcsolatos döntés a Kokavec c. Magyarország²¹¹ ügyben született, melyben a Bíróság megállapította, hogy mivel a panaszost mind az elsőfokú, mind a Legfelsőbb Bíróság felmentette a vádak alól, nem tekinthető az Egyezmény 34. cikke értelmében áldozatnak. A panaszosnak tehát nem sikerült bizonyítania, hogy az ártatlanság véelme sérült az ügyben.

A magyar Alkotmánybíróság²¹² az ártatlanság véelmének elvét a következőképpen összegezte:

„Az Alkotmány az alapvető jogok és kötelességek között, az 57. § (2) bekezdésében, rendelkezik az ártatlanság véelméről. (...) Hasonló rendelkezéseket tartalmaz a büntetőeljárás törvény 3. §-ának (1) bekezdése is. Az ártatlanság véelmének érvényesülése a büntetőeljárásban a terhelt számára kedvező eljárásjogi helyzetet teremt, melynek lényegét a büntetőeljárás törvény a terhelt egész eljáráson végigvonuló ügyféli jellegű jogosultságaiban és a jogok tiszteletben tartására irányuló hatósági kötelezettségekben fejezi ki. Az ártatlanság véelmének következménye, hogy a büntetőeljárásban a bizonyítási teher nem a terheltre, hanem a büntetőügyekben eljáró hatóságokra hárul. A hatóságok bizonyítási kötelezettsége nem merül ki a bűnösségre vonatkozó tények feltárásában és értékelésében. A büntetőeljárás törvény hangsúlyozza a minden oldalú bizonyítási kötelezettséget, s előírja, hogy az eljáró hatóságok a terhelt javára szóló körülményeket is tisztázzák. (5. §. (1) bekezdés). Az ártatlanság véelmének lényegéből következik végül az a

²¹¹ Kokavec c. Magyarország, döntés a panasz elfogadhatóságáról no. 27312/95 1999. április 20.: A panaszos üzletembert 1994 márciusában letartóztatták Z. D. emberölésében való részvétel gyanújával, majd négy nap múlva előzetes letartóztatásba helyezték. Ezzel egyidőben átkutatták a lakását és üzlethelyiségeit és lefoglaltak csaknem 4 millió forintot. Az alapos gyanút tanúvallomások és egy előzetes patológiai vélemény támasztotta alá. A panaszos szabadlábra helyezési kérelmét a bíróság a szökés és az összejárás veszélyére tekintettel rendre elutasította. 1994 májusában az illetékes ügyész kihallgatta a panaszost, amikor is úgy nyilatkozott, hogy elégedett a fogvatartás körülményeivel. Két héttel később az ügyészség ellenőrzést végzett a börtönben, de a panaszos ekkor sem emelt kifogást a fogvatartásának körülményeivel kapcsolatban. Néhány kivétellel, amikor a panaszos kérte, hogy gyakrabban és hosszabb ideig zuhanyozhasson, illetve kifogásolta, hogy egy roma származású fogollyal kellett megosztania a celláját, mindig úgy nyilatkozott, hogy elégedett a fogvatartás körülményeivel. 1995 augusztusában megszületett a vádirat a panaszos ellen előre megfontoltan elkövetett szándékos emberölésre való felbujtás és löfögyverrel és lőszerral való visszaélés tárgyában. A panaszost csak 1996 februárjában helyezték szabadlábra. Később a bíróság az emberölés tárgyában kellő bizonyíték hiányában felmentette, de a lőszerral való visszaélés tekintetében pénzbírságra ítélte. In: <http://irm.gov.hu/download/kokavec.doc/kokavec.doc>

²¹² 1284/B/1990. AB határozat, ABH 1991, 562-563.

követelmény, hogy a terhelt büntetőjogi felelősségét (bűnösségét) csak akkor állapíthatja meg jogerős bírói ítélet, ha azt kétséget kizáróan bizonyítást nyert. Ezt tartalmazza büntetőeljárás törvény 61. §-ának (4) bekezdése:

„A kétséget kizáróan nem bizonyított tényt a terhelt terhére értékelni nem lehet.” (in dubio pro reo)

Az ártatlanság véelmén túlmenően a terheltet számos egyéb jogosultsággal védi az Egyezmény 6. cikke, melyek közül kiemelkedik a védelem joga.

1.2.4.2. A védelemhez fűződő jog

Hasonlóan az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 14. cikk 3.pontja is tartalmazza a védelemhez való jog részjogosítványait. Így:

„Az ellene emelt vád elbírálásakor mindenkinek teljes és egyenlő joga van legalább a következő biztosítékokra:

- a legrövidebb határidőn belül egy általa értett nyelven részletesen tájékoztassák az ellene emelt vád természetéről és okáról,*
- megfelelő idővel és lehetőséggel rendelkeznek védelme előkészítésére és az általa választott védővel való érintkezésre,*
- indokolatlan késedelem nélkül tárgyalják az ügyét,*
- a tárgyaláson személyesen jelen lehessen, személyesen vagy az általa választott védő útján védekezhessen, amennyiben védője nincsen, tájékoztassák a védő választására vonatkozó jogáról, és minden olyan esetben, ha az igazságszolgáltatás érdekei ezt megkövetelik, hivatalból védőt rendeljenek ki számára, és pedig ingyenesen, amennyiben nem rendelkezik a védő díjazásához szükséges anyagi eszközökkel,*
- kérdéseket intézhessen vagy intéztethessen az ellene valló tanúkhöz, és a mellette valló tanúk ugyanolyan feltételek mellett jelen lehessenek és legyenek meghallgathatók, mint az ellene valló tanúk,*

díjmentesen vehessen igénybe tolmácsot, amennyiben nem érti, vagy nem beszéli a tárgyaláson használt nyelvet, ne lehessen kényszeríteni arra, hogy saját maga ellen tanúskodjék vagy beismerje bűnösségét.”

A védelem jogát tekintve így, az EJEE és Polgári És Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya alapján, a következő minimumkövetelmények állapíthatók meg:²¹³

- a tájékoztatáshoz való jog,
- a védekezés megfelelő előkészítéséhez való jog,
- a tárgyaláson való személyes jelenléthez való jog, a védőhöz való jog,
- a fegyverek egyenlőségéhez való jog,
- az ingyenes tolmácshoz való jog.

A fenti követelményeket a magyar Alkotmány általánosan fogalmazza meg. Az 57. § (3) bekezdésének első mondata így rendelkezik:
„A büntetőeljárás alá vont személyeket az eljárás minden szakaszában megilleti a védelem joga.”

A 6. cikk 3. paragrafusának rendelkezései – mint minimális garanciák – értelemszerűen csak a büntető ügyekben való eljárás során kerülnek alkalmazásra. Fontos tényező, hogy a felsorolt jogok ténylegesen a garanciák minimumát jelentik, a részes államok a fair eljárás kötelezettségének pusztán e jogok maradéktalan érvényesítése által még nem tesznek eleget: ahhoz a 6. cikk 1. és 2. paragrafusában foglaltak érvényesítésére is szükség van. Vagyis a tisztességes eljárás a 6. cikk összes garanciáinak érvényesítését feltételezi. Ezt az esetjog is egyértelműen bizonyítja: így például a strassbourgi szervek a minimális garanciák megsértésére vonatkozó állításokat eleve nem vizsgálják,

²¹³ Halmai G. - Tóth G. A. (szerk): i.m. 724. o.

amennyiben bizonyítani tudják a 6. cikk 1. paragrafusában rögzített garanciák valamelyike megsértésének tényét.²¹⁴

A védelem jogával kapcsolatos a következő két ügy is, amely tanulságul szolgálhat:

A már felhozott Kokavecz c. Magyarország²¹⁵ ügyben a panaszos arra hivatkozott, hogy mivel nem volt kellően informálva az ellene felhozott vádakról, nem tudta megfelelő mértékben gyakorolni a védelemhez fűződő jogait. A Bíróság ebben az esetben is megtagadta a panasz elfogadását arra hivatkozva, hogy mivel a panaszost felmentették, nem minősül az Egyezmény 34. cikke szerinti áldozatnak.

A büntetőeljárással kapcsolatos Dallos c. Magyarország²¹⁶ ügyben a panaszos fenntartotta, hogy a bíróság ítéletében úgy találta bűnösnek, hogy a vádiratban az az alapjául szolgáló tényeknek nem mindegyike került megjelölésre. Így nemcsak a vádakról való megfelelő tájékoztatáshoz fűződő joga, hanem a védelemhez fűződő joga is sérült, mivel azt megfelelő vádirat hiányában nem tudta hatékonyan gyakorolni. A Bizottság eljárásában a vád lényeges voltára hivatkozva, illetve kiemelve, hogy a panaszos nem látta bizonyítottan előre az átmínősítés lehetőségét, sérült a 6. cikk 3. bekezdésének a) pontjában szereplő jog.

A bíróság ezzel szemben az eset összes körülményeinek vizsgálata során rámutatott a vádirat részletességének szükségességére, amely alapján nemcsak a vád tárgyát, hanem az állítólagosan elkövetett cselekmények és büntetőjogi minősítésük részletes leírását is tartalmaznia kell. Bár a panaszos nem látta

²¹⁴ Mavi V.: i.m. 158. o.

²¹⁵ Kokavecz c. Magyarország <http://irm.gov.hu/download/kokavecz.doc/kokavecz.doc>

²¹⁶ Dallos c. Magyarország, 29082/95, Judgement of 1 March 2001: A panaszos ellen 1992 novemberében indult büntetőeljárás sikkasztás és hűtlen kezelés alapos gyanújával. 1993 júniusában a Keszthelyi Városi Bíróság egy év és négy hónap szabadságvesztésre, illetve pénzbüntetésre ítélte. A fellebbezési eljárásban az illetékes bíróság nagy értékre elkövetett csalásnak minősítette a cselekményt. A panaszos felülvizsgálati kérelmében utalt arra, hogy a cselekmény átmínősítésével sérült a büntetőeljárás törvény 9. § (2) bekezdése, amely törvényes vád meglétét kívánja meg büntetőeljárás feltételeként. A Legfelsőbb Bíróság elutasította a felülvizsgálati kérelmet, arra hivatkozva, hogy a vádirat tartalmazta azokat a tényeket, amelyekre a sérelmezett ítélet alapult. In: <http://www.im.hu/download/dallos1.doc/dallos1.doc>

előre, hogy a bűncselekményt átminősítik, és ez valóban hatott a védekezési lehetőségeire, a Legfelsőbb Bíróság teljesen felülvizsgálta a panaszos ügyét, mind anyagi jogi, mind eljárási jogi szempontból, és végsősoron ő döntött a panaszos felelősségre vonásáról a csalás vádjában. Lévén, hogy a Legfelsőbb Bíróság előtt folyó eljárásban a módosított vád tekintetében a panaszos élhetett a védelemhez fűződő jogával, a korábbi eljárásbeli hibákat ez az eljárás orvosolta, tehát a 6. cikkben felsorolt jogok nem sérültek.

Ezt követően tekintsük át részletesen a védelemhez való jog részjogosítványait.

1.2.4.2.1. A vádról történő megfelelő tájékoztatás

A védekezés előfeltétele ez, hiszen ekkor tudja meg a vádlott, mi ellen kell védekeznie. A tájékoztatás pedig akkor megfelelő, ha a védekezés előkészítését, gyakorlását lehetővé teszi, vagyis érthetően és részletesen mind a ténybeli, mind a jogi alapokat a vádlott tudomására hozza a „legrövidebb időn” belül. Ekkor nem kötelező a bizonyítékokat is bemutatni, vagy megnevezni.

A legrövidebb idő mértékére mindig az egyedi körülmények mérlegelése ad választ. Mikor köteles azonban az állam illetékes szerve tájékoztatni a gyanúsítottat, vagy vádlottat az ellen felhozott vádról?

Az őrizetbe vett személyeknél az Egyezmény 5 cikk (2). bekezdése alkalmazandó:

„Minden letartóztatott személyt haladéktalanul az általa értett nyelven tájékoztatni kell letartóztatása okairól és az ellen felhozott vádakról”.

A vádról való megfelelő tájékoztatás joga az egyezségokmány 6. cikk (3) bekezdése a) pontja szerint azt jelenti, hogy a terheltet a „legrövidebb határidőn belül egy általa értett nyelven részletesen tájékoztassák az ellene emelt vád természetéről és okáról.”

A két garancia között azonban lényeges különbség van. Az 5. cikk 2. paragrafusa a jogszerűen őrizetbe vett, vagy letartóztatott személy tájékoztatására vonatkozik. E tájékoztatási kötelezettség az őrizetbe vétel vagy letartóztatás okának – szóban vagy írásban történő – közlését feltételezi, az okok részletes kifejtésére, az elkövetés gyanúját alátámasztó bizonyítékok bemutatására nincs szükség.²¹⁷

Ugyanakkor a 6. cikk 3. paragrafusának a) pontjában szereplő tájékoztatási kötelezettség a büntetőjogi vád fennállásával összefüggő tájékoztatási követelményt fogalmaz meg.²¹⁸

A terheltet – az általa értett nyelven – a vád lényegéről kell tájékoztatni, amihez azonban semmiféle formai követelmény nem társul, így az írásbeli tájékoztatás sem, ugyanakkor a tájékoztatásnak tartalmaznia kell a védelem előkészítéséhez szükséges információkat. Bár az írásbeli forma nem előírás a tájékoztatás igazolásához, ha terhelttel olyan határozatot (pl. letartóztatási parancs) közöltek, amely a vád természetéről információkat tartalmaz, teljesítik az Egyezményben foglalt tájékoztatási követelményt a hatóságok.²¹⁹

A részletes tájékoztatásnak a tény- és jogkérdéseket is tartalmaznia kell, mivel azok ismerete nélkül a védekezéshez való felkészülés lehetősége nem biztosított.²²⁰

A felrótt cselekmények jogi minősítését egyértelműen kell megfogalmazni, s a bírósági eljárás során e minősítést módosítani elvileg nem lehet: hiszen ilyen esetekben a vádlott megalapozottan hivatkozhat a védekezés megfelelő előkészítése lehetőségének hiányára.²²¹ Amennyiben mégis módosításra kerül sor, úgy arról időben kell tájékoztatni a vádlottat (védőjét).²²²

²¹⁷ 9614/81.sz. panasz, Decision and Reports, No. 34.o.121

²¹⁸ Mavi V.: i.m. 159. o.

²¹⁹ Halmai G. - Tóth G. A. (szerk): i.m. 724. o.

²²⁰ 7628/28 sz. panasz, Decisions and Reports, No. 9.o.169.

²²¹ 8490/79 sz. panasz, Decisions and Reports, No.22.o.142

²²² Case of Chichilian and Ekindijian, judgement of 28 November 1989. Series A. No. 162. o. 53.

A szabadlábon lévő gyanúsítottal szemben két lehetséges „szélső” időhatár létezhet:

- a legkorábbi időpont, amikor ellene megindul az eljárás (nyomozás),
- a legkésőbbi, amikor a vádemelés a bíróság előtt megtörténik.

Végülis a 6. cikk (3) a) pont alapján azt mondhatjuk, hogy a tájékoztatási kötelezettség a személy ellen megindított nyomozással kezdődik. Ettől számítandó a „legrövidebb idő”. Ezt támasztja alá az is, hogy a védekezésnek sokszor már a nyomozati szakban el kell kezdődnie, és ez csak úgy lehetséges, ha a gyanúsított és jogi képviselője tudja, mi ellen kell védekeznie.

1.2.4.2.2. A védekezéshez szükséges idő és eszközök biztosítása

„rendelkezzék a védekezésének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel”

A vádlott és képviselője számára elegendő időt kell hagyni a védelem előkészítésére. A panaszok számát tekintve a strassbourgi szerveknél ritkán fordul elő olyan beadvány, amelyben a védelem előkészítésére biztosított idő rövidségét sérelmeznék. Ez az idő nincs is in abstracto meghatározva, hanem az elegendő idő mértékét mindig az egyedi körülmények mérlegelése alapján lehet megállapítani²²³ (pl. az ügy bonyolultsága, a vádlott elérhetősége).

A védekezéshez való jog fontos eleme a peranyaghoz való hozzájutás, amely a Bíróság gyakorlata szerint bizonyos korlátozásoknak alávethető, mint pl. nemzetbiztonsági érdekek, államtitkok védelme esetén, más személyek jogainak védelme címén.

Számos panaszt eredményeztek Strassbourgban a védővel való kapcsolattartás során felmerülő problémák. Bár kifejezetten a védővel való kapcsolattartás lehetősége nincs biztosítva a vádlott számára, az Egyezményben mégis ez is hozzátartozik a védekezéshez való joghoz.

²²³ Blutman L.: Az igazságos tárgyalás elve az Emberi Jogok Európai Egyezményében. Magyar Jog, 1992/8. sz. 458. o.

A bíróság az S. v. Switzerland ügyben²²⁴ leszögezte: alapvető joga a vádlottnak, hogy védőjével kommunikáljon harmadik személy hallótávolságán kívül. Ez egyenesen következik a védő és vádlott közt meglévő bizalmi viszonyból és a védekezéshez való jogból. A kapcsolattartás olyan korlátozása, mint pl. lehallgatás, a védő átkutatása stb. önmagukban összeegyeztethetetlenek az Egyezményvel.

Lehetőség van azonban a jog korlátozására, ha az állam, illetve az illetékes hatóság olyan kivételes körülményre hivatkozik, mely igazolja a védővel való kapcsolattartás ezirányú korlátozását. Ilyen kivételes körülmény elsősorban az lehet, ha a védő visszaél helyzetével, és ezáltal veszélyezteti a nyomozás érdekeit, az intézményét rendjét stb. Az előbb említett ügyben Svájc azzal érvelt, hogy a korlátozása a védővel való kapcsolattartásnak megelőzte a vádlottak összejátszását a védőkön keresztül. A Bíróság szerint azonban, ha erre volt is esély, ez nem olyan súlyos sérelme az államnak, hogy korlátozni lehetne következményeként a védővel való kapcsolattartás alapvető jogát.

Egy, a fentihez hasonló ügyben – a Can-ügyben²²⁵ békés megegyezés, egyezség született a panaszos Elson Can török állampolgár és a bepanaszolt osztrák kormány között. Itt a bíróság nem hozott ítéletet, hanem tudomásul vette a felek között létrejött egyezséget. Az ügyben Cant az osztrák hatóságok gyűjtogatás gyanúja miatt őrizetbe vették, majd előzetes letartóztatásba helyezték. Fogvatartása során konzultált ügyvédjével, de – mivel az osztrák büntetőeljárás törvény az előzetes letartóztatásban lévő személy ügyvédjével való megbeszéléseit, amennyiben a letartóztatás óta a bizonyítékok megsemmisítésének veszélye volt, a vádirat benyújtásáig csak egy bírósági tisztviselő jelenlétében engedte meg –, egy bírósági tisztviselő jelen volt a

²²⁴ S. v. Switzerland judgement of 28 Nov 1991: „A bíróság megítélése szerint a vádlott joga az ügyvédjével való – harmadik személy hallótávolságon belül történő jelenléte nélkül – érintkezéshez egy demokratikus társadalomban érvényesülő fair eljárás alapkövetelményének része, s az az Egyezmény 6. cikk 3) paragrafusa c) pontja által rögzítettekkel vezethető le. Ha az ügyvédnek a megbízójával való érintkezés lehetősége nem biztosított, illetve ha a megbízó őt bizalmas jellegű – felügyelet nélkül történő – utasításokkal nem láthatja el, úgy a védelemben való közreműködés hasznossága is jelentős mértékben csökken. In:

<http://worldlii.org/eu/cases/ECHR/1991/54.html>

²²⁵ 9300/81 Can v. Austria, Decision and Reports No. 35.p. 46

beszélgetésnél. Az osztrák kormány előtt a panasz benyújtását követően nyilvánvalóvá vált, hogy ez az Egyezmény olyan kihívó megsértése, ami miatt el fogják marasztalni, ezért jobbnak látta békés megegyezés kötését a panaszossal.²²⁶

A védekezés megfelelő előkészítéséhez való jog tulajdonképpen már a fegyverek egyenlőségének elvét vetíti előre, a vád és a védelem azonos felkészülésének biztosítékaként. Nem jelenti ugyanakkor azt, hogy a titkos iratokba való betekintés ne lenne korlátozható, a védelem azonban teljes mértékben nem zárható el az akta tanulmányozásától. Eleget tesz ennek a követelménynek az, ha a terhelt személyesen nem, de védője tanulmányozhatja az iratokat.²²⁷⁻²²⁸

A 6. cikk 3. paragrafusa a) pontjának egyik legproblematicusabb aspektusa a nyelvi követelmény: a bűncselekménnyel vádolt személyt olyan nyelven kell tájékoztatni, melyet megért.

A bűncselekménnyel vádolt személy tájékoztatása az általa értett nyelven egyúttal azt is jelenti, hogy az eljáró hatóság (bírság) mentesülhet az ún. „egzotikus” nyelveken történő tájékoztatási kötelezettség alól, elsősorban akkor, amikor az érintett személy az ellene felhozott vád lényegét egy

²²⁶ A strassbourgi eljárás egyik jellegzetessége azonban az, hogy ha már egyszer benyújtották a panaszt, a bíróság csak akkor engedi megszüntetni az eljárást a felek kérelmére, ha bizonyosságot szerez arról, hogy az egyezés megfelelő az Egyezmény követelményeinek. Itt a Can-ügyben az egyezés jóváhagyásának az volt a feltétele, hogy az osztrák kormány kötelezettséget vállalt: a büntető eljárási törvény 45 §. (3) bekezdésének olyan tartalmú módosítását fogja javasolni, mely kivételes esetekre korlátozza a gyanúsított és védője érintkezésének ellenőrzését.

²²⁷ Kamasinski v. Austria, 9783/82, Judgement of 19 Dec 1989; In:

<http://www.worldlii.org/cgi-bin/disp.pl/eu/cases/ECHR/1989/24.html?query=Kamasinski>

²²⁸ A magyar Alkotmánybíróság többször foglalkozott az államtitkot tartalmazó iratok megismerésének lehetőségével, így a 25/1991. számú határozatában megállapította: „ezen rendelkezés alapján tehát maga a megismerés biztosított, azonban a védelemre való felkészülés jelentős mértékben megnehezül.”; valamint a 6/1998. számú határozatában, mely szerint: „a védelem hatékonysága nemcsak a vádirat, hanem minden, az ügyész és a bíróság rendelkezésére álló irat tekintetében, éppen a védelemre való felkészülés biztosítása érdekében megköveteli, hogy azokat – alább kifejtett megkülönböztetések szerint – a terhelt és a védő ne csak a bíróságon, a hatóság által használt példányt használva tanulmányozhassa, hanem azokról kizárólagos használatra szolgáló másolatot kapjon, és azt magával is vihesse.”

gyakrabban használt és általa ismert nyelven (pl. angol, francia stb) is meg tudja érteni.²²⁹

A Kamasinski v. Austria ügyben (amely ügy egy amerikai állampolgár Ausztriában történő büntetőjogi felelősségrevonásával és elítélésével volt összefüggésben) a Bíróság az alábbiakat állapította meg.²³⁰

- A rendőrségi kihallgatás során a panaszos sérelmesnek tartotta, hogy a kihallgatási jegyzőkönyv csak német nyelven készült, vagyis annak tartalmát nem értette, ezért a jegyzőkönyv aláírását is megtagadta. A Strassbourgi Bíróság döntésében megállapította, hogy a kihallgatás jegyzőkönyvének angolra történő fordítására nem volt szükség, hiszen Kamasinski válaszolni tudott tolmács segítségével a feltett kérdésekre, lehetőség volt a saját véleményének kifejtésére is.
- A panaszos kifogásolta, hogy a vádiratot angol nyelven nem kapta meg, a német nyelven megfogalmazott szövegét pedig egyszerűen felolvasták a bíróság előkészítő ülésén.

A Bizottság az ügy tárgyalása során egyértelműen leszögezte, hogy a 6. cikk 3. paragrafusának a) pontja által előírt tájékoztatási kötelezettség nem értelmezhető úgy, hogy a tájékoztatást minden esetben írásban kell megadni.²³¹ A Bíróság azonban árnyaltabban fogalmazott: „az eljárás nyelvét nem ismerő terhelt ténylegesen hátrányos helyzetbe kerülhet, ha az általa értett nyelven a vádiratot írásban nem kapja meg.”²³²

A Bíróság ebben az ügyben Ausztriát azért nem marasztalta el, mert a peranyagból egyértelmű megállapítást nyert, hogy sem a terhelt, sem a védője a vádirat angol nyelvű fordítását nem igényelte.

²²⁹ Mavi V.: i.m. 160. o.

²³⁰ Mavi V.: u.o. 160. o.

²³¹ A Bizottság döntésének 138. §-a, Series A.No.168.p.53.

²³² Kamasinski case 79. §

- A panaszos azt is kifogásolta, hogy a tárgyalás során a tolmácsolás nem volt teljes, az ott elhangzottak egy részét a tolmács nem fordította le.

A strassbourgi szervek a tolmácsolás ezen formáját nem tartották sérelmesnek, mivel a vádlott az elhangzottak lényegét meg tudta érteni. Ezenkívül felhívták a panaszos figyelmét arra, hogy a tárgyalás során a tolmácsolás minőségét sem ő, sem pedig a védője nem kifogásolta.²³³

- A panaszos azt is kifogásolta, hogy az ítéletet vele nem közölték írásban az általa értett nyelven, illetve a tolmácsolás hiányos volt, mivel a tolmács csak a rendelkező részt fordította le.

A bíróság határozata alapján egyértelműen meg lehetett állapítani, hogy a panaszos a bűnösséget érintő döntést, a kiszabott büntetést, a megtámadás lehetőségét, az ítéletet meg tudta érteni, tehát az ítélet idegen nyelvre történő fordításának illetve teljes szövegének tolmácsolására nincs szükség.²³⁴

A védelemhez való joghoz tartozik még, amiről szólnunk kell, az ún. „Miranda-figyelmeztetés”, amely nevét az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának 1966-ban a *Miranda v. Arizona* ügyben hozott ítéletéről kapta. Ennek a követelménynek a lényege az, hogy a terheltet kihallgatásának kezdetén figyelmeztetni kell arra, hogy nem köteles vallomást tenni, a vallomástételt a kihallgatás során bármikor megtagadhatja, s amit mond, bizonyítékként ellene felhasználható.²³⁵

1.2.4.2.3. A tárgyaláson való személyes jelenléthez és védőhöz való jog

Az Egyezmény 6. cikkének 6 pontja c) pontja szerint:

„(...) személyesen vagy az általa választott védő segítségével védekezhessék, és ha nem állnak rendelkezésre eszközök a védő díjazására, amennyiben az

²³³ Kamasinski case 82-83. §

²³⁴ Kamasinski case 85. §

²³⁵ *Miranda v. Arizona*, 384 U.S.436 (1966) In: Halmai G. - Tóth G. A. (szerk): i.m. 726. o.

igazságszolgáltatás érdekei ezt követelik meg, hivatalból és ingyenesen rendeljenek ki számára ügyvédet.”

A védelemhez való jog elemei közé tartozik, hogy a védekezés jogát a terhelt személyesen is gyakorolhatja. Nincs joga viszont a személyes védekezéshez a vádlottnak, ha az állam joga az adott ügyfajtára ügyvédkényszerszerűen azaz védőkényszerszerűen ír elő. A védőhöz való jog realizálódhat úgy, hogy a vádlott maga választ védőt a saját költségére (meghatalmazott védő), vagy úgy, hogy a bíróság (rendőrség, ügyészség) ingyenes, kirendelt védőt biztosít számára.

Az ingyenes jogi segítségnek (amely védő kirendelésével valósul meg) két feltétele van:

- a vádlott anyagi helyzete nem teszi lehetővé számára az ügyvéd meghatalmazását, és
- az igazságszolgáltatás érdekei úgy kívánják.

A vádlott anyagi helyzetének megítélése mindig mérlegelés kérdése, míg az igazságszolgáltatás érdekeivel kapcsolatos kritériumokat a Bíróság tételesen meghatározta:

- a bűncselekmény súlyossága (mennyi a lehetséges maximális büntetés)
- az ügy bonyolultsága,
- a vádlott személyi helyzete (az iskolázottságtól a családi háttérig).

Ezen feltételt elemzi a Bíróság a Quaranta v. Switzerland²³⁶ esetben.

A vitathatatlanul rossz anyagi körülmények között élő, szakképzetlen, érzelmileg instabil, kábítószerélvező panaszos (védőnek számára hivatalból való kirendelésére irányuló) kérelmét a svájci katonai bíróság – az ügy csekély súlyára hivatkozással – rendre elutasította. A Strassbourgi Bíróság szerint az igazság (de főképp a gyanúsított) érdekében ki kellett volna rendelni védőt, mégpedig a következő indokok alapján:

²³⁶ Quaranta v. Switzerland case, judgement of 24 May 1991, 23/1990/214/270; In: <http://www.worldlii.org/cgi-bin/dispatch.pl/eu/cases/ECHR/1991/33.html?query=Quaranta>

- a bűncselekmény (kábitószerfogyasztás) 3 évig terjedő szabadságvesztéssel is büntethető a belső jog szerint,
- bár az ügy nem volt különösen bonyolult, ám kimenetele a panaszos számára nagy jelentőséggel bírt: a próbaidő alatt elkövetett bűncselekményről lévén szó, korábbi felfüggesztett büntetésének végrehajtását rendelte el a bíróság,
- a panaszos személyisége, mely őt megakadályozta önmaga hatékony védelmében.

Korlátozható-e a védőhöz való jog?

A figyelmet ezzel kapcsolatosan arra érdemes felhívni, hogy a személyesen történő védekezéshez való jog nem értelmezhető abszolút jogként, olyan jogként, amelyet az egyén minden esetben, mindennemű korlátozás nélkül érvényesíthet. A kérdésben való döntés során a belső jog vonatkozó rendelkezéseire és az eljáró bíróság hatáskörével kapcsolatos szabályokra is tekintettel kell és lehet lenni. Vagyis a személyesen történő védekezés lehetőségének elutasítása (állami védőkijelölés) önmagában nem minősíthető az Egyezmény megsértésének.²³⁷

A korábbi gyakorlat szerint a védő kirendelésénél a kirendelt védő személyére vonatkozóan nem kellett figyelembe venni a vádlott véleményét. Az újabb esetjogban már kifejeződik, hogy esetenként fontos lehet a vádlott bevonása a védő kiválasztásába, a jog hatékony érvényesülése érdekében.

Elvileg a „hivatalból” kirendelt védőt a terhelt nem választhatja meg. E téren az Egyezmény alapján kialakult esetjogban tükröződő követelményekhez képest is nagy előrelépést tesz az új büntetőeljárási törvényünk (1998. évi XIX. törvény), amikor feljogosítja a terheltet arra, hogy – indokoltan – más védő kirendelését kérje.

A Strassbourgi Bíróság ezzel kapcsolatosan annyit szögezett le, hogy a terheltnek a védő személye elleni tiltakozását lehetőség szerint figyelembe kell

²³⁷ 5923/72.sz. panasz Bizottsági döntés, Decisions and Reports, No. 3.p.44.

venni, ez azonban nem jelenti azt, hogy a kirendelés esetén a terhelt feltétlenül maga választhatná meg a védőjét.²³⁸

Az ingyenes jogi segítségnek ténylegesnek és hatékornak kell lennie. A védő pusztá kirendelése még nem elégíti ki ezt a követelményt. A kirendelt védő köteles megfelelően eleget tenni a feladatának, ha pedig ezt bármilyen okból nem tenné meg, a bíróság köteles rászorítani feladata elvégzésére, vagy másik védőt rendel ki. Így pl. az „Artico-ügyben”²³⁹, amelyben a bíróság által kirendelt védő más elfoglaltsága miatt nem kívánta tisztét ellátni és nem merült el az ügy részleteiben, így nem ismerte fel, hogy az elévül és kizárja a vádlott felelősségre vonását. Az ügy a Strassbourgi Bíróság elé került.

Az olasz kormány védekezésében arra hivatkozott, hogy az állam eleget tett a 6. cikk 3/c. pontjában foglalt követelményeknek azzal, hogy biztosította védő kirendelését. Ezt az érvelést azonban a Bíróság nem fogadhatta el, mivel, hangsúlyozta, hogy bár az államnak nem kell helytállnia a védői működés minden hiányosságáért, mégis gondoskodnia kell arról, hogy a védelem hatékony legyen, mert az Egyezmény nem egyszerűen védői közreműködést ír elő, hanem hatékony védelem biztosítását kívánja meg.

Ugyancsak a ténylegesség és hatékonyság követelményéből ered, hogy amennyiben a kirendelt védő nem eléggé kvalifikált az ügghöz, vagy a vádlottal való viszonya megromlott (nem a vádlott hibájából), és ez akadályozza a védelmet, a bíróságnak új védő kirendeléséről kell gondoskodnia. A védekezéshez való jog azonban nem foglalja magába azt a lehetőséget, hogy olyan kijelentéseket (pl. rágalmazás, becsületsértés) tegyen a vádlott vagy védője, mely alapul szolgál a büntetőeljárásnak. Nem sérti viszont a védekezéshez való jogot, ha ilyen eljárás indul később, legfeljebb az, ha védekezés közben fenyegetik meg a védőt vagy a vádlottat ilyen, későbbi eljárással.

²³⁸ Croissant v. Germany 13611/88, Judgement of 25 Sept 1999

<http://www.worldlii.org/cgi-bin/disp.pl/eu/cases/ECHR/1992/60.html?query=Croissant>

²³⁹ Artico v. Italy case, judgement of 13 May 1980 Series A. No. 37.: A kijelölt védőüggyvéd tevékenységére vonatkozó követelményeket rögzíti. In:

<http://www.worldlii.org/cgi-bin/disp.pl/eu/cases/ECHR/1980/4.html?query=Artico>

Az ingyenes jogsegéllyel kapcsolatban a költségek viselését illetően érdekes probléma merült fel az Alkotmánybíróság előtt:

Amennyiben a vádlott büntetőjogi felelősségének megállapítására nem kerül sor, kirendelés esetén az állam viseli a védelemmel kapcsolatos bűnügyi költséget, míg ha a terhelt érdekében meghatalmazott védő járt el, ennek költségét nem téríti meg az állam. Másrészt amennyiben felmentésre nem került sor, a kirendelt védő jogosult kérni, hogy a bíróság kötelezze a vádlottat a megbízás esetén felszámítható munkadíj megfizetésére.²⁴⁰

Az Alkotmánybíróság is kifejtette 401/B/1992.²⁴¹ számú határozatában, hogy nem kizárt, hogy az állam a terhelt költségeinek megfizetését vállalja, de erre alkotmányon alapuló kötelezettsége nincs. A határozat indoklása szerint ez a különbségtétel a bíróság előtti egyenlőség elvét nem sérti, s nem jelent alkotmányellenes megkülönböztetést sem.

A személyes jelenlét hiányára vegyünk még górcső alá két jogesetet: az *Asch v. Austria* ügyet²⁴², és az *Isgro v. Italy* ügyet.²⁴³

Mindkét ügyben olyan tanúvallomás is szerepelt az eljáró bíróságok által, a panaszosok bűnösségének megállapítására irányuló tárgyaláson terhelőként figyelembe vett bizonyítékok között, amelynek tanúihoz a tárgyaláson a vádlottak nem tudtak kérdést intézni.

A Bíróság e kérdés kapcsán emlékeztetett arra, hogy a bizonyítékok perben való felhasználásának szabályozása elsősorban a belső jog feladata, s a belső bíróságoknak kell eldönteniük, milyen bizonyítékot fogadnak el. A Bíróság szerepe ezen a téren arra szűkül, hogy magának az egész eljárásnak – melynek része a bizonyítás – méltányos jellegét vizsgálja meg.

²⁴⁰ Halmai G. - Tóth G. A. (szerk): i.m. 728. o.

²⁴¹ 401/B/1992. AB határozat, ABH 1994,528,531.

²⁴² *Asch v. Austria* judgement of 26 April 1991, 30/1990/221/283: A vádlott elítélése a rendőrségi jegyzőkönyvben foglaltak bíróságon történő felolvasása alapján, a tanú személyes jelenlétének hiánya. <http://www.worldlii.org/cgi-bin/disp.pl/eu/cases/ECHR/1991/28.html?query=Asch>

²⁴³ *Isgro v. Italy* case, judgement of 19 February 1991, 1/1990/192/252: a vádlott elítélése a tanúvallomás vád képviselője által történő felolvasása alapján, a tanú személyes jelenlétének hiánya. <http://www.worldlii.org/cgi-bin/disp.pl/eu/cases/ECHR/1991/28.html?query=Asch>

Általában a tárgyalás során, a vádlott jelenlétében kell a bíróságok által figyelembe vett tanúvallomásoknak elhangzania, azonban nem lehet akadálya olyan tanúvallomások bizonyítékként való felhasználásának, melyek nem a bíróság előtt, nyilvános tárgyalás keretében hangzottak el (hanem pl. a nyomozás során a rendőrségen) feltéve, hogy a védelem jogai nem szenvedtek csorbát, azaz megfelelő és elégséges alkalma volt utóbbinak egy terhelő tanúvallomás vitatására és a tanú kikérdezésére akár a vallomás megtételekor, akár később.²⁴⁴

1.2.4.2.4. A fegyverek egyenlőségének elve

A 6. cikk 3. pont d) szerint a gyanúsítottnak joga van ahhoz, hogy *„kérdéseket intézzon vagy intéztessen a vád tanúihoz, és kieszközölhesse a mentő tanúk megidézését és kihallgatását, ugyanolyan feltételek mellett, mint ahogy a vád tanúit megidézték, illetve kihallgatják.”*

Rendkívül fontos szabály – és a terhelt oldaláról jogosultság – a fegyverek egyenlőségének elve, amely nevesítetten nem jelenik meg az egyezmények, illetve az Alkotmány²⁴⁵ szövegében, mégis általános előírásként áthatja a tisztességes eljárás követelményét.

A felek esélyegyenlősége az eljárásban azt jelenti, hogy az ügyben szereplő mindkét félnek (büntetőügyekben a vád képviselőjének és a vádlottnak) egyenlő esélyt kell teremteni az álláspontjuk kifejtésére, tanúk és szakértők igénybevételéhez, ill. jelenti még az egyenlő esélyű meghallgatásnak és kikérdezésnek a jogát. Ez az egyenlőség azonban a felek eljárásbeli esélyegyenlőségét nem akadályozhatja, mindkét félnek meg kell adni a lehetőséget, hogy az eljáró szerv előtt azonos eséllyel bizonyítsák igazukat. Adott esetben tehát elsősorban a felek formális egyenlőségének a biztosításán

²⁴⁴ Csonka P.: Az Európai Emberi Jogi Bíróság 1991. évi joggyakorlata. Acta Humana 1993., No. 11. 70. o.

²⁴⁵ Az Alkotmánybíróság határozataiban a fegyverek egyenlőségének elve, mint a tisztességes eljárás egyik pilléréként jelenik meg. (52/1996. XI.14 AB határozat, ABH 1996., 159; 6/1998 III.11. AB határozat ABH 1998, 91; 14/2002 III.20 AB határozat ABH 2002, 106)

van a hangsúly. Ha az egyik fél tanúkat vonultat fel, akkor a másik félnek is joga van a tanúk állításához. Ha a vád képviselője a vádlott tanúját kikérdezheti, akkor ennek a fordítottját is biztosítani kell.

A fegyverek egyenlőségének elve először 1968-ban, a Bíróság Neumeister-ügyben²⁴⁶ hozott ítéletében jelent meg, és az Emberi Jogok Európai Bizottsága és Bírósága tevékenységének eredményeként a tisztességes eljárás elvének egyik meghatározó elemévé vált. Megemlítendő, hogy bár az évtizedek során a Bíróság fejlesztette tovább az elv tartalmát, magát az elnevezést a Bizottság használta először a Pataki és Dunshirn ügyekben.²⁴⁷

A bíróság a Delcourt-ügyben hozott határozatában állapította meg, hogy a fegyverek egyenlőségének érvényesülése általában elengedhetetlen.

Fontos megjegyeznünk még egy tételt a fegyverek egyenlőségének elvével kapcsolatban:

A 6. cikkben írtak teljesülése mellett is csak akkor teljesíthetők a tisztességes eljárás követelményei, ha a vádlottnak megvan a lehetősége arra, hogy az eljárás menetére és kimenetére alakítólag hasson. Nem elegendő tehát a tárgyalási jelenlét lehetőségének megteremtése, hanem a vádlott aktív részvételének biztosítása is elengedhetetlen követelmény. *„Csak az olyan eljárás tisztességes, amelyet a vádlott képes követni és amelyben nincs gátolva abban, hogy a saját védelme érdekében maga is bizonyítékokat terjesszen elő és vallomást tegyen.”*²⁴⁸

Ezen cikkely két fontos dolgot is említ:

- a) a személyes jelenlét problémáját és
- b) a tanúkihallgatás jogát.

²⁴⁶ Case of Neumeister v. Austria, judgement of 27 June 1968

<http://www.worldlii.org/cgi-bin/disp.pl/eu/cases/ECHR/1968/1.html?query=Neumeister>

²⁴⁷ Dobrocsi Sz.: A tisztességes eljárás elve, mint a büntetőeljárás egyik alapvető követelménye. Collega, 2005. április, 122. o.

²⁴⁸ Application no. 10142/85

a) A bírósági szak előtt nem érvényesül mindig a jelenléti kötelezettség, a törvény kifejezetten felsorolja, mely eljárási cselekményeknél lehet jelen a gyanúsított a törvény erejénél fogva, s ezt meghaladóan az eljárási hatóságokra bízva annak eldöntését, hogy megengedi-e terhelt résztvételét vagy sem.

b) A tanúkihallgatásnál pedig ismételten két kérdéskörre kell kitérnünk:

ki minősül tanúnak

az anonim tanúvallomásokkal kapcsolatos probléma

Maga a tanúkkal kapcsolatos garanciák tételes felsorolása a Bíróság a Bönisch-ügyre²⁴⁹ vonatkozó döntésében található meg, amely ügy számottevő befolyást gyakorolt a későbbi esetjogra:

a vádlott tanúinak megidézése (tanúállítási jogosultság) ugyanolyan feltételek mellett történhet, mint a vád tanúinak megidézése,

a mentő tanúk és a vád tanúinak kikérdezésére azonos feltételek vonatkoznak,

a vádlottnak minden esetben biztosítani kell azt a lehetőséget, hogy a vád tanúit (személyesen vagy védője által) kikérdezhesse.

A tanú fogalmát a strassbourgi esetjog széleskörűen értelmezi, s e körbe tartozik a szakértő is. A Bíróság szerint nem minősül a jelen cikk megsértésének, ha a védelem által kihallgatni indítványozott tanúk közül nem mindegyikét idézi meg a bíróság, vagy ha a nyomozás során a kihallgatott tanúk vallomását felolvassák akadályoztatásuk esetén.

Akár eljár védő a terhelt érdekében, akár nem, mindenképpen problémát jelent az anonim tanúk vallomásának felhasználása.²⁵⁰

²⁴⁹ Case of Bönisch v. Austria, judgement of 6 May 1985; In:

<http://www.worldlii.org/cgi-bin/disp.pl/eu/cases/ECHR/1985/6.html?query=Bönisch>

²⁵⁰ Kostovski v. The Netherlands, 11454/85, Judgement of 20 November 1989, Lüdi v. Switzerland, 12433/86, Judgement of 15 June 1992, Brandstetter v. Austria, 11170/84, Judgement of 28 August 1991

Az esetjog kapcsán mára a Strasbourgi Bíróság megállapítja az Egyezmény megsértését, ha a vádlott elítélésére kizárólag anonim tanúk vallomása alapján került sor, akiknek kikérdezésére a védelem közvetve sem kapott lehetőséget. A védelem számára ugyanis módot kell adni arra, hogy az anonim tanúk vallomásának hiteltérdeklőségét vizsgálhassa, megkérdőjelezhesse. Természetesen, ha ennek lehetőségét a védelem sem kéri, úgy önmagában az, hogy anonim tanúk vallomására alapozta a bíróság az ítéletet, nem ütközik az Egyezmény 6. cikk 3. d) pontjába.²⁵¹

1.2.4.2.5. A tolmácshoz való jog

Az Egyezmény 6. cikk 3. pont e) pontja szerint a gyanúsítottak joga van ahhoz, hogy *„ingyenes tolmács álljon rendelkezésére, ha nem érti vagy nem beszéli a tárgyaláson használt nyelvet.”*

Az Egyezmény ezen cikkelye a bűncselekménnyel vádolt személy tolmácshoz való jogát szabályozza. Ezzel a jogával a gyanúsítottak már részben a védelemhez való jognál (a Kamasinski v. Austria case, judgement of 19 1989, ügyben) már utaltunk.

A gyakorlatban ezzel a cikkellyel összefüggésben a legnagyobb probléma a tolmácsolás ingyenességével kapcsolatosan szokott előfordulni.

Az adott pontban szereplő követelmény egyszerű és közérthető módon megfogalmazza: az a személy, aki nem érti, vagy nem beszéli a tárgyaláson használt nyelvet²⁵², ingyenes tolmácsolásra jogosult. Ennek ellenére az egyes tagországok eljárási gyakorlatában gyakoriak az olyan esetek, amikor a vádlottat a bűnügyi költségen kívül a tolmácsolási költség megfizetésére is kötelezik. A strassbourgi szervek az ilyen gyakorlatot egyértelműen az Egyezmény rendelkezéseinek a megsértéseként értelmezik.

²⁵¹ Halmai G. - Tóth G. A. (szerk): i.m. 731. o.

²⁵² Language used in court, langue employée à l'audience

Így például a Bíróság a Luedicke, Belkacem et Koc ügy tárgyalása során²⁵³ a német bíróságok ilyen jellegű gyakorlatát tarthatatlannak minősítette: az ingyenesség elvének érvényesülését nem lehet feltételekhez kötni, az eljárás kimenetele (felmentés vagy elítélés) azt semmilyen körülmények között nem befolyásolhatja.²⁵⁴

Az általános vélekedés szerint mind az akkuzatórius, vagyis az angolszász országokra jellemző eljárás, mind a kontinentális, vagyis európai országok eljárási rendje megfelel a tisztességes eljárás követelményeinek, annak ellenére, hogy a két eljárási modell között számos szembetűnő különbség található. Ennek megfelelően úgy tűnik, hogy a tisztességes eljárás követelményének érvényesülése megvalósulhat akkor, ha a terhelt jogai megfelelő egyensúlyban állnak a vád, és nem utolsósorban a sértett és a tanúk jogaival. Ez az egyensúlyi helyzet előre nem meghatározható, mindig az adott körülmények között kell vizsgálni megvalósulását. Úgy tűnik azonban, hogy az eljárási rendszerek – bár egymástól eltérőek – alapvetően tisztességesek: egészében véve az eljárás különböző résztvevőinek jogai egyensúlyban állnak egymással.²⁵⁵

Kérdésként vetődhet fel, hogy miért kell az eljárások minőségével, hosszával ilyen sokat foglalkoznunk. Erre választ Bárd Károly tollából idéznék:

„Az eljárások minőségének az Európai Emberi Jogi Bíróság azért tulajdonít kiemelkedő jelentőséget a demokratikus társadalomban, mert magát a „demokratikus társadalom” fogalmát szélesen értelmezi: nemcsak a többség uralmát, a közösségi önkormányzatot és a politikai részvételt érti alatta, hanem olyan értékeket, mint a pluralizmus, a türelem, a széles látókörűség és a demokrácia fogalma alá vonja a törvények uralmát és a jogállamiságot.”²⁵⁶

²⁵³ Luedicke, Belkacem et Koc case, judgement of 28 November 1978; In: <http://www.worldlii.org/eu/cases/ECHR/1978/5.html>

²⁵⁴ Mavi V.: i.m. 164. o.

²⁵⁵ Bárd K.: Kit illet... i.m. 49. o.

²⁵⁶ Bárd K.: Demokrácia... i.m. 75. o.

A magyar ügyeket tekintve Bodor Tibor megállapítása szerint²⁵⁷:

„Önkritikusan meg kell állapítani, hogy a magyar büntetőeljárások egy része sem állná ki a szigorú strassbourgi próbát.”

A Bíróságnak a 6. cikk megsértését megállapító ítéletei hatására számos tagállam kénytelen volt jelentősen változtatni eljárási törvényén és törvénykezési rendszerén. E módosításokat a jogalkalmazói kar tagjai számos esetben fájdalommal élték meg: változtatások olykor csak azzal jártak, hogy érvényüket veszítették rutinszerűen követett korábbi eljárásaik, munkamódszereik, máskor viszont kivívott és megingathatatlanak tűnő hatalmi pozícióikat rendítették meg a módosítások, és sebet ejtettek azon a képen, amelyet önmagukról kialakítottak.²⁵⁸

²⁵⁷ Bodor T.: A bírói pártatlanság követelménye és az eljárás ésszerű időtartama. Büntető eljárásjogi Olvasókönyv. (szerk: Tóth Mihály), Budapest, Osiris Tankönyvek, 2003. 53-55. o.

²⁵⁸ Bárd K.: Igazság, igazságosság és tisztességes eljárás. Fundamentum, 2004/1. sz. 46. o.

2. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye és az Európai Unió

Az Európai Bíróság joggyakorlata fokozatosan alakított az emberi jogoknak a közösségi jogban játszott szerepén, kimondva, hogy az alapvető nemzetközi jogok védelmére életre hívott azon nemzetközi egyezmények, amelyeknek a tagállamok részesei, hozzájárulnak a közösségi jog értelmezéséhez.²⁵⁹

Az Európai Bíróság az Internationale Handelsgesellschaft-ügyben, 1970-ben hozott ítéletében úgy fogalmazott, hogy *”az alapvető jogok tiszteletben tartása a bíróság által védett általános jogelvek integráns részét képezi.”*²⁶⁰ Az emberi jogok tiszteletben tartása tehát a közösségi jog egyik általános jogelve.²⁶¹

Az európai alkotmányok jellemzően két nagy területre vonatkozóan tartalmazznak szabályokat: az alapvető hatalmi, intézményi keretekre, illetőleg az alapvető jogokra, elvekre nézve.

A második világháborút követő évtizedekben, a nyugati jogfejlődés egyik motorja az emberi jogok védelme volt, különösen így történt ez az EU tagállamaiban. Ezzel az iránnyal éles ellentétben állt az a tény, hogy az Európai Közösségeket létrehozó szerződések nem tartalmazznak közvetlen és kifejezett módon emberi jogi szabályokat, a meghatározott kérdések tekintetében megállapított diszkriminációs tilalomtól eltekintve.²⁶²

Az Európai Uniót, valamint a Közösségeket létesítő szerződések az intézményekre, az Unió berendezkedésére vonatkozó szabályokat teljesen (néha talán még túl részletesen is) tartalmazzák. Ugyanakkor viszont az Alapszerződéseken érződik, hogy az alapítók eredetileg egy gazdasági közösséget kívántak „csupán” létrehozni, ezért az alapvető jogokra vonatkozó rendelkezések az Alapszerződésekből hiányoznak.

²⁵⁹ Lakatos I.: Az emberi jogok kérdése az európai unióban. Acta Humana 2002. No. 48 50.o.

²⁶⁰ Internationale Handelsgesellschaft GmbH v. Einfuhr- und Vorratstelle für Getreide und Futtermittel case

http://europa.eu.int/servlet/portail/RenderServlet?search=DocNumber&lg=hu&nb_docs=25&domain=Caselaw&in_force=NO&type_doc=CaseLaw&an_doc=1969&nu_doc=29

²⁶¹ Kardos G.: Az emberi jogok védelme az Európai Unió keretében. Acta Humana 1994. No. 14. 31.o.

²⁶² Kardos G.: i.m. 31. o.

A Közösség, majd az Unió által nem tagállamokkal kötött együttműködési szerződéseinek emberi jogi klauzulái a Közösség emberi jogok iránti elkötelezettségének egyik gyakorlati megnyilvánulásai jelentették. Ezek jogi alapjait az alábbi közösségi dokumentumok, szerződések képezték:²⁶³

Az Egységes Európai Okmány preambulának 5. bekezdése, amely kiemeli a Közösség felelősségét a demokratikus alapelvek, a jogállamiság és az emberi jogok tiszteletben tartásának előmozdításáért.

A Maastrichti Szerződés 130. U. cikke, amely a Közösség fejlesztést elősegítő együttműködési politikájának egyik általános céljává teszi az emberi jogok tiszteletben tartásának előmozdítását, valamint a J. 1(2) cikke (az Európai Unióról szóló Szerződés V. cím 11. cikke), amely ugyanezt a közös kül- és biztonságpolitika egyik céljává teszi.

A Luxemburgi Európai Tanács által elfogadott „Emberi Jogi Nyilatkozat” (1991. június) 11. cikke, valamint a Tanács által 1991 novemberében elfogadott „Emberi jogok, demokrácia és fejlődés” címet viselő határozat 10. cikke, amelyek előírták emberi jogi klauzulák beemelését a harmadik országokkal való gazdasági megállapodásokba.

Az Európai Unióról szóló Szerződés preambuluma, amely így szól: *„Megerősítvén elkötelezettségünket a szabadság, a demokrácia, valamint az emberi jogok és alapvető szabadságok és a jogállamiság tiszteletben tartásának elvei iránt.”*

Az Európai Unióról szóló Szerződés 6. cikkének (1) bekezdése, amely értelmében *„Az Unió a szabadság, a demokrácia, az emberi jogok és az alapvető szabadságok tiszteletben tartásán és a jogállamiság elvein – mint a tagállamok közös elvein – alapul.”*

²⁶³ EU Bulletin 3/95.10. In: Lakatos I.: i.m. 52. o.

A Közösség által harmadik államokkal kötött megállapodásokban kezdetben nem szerepelt hivatkozás az emberi jogokra, vagy az csak a preambulum része volt. Az első dokumentum, amelynek érdemi rendelkezéseiben találhatunk ilyen hivatkozást, az 1989. december IV. Loméi Megállapodás²⁶⁴ volt. (5. cikk)

Az Európai Bíróság kezdetben az emberi jogok védelmét azzal utasította el, hogy egyetlen közösségi intézménynek sem feladata a nemzeti jogszabályok érvényesítése. (Storck-ügy²⁶⁵)

Ezt követően a bíróság három lépésben alakította ki az emberi jogok közösségi védelmének doktrínáját. A Stauder-ügyben²⁶⁶ az Európa Bíróság már kimondta, hogy védelemben részesíti az alapvető emberi jogokat, amelyek tiszteletben tartása a közösségi jog általános jogelve. (ez volt az első lépcső)

A második lépcső az Internationale Handelsgesellschaft-ügyben történt, amikor a bíróság megállapította, hogy az emberi jogok Európai Bírósági védelmét a tagállamok közös alkotmányos tradíciói inspirálják.

A második Nold-ügyben²⁶⁷ – amely a harmadik lépcsőt jelenti – a bíróság úgy fogalmazott, hogy a tagállamok alkotmányos tradíciói mellett, az általuk kötött emberi jogi egyezményeket is olyannak kell tekinteni, mint amelyek ebben a kérdésben iránymutatással szolgálnak, és amelyeket a közösségi jognak követnie kell.²⁶⁸

Az Alapszerződéseket áttekintve mindössze négy olyan cikket találunk, melyek közvetlenül és kizárólagosan az alapvető jogokkal foglalkoznak:

²⁶⁴ Az I. Loméi Megállapodást – amely egy meghatározott időre kötött társulási egyezmény – a Közösség 1975-ben kötötte 46 afrikai, karibi és csendes-óceáni fejlődő országgal. A IV. Loméi Konvenciónak, amelyet 10 éves időtartamra (1990-2000) kötöttek, már több mint 70 ország volt részese.

²⁶⁵ Storck v. High Authority Case 1/58 (1959) ECR 17: a német kérelmező szerint a Főhatóság (vagyis a Montánunió keretében a Bizottság elődje) határozatával megsértette a Szerződést, illetve túllépett hatáskörén, mivel figyelmen kívül hagyta a német jogot. Erre hivatkozva a kérelmező a döntés megsemmisítését kérte. A bíróság kimondta, hogy nincs hatásköre a nemzeti jog alkalmazására, csak a szerződés és a végrehajtási rendeletek betartására, s ezért a kérelmet elutasította.

²⁶⁶ Stauder v. City of Ulm case 29/69 (1969) ECR 419

²⁶⁷ Nold v. Commission Case 4/73 (1974) ECR 491

http://europa.eu.int/servlet/portail/RenderServlet?search=DocNumber&lg=hu&nb_docs=25&domain=Caselaw&in_force=NO&type_doc=CaseLaw&an_doc=1969&nu_doc=29

²⁶⁸ Kardos G.: i.m. 32. o.

- Az Európai Uniót létrehozó Maastrichti Szerződés (EUSZ) 6. (F) cikk említi (pontos felsorolás nélkül) azokat az emberi és szabadságjogokat, amelyek az EU lapját képezik.
- Az EUSZ 7. (F/1.) cikk utal arra az esetre, ha valamely tagállam súlyosan és folyamatosan megszegi a 6. cikkben foglalt alapjogokat, vagy ennek reális veszélye fenyeget (az anyagi jogi előírások megsértéséért való felelősségre vonatkozó előírás).
- Az EUSZ 49. (O) cikk foglalkozik az alapvető jogok és az újonnan csatlakozni kívánó országok viszonyával: eszerint a csatlakozás elengedhetetlen feltétele, hogy a csatlakozók tiszteletben tartsák az alapvető jogokat (eljárás jogi előírás).
- Végül az EUSZ 46. (L) cikke az Európai Bíróságot bízta meg azzal, hogy biztosítsa az említett jogok tiszteletben tartását az uniós intézmények által.²⁶⁹

Ezen összesített felsorolás jól mutatja az alapvető jogokra vonatkozó szabályozás elégtelenségét, ami egyben azt is jelenti, hogy az Alapszerződések a mai formájukban nem tekinthetők alkotmánynak, ami annak az elvnek köszönhető, hogy az alapító közösségek létrehozatalakor kizárólag gazdasági intervenciós szervezet megalkotását tűzték ki célul a tagállamok.

Mielőtt megvizsgálánk az EJE viszonyát az Európai Unióhoz, tekintsük át az emberi jogok és a közösségi intézmények kölcsönhatásait.

Az Európai Bíróság egyik ítéletében kimondta a közösségi jog egyik fő alapelvét, a közösségi jog primátusát és közvetlen alkalmazhatóságát²⁷⁰, majd a későbbiekben következetesen továbbvitte ezt az elvet, háttérbe szorítva a tagállamok nemzeti jogát.

²⁶⁹ Szemesi S.: Emberi jogok Európában – Gondolatok az Emberi Jogok Európai Egyezménye és az Európai Unió viszonyáról. *Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis* V. 2005 181. o.

²⁷⁰ Van Gend en Loos v. Administratie der Belasting, C-26/62. (1963.), ECR 3.

A már említett Internationale Handelsgesellschaft-ügyben²⁷¹ az Európai Bíróság leszögezte: „A közösségi intézkedés érvényességét vagy tagállami hatályát nem érinti az, hogy az érintett állam alkotmányában biztosított jogokkal vagy a nemzeti alkotmányos struktúrákkal ellentétes.” Ez még akkor is komoly probléma, ha az „alapvető jogok tiszteletben tartása a közösségi jog általános jogelveinek integráns részét képezik, amelyek védelmét az Európai Bíróság biztosítja.”²⁷²

Nem meglepő, ha az ítéletet követően a német alkotmánybíróság úgy foglalt állást, hogy „Mindaddig, míg az integrációs folyamat nem jut el addig, hogy a közösségi jogi jogalkotásnak legyen egy parlament által elfogadott alapjogokból álló olyan katalógusa, amelynek jogai hasonlatosak azokhoz, amelyeket az Alaptörvény tartalmaz, a Német Szövetségi Köztársaság igazságszolgáltatási szervei (...) megkereshetik a Szövetségi Alkotmánybíróságot, ha úgy vélik, hogy az Európai Közösségek Bírósága által adott értelmezésben a közösségi jogi rendelkezés (...) összeegyeztethetetlen az Alaptörvényben leszögezett alapjogok valamelyikével.”²⁷³

Ez az állásfoglalás (amely mai napig érvényben van) nyíltan ellentmond a közösségi jog primátusa elvének. Éppen ezért az Európai Bíróságnak tekintélye sérelme nélkül fel kellett oldania ezt az ellentmondást, mely a második Nold-esetben²⁷⁴ meg is történt: „A Bíróság az alapjogok védelmének biztosításakor köteles a tagállamok alkotmányos hagyományaiból inspirációt nyerni és nem tarthat érvényben olyan intézkedéseket, amelyek a tagállamok alkotmányaiban elismert és védett alapvető jogokkal összeférhetetlenek.”²⁷⁵

²⁷¹ Internationale Handelsgesellschaft GmbH. v. Einfuhr-und Vorratstelle für Getreide und Futtermittel, C-11/70. (1970.) ECR 1125

²⁷² A bíróság kezdetben azzal az indokkal utasította el az emberi jogok közösségi szintű védelmét, hogy egyetlen közösségi intézménynek sem feladata a nemzeti jogszabályok érvényesítése (Storck & Cie v. Főhatóság, C-1/58. (1959.), ECR 43).

²⁷³ Kovács P.: A Közösségi jogrendszer és az alapjogvédelem. Acta Humana, 2001/44-45, 86. o.

²⁷⁴ Nold KG vs. Bizottság, C-4/73. (1974.), ECR 491

²⁷⁵ Kende T. - Szűcs T. (szerk): Európai közjog és politika. Budapest, 2002. 587. o.

A Bíróság azt is kimondta, hogy azok az emberi jogokat védő nemzetközi egyezmények is iránymutatásként szolgálnak a közösségi jog számára, amelyek kidolgozásában a tagállamok részt vettek, vagy annak részes felei.²⁷⁶

Ezt követően a Luxemburgi Bíróság immáron az EJEE speciális jelentőségét is elismerte a többi emberi jogi tárgyú nemzetközi szerződéshez képest. (pl. *Hauer v. Land Rheinland –Pfalz*, C-44/79. (1979.), ECR 3727)

Összefoglalásként tehát elmondható: a Bíróságnak kétségtelenül része volt abban, hogy a Közösség napirendre vette az emberi jogok kérdését. Először az általános jogelvekre hivatkozva, majd az Emberi Jogok Európai Egyezménye alapján a közösségi jog részévé tette az emberi jogokat.²⁷⁷

Az emberi jogokkal kapcsolatos bírói gyakorlat fejlődésével párhuzamosan elengedhetetlen volt, hogy az egyes közösségi intézmények is kinyilvánítsák: működésük során tiszteletben tartják az emberi jogokat, amit azonban (tekintettel arra, hogy ezt az Alapszerződések semmilyen formában nem tartalmazták) csupán jogilag nem kötelező dokumentumok formájában tudtak megtenni.²⁷⁸

- 1977. április: az Európai Parlament, a Tanács és a Bizottság közös nyilatkozata, melyben kijelentik, hogy tevékenységük során tiszteletben tartják az emberi jogokat (OJ 1977 C 103/1), kifejezetten megemlítve az Emberi Jogok Európai Egyezményét,
- 1978. április: az Európai Tanács koppenhágai nyilatkozata a demokráciáról,
- 1986. július: a külügyminiszterek közleménye az emberi jogokról,
- 1989. április: az Európai Parlament nyilatkozata az alapvető jogokról és szabadságokról.

²⁷⁶ Orken v. Bizottság, C-374/87 (1989.), ECR 3283. eset, melyben a Bizottság a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányára hivatkozott.

²⁷⁷ Garai B.: Az Emberi Jogok Védelme és alkotmányosság az Európai Unióban. XXV. OTDK Európai jog tagozat, 12. o.

²⁷⁸ Szemesi S.: i.m. 183. o.

Azonban ezen lépések elégtelennek bizonyultak a problémák orvoslásában, mivel felmerült annak szükségessége, hogy rendezzék a világ talán leghatékonyabb nemzetközi jogon alapuló emberi jogi mechanizmusa, az Emberi Jogok Európai Egyezménye és az Európai Közösség kapcsolatát. Első alkalommal 1976-ban egy felmerülő javaslatra reagálva a Bizottság még úgy vélte, szükségtelen a Közösség csatlakozása az EJEE-hez, tekintettel arra, hogy az Egyezmény az Európai Bíróság ítéletein keresztül már része a közösségi jognak.²⁷⁹

1979-ben azután a Bizottság már sürgette a csatlakozást, mert a „közösségi aktusok a strassbourgi szervek ellenőrzése alá kerülhetnének anélkül, hogy a Közösség érdekeit megfelelően képviselhetnék, ha a tagállamok nem tesznek mást, mint alkalmazzák nemzeti jogrendjükben a kötelező erejű közösségi jogi rendelkezéseket anélkül, hogy azokon bármit változtathatnának.”²⁸⁰

Akkor ezekből a kezdeményezésekből nem lett semmi, de egy évtizeddel később 1990-ben a Bizottság újra felvetette a csatlakozás kérdését a Tanácsnak, ami miatt a Tanács a RSZ 300. (228.) cikk (6) bekezdése alapján, mely felhatalmazta erre, a Bírósághoz fordult, hogy kikérje annak véleményét egy jövőbeli csatlakozás és a Szerződés rendelkezéseinek összeegyeztethetőségéről. A Bíróság a 2/94-es véleményében²⁸¹ arra az álláspontra helyezkedett, hogy a közösségi intézményeket a Szerződés nem jogosítja fel arra, hogy emberi jogokra általában vonatkozó szabályokat állapítsanak meg vagy hogy ilyen tárgyú nemzetközi szerződéseket kössenek, vagyis erre az intézményeknek jelenleg nincs hatásköre (azaz a közösségi jog jelenlegi állapotában a Közösség nem rendelkezik hatáskörrel az EJEE-hez való csatlakozásra).

²⁷⁹ The protection of fundamental rights in the European Communities. WC Bulletin, suppl. 5/76.

²⁸⁰ Commission Memorandum: Accession of the European Convention on Human Rights, EC Bulletin, suppl. 2/79. In: Kovács P.: i.m. 89. o.

²⁸¹ Accession by the European Community to the ECHR. Opinion 2/94 (1996.) ECR I-1759

Minthogy egy ilyen csatlakozás a Közösség jogrendszerét alapvetően érintené, ezért a RSZ 308. (235.) cikke alapján²⁸² nem lehet a csatlakozást megvalósítani, ehhez a RSZ módosítására van szükség a közösségi hatáskörök tekintetében. Vagyis ahhoz, hogy csatlakozhasson a Közösség az Egyezményhez, szerződésmódosításra lenne szükség.²⁸³

Ez azonban az Amszterdami és a Nizzai Szerződés szövegezésekor nem történt meg.

Az első igazán jelentős lépést az Európai Unió saját alapjogi katalógusa megteremtése felé az Európai Parlament²⁸⁴ tette meg 1994-ben, amikor elfogadta az EU Alkotmánytervezetét, melyet a Parlament Intézményi Bizottsága dolgozott ki többek között arra való hivatkozással, hogy az Alapszerződések nem felelnek meg az Uniónak a demokráciára vonatkozó, önmagával szemben támasztott követelményeinek. Ezen dokumentum elfogadásra ugyan nem került, de megnyitotta az utat az EU égisze alatt az alkotmányozási folyamat előtt.

Az Európa Tanács 1999. június 4-én, kölni ülésén döntést hozott abban a kérdésben, hogy az „Európai Unió fejlődése szempontjából szükség van arra, hogy fogadjanak el egy Alapjogi Chartát, s ennek fontosságát és relevanciáját az Unió polgárai számára láthatóvá tegyék.” Éppen ezért létrehoztak egy 62 tagú Konventet Roman Herzog korábbi német szövetségi elnök vezetésével, mely Konvent munkája során az EJEE-t és az Európai Szociális Chartát vette alapul, s hamarosan el is készítette a Közösség saját alapjogi katalógusának tervezetét, melynek a következő területeket kellett felölelnie: polgári- és politikai jogok, gazdasági- és szociális jogok, állampolgári jogok.

²⁸² „Ha a közösség fellépése szükségesnek látszik ahhoz, hogy a közös piac működése körében a Közösség valamelyik célját megvalósítsa, és a jelen Szerződés nem írja elő ennek érdekében megkívánt cselekvési jogosítványokat, akkor a Tanács – a Bizottság javaslatára és az Európai Parlamenttel való konzultáció után – egyhangúlag hozza meg a megfelelő rendelkezéseket.”

²⁸³ Szemesi S.: i.m. 184. o.

²⁸⁴ Az Európa Parlament fontos szerepet töltött be évenkénti jelentéseivel az emberi jogi ügyek vonatkozásában. A jelentés előkészületét a Politikai Ügyek Bizottsága és az Emberi Jogi Albizottság végzik, amelyeknek kizárólag nem közösségi országok emberi jogi ügyeiben van kompetenciájuk. A jelentések három jogra összpontosítanak: 1. az élethez való jog, 2. a fizikai és erkölcsi integritás tiszteletben tartásához való jog, és a 3. független bíróság előtti tisztességes eljáráshoz való jog.

A munka eredményeként létrejövő Alapvető Jogok Chartáját 2000 decemberében az Európa Tanács nizzai ülésén²⁸⁵ az Európai Parlament, a Tanács és a Bizottság elnökei aláírták, így a Charta egy jogilag bár nem kötelező dokumentum, ennek ellenére az Európai Bíróság hivatkozik is rá, hiszen a bíróság a gyakorlatában már többször is kimondta, hogy a közösségi jog kötelező erővel nem rendelkező szabályait a közösségi jog értelmezésekor ugyanúgy figyelembe veszi, mint más jogforrásokat, azzal, hogy jogokat és kötelezettségeket értelemszerűen nem telepít az ilyen szabályokra. (Például: Hauer v. Land Rheinland – Pfalz C-44/79 (1979), ECR 3727, melyben a Bíróság a Parlament, a Tanács és a Bizottság közös nyilatkozatára hivatkozik.) Végül 2001 decemberében került sor az ún. Laekeni Nyilatkozat elfogadására, mely a nizzai témaköröket gondolta tovább (Unió és tagállamok hatáskörének elhatárolása, Alapvető Jogok Chartájának státusa). A nyilatkozat kitér egy európai alkotmányos dokumentum kérdésére, javasolja az Alapító Szerződések egy dokumentumba foglalását, mely tartalmazza az Alapvető Jogok Chartáját is. Ennek eredményeként az Európai Konvent 2003. június 13-án (ill. július 10-én) konszenzussal elfogadta „Egy Európai Alkotmány létrehozásáról” szóló szerződéstervezetet, melyet 2004. június 18-án a Kormányközi Konferencia elfogadott.

Az elfogadott Alkotmány II. részét jelentő Charta preambulumbot, általános rendelkezéseket, és több mint 50 cikket tartalmaz hat alapvető védett érték szerint csoportosítva: méltóság, szabadság, egyenlőség, szolidaritás, uniós polgárság, méltányos igazságszolgáltatás.

Jelenleg az EJEE-hez csak az államoknak áll módjukba csatlakozni,²⁸⁶ vagyis ahhoz, hogy az Európai Unió az Egyezmény részese legyen, az Unió megfelelő lépésein túlmenően szükséges az Egyezmény koncepcionális

²⁸⁵ A tagállamok Nizzában még egy jogilag nem kötelező erejű nyilatkozatot is fűztek a Nizzai Szerződéshez, mely Nyilatkozat az Unió jövőjéről címet viseli.

²⁸⁶ Például: az EJEE 59. cikkének 3. pontja „Minden olyan állam vonatkozásában, amely utóbb erősíti meg az Egyezményt, az a megerősítésről szóló okirat letétbe helyezésének időpontjában lép hatályba.”

módosítása is. Ez azonban már napjainkban nem elérhetetlen álom, hiszen az EJEE a jelenleg még hatályba nem lépett tizennegyedik kiegészítő jegyzőkönyve kimondja, hogy „Az Európai Unió csatlakozhat ehhez az Egyezményhez – The European Union may accede to this Convention.” (Tizennegyedik Kiegészítő jegyzőkönyv 17. cikke²⁸⁷)

A Charta kifejezetten rendelkezik arról, hogy mennyiben is lehetséges ezen jogokat korlátozni: „Az e chartában elismert jogok és szabadságok gyakorlása csak törvényben és e jogok lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható. Az arányosság elvére figyelemmel, korlátozásokra csak abban az esetben kerülhet sor, ha az elengedhetetlen és ténylegesen az Unió által elismert általános érdekű célkitűzéseket vagy mások jogainak és szabadságainak védelmét szolgálja.”²⁸⁸

Ez a megfogalmazás eltérést jelent az EJEE-hez képest, mely jogról-jogra határozza meg, hogy mennyiben is van helye éppen az állam részéről korlátozó intézkedéseknek, azonban ez nem hátrány, hiszen, ha a charta olyan jogokat tartalmaz, amelyek megfelelnek az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezményben biztosított jogoknak, akkor e jogok tartalmát és terjedelmét azonosnak kell tekinteni azokéval, amelyek az említett egyezményben szerepelnek. Ez a rendelkezés nem akadályozza meg azt, hogy az Unió joga kiterjedtebb védelmet nyújtson.²⁸⁹

²⁸⁷ http://europa.eu.int/council/off/conclu/oct99/oct99_en.htm.

²⁸⁸ II-52. cikk, A jogok és elvek terjedelme és értelmezése

²⁸⁹ Szemesi S.: i.m. 195. o.

3. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának „ajánlásai” az eljárás gyorsítására, egyszerűsítésére vonatkozóan

Magyarországon is észlelhető az elmúlt időszakban, a világviszonylatban is tapasztalt bűnözés növekedése, a bűncselekmények számának drasztikus emelkedése. Ez részben köszönhető annak a ténynek, hogy a századfordulón a büntetőjogban, a büntetést tanban struktúra-váltás következett be: a tett-büntetőjogot felváltotta a tettes személyiségére orientáló büntetőjog, és a tényállás elemei közé szubjektív elemek is beiktatásra kerültek. Így az elkövetett bűncselekmény körülményeinek felderítése mellett a tettes személyiségének szakértő bevonásával történő alapos vizsgálata is szükségessé vált. Emiatt a büntetőeljárás hosszabb és bonyolultabb lett.²⁹⁰

A büntető igazságszolgáltatási rendszerünk nincs kellően felkészülve ezen megnövekedett feladatok ellátására. Egy-egy büntető ügy több évig is elhúzódhat a nyomozás elrendelésétől az ügyet érdemben lezáró ítélet jogerőre emelkedéséig.

Joggal tehetjük fel az a kérdést, hogy hogyan érvényesülhet ilyen keretek között a nemzetközi egyezményekben is elfogadott és deklarált alapelv, miszerint: *„Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét ésszerű határidőn belül tárgyalják.”*²⁹¹

Ezen problémák orvoslásának egy járható útja a büntetőeljárás egyszerűsítése, gyorsítása, azaz hatékonyabbá tétele, melynek gondolata régóta foglalkoztatja a jogtudományt. Itt kell azonban megjegyeznünk, hogy az egyszerűsítés és az ésszerűsítés nem azonos fogalmak, hiszen gyakran az alapelvek és az eljárással érintett jogainak védelme csak az egyszerűsítés ellen ható intézkedések létrehozásával vagy fenntartásával képzelhető el. A racionális

²⁹⁰ Bárd K.: A büntető hatalom megosztásának buktatói. Budapest, 1987. 28. o.

²⁹¹ Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikke

eljárás sokszor éppen a formák bonyolításával jár. Így a munkateher csökkentését célzó egyszerűsítő törekvések egy része nagyon is kétes értékű, ezért a jogalkotónak mindenképp oda kell figyelnie, hogy az egyszerűsítés és ésszerűsítés együttesen jelentkezzenek.²⁹²

Az igazságszolgáltatás hatékonyságának megteremtése a bűnözés miatti kihívások (új bűnözési formák megjelenése, szervezett bűnözés térnyerése stb.) és a társadalmi elvárásoknak való megfelelés (fokozott igény az elkövető felelősségre vonása iránt) miatt mára alapkövetelménnyé vált. A rendszer akkor hatékony, ha egyszerű, gyors, alapos, költségkímélő, továbbá az alkalmazott büntetőjogi szankciónak pozitív megelőző hatása van a bűncselekmények számának alakulására.²⁹³

A fentiekre tekintettel így, dolgozatomban e fejezetében az Európa Tanács Ajánlásain keresztül szeretném bemutatni azt, hogy milyen eszközök állhatnak rendelkezésére a tagállamoknak, amelyekkel az eljárások időtartamát befolyásolni tudják.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága számos Ajánlást fogalmazott meg az eljárások elhúzódására vonatkozóan, mivel a tagállamokban általános problémaként jelenik meg a bíróságok túlterheltségének, az ügyek elhúzódásának jelensége. Ennek hátterében egyrészt a bűnözés növekedése áll, amely következik a népesség növekedéséből, másrészt az iparosítás terjedése, a fogyasztói társadalom kialakulása, az új típusú – nehezebben felderíthető bűncselekmények – megjelenése. Ehhez hozzájárul még, hogy a jogalkotók büntetőjogi védelemben részesítik a szociális jólétet, az egészséget, a biztonságot, a fogyasztók és a környezet védelmét sértő cselekményeket.²⁹⁴

²⁹² Tarr Á.: A vádalku szabályozásának egyes kérdései. In: Tanulmányok dr. Kovács Andor professzor születésének 120. évfordulójára. Debrecen, 2004. 142. o.

²⁹³ Farkas Á.: A falra akasztott nádpálca avagy a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai. Budapest, 2002. 98. o.

²⁹⁴ Kelemen Á.: Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának ajánlása és a Magyarázó Megjegyzések a büntető eljárás egyszerűsítése tárgyában. Magyar Jog 1991/12. sz. 741. o.

Ezek a jelenségek az ügyek számának növekedéséhez, ezáltal a bíróságok munkaterhének növekedéséhez, az ügyek elbírálásának elhúzódásához vezetnek. Ezek az Ajánlások nem kötelező jelleggel érvényesítendőek a tagállamok igazságszolgáltatási rendszerében, azonban alkalmasak lehetnek az előbb felvázolt káros jelenségek kiküszöbölésére.

Ezek az ajánlások a következők:

- R (81) 7 számú Ajánlás az igazságszolgáltatás igénybevételét megkönnyítő eszközökről;
- R (86) 12 számú Ajánlás a bíróságok túlterheltségének megelőzésére és csökkentésére vonatkozó egyes intézkedésekről és Indoklás;
- R (87) 18 számú Ajánlása büntetőeljárás egyszerűsítéséről és Indoklás (ld. 1. melléklet);
- R (94) 12 számú Ajánlás a bírák függetlenségéről, hatékonyságáról és szerepéről és Indoklás;
- R (95) 12 számú Ajánlás a büntető igazságszolgáltatás irányításáról.

Nézzük meg közelebbről az egyes ajánlásoknak az eljárás egyszerűsítésére, gyorsítására vonatkozó előírásait.

3.1. R (81) 7 számú Ajánlás az igazságszolgáltatás igénybevételét megkönnyítő eszközökről

Az Ajánlás általános elvei között már megjelennek az egyszerűsítés, illetve gyorsítás követelményei, mivel a főbb akadályok valamennyi tagállamban ugyanazok: az eljárások bonyolultsága, lassúsága, magas költségei. A tagállamoknak meg kell teremteniük azokat az eszközöket, amelyek biztosítják a polgári, kereskedelmi, közigazgatási, szociális vagy pénzügyi eljárások egyszerűbbé, gyorsabbá és kevésbé költségessé tételét.

Az Ajánlás külön büntetőjogi kérdésekkel nem foglalkozik – arra vonatkozóan 1987-ben külön ajánlást dolgozott ki (R (87) 18. sz.) –, azonban az itt megfogalmazott követelmények irányadóak lehetnek a büntetőeljárásban is.

Az egyszerűsítés érdekében ajánlja a felek békítését, illetve a közöttük lévő jogviták békés rendezését lehetővé tévő szabályok megalkotását. (Ezek a büntetőjog területén a diverzió területén valósulhatnak meg.)

Az ügyvéd közreműködése, a vele való konzultálás lehetőségének megteremtése is elősegítheti az eljárás hamarabb történő lefolytatását.

Az eljárási cselekmények, a nyelvezet, a bírósági döntések egyszerűbbé, érthetőbbé tétele mind az egyszerűsítés felé hatnak. Ezek közül az eljárási cselekmények egyszerűsítése a hatályos büntető eljárási törvényünkben a külön eljárásokban ölt testet.

Az iratok formájának, tartalmának egyszerűbbé tétele, a tolmács tárgyaláson, illetve az eljárásban való közreműködése, a dokumentumok lefordítása mind lényeges szempontok az egyszerűsítés során.

A gyorsításra vonatkozóan alapvető igényként jelenik meg, hogy „mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy az ügyben hozandó döntéshez szükséges időt a lehető legrövidebbre csökkentsük”.²⁹⁵ Ez az elv megfelel az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikk 1. pontjának (a továbbiakban Egyezmény), amely szerint a bírósági késedelem egyenértékű az igazságszolgáltatás megtagadásával²⁹⁶. Ezért szükséges a régi jogintézmények felülvizsgálata, a megfelelő számú személyzet és a szükséges eszközök biztosítása. A fellebbezés joga az Alkotmányban biztosított alapvető jog, amely azonban az ügyek késleltetésére is irányulhat. Ennek a lehetőségének a kiszűrése fontos momentum az eljárás időtartamának rövidítése során, megoldásként említi az Ajánlás az ítélet fellebbezésre tekintet nélküli végrehajthatóságát, a végrehajtás felfüggesztésének lehetőségének megtartásával. Azonban a büntetőjog területén ez inkább kerülendő megoldás.

²⁹⁵ R (81) 7 számú Ajánlás B/6. pont

²⁹⁶ R (81) 7 számú Ajánlás C/8. elv

3.2. R (86) 12 számú Ajánlás a bíróságok túlterheltségének megelőzésére és csökkentésére vonatkozó egyes intézkedésekről

Az Ajánlás – az Egyezményben foglaltaknak megfelelően – szintén az ésszerű időn belüli tárgyalás elvét kívánja megvalósítani. Az ezt megvalósító célkitűzések részben már az előbb tárgyalt Ajánlásban szerepeltek, ezek: a jogviták békés rendezésének követelménye, ügyvédek szélesebb körben történő igénybevétele.

Részben újabbakkal egészülnek ki, vagyis a bírókra ruházott nem bírói feladatok csökkentése, illetve azoktól való megszabadítása. Habár az Ajánlás függeléke kizárólag polgári ügyszakra tartozó feladatokat sorol fel, ez nem taxáció, így a büntető bíróságokra is alkalmazható, munkaterheik csökkentését elősegítő lehetőség.

Ezzel az ajánlással kapcsolatos (bírák túlterheltsége, munkafeltételek javítása) az Európai Bírák Egyesületének jelentése a bírák helyzetéről Magyarországon²⁹⁷:

Nemzetközi jelentések rámutatnak arra a tényre, hogy a magyar igazságszolgáltatás folyamatosan alulfinanszírozott, amely behatárolja a bírák és a bírósági személyzet létszámának az ügyérkezés növekedésével összhangban történő növelésének lehetőségét, és korlátozza a munkafeltételek javításának igényét. (OSI EU Monitoring-jelentés) A megkérdezett megyei bírósági elnökök egybehangzóan megemlítették a nem megfelelő munkafeltételeket, és a bírósági segédszemélyzet létszámának elégtelenségét. Noha a bírósági személyzet létszáma növekszik, az még mindig messze jár az EU országok átlagos számaitól. Jelenleg kevesebb mint két segédhivatalnok (kb. 1,8) jut egy bíróra, ráadásul ezeknek az álláshelyeknek egy része nincs is betöltve. Az EU 2002. évi Országjelentése meg is említi, hogy a magyar bírónak munkaidejük jelentős részét az ügyeikkel összefüggő adminisztratív teendőkre kell fordítaniuk.

²⁹⁷ Lomnici Zoltán, a Legfelsőbb Bíróság és az OIT Elnökének válaszevele az Európai Bírák Egyesülete Elnökének. Bírósági Közlöny 2004/2. sz. 11. o.

Érdemes megemlíteni ezzel az Európa Tanácsi Ajánlással kapcsolatosan azt, hogy maga az Európai Unió belüli Európai Tanács is megfogalmazott elveket ezzel kapcsolatosan, így az Európai Tanács által hozott Európai Charta általános elveiről szóló 1.6. pontja leszögezi, hogy az államnak kötelessége biztosítani a bírónak vagy bírónőnek feladata megfelelő teljesítéséhez – különösen az ügyek ésszerű határidőben történő elbírálásához – szükséges eszközöket.²⁹⁸

3.3. R (87) 18 számú Ajánlás a büntetőeljárás egyszerűsítéséről²⁹⁹

Ez az Ajánlás – eltérően az előbb tárgyalt ajánlásoktól – kifejezetten a büntetőeljárásra vonatkozóan tartalmaz követendő rendelkezéseket.

A Miniszteri Bizottság Ajánlását az Európa Tanács Alapszabályának 15.b. paragrafusára alapította, mely szerint az Ajánlás célja: a tagállamok közötti nagyobb térség kialakítása a büntető igazságszolgáltatás gyorsítását és egyszerűsítését szolgáló közös tevékenységgel kapcsolatosan, amely során figyelembe kell venni az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5., 6. paragrafusaiban lefektetett követelményeket.³⁰⁰

Ezen alapvető jogok sérelmén túl a büntető ügyek elbírálásának késedelme károsan hat az igazságszolgáltatásba vetett bizalomra, annak működését károsan befolyásolja, rossz fényt vet továbbá magára a büntetőjogra is. Ezeken túlmenően érinti a sértett helyzetét, a bizonyítási eljárás eredményességét.

Az eljárás gyorsítását azonban nem csupán speciális rendelkezéseken keresztül kell megvalósítani, hanem magában a büntető politikai célkitűzésekben is szerepelniük kell.

²⁹⁸ Laky F.: A bírói munka feltételei az Európai Unióhoz való csatlakozás küszöbén. *Bírák Lapja* 2003/2. sz. 24. o.

²⁹⁹ Recommendation No. (87)18 of the Committee of Ministers to Member States Concerning the simplification of criminal justice (Adopted by the Committee of Ministers on 17 September 1987 at the 410th meeting of the Ministers' Deputies)

³⁰⁰ Kelemen Á.: i.m. 741. o.

Az ügyek leggyorsabb elbírálása azonban nem feltétlenül a leghatékonyabb eljárás és nem a legjobb módszer az igazság kiderítésére.³⁰¹

Az Ajánlás különböző módszereket tartalmaz az igazságszolgáltatás hatékony működése érdekében, számos kérdéskört ölel fel. Ezek jelentős része nem ismeretlen a magyar szabályozásban, azonban számos eddig nem alkalmazott módszerre is felhívja a figyelmet.³⁰²

Az Ajánlás három nagy területtel foglalkozik:

- diszkrecionális vádelv alkalmazása
- kisebb és tömeges bűncselekmények esetén:
 - ún. sommás eljárás
 - bíróságon kívül megegyezés
 - ún. egyszerűsített eljárások
- a hagyományos bírósági eljárás egyszerűsítése

3.3.1. A diszkrecionális vádelv alkalmazása

A tagállamok között különbségek vannak az opportunitás elvének hagyományával rendelkező országok, illetve a vádeljárás kötelező érvényesítését követő államok között. Mind a két rendszerben ajánlott azonban az opportunitás elvének alkalmazása, figyelembe véve a jogi és alkotmányos tradíciókat. Azokban az eljárási rendszerekben, ahol a büntetőeljárás megindítása szabad rendelkezési jogon alapul, alkalmazási körét ki kell terjeszteni, ahol pedig ez az elv nem érvényesül, be kell vezetni, illetve azzal azonos célú intézkedéseket kell hozni.

A diszkrecionális vádelv bevezetésének, kiterjesztésének indokait abban összegzi az Ajánlás, hogy ennek segítségével az igazságszolgáltatás terhei csökkennek, s elkerülhetik a büntető eljárást olyan ügyekben, amelyekben a közösség érdeke ezt nem kívánja meg.

³⁰¹ R (87) 18 számú Ajánlás Indoklás A-rész, II. Általános megállapítások

³⁰² Kelemen Á.: i.m.741. o.

Az opportunitás elvének alkalmazása azonban csak bizonyos korlátok között érvényesíthető, hiszen az alapvető emberi jogok, a tisztességes eljáráshoz való jog nem sérülhet. Ezt szolgálja az elv megvalósításának törvényi szintű alapokra helyezése, melynek során előre meghatározott kritériumokat kell felállítani. Ezek lehetnek általános jellegűek: így különösen a bűncselekmény súlya, természete, körülményei, következményei; az elkövető személyisége; a várható büntetés; a sértett helyzete, másrészt alapulhat célszerűségi okokon, vagyis rugalmasan alkalmazkodva a diszkrecionális vádelvhez. Ez főleg kisebb súlyú bűncselekmények esetén alkalmazható.

A diszkrecionális jogkör nem csak az eljárás megindítását foglalja magában, hanem az eljárás megszüntetését, továbbá felfüggesztését is. Amennyiben a megszüntetés, illetve felfüggesztés feltételhez kötött, a gyanúsított beleegyezését meg kell szerezni. Beleegyezés hiányában folytatni kell az eljárást. További garanciális szabály, hogy az intézkedést az elkövető tudomására kell hozni, mivel ebben az esetben élhet kifogással, illetve így nyílik meg előtte a döntési lehetőség az előírt feltétel elfogadására vagy elutasítására vonatkozóan.

Az opportunitás elvével azonos célokat szolgáló intézkedések körében ki kell szélesíteni azon ügyek számát, amelyeknél a vádemelés indítványozása feltételhez kötött, továbbá a bírakat fel kell hatalmazni az eljárás felfüggesztésére vagy megszüntetésére.

3.3.2. Alkalmazása a kisebb és tömeges bűncselekményeknél

3.3.2.1. Az ún. sommás eljárás

Több államban elfogadták a sommás eljárást, különösen a tömegesen elkövetett közúti közlekedési-, az adó- és vámbűncselekményekkel kapcsolatban, amennyiben azok jellegük miatt csekély súlyúak. Ezeknél a cselekményeknél semmiféle fizikai kényszerítő intézkedést, különösen

előzetes letartóztatást nem lehet alkalmazni. Az intézkedéseknek főként vagyoni jellegűeknek kell lenniük.

3.3.2.2 A bíróságon kívüli megegyezés³⁰³

A megegyezés rendszerint az ügyész, vagy más illetékes hatóság és az elkövető között jön létre, amelyben a hatóság kötelezettséget vállal a büntetőeljárás megszüntetésére, amennyiben bizonyos feltételek teljesülnek, így például megfizetik a pénzbírságot, vagy kártalanítják az áldozatot. Ezen eljárásban csekély súlyú bűncselekményekről van szó. Az ügyész szerint az ügy körülményei olyanok, hogy nem követeli meg sem a köz-, sem a magánérdek az ügy nyilvános bírósági tárgyaláson való eldöntését.

E rendszernek az előnyei közé tartozik, hogy nincs szükség tárgyalás tartására, az időtartam rövid. Amennyiben az elkövető egyetért az ajánlat feltételeivel és azokat teljesíti, a vádemelés joga elenyészik.

3.3.2.3. A körülményeknél fogva csekély jelentőségű ügyekben történő egyszerűsítés

Ezekben az esetekben elmarad a tárgyalási szakasz, a bíróság írásbeli eljárást folytat le, amely ítélettel egyenértékű határozattal zárul. Garanciális elemek: a vádlott beleegyezése, a szankciók körének korlátozása, a vádlott ellentmondásának biztosítása, amely alapján lehetőség nyílik a hagyományos eljárásra való áttérésre (pl. tárgyalás tartásának kérése tárgyalás mellőzéses eljárásban).

³⁰³ Szintén csekély súlyú bűncselekmények körében javasolt ez az egyszerűsítő forma, ennek alkalmazására azonban alapelveket határoz meg: a megegyezés feltételeinek jogszabályban történő meghatározása, a bűncselekményből származó javak visszajuttatása, a sértett részére történő kártérítés, a hatóságok hatáskörének törvényi szintű szabályozása, a bűncselekmények körének szintén jogszabályban történő meghatározása, a gyanúsított számára kifogás biztosítása. A gyanúsított szabadon dönthet a megegyezés elfogadásáról vagy elutasításáról.

Ezen feltételeknek megfelel a büntetőparancs intézménye. Számos ország eljárási rendszere tartalmazza ezt az eljárási formát. A magyar büntetőeljárásnak szintén régóta alkalmazott jogintézménye, hiszen már az 1896. évi XXXIII. törvény cikk is ismerte, azóta pedig egyre szélesebb körben nyílik lehetőség alkalmazására.

3.3.3. A hagyományos bírósági eljárás egyszerűsítése

A hagyományos eljárás keretében egyszerűsítés lehetséges:

- a vizsgálat körében a tárgyalást megelőzően vagy a tárgyalás alatt,
- a tárgyalás egyszerűsítése,
- a tárgyalási jegyzőkönyvek és a bírói határozatok terén,
- az ítéldbíróságok összetétele és szakosodása területén.

Vizsgálat a tárgyalást megelőzően

A bírósági eljárás késedelmek nagyrészt abból erednek, hogy az igazságszolgáltatási hatóságnak – ügyészség, vizsgálóbíró, vagy a vádról döntő bíróság – vizsgálnia kell a rendőrség által eléje terjesztett ügy körülményeit. Ezen nyomozati szakasz során halmozódnak fel a legnagyobb késedelmek. Az egyszerű és kevésbé súlyos ügyekben nincs szükség a „kétszeres vizsgálatra” a rendőrség és a bírói hatóság részéről, különösen akkor nem, ha a bizonyítékok világosnak tűnnek.³⁰⁴

A beismerésen alapuló egyszerűsítés szintén ismeretes a magyar eljárási rendszerben. Egyrészt a bíróság elé állítás intézménye, másrészt a lemondás tárgyalásról és a tárgyalás mellőzése eljárás.

³⁰⁴ Skóciában az ügyész megszünteti az eljárást, ha a vádlott írásban tájékoztatja őt bűnössége beismeréséről. Ilyenkor megküldi a vádlottnak a rövidített vádiratot és intézkedik, hogy a vádlott minél előbb bíróság elé álljon.

Vizsgálat a tárgyaláson

Egyrészt a tárgyalás egyszerűsítést célozza a szükségtelen formások kikerülésének elve, másrészt itt rendelkezik a terhelt távollétében folytatható eljárásról. A büntetőeljárások késedelmének oka, hogy számos országban a tárgyalást csak a vádlott jelenlétében lehet lefolytatni. A tagállamok részére megfontolandóvá teszi annak engedélyezését, hogy a vádlott távollétében is lefolytathassák a tárgyalást és határozatot hozhassanak, legalább csekély súlyú bűncselekmények esetén, figyelemmel a kiszabható büntetésre, és feltéve, hogy a vádlottat megfelelően értesítették a tárgyalás időpontjáról, valamint arról a jogáról, hogy jogi képviselője útján vagy más módon képviseltetheti magát.³⁰⁵

A tárgyalási jegyzőkönyvek és bírói határozatok egyszerűsített kihirdetése

A bíróságot mentesíteni kell határozatának írásba foglalása alól, ha döntése nem érint súlyos ügyeket, vagy amennyiben a felek egyetértenek. Lehetővé teszi azt is, hogy amennyiben bírói tanács járt el, annak valamelyik tagja, még a többiek távollétében is, csak a határozatnak a bűnösség megállapítására és a büntetésre vonatkozó részét olvassa fel. (ez utóbbi hazánkban, a jelen szabályok mellett nehezen lenne megvalósítható)

A tárgyaló bíróságok összetétele és szakosodása

A bíróságok összetételét az ügy súlyától és bonyolultságától függően kell megállapítani. A jelenlegi főirányzat a laikusoknak a büntetőeljárásban való részvétele ellen van. A laikus bírák részvétele meghosszabbítja az eljárást a szakértelem hiánya miatt.

³⁰⁵ R (87) 18 számú Ajánlás

Szükséges a büntető bíróságok összetételének a szakosodása, különösen a gazdasági ügyek tárgyalása során, mivel ott fokozott tapasztalat, ill. speciális ismeret szükséges a döntés meghozatalához.

Ez napjainkban érvényesül is a hazai bíróságokon (a Miskolci Városi Bírósági gyakorlatot elemezve), hiszen pl. gazdasági jellegű ügyeket, közlekedési ügyeket, ugyanazon bírók tárgyalják.

3.4. R (94) 12 számú Ajánlás a bírák függetlenségéről, hatékonyságáról és szerepéről

Mielőtt az Ajánlás a bírói függetlenség elveivel kapcsolatos részeit elemezném, egy ma is irányadó idézettel kezdeném, amelyet azonban több mint 180 éve fogalmazott meg Sólyom Andor, a Győri Királyi Ítéltábla elnöke a királyi ítéltáblák 200 éves jubileuma alkalmából, 1824. december 20-án.

„Van valami, ami minden tételes szabálynál erősebb biztosítéka a bírói pártatlanságnak, s ez a bírói lelkiismeret. Minden embernek van lelkiismerete, mely időnként megszólal, de a bírói lelkiismeret örökös alabárdos őrként áll a bíró ítélőszéke mellett, s a bírói hivatás sok évi munkája folyamán olyan hatalommá válik a bíró lelkében, mely minden törvélynél nagyobb erővel irányítja ítélkezését.

Látni kell a bírót, midőn a bonyolult peranyag labirintusából féltő gondossággal keresi meg a kivezető helyes utat, midőn sokszor valóságos harcot vív az igazság útját eltorlaszoló megátalkodott makacssággal és látni kell nehéz lelki vívódását, midőn harcra kél előtte a formai és az anyagi igazság, a törvény szigora és az emberi méltányosság.

Tévedésektől a legjobb bírót sem mentesítheti ez a lelkiismeret, de a kötelességszegéstől minden igaz bírót vissza fog tartani.”³⁰⁶

Visszatérve az Európa Tanács Ajánláshoz, amely szerint a bíróságok függetlensége és munkájuknak hatékonysága fontos összetevője az eljárások időben történő, illetőleg tisztességes lefolytatásának, és e célból szükség van a bírák helyzetének és jogosítványaiknak megerősítésére.

Az Ajánlás hat alapelvet fogalmaz meg ezek megvalósítására.

³⁰⁶ Lukács Zsuzsanna, a Fővárosi Ítéltábla megbízott elnökének ünnepi beszéde. Bíróügyi Közlöny 2003.évi Ünnepi Különszám az Ítéltáblák Működésének megkezdéséről

1. A bírói függetlenségről

A függetlenséget jogszabályokban kell biztosítani. Ez többek között a következő területeket fogja át :

hivatalviselési idejüknek és javadalmazásuknak törvényben történő biztosítása,
határozataiknak csak törvényben meghatározott körben történő felülvizsgálata,
hatáskörük rögzítése, elvonásának tilalma,
az ügyek kiosztása során a pártatlanság érvényesülése,
az ítélezés során befolyás-mentességük biztosítása.

2. A bírói hatalom

A bírói tekintély megőrzését, a bíróság méltóságát hivatott szolgálni ez az elv. Ezen célok a hatékonyság és tisztességes eljárás megvalósítását segítik elő.

3. Megfelelő munkakörülmények

Ez magában foglalja a megfelelő bírói létszámot, amely a bíróságok munkaterhét csökkentheti, továbbá képzésük biztosítását. A nem bírói feladatok alóli mentesítést, amely már az R (86) 12 számú Ajánlásban is szerepelt (és utaltunk rá az Európai Bírák jelentésében is), továbbá a bírák biztonságának biztosítását.

Konkrétan ez azt jelenti, hogy³⁰⁷:

megfelelő számú bíróról kell gondoskodni és lehetővé kell tenni számukra a szükséges képzettség megszerzését...;
gondoskodni kell arról, hogy a bírák jogállása és javadalmazása betöltött hivatásuk méltóságának és felelősségük súlyának megfelelően;

³⁰⁷ Tóth M.: Vázlatok és szemelvények a büntető-eljárásjog tanulmányozásához I. Budapest, 1999. 97. o.

egyértelműen meghatározott előmeneteli rendszert kell kidolgozni annak érdekében, hogy szakképzett bírakat tudjanak megszerezni és megtartani;
 megfelelő segédszemélyzetet és felszerelést – különösen irodagépeket és informatikai eszközöket kell biztosítani,
 megfelelő intézkedéseket kell hozni annak érdekében, hogy a nem bírói feladatokat más személyeknek adják át, összhangban a bíróságok túlterheltségének megelőzésére és csökkentésére vonatkozó intézkedéseket tartalmazó R.(86) 12. számú Ajánlással.

4. Egyesületek

A bírák érdekeik védelmében, függetlenségük biztosítására szabadon hozhatnak létre egyesületeket.

5. Bírói kötelezettségek

A bírák függetlenségéből eredő követelmény az eljárásban részt vevő személyek jogainak és szabadságának védelme. Ahhoz, hogy ezen kötelezettségüket teljesíthessék, megfelelő jogosítványokat kell számukra biztosítani. Az egyén számára biztosított jogok és kötelezettségek védelme magában foglalja az Egyezményben foglalt minimális jogok érvényre juttatását, azonban több is annál. Ezen kötelezettségek teljesítése esetén megvalósul az ügyek tisztességes, hatékony és gyors elbírálása.

6. A kötelezettségek végrehajtásának elmulasztása és fegyelmi vétségek

Amennyiben egy bíró feladatait, kötelezettségeit nem hatékonyan, illetve nem megfelelően látja el, azzal az eljárás elhúzódásához, vagy tisztességes lefolytatásának megghiúsulásához járulhat hozzá. A tagállamok hagyományaiknak megfelelően ezt különbözőképpen szankcionálhatják:

- az ügy elvonása,
- a bíró áthelyezése,
- a bíróságon belül más feladattal történő megbízása,
- anyagi szankciók,
- felfüggesztés.

Ezeket az eljárásokat azonban törvényben kell szabályozni, különleges hatáskörű szervek jogosultak ezen eljárások lefolytatására, továbbá az eljárás alá vont bírónak is biztosítani kell a tisztességes eljárás által nyújtott garanciákat.

3.5. R (95) 12 számú Ajánlás a büntető igazságszolgáltatás irányításáról³⁰⁸

Az Ajánlás célja az előzőekhez hasonlóan a büntető igazságszolgáltatás hatékony és eredményes megvalósításának elősegítése. Erre vonatkozóan fogalmazza meg az igazságszolgáltatás irányítási elveit, stratégiáit és eljárásait.

Négy modell alkalmas a hatékonyság és eredményesség elérésére:

- a lato sensu „eljárásjogi” modell, amely a feldolgozott ügyek számát csökkenti, új kriminálpolitikai megfontolások alapján,
- a stricto sensu „eljárásjogi” modell, amely az eljárások egyszerűsítését célozza meg,
- az „irányítási” modell, amely az erőforrások leoptimálisabb kihasználását, illetve a rendszer teljesítményének növelését kívánja megvalósítani,
- a „pénzügyi” modell, amely a pénzügyi eszközök biztosításával kívánja a fenn meghatározott célokat elérni.

³⁰⁸ <http://www.lb.hu/>

Vegyük most szemügyre az irányítási modell jellemzőit:

A modell középpontjában a hatékony teljesítmény elérése áll, amely a magánszektorban kialakított megközelítésből ered. A középpontban az az elgondolás áll, hogy az elvárás, a teljesítmény és az eredmény ismerete olyan információkkal szolgálhat, amely elősegíti az eredményes munkavégzést. Ez az igazságszolgáltatás viszonylatában a következő területeken valósulhat meg:

a.) A munkateher elosztása

Szükséges a rendszer pontos ismerete, a célból, hogy annak megtervezése és megvalósítása a kívánt eredményt elérje. Az ügyintézés problémái elsősorban a határidőkre vonatkoznak, amely késedelmet okozhat. A szervezetrendszeren belüli munkamegosztás javítása szintén a hatékony munkavégzést segíti elő.

b.) Az infrastruktúra irányítása

Ez a szempont számos gyakorlati tennivalót fogalmaz meg: a bíróságok földrajzi elhelyezése és ebből fakadóan a lakosság számára elérhetőségének biztosítása, új épületek létesítése, a már meglévő épületek modern felszereléssel történő ellátása, illetve karbantartása.

c.) Az emberi erőforrások kezelése

Ennek összetevői: a megfelelő létszámú és képzettségű személyzet rendelkezésre állása, továbbá az azzal történő hatékony gazdálkodás.

A személyzeti állománynak arányban kell lennie az elvégzendő munka mennyiségével.

Biztosítani kell az igazságszolgáltatásban dolgozók oktatását, folyamatos szakmai képzését. Karrierjük előmozdításának lehetősége biztosítja érdekeltségüket az elvégzendő munkában. Ezzel összefüggésben az értékelési és javadalmazási rendszert mentesíteni kell a szubjektív kritériumoktól, az elégedetlenség, feszültség elkerülése érdekében.

Meg kell valósítani a bírói és igazgatási személyzet közötti harmonikus együttműködést.

d.) Információ és kommunikáció

Az igazságszolgáltatási rendszer hatékony működése ma már elképzelhetetlen modern információs rendszer nélkül. Az információk gyűjtése, kezelése, átadása létfontosságú feltétel, az információkkal való rendelkezés a büntetőeljárás valamennyi szakaszát végigkísérő jelenség.

Az információkkal való rendelkezés és ennek megfelelően a kommunikáció több szinten elengedhetetlen feltétel:

- a szervezeten belül, amely biztosítja a rendszer átláthatóságát,
- a szervezetek között,
- az állampolgárokkal, ügyfelekkel való kapcsolat viszonylatában
- a bíróság – közigazgatási – és más közhatalmi szervek közötti kommunikáció.

Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy a fent felsorolt tényezők hozzájárulnak az igazságszolgáltatás hatékony működéséhez, a büntető ügyek gyors elbírálásához.

IV. Az európai elfogatóparancs – mint eljárást gyorsító intézkedés

1. Az európai elfogatóparancsról (9. melléklet)

Az EU mindent megtett eddig is a kiadatás egyszerűsítése érdekében. Bár a kiadatás alapja ma is az Európa Tanács 1957. december 13-i Konvenciója, az Európai Közösségek tagállamai között 1989. május 26-án létrejött megállapodás egyszerűsíteni rendelte a kiadási kérelmek küldését és fogadását. Az EU tagállamok 1995. március 10-i egyezménye jelentette a következő lépcsőt a kiadási eljárásban, eltérő szabályokat alkalmazva azokban az esetekben, ahol a kiadni kért személy a kiadatáshoz hozzájárult. 1996. szeptember 27-én további szabályokkal még egyszerűbbé vált a

kiadatás, mivel ezt követően a saját állampolgár kiadása a tagállamok között pusztán ezen az alapon nem volt megtagadható.³⁰⁹

Az európai elfogatóparancs „ötlete” először a Corpus Jurisban (továbbiakban CJ) jelent meg, melynek célja egy anyagi és eljárásjogi rendelkezéseket egyaránt tartalmazó tervezet elkészítése volt. A CJ-nek több tervezete készült el Mireille Delmas-Marty vezetésével.³¹⁰

A CJ szerint a nyomozás kulcsfigurája az európai ügyész, aki hatáskörét az Unió egész területén gyakorolhatná. A klasszikus államközi együttműködési modell (igazságügyi együttműködés, kiadatás stb.) helyett az európai területiségen alapuló büntetőjogi modellt választották az alkotók: európai elfogatóparancs, az európai térségen folyó nyomozás, a letartóztatott személyek átszállítása stb.³¹¹

A CJ szerint az elfogatóparanccsal kapcsolatos bírói feladatokat az ún. alapjogi bíró látná el nemzeti szinten. Így az alapjogi bíró adná ki a letartóztatási parancsot, ha meggyőződött arról, hogy indokolt e döntés, megvizsgálva az európai ügyész kérését, az ügyész által benyújtott bizonyítékokat.

Az Európai Tanács 2002. június 13-án az Európai Elfogatóparancsra vonatkozó kerethatározatot³¹² (2002/584/JHA Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States) bocsátott ki.

³⁰⁹Varga Zs. A.: Az ügyészség integrációs kritériumai Magyarországnak az Európai Unióhoz csatlakozásával összefüggésében. Európai Jog 2001/2. sz. 25.o. In: Róth E.: Az Európai Elfogatóparancs, Magyarország az Európai Unió csatlakozás tükrében. Miskolci Jogtudományi Műhely 3. 57. o.

³¹⁰A CJ nyolc bűncselekményt határozott meg, mellérendelve a megfelelőnek tartott büntetést is.

³¹¹Róth E.: Az európai elfogatóparancs... i.m. 57.o.

³¹²A kerethatározat az Amszterdami Szerződés eredményeként került a büntetőjogi források közé. A 34. cikk (2) bek. b) szerint a Tanács az együttműködés előmozdítása céljából kerethatározatokat fogadhat el a tagállamok törvényeinek és rendeleteinek közelítése céljából. Ez az intézkedés hasonlít az irányelvhez, de sohasem bír közvetlen hatállyal. A benne foglalt cél megvalósítása érdekében a tagállamok kötelesek megtenni a szükséges lépéseket, de ennek formáját és módját illetően szabadon dönthetnek. Lásd bővebben: Karsai K.: Az európai büntetőjogi integráció egyik újdonsága, avagy gondolatok a kerethatározatról. Európai Jog 2001/1. sz. 11-14. o.

Számos javaslatot követően³¹³ az európai elfogatóparancsról szóló kerethatározat lett az EU-ban, továbbá egyben az első olyan forrás, mely e célkitűzés biztosítására a külföldi határozatok belföldi elismerésének a nemzetközi büntetőjogban egyébként hagyományosan ismert intézményét szélesebb hatállyal ruházta fel, s az így intézményesített ún. kölcsönös elismerés elvére alapozva, először tesz lépést arra, hogy azt – a Tamperei Csúcson elhangzottak szerint³¹⁴ – a jövőben az igazságügyi együttműködés sarokkövévé tegye.

A kerethatározat 1. cikk 1 pontja szerint az elfogatóparancs olyan igazságügyi határozat, amelyet egy tagállam annak érdekében bocsát ki, hogy a kikért személyt elfogják és átadják a büntetőeljárás lefolytatása, illetve a szabadságvesztés büntetés, vagy szabadságelvonással járó intézkedés végrehajtása céljából.

Az európai elfogatóparancs nem egyszerűen az eddigi kiadatási eljárás megújítása, hanem egy olyan új jogintézmény, amely túlmutat a szervezett bűnözés, illetve a terrorizmus elleni küzdelem területén, szinte teljesen átalakítva és jóval szorosabbra fűzve az unió tagállamai közötti bűnügyi együttműködést.³¹⁵

A kerethatározat preambuluma 6. bekezdése szerint ez az új jogintézmény az első olyan konkrét intézkedés a büntetőjog területén, amely az Európai Tanács által az igazságügyi együttműködés „sarokkövéként” elismert kölcsönös együttműködés elvét megvalósítja.

³¹³ Lásd pl. a 2000-ben született bizottsági javaslatot a kölcsönös elismerés elvének alkalmazásáról (Brussels, 26.7.2000 COM (2000) 495 final)

³¹⁴ Schutte, J.: Tampere European Council Presidency Conclusions – 15 and 16 October 1999, *International Review of Penal Law* Vol. 1999. Nos.1-4. 1031-1032. p. In: M. Nyitrai P.: Az európai elfogatóparancs intézményének jövőképe a vonatkozó kerethatározat tagállami végrehajtási megoldásainak tükrében. Bűnügyi Tudományi Közlemények. Az Európai Unióhoz való csatlakozás kihívásai a bűnözés és más devianciák elleni fellépés területén. Tanulmánykötet. Miskolc, 2004. 184. o.

³¹⁵ Polt P.: A kiadatás alkonya – egy új jogintézmény az európai letartóztatási parancs. *Európai Jog*, 2002/2. sz. 3. o.

A kerethatározat elsődlegesen egy, az egyik tagállamban – ún. kiállító államban – kibocsátott elfogatóparancs alapján körözött személynek egy másik tagállamban – ún. végrehajtó államban – történő elfogását és átadását szabályozza bűnüldözés céljából, továbbá szabadságvesztés-büntetés vagy más biztonsági jellegű intézkedés végrehajtása végett.³¹⁶

A kölcsönös elismerés elvére alapozott bűnüldözési igény szükségszerű következménye, hogy az európai elfogatóparancs intézményéről szóló kerethatározat a kettős inkrimináció követelményének absztrakt formáját eltörli. Ehhez képest az európai elfogatóparancs alapján történő átadás kriminalizációs feltételeit, illetve a cselekmény kiadatási bűncselekmény jellegét csak a kibocsátó állam joga szerint kell vizsgálni, s csak ezen állam joga szerint kell, hogy teljesüljenek.³¹⁷ (Így a terhelt csak abban az esetben tartóztatható le és adható át, amennyiben egy tagállamban jogerősen elítélték, és a kiszabott, végrehajtandó szabadságvesztés büntetés tartama legalább négy hónap, vagy a bűncselekmény, amely tárgyában az átadását/kiadatását kéri, az elfogatóparancsot kibocsátó tagállam törvényeinek értelmében legalább egy évi szabadságvesztés büntetéssel fenyegetett.)

A kerethatározat ugyanakkor szem előtt tartja az eljárás alá vont személy alapvető jogait, mivel a terheltet megillető garanciák egyik összetevőjét képezi az ügyben történő ésszerű időn belüli döntés, amely megfelel az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikkében megfogalmazott követelményeknek.

Az elfogatóparancs nemzetközi büntetőjogi együttműködést érintő kérdéseivel most dolgozatomban nem foglalkozom, hiszen ezt M. Nyitrai Péter kollégám³¹⁸ már korábban megtette, hanem tekintsük át a hazai implementálását a kerethatározatnak.

³¹⁶ Giesecke, F.: Az európai elfogatóparancs, mint nemzetközi elfogatóparancs. *Bírák Lapja* 2005/1. sz. 74. o.

³¹⁷ M. Nyitrai Péter: Az európai elfogatóparancs intézményének jövőképe a vonatkozó kerethatározat tagállami végrehajtási megoldásainak tükrében. *Bűnügyi Tudományi Közlemények. Az Európai Unióhoz való csatlakozás kihívásai a bűnözés és más devianciák elleni fellépés területén. Tanulmánykötet Miskolc, 2004. 186.o.*

³¹⁸ M. Nyitrai Péter: *Nemzetközi bűnügyi jogsegély Európában.* Budapest, KJK-Kerszöv, 2002. Bp.

A tagállamoknak 2003. december 31-ig kellett a kerethatározatot törvényesen beültetni a belső jogba, mivel 2004. január 1-jétől helyettesítheti a tagállamok viszonylatában a kiadatásra vonatkozó korábbi rendelkezéseket. Ennek megfelelően került sor hazánkban a 2003. évi CXXX. törvény megalkotására az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről.

Az európai elfogatóparancs alkalmazási területe lényegében megegyezik a kiadatásról szóló, Párizsban, 1957-ben aláírt európai egyezmény alkalmazási területével: kibocsátásának olyan bűncselekmények esetén van helye, amelyek büntetési tételének felső határa a kibocsátó tagállam belső joga szerint legalább tizenkét havi szabadságvesztés büntetés; elítélés, illetve szabadságelvonással járó intézkedés végrehajtása, illetve alkalmazása esetén pedig a jogerősen kiszabott szabadságvesztés, illetve a szabadságelvonással járó intézkedés időtartama legalább négy hónap.³¹⁹

A 2003. évi CXXX. törvény indoklása ugyanakkor kiemeli, hogy:

„Az európai elfogatóparancsot sürgős ügyként kezelve, az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok védelméről szóló nemzetközi jogi dokumentumok rendelkezéseinek maradéktalan tiszteletben tartásával és a végrehajtó tagállam igazságszolgáltatási érdekeit is figyelembe véve kell végrehajtani, ha nem áll fenn a kötelező, illetve mérlegelhető megtagadási okok valamelyike.”

Meg kell tagadni az európai elfogatóparancs végrehajtását akkor, ha:

- a) ha a keresett személy gyermekkor miatt nem büntethető (Btk. 23. §);
- b) ha a 3. § (3) bekezdésében említett valamely esetben az európai elfogatóparancs alapjául szolgáló cselekmény a magyar törvény szerint nem bűncselekmény;
- c) ha a magyar törvény szerint a büntethetőség vagy a büntetés elévült;
- d) ha egy tagállamban a keresett személy ellen az európai elfogatóparancs kibocsátásának alapjául szolgáló cselekmény miatt már olyan határozatot hoztak, amely a büntetőeljárás megindításának akadályát képezi, vagy amely alapján a büntetést már végrehajtották, annak végrehajtása folyamatban van, vagy a jogerős ítéletet hozó tagállam joga szerint az nem hajtható végre;

³¹⁹ 2003. évi CXXX. törvény 3. §.

e)³²⁰ ha a keresett személyt egy harmadik államban ugyanazon cselekmény miatt jogerősen felmentették, vagy jogerősen elítélték, feltéve, hogy a büntetést már végrehajtották, annak végrehajtása folyamatban van, vagy a jogerős ítéletet hozó állam joga szerint az nem hajtható végre;

f) ha az európai elfogatóparancs kibocsátásának alapjául szolgáló cselekmény miatt a keresett személy ellen a Magyar Köztársaság területén büntetőeljárás van folyamatban;

g) ha a magyar igazságügyi hatóság (bírósz, ügyész) vagy nyomozó hatóság az európai elfogatóparancs alapjául szolgáló bűncselekmény miatt a feljelentést elutasította, vagy a nyomozást, illetve az eljárást megszüntette;

h) ha az európai elfogatóparancs alapjául szolgáló bűncselekményre a magyar törvény szerint közkegyelem terjed ki, és a bűncselekményre a magyar büntető törvényt kell alkalmazni (Btk. 3. és 4. §).

Az európai elfogatóparancs az uniós (állam)polgárság elvét veszi figyelembe; nem alkalmazhatók tehát az egyes tagállamok saját állampolgáira vonatkozó kivételek, így főszabályként nem tagadható meg a saját állampolgár átadása.³²¹ Tekintettel az európai elfogatóparancs alapján történő átadási eljárásban meghatározott rendkívül rövid határidőkre, a törvény szerint indokolt, hogy a Magyar Köztársaság vonatkozásában – csakúgy, mint az előd kiadatási eljárásban – kizárólagos illetékességgel a Fővárosi Bíróság járjon el. Határozata elleni fellebbezés ügyében pedig a Fővárosi Ítéltábla döntsön tanácsulésen.

³²⁰ A 4. § e) pontja a 2005. CX. törvény 3. §-ával megállapított szöveg.

³²¹ Kivételt képez ezen elv alól, a 2003. évi CXXX. törvény 5. § (1): Ha az európai elfogatóparancsot szabadságvesztés büntetés vagy szabadságelvonással járó intézkedés végrehajtása céljából bocsátották ki, és a keresett személy olyan magyar állampolgár, aki a Magyar Köztársaság területén lakóhellyel rendelkezik, az európai elfogatóparancs végrehajtását meg kell tagadni, és a szabadságvesztés vagy a szabadságelvonással járó intézkedés végrehajtása iránt kell intézkedni (Btk. 6. §, Be. 579. §)

(2) Ha az európai elfogatóparancsot büntetőeljárás lefolytatása céljából bocsátották ki, és a keresett személy olyan magyar állampolgár, aki a Magyar Köztársaság területén lakóhellyel rendelkezik, csak akkor adható át, ha a kibocsátó tagállami igazságügyi hatóság megfelelő jogi garanciát nyújt arra, hogy szabadságvesztés vagy szabadságelvonással járó intézkedés jogerős kiszabása esetén a keresett személyt kérelmére a büntetés vagy az intézkedés végrehajtására visszazárlítják a Magyar Köztársaság területére.

A kerethatározat szerint az európai elfogatóparancsot sürgős ügyként kell kezelni és ennek megfelelően, rövid időn belül kell végrehajtani:

Az európai elfogatóparancs végrehajtásáról és az átadásról szóló jogerős határozatot, ha a keresett személy

- a) beleegyezik az átadásba, a beleegyezés kinyilvánítását követő tíz,
- b) az átadásába nem egyezik bele, az elfogását követő hatvan napon belül kell meghozni. (2003. évi CXXX törvény 16.§. (1) bekezdés)

A kerethatározatban meghatározott szoros határidők csak kivételes esetben módosíthatók:

Ha – kivételes esetben – az európai elfogatóparancs végrehajtásáról és az átadásról szóló határozat meghatározott időn belül nem hozható meg, a Fővárosi Bíróság a késedelem okainak közlése mellett – az igazságügyminiszter útján – haladéktalanul tájékoztatja erről a kibocsátó tagállami igazságügyi hatóságot. A határidő ebben az esetben további harminc nappal meghosszabbítható. (16.§ (2) bekezdés)

A kerethatározat szerint – figyelemmel arra a tényre, hogy az európai elfogatóparancs jogintézménye kizárja a politikai elem jelenlétét az átadási eljárásban – nem lehet akadálya az európai elfogatóparancs végrehajtásának az sem, ha az a személy, akivel szemben azt kibocsátották, menekültkénti, vagy menedékeskénti elismerését kéri a tagállamban. Az átadása esetén a menedékjogi eljárást fel kell függeszteni, és azt akkor kell folytatni, ha a személy a tagállamba – a Magyar Köztársaságba – visszatér.

Ha a keresett személlyel szemben Magyarországon is folyamatban van büntetőeljárás más bűncselekmény miatt, akkor a Fővárosi Bíróság elhalasztja a keresett személy átadását a magyarországi eljárás befejezéséig. Itt értelemszerűen a kerethatározat nem ír elő határidőt.

A keresett személy átadásáról az Országos Rendőr-főkapitányság Nemzetközi Együttműködési Központ Interpol Magyar Nemzeti Iroda a rendőrség közreműködésével gondoskodik.

Az átadás szintén szigorú határidőkhöz kötött. A keresett személyt legkésőbb az átadásról szóló határozat jogerőre emelkedésétől számított tíz napon belül át kell adni az európai elfogatóparancsot kibocsátó tagállam illetékes hatóságának.

A kerethatározatban meghatározott határidők csak kivételes esetekben módosíthatók, hosszabbíthatók: A tagállamok bármelyikén kívül eső ok esetén, az új határnapot követő tíz napon belül kell átadni a személyt.

2. A német alkotmánybíróság döntése

Nem minden országban került ilyen „könnyen” implementálásra a kerethatározat, így többek között Németországban és Lengyelországban is gondot okozott a kerethatározat beültetése a nemzeti jogba. Németországban korábban a Nemzetközi Jogsegélyről szóló törvény – IRG – (Internationale Rechtshilfe in Strafsachen) volt hatályban, mivel kétoldalú szabályozás, illetve más hasonló egyezmények nem léteztek.³²² Ennek alapján elsődlegesen az 1957. évi Európai Kiadatási Egyezmény került alkalmazásra, az általa nem szabályozott körben pedig az IRG szabályai érvényesültek. A kerethatározat átültetésére a 2004. augusztus 23-án hatályba lépett Európai elfogatóparancsról szóló törvénnyel került sor (Europäisches Haftbefehlsgesetz, (2004. 7. 21., BGBl, 1748, a továbbiakban EuHbG)

A törvény elfogadását megelőzően több törvénytervezet is készült, s végül 2004. július 7-én a Szövetségi Parlament két háza megegyezésre jutott, és elfogadták az Európai elfogatóparancsról szóló törvényt.³²³

A Német Alkotmánybíróság 2. tanácsa a 2005. július 18-ai ítéletével az Európai Elfogatóparancsról szóló törvényt ennek ellenére hatályon kívül

³²² Frank Giesecke: i.m. 74. o.

³²³ Heiko, A.: Freier Personenverkehr innerhalb der Europäischen Union in Auslieferungssachen – die Umsetzung des Europäischen Haftbefehls in das deutsche Rechtshilfe, Strafverteidiger 2005/ 1. sz.40. o.

helyezte. A német alkotmánybíróság döntése a következőképpen foglalható össze:

Az európai elfogatóparancs sérti az alapvető jogokat, és anyagi jogi szempontból alkotmányellenes. A döntés egy alkotmányellenes jogi alapon nyugszik, ezért az Alkotmánybíróság megsemmisítette.³²⁴ Amíg a jogalkotó nem biztosítja az alkotmány 16. § (2) bek. 2. mondatának megfelelő szabályozást, addig német állampolgár nem adható ki.³²⁵ Ennek megfelelően, ameddig új implementációs törvény nem születik, a külállamból érkező elfogatóparancs nem hajtható végre. Németország bocsáthat ki elfogatóparancsot, bár már több állam jelezte, hogy amíg Németország nem hajtja végre az általuk kibocsátott elfogatóparancsot, a kölcsönösség elve alapján ők sem hajtják végre a hozzájuk beérkező kérelmeket.³²⁶

A kerethatározat nemzeti jogrendbe történő beültetésére így csak jelentős késéssel került sor: az előírt 2003. december 1. napjához képest 2004. július 7. napján. Ezt követően a német Alkotmánybíróság az Európai elfogatóparancsról szóló törvényt – mint alkotmányellenest – 2005. július 18-i határozatával megsemmisítette.

A hivatkozott alkotmányi rendelkezések az alábbiak voltak:

(Alkotmány- Grundgesetz – továbbiakban GG) szerint:

„GG 16.§ (2) Német állampolgár nem adható ki. Törvény eltérő rendelkezést tartalmazhat az Európai Unió tagállamába, illetve nemzetközi bírósághoz történő kiadatásokra vonatkozóan, továbbá jogállami alapelvek védelme céljából.

³²⁴ Bundesverfassungsgericht-Rechtsprechung, Nichtigkeit des europäischen Haftbefehlsgesetzes, Neue Juristische Wochenschrift 2005. évi 32. szám 2289. o.

³²⁵ Bundesverfassungsgericht – Pressemitteilung Nr. 64/2005 vom 18. Juli 2005, www.bvg.de

³²⁶ Katona T.: i.m. 105. o.

GG 19.§ (4) Akit erőszakkal jogaiban megsértenek, jogi utat vehet igénybe a jogsérelem orvoslására. Amennyiben más hatáskör nincs meghatározva, az általános jogi út áll a rendelkezésére.”

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a törvény aránytalanul beavatkozik a kiadatási szabadságba, mivel a jogalkotó a Kerethatározat által lehetővé tett alkalmazási területet nem az alapjogokat védően ültette át a nemzeti jogba, s ezzel megsértette az Alkotmány (GG) 16.§ (2) bekezdésének 2. mondatát, valamint az EuHbG (a kiadatás) engedélyezéséről való döntés megtámadhatóságának hiányából kifolyólag, sérti a jogi út igénybevételéhez való jogot is (GG. 19.§ (4)).

Az Alkotmánybíróság összefoglalóan arra is rámutatott, hogy: „a polgárnak egy szabad, demokratikus közösséghez való tartozásának az felel meg, ha a polgár ebből a közösségből alapvetően nem zárható ki. (...) A kiadatási „védelem” korlátozása nem jelenti egyben az alapvetően állami feladatokról való lemondást. Az Európai Unió 3. pillérét jelentő meglévő együttműködés (büntető ügyekben való rendőrségi és igazságügyi együttműködés) melynek formája a korlátozott kölcsönös elismerés, egy utat jelent ahhoz, hogy a nemzeti identitást és államiságot egy egységes európai térségben megőrizzék.”³²⁷

3. A lengyel alkotmánybíróság döntése

A Kerethatározatnak a tagállamok jogrendjébe történő beültetése nemcsak Németországban okozott alkotmányossági problémát, hanem Lengyelországban is hasonló folyamat zajlódott le.

A GG. 16. § (2) bekezdésének megfelelően a lengyel Alkotmány 55. § (1) bekezdése kimondja: „Lengyel állampolgár nem adható ki.”

³²⁷ file:///F:/Das_Bundesverfassungsgericht_elemei/bvg05-064.htm

2006. március 9-i állapot: Bundesverfassungsgericht-Pressestelle-Pressemitteilung Nr. 64/2005 vom 18. Juli 2005 Zum Urteil vom 18. Juli 2005 – 2 BvR 2236/04

Az állampolgár kiadatását Lengyelországban a büntetőeljárás törvény 607t § (1) bekezdése teszi lehetővé. Ez a rendelkezés a büntetőeljárás törvény módosítása során vált a törvény részévé és a módosítás célja az eljárási rendelkezések Kerethatározatnak megfelelő átalakítása.

A lengyel Alkotmánybíróság a következőket állapította meg:

- Az európai elfogatóparancs és a hagyományos kiadatás között lényeges különbségek vannak. Az elfogatóparancs kettős kriminalizáció hiányában is alkalmazható (azaz akkor is, ha a cselekmény nem bűncselekmény Lengyelországban vagy az elkövetés országában). A gyanúsított személy lengyel állampolgársága és a bűncselekmény politikai természete két olyan elem, amely kizárja a kiadást.³²⁸
- Szervezeti-hatásköri különbségek: míg a kiadatásról a végrehajtó hatalom szerve dönt, addig az elfogatóparancsot bíróság bocsátja ki.

A lengyel Alkotmánybíróság hangsúlyozta, hogy az alkotmány nem határozza meg azokat a szempontokat, amelyek alapján különbséget lehetne tenni az átadás és kiadatás között. Következésképpen csak akkor lehetne az európai elfogatóparancs alapján való átadás intézményét az alkotmány 55. § (1) bekezdésében lefektetett kiadatástól megkülönböztetni, ha a két intézmény lényeges elemeiben térne el egymástól.

Az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy a kiadatás a gyanúsított vagy elítélt átadása annak érdekében, hogy a büntetőeljárást a másik tagállamban folytassák le, vagy a büntetést ott hajtsák végre. A terhelt európai elfogatóparancs szerinti átadásának ugyanez a lényege, s ebből adódóan az átadást a kiadatás egy speciális fajtájának kell tekinteni.³²⁹

Az Alkotmánybíróság 18 hónappal elhalasztotta a rendelkezés hatályon kívül helyezését, azaz pro futuro semmisítette meg a büntetőeljárás törvény 607t (1)

³²⁸ A Lengyel Alkotmánybíróság határozata az európai elfogatóparancsról. Sajtóközlemény, 2005-április 27. Fundamentum, 2005/2. sz. 95.o.

³²⁹ A Lengyel Alkotmánybíróság határozata az európai elfogatóparancsról. Sajtóközlemény, 2005-április 27. Fundamentum, 2005/2. sz. 96. o.

bekezdését. Ezen halasztási időszak alatt kell a kerethatároznak megfelelő szabályozást létrehozni.

Összegzés

Ebben a fejezetben európai kitekintésként megvizsgáltuk azokat a nemzetközi egyezményeket, amelyek a büntetőeljárások gyorsítását szorgalmazzák. Górcső alá vettük az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának azon Ajánlásait is, amelyek ez eljárás egyszerűsítését hivatottak szolgálni, végül egy viszonylag új jogintézményről, az európai elfogatóparancsról számoltunk be azzal, hogy egyes országokban milyen alkotmánybírósi döntések születtek ennek az intézménynek az életbelépése kapcsán.

Az emberi jogok érvényesülésének alapja hazánkban az Alkotmány 8. §-ának (1) bekezdése, amely alapján „A Magyar Köztársaság elismeri az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait, ezek tiszteletben tartása és védelme az állam elsőrendű kötelezettsége.”

Az emberi jogok olyan erkölcsi és egyben alanyi jogok, amelyek nélkül nem élhetünk emberi lényként. Ezek teszik lehetővé számunkra képességeink, emberi tulajdonságaink, intelligenciánk teljes mértékben történő kifejlesztését és használatát, a bennünk rejlő méltóság, illetve munkánk tiszteletét és védelmét.

Az emberi jogok nemzetközi szintű védelme a XIX. század második felében kezdődött. Az emberi jogok elismertetésének és védelmi intézményrendszerének első, erkölcsileg kiemelkedő állomása az *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata* (Deklaráció), amit 1948. december 10-én San Franciscóban fogadott el az ENSZ Közgyűlése. Ezt követte az Egyesült Nemzetek Szervezete Közgyűlésén (XXI. Ülésszakán 1966. december 16. napján) elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (Egyezségokmány), majd az Európa Tanács Emberi Jogok és Alapvető

Szabadságok Védelméről szóló Rómában (1950. november 4. napján kelt) Egyezménye (ET Konvenció).

A fejezetben szemügyre vettük, hogy milyen, a büntetőeljárás szempontjából releváns jogok védelmét biztosítják az egyes nemzetközi szerződések: például törvény előtti egyenlőség, független és pártatlan bíróság, igazságos (méltányos, tisztességes) és nyilvános tárgyaláshoz való jog stb.

A nemzetközi egyezmények közül különösen tekintettel voltunk az Emberi Jogok Európai Egyezményére, amelyet 1950. november 4-én írtak alá, majd három évre rá lépett hatályba, 1953. szeptember 3-án. Magyarország az Egyezményt az 1993. évi XXXI. törvénnyel ratifikálta, amely ezáltal a belső jog részévé vált.

Az Egyezményben szereplő jogok katalógusa az élethez való jog (2. cikk), kínzás, embertelen, megalázó bánásmód tilalma (3. cikk), rabszolgaság és kényszermunka tilalma (4. cikk), szabadsághoz és személyi biztonsághoz való jog (5. cikk), tisztességes tárgyaláshoz való jog (6. cikk), nullum crimen sine lege, nulla poen sine lege (7. cikk) stb.

A fenti EJEE jogok katalógusából témánkhoz a 6. cikk, azaz a tisztességes tárgyaláshoz való jog kapcsolódik, így ezt cikkelyt vettük górcső alá. Az Emberi Jogok Európai Egyezményében megfogalmazott tisztességes tárgyaláshoz való jog jelentőségét hangsúlyozza az megállapítás is, melyszerint ha az Európai Unióban egy közös büntető anyagi és eljárásjog létezne – amelynek kialakítására Mireille Delmas-Marty vezette bizottság Corpus Juris munkában tett kísérletet –, akkor az az Európai Emberi Jogi Egyezmény 6. cikkében foglalt tisztességes tárgyaláshoz való jogra tekintettel történne.³³⁰

A fejezetben részletesen került kifejtésre ezen 6 cikk értelmezése.

³³⁰ Farkas Á.: Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban. Osiris Kiadó, 2001. 52.o.: A kontradiktórikus eljárás újdonsága abban rejlik, hogy ezt kívánják a pénzügyi érdekeket sértő bűncselekmények miatt folyó bírósági eljárás kizárólagos elvévé emelni. Ezt abban az értelemben tenné, ahogy az Emberi Jogok Európai Bírósága a tisztességes tárgyaláshoz való jogot értelmezi.

A 6. cikk 1. pontja a tisztességes eljárás „keretszabályaként” ismeretes, amely megfogalmazás abból ered, hogy a méltányosság elvének érvényesüléséhez a garanciális rendszer egészének, minden elemének működnie kell. Ez a „méltányosság” az alábbi követelményeket foglalja magában:

- a bírósági eljáráshoz való jog
- a bíróság törvény által létrehozott
- a bíróság függetlensége
- a bíróság pártatlansága
- tárgyalás nyilvánossága
- az ügy ésszerű határidőn belüli tárgyalása
- határozathozatal polgári jogaival és kötelezettségeivel kapcsolatos jogvitában, illetve az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően.

Elemeztük az Emberi Jogok Európai Bírósága fentiekkel kapcsolatos eseti döntéseit, s megállapítottuk azt a tény, hogy a büntetőeljárások során ritkábban kerül sor annak megállapítására, hogy az eljárás elhúzódásáért a terhelt saját maga a felelős, nagyobb a gyakorlati jelentősége az érintett állam saját magatartásának, hiszen kevesebb lehetősége van az ügyfelek magatartására kimentési okként hivatkozni. A strassbourgi szervek ezért első körben azt vizsgálják, hogy az ügy hossza az általában szükségesnek tűnő időtartamot meghaladta-e, és ha igen, ennek igazolása az érintett államra hárul. Az érintett állam tehát büntetőügyekben sem tudja kimenteni magát mással, mint annak bizonyításával, hogy az eljárás elhúzódása a közhatalmi szervek folyamatos munkája ellenére az ügy valóban bonyolult voltának, illetve maguknak az ügyfeleknek, jogi képviselőiknek tudható be. Amennyiben azonban ez a „bizonyítási kísérlet” kudarcot vall, az elmarasztalás nem kerülhető el.³³¹

³³¹ Portington v. Greece Judgment of 23 September 1998
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Portington&sessionid=9707289&skin=hudoc-en>

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye és az Európai Unió viszonyában az Alapszerződéseket tekintettük át és négy olyan cikket találunk, melyek közvetlenül és kizárólagosan az alapvető jogokkal foglalkoznak. (Például Az Európai Uniót létrehozó Maastrichti Szerződés [(EUSZ) 6. (F) cikk] említi azokat az emberi és szabadságjogokat, amelyek az EU lapját képezik.)

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye és az Európai Unió viszonylatában döntő fontosságúnak találtuk azt a megállapítást, melyet az Európai Bíróság mondott ki, hogy azok az emberi jogokat védő nemzetközi egyezmények is iránymutatásként szolgálnak a közösségi jog számára, amelyek kidolgozásában a tagállamok részt vettek, vagy annak részes felei.³³²

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának „Ajánlásain” keresztül az eljárás gyorsítására, egyszerűsítésére vonatkozóan vizsgáltuk meg az egyes iránymutatásokat. Ezek közül döntő jelentőségű volt az R (87) 18 számú Ajánlás a büntetőeljárás egyszerűsítéséről³³³.

Ez az Ajánlás – eltérően az előbb tárgyalt ajánlásoktól – kifejezetten a büntetőeljárásra vonatkozóan tartalmaz követendő rendelkezéseket.

A Miniszteri Bizottság Ajánlását az Európa Tanács Alapszabályának 15.b. paragrafusára alapította, mely szerint az Ajánlás célja: a tagállamok közötti nagyobb térség kialakítása a büntető igazságszolgáltatás gyorsítását és egyszerűsítését szolgáló közös tevékenységgel kapcsolatosan, amely során figyelembe kell venni az Emberi Jogok Európai Egyezményének 5., 6. paragrafusaiban lefektetett követelményeket.³³⁴

Ezen alapvető jogok sérelmén túl a büntető ügyek elbírálásának késedelme károsan hat az igazságszolgáltatásba vetett bizalomra, annak működését károsan befolyásolja, rossz fényt vet továbbá magára a büntetőjogra is.

³³² Orken v. Bizottság, C-374/87 (1989.), ECR 3283. eset, melyben a Bizottság a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányára hivatkozott.

³³³ Recommendation No. (87)18 of the Committee of Ministers to Member States Concerning the simplification of criminal justice (Adopted by the Committee of Ministers on 17 September 1987 at the 410th meeting of the Ministers' Deputies)

³³⁴ Kelemen Á.: i.m. 741. o.

Az Ajánlás különböző módszereket tartalmaz az igazságszolgáltatás hatékony működése érdekében, számos kérdéskört ölel fel. Ezek jelentős része nem ismeretlen a magyar szabályozásban, azonban számos eddig nem alkalmazott módszerre is felhívja a figyelmet:³³⁵

Az Ajánlás három nagy területtel foglalkozik:

- diszkrecionális vádelv alkalmazása
- kisebb és tömeges bűncselekmények esetén
- a hagyományos bírósági eljárás egyszerűsítése.

Végül az Európai Elfogatóparancsról – mint eljárást gyorsító intézkedésről esett szó. Az Európai Tanács 2002. június 13-án az Európai Elfogatóparancsra vonatkozó kerethatározatot³³⁶ (2002/584/JHA Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States) bocsátott ki. A kerethatározat 1. cikk 1. pontja szerint az elfogatóparancs olyan igazságügyi határozat, amelyet egy tagállam annak érdekében bocsát ki, hogy a kikért személyt elfogják és átadják a büntetőeljárás lefolytatása, illetve a szabadságvesztés-büntetés, vagy szabadságelvonással járó intézkedés végrehajtása céljából.

A tagállamoknak 2003. december 31-ig kellett a kerethatározatot törvényesen beültetni a belső jogba, mivel 2004. január 1-jétől helyettesítheti a tagállamok viszonylatában a kiadatásra vonatkozó korábbi rendelkezéseket. Ennek megfelelően került sor hazánkban a 2003. évi CXXX. törvény megalkotására az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről. Nem minden országban került ilyen „könnyen” implementálásra a kerethatározat,

³³⁵ Kelemen Á.: u.o. 741. o.

³³⁶ A kerethatározat az Amszterdami Szerződés eredményeként került a büntetőjogi források közé. A 34. cikk (2) bek. b) szerint a Tanács az együttműködés előmozdítása céljából kerethatározatokat fogadhat el a tagállamok törvényeinek és rendeleteinek közelítése céljából. Ez az intézkedés hasonlít az irányelvhez, de sohasem bír közvetlen hatállyal. A benne foglalt cél megvalósítása érdekében a tagállamok kötelesek megtenni a szükséges lépéseket, de ennek formáját és módját illetően szabadon dönthetnek. Lásd bővebben: Karsai Krisztina: Az európai büntetőjogi integráció egyik újdonsága, avagy gondolatok a kerethatározatról. Európai Jog 2001/1. sz. 11-14. o.

így többek között Németországban és Lengyelországban is gondot okozott a kerethatározat beültetése, így kifejtettük az ezzel kapcsolatos problémákat is.

Összegzésként mindenképpen megállapíthatjuk azt a tényt, hogy mind az Európai Emberi Jogi Bíróság gyakorlatában – az EJEE 6.cikkelye révén –, mind az Európai Bíróság esetében (például második Nold-ügyben³³⁷ – ahol a bíróság úgy fogalmazott, hogy a tagállamok alkotmányos tradíciói mellett, az általuk kötött emberi jogi egyezményeket is olyannak kell tekinteni, mint amelyek ebben a kérdésben iránymutatással szolgálnak, és amelyeket a közösségi jognak követnie kell³³⁸), mind az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Ajánlásain keresztül (például: R (87) 18 Ajánlás a büntetőeljárás egyszerűsítéséről), végül az Európai Elfogatóparanccsal az eljárás gyorsítását hivatott intézményeket hívtak életre Európában.

³³⁷ Nold v. Comission Case 4/73 (1974) ECR 491

http://europa.eu.int/servlet/portail/RenderServlet?search=DocNumber&lg=hu&nb_docs=25&domain=Caselaw&in_force=NO&type_doc=CaseLaw&an_doc=1969&nu_doc=29

³³⁸ Kardos G.: i.m. 32. o.

III. FEJEZET

NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

*”A hazai büntetőeljárás szabályai összhangban vannak az EU normáival. Arról, hogy mi lesz a további átalakulások iránya, ma még nem tudunk megalapozott véleményt mondani... Nem akarok jósolni, nem tudom a büntetőjog és a büntetőeljárás területén az EU akar-e és képes-e jogegységesítést szorgalmazni, de akár így, akár úgy van, egyelőre ebbe semmiféle beleszólásunk nincs. Magunknak azonban tudnunk kell majd – amikor eljön ennek az ideje – választani.”*³³⁹

Addig is tekintsük át az eljárást gyorsító rendelkezéseket az EU egyes tagországaiban, különösen Olaszországban, Németországban, Ausztriában és Lengyelországban.

Az eljárást gyorsító rendelkezések büntetőeljárásbeli szerepe nem mindenhol került egyformán elfogadásra, voltak szerzők, akik kifejezetten elleneztek a büntetőeljárások időtartamának rövidülését. Ide tartozik a korábbi szovjet szakirodalomból ismert, M. Sztrogovics neves büntetőeljárás-jogász, aki kifejtette, hogy a „processzuális ekonómia” mint elv nem létezik. Perökonómiai szempontok miatt nem lehet feladni a garanciális szabályokat. Döntő jelentőségűnek tartotta a szovjet büntetőeljárás fejlődésének elvi irányát, amely véleménye szerint az eljárási formák egységesítésében nyilvánul meg. Szerinte az ügyeket nem lehet egyszerűekre és bonyolultakra felosztani, sőt elfogadhatatlan még maga a gondolat is az „egyszerű, világos” ügyekről, a „nyilvánvaló bűncselekményekről” – mivel az ilyen értékelés a bírósági elbírálást megelőzően szubjektív, és előítéletet eredményez az ügy elbírálásánál. Álláspontja szerint a differenciálás elvileg megengedhető, de csak az eljárási garanciák fokozása, kiszélesítése irányában. Az egyszerűsítés

³³⁹ Király T.: A magyar büntető eljárásjog fél évszázados történetének vázlata. Belügyi Szemle, 2003/1. sz. 37. o.

károsan befolyásolná a büntetőügyek kivizsgálásának minőségét. M. Sztrogovics különösen a bírósági eljárás tekintetében ellenezte az egyszerűsítést, eleve elfogadhatatlannak tartva minden ilyen irányú javaslatot.³⁴⁰

Ugyanakkor a mostani európai trend az, hogy az igazságszolgáltatás egyre növekvő terheire reagálva, számos országban a törvényhozás arra kényszerült, hogy gyorsított eljárásokat vezessenek be. Erre utal Bárd Károly is, aki kifejti: "A nyomozás/vizsgálat szakaszában sokhelyütt áttörik a legalitás elvét, azokban az országokban, amelyekben az opportunitás elve már elfogadott, ennek hatókörét bővítik. Az eljárás gyorsításának, a bíróságok tehermentesítésének szándéka tükröződik a „normál” eljárástól eltérő processzuális formák, köztük a konszenzuális eljárások terjedésében is."³⁴¹

1. Olasz modell

A korábbi olasz Büntető Perrendtartás 1930-ból származik és a nyugat-európai büntető-eljárásoknak azt a modelljét követi, amely a francia Code d'instruction criminelle-t vette mintául.³⁴²

1989. október 24-én új büntető perrendtartás (*Codice di procedura penale*) lépett hatályba, ami a korábban létező (Codice Rocco-t) váltotta fel. Az új olasz büntetőeljárás törvény neve: "Nuovo Codice di Procedura Penale" 447/1988. Mivel a korábbi törvényhez képest a főeljárás terjedelmesebbé vált, ezért a reformtörvényhozás külön eljárásokat vezetett be, amelyek a bíróságok tehermentesítését célozták, és amelyeket messzemenően a konszenzuális elemek jellemezték.³⁴³

³⁴⁰: Vajda A.: Az előállítás intézménye, avagy az ügy bírósági szakot megelőző előkészítésének jegyzőkönyvi formája a szovjet büntetőeljárásban. Magyar Jog 1987/7-8. sz. 662. o.

³⁴¹ Bárd K.: A büntető eljárási törvény tervezete az európai jogfejlődésben. Jogtudományi Közlöny 1998/4. sz. 121-125. o.

³⁴² Pusztai L.: A büntető eljárás reformja Olaszországban. Magyar Jog, 1986/3. sz. 244. o.

³⁴³ Honert, A.: Az olasz büntetőeljárás: egy reform továbbfejlesztése. Magyar Jog, 1994/11. sz. 295. o.

A törvény két fő részre, ezen belül összesen 11 könyvre tagozódik.³⁴⁴

- az első rész az eljárás statikus elemeit mutatja be,
- a második rész a pert dinamikusságában szabályozza a nyomozástól kezdve az előzetes tárgyaláson keresztül az ítéletig. Az alapeljárás mellett felöleli a külön eljárásokat is.

A törvény külön könyvet – a hatodik könyvet – rendel a külön eljárásoknak: Libro Sesto - Procedimenti speciali (Art 438-464) néven.

Olaszországban az igazságszolgáltatás tehermentesítése céljából összesen öt külön eljárás létezik, amelyek közül:

1. cím (Titolo I) Rövidített eljárás (Giudizio abbreviato) (Art 438-443)

A bíró a felek egyetértésével már az előzetes tárgyaláson ítéletet hoz, amely egyharmaddal alacsonyabb büntetést tartalmazhat a törvényben előírtnál. A terhelt így viszont lemond a fő tárgyalás biztosította jogi garanciákról. Így tehát a büntetőeljárás megrövidüléseért (a fő tárgyalás mellőzésének eredményeként) és a bíróságok tehermentesítéséért a büntetés csökkenése a „jutalom”.³⁴⁵

Ebben a témakörben számos olyan alkotmánybíróági döntés született, amelynek lényege, hogy a terhelt milyen feltételekkel nyerheti el a büntetés itt előírt csökkenését. Így például az Olasz Alkotmánybíróság 23/92.sz. döntésében az alábbiakat foglalta össze:

„...az államügyész és a terhelt egybehangzóan rövidített eljárásra tett indítványt, az előtárgyalás bírója azonban fő tárgyalásra utalta az ügyet. Az iratok tanulmányozása után arra a meggyőződésre jutott, hogy az iratokból kitűnő tényállás alapján még nem lehet dönten. Az Alkotmánybíróság az egyenlőségi gondolatra visszautalva, ebben a helyzetben is azt állapította meg:

³⁴⁴ Pusztai L.: Az új olasz büntető eljárási törvény a hazai kodifikáció nézőpontjából. Magyar Jog 1991/4. sz. 236. o.

³⁴⁵ Honert, A.: i.m. 295. o.

nem engedhető meg, hogy az előtárgyalás bírása dönthessen véglegesen a rövidített eljárás lefolytathatóságáról. Ellenkezőleg, a főtárgyalás bírásának lehetőséget kell adni arra, hogy a döntést felülvizsgálja, és adott esetben a büntetés csökkenését biztosítsa.”³⁴⁶

2. cím (Titolo II) Büntetés alkalmazása indítványra (Applicazione della pena su richiesta delle parti) (Art 444-448)

Az eljárás alanyainak aktív közreműködésével jöhet létre. Mind a terhelt, mint az ügyész kérvényezheti a bírónál a büntetési nem és mérték megjelölésével, hogy egyharmadával csökkentett helyettesítő büntetést, pénzbüntetést, vagy szabadságvesztést szabjon ki. Feltétele azonban, hogy az így kiszabott szabadságvesztés büntetés önmagában vagy pénzbüntetéssel együtt nem haladhatja meg a két évet.

3. cím (Titolo III) Gyorsított eljárás (Giudizio direttissimo) (Art 449-452)

Az olasz büntetőeljárás kódexben is található az úgynevezett gyorsított eljárás” (giudicio direttissimo). Alkalmazásának célja a „drága” és hosszú általános eljárás korlátozása. Feltételei hasonlóak a magyar szabályozáshoz „...alapvető különbség abban jelentkezik, hogy a határidők lényegesen rövidebbek: a tettenéréskor elfogott gyanúsítottat 48 órán belül kell az ügyésznek az illetékes bíróság elé állítania. Ha viszont az ügyész úgy látja, hogy ugyan viszonylag tiszta bizonyítási helyzetből indulhat ki, de a gyorsított eljárás rövid határideje a nyomozáshoz nem elég, indítványozhatja a közvetlen eljárást (giudicio immediato, 453-458. Art.), amelyben 90 nap áll rendelkezésre a nyomozás lefolytatására. Előzetes tárgyalásra ebben sem kerül sor, de bizonyítási közbülső eljárásra a szükséghez képest igen.”³⁴⁷

³⁴⁶ Honert, A.: i.m. 295. o.

³⁴⁷ Pusztai L.: i.m. 236.o.

4. cím (Titolo IV) Közvetlen eljárás (Giudizio immediato) (Art 453-458)

Tiszta bizonyítási helyzet követelményét írja elő a törvény. Mind az ügyész, mind a terhelt kérheti az eljárás alkalmazását. Az ügyész számára ebben az esetben 90 nap áll rendelkezésre a nyomozás lefolytatására. Tárgyalásra ebben az esetben sem kerül sor.

5. cím (Titolo V) Büntetőparancs (Procedimento per decreto) (Art 459-464)

Csak pénzbüntetéssel büntetendő bűncselekmény esetén alkalmazható az ügyész indítványára. Az így kiszabott büntetés a törvény által előírt büntetést a felére is lecsökkentheti, azonban el kell érnie az általános törvényi minimum értékét.

2. Osztrák modell

Az osztrák jogrendszer a hazai szabályozásra mindig hatással volt. Ez megfigyelhető az osztrák büntető eljárási törvény esetén is.

Az osztrák büntető eljárási törvény "Strafprozessordnung 1975, BGBl 1975/631 idF" XXX fő részből áll, amelyen belül külön fejezet foglalkozik az eljárást gyorsító intézményekkel, így:

- a büntetőparanccsal (Strafbefehl) Art 407-412
- a rövidített eljárással (Beschleunigtes Verfahren) Art 417-420
- távollévő terhelttel szemben lefolytatható eljárásról (Vom Verfahren gegen Unbekannte, Abwesende und Flüchtige) Art 412-428

Ezek közül külön figyelmet érdemel ezen legutóbbi, amely szerint külön szabályozott:

- I. A vizsgálat során történő eljárás (Art 412-420)
- II. A bírósági tárgyalás során történő eljárást (Art 427-428)

I. rész: *Eljárás az ismeretlen, a távollévő és szökésben lévő ellen a vizsgálat során (Verfahren gegen Unbekannte, Abwesende und Flüchtige während der Voruntersuchung) (Art 412-420)*

Az I. részben a törvény mindazokat az eszközöket határozza meg, amelyeket a terhelt kézre kerítése érdekében kell igénybe venni. A távollévőnek, aki nem valószínű, hogy szökésben van, de büntett vagy vétség elkövetésével gyanúsítható (és elfogatóparancs nem bocsátható ki ellene), először a tartózkodási helyét kell kideríteni, és amennyiben a nyomozást követően az idézésre nem jelenik meg, akkor lehet elővezetési parancsot kibocsátani ellene (Art 413).

Az üldözés során a hatóságok nemcsak illetékességi területükön járhatnak el, hanem egész Ausztria területén belül (Art 415).

A törvény meghatározza a körözés alkalmazásának feltételeit (Art 416), továbbá a körözés kötelező tartalmi elemeit (Art 417, 418), amelyeket nem kívánok részletezni. A törvény biztosítja az eltávozás lehetőségét a távollévő vagy szökésben lévő gyanúsítottaknak, aki a biztos eltávozás ellenében kész az eljárás későbbi szakában a bíróságon megjelenni (Art 419, 420).

II. rész: *Engedetlenségi eljárás a távollévő és szökésben lévő ellen (Ungehorsamverfahren gegen Abwesende und Flüchtige) (Art 427, 428)*

Erre akkor kerül sor, ha a vádlott a főtárgyaláson nem jelenik meg, távollétében is le lehet a tárgyalást folytatni és ítéletet is lehet hozni. Semmisségre csak abban az esetben lehet hivatkozni, ha olyan bűncselekményről van szó, amelyben a terheltet már kihallgatták és szabályszerűen idézték. Az ítéletet egy erre kirendelt bíró közli, vagy a terheltet írásban értesítik. (Art 427 (1))

A terhelt távollétében a tárgyalást nem lehet lefolytatni, amennyiben a bíróság azt feltételezi, hogy a tényállás teljes feltárása távollétében nem lehetséges, és ekkor bíróság az általános szabályok szerint folytatja le az eljárást.

(Art. 427 (2))

A törvény jogorvoslati lehetőségeket nyújt az ilyen ítéletek ellen (Art 427 (3)). A fellebbezést (Einspruch) el kell fogadni, ha bebizonyosodik, hogy a vádlott valamilyen elháríthatatlan akadály miatt nem tudott megjelenni a tárgyaláson, ebben az esetben új tárgyalást kell kitűzni.

Amennyiben a fellebbezést visszautasítják, további jogorvoslati lehetőségeket említ az osztrák törvény. (Berufung, Nichtigkeitsbeschwerde) (Art 427 (3))

Több vádlott esetén, amennyiben az egyik vádlott távol marad, a többi jelenlévő vádlottal szemben az eljárást le lehet folytatni. (Art 428).

3. Német modell

A német büntető eljárási törvény 1987. április 7-én lépett hatályba (BGBl.III./FNA 312-2)³⁴⁸.

A törvény nyolc könyvre tagozódik:

1. Könyv: Általános rendelkezések
2. Könyv: Az elsőfokú eljárás
3. Könyv: Jogorvoslatok
4. Könyv: Rendkívüli jogorvoslat
5. Könyv: A sértett szerepe az eljárásban
6. Könyv: Külön eljárások
7. Könyv: Különleges eljárások és bűnügyi költségek
8. Könyv: Felvilágosítás és iratbetekintés engedélyezése, eljárásokon átnyúló információknak különleges felhasználása, adatvédelem, tagállamokon átnyúló ügyészégi eljárási regiszter

A büntetőeljárás gyorsítására vonatkozóan – a magyar szabályozásnak megfelelően – külön könyvben, a törvény 6. Könyvében, a külön eljárások körében találunk rendelkezéseket.

³⁴⁸ Szövetségi Törvénytár

A 6. könyv a következő külön eljárásokat tartalmazza (Besondere Arten des Verfahrens):

1. Fejezet: Büntetőparancs (Verfahren bei Strafbefehlen) (Art. 407- 421)
2. Fejezet: Biztonsági eljárás (Sicherungsverfahren) (Art. 413- 416)
- 2a. Fejezet: Rövidített eljárás (Beschleunigtes Verfahren) (Art. 417- 429)
3. Fejezet: Elkobzás és vagyonekbevonás (Verfahren bei Einziehungen und Vermögensbeschlagnahmen) (Art. 430-443)
4. Fejezet: Jogi személlyel és személyi egyesülésekkel szemben pénzbírság kiszabására irányuló eljárás (Verfahren bei Festsetzung von Geldbuße gegen juristische Personen und Personenvereinigungen) (Art. 444-448).

Ezek közül az eljárások közül kettő szolgálja az eljárás elhúzódásának megakadályozását:

- a büntetőparancs, és
- a rövidített eljárás.

A büntetőparancs³⁴⁹ (Strafbefehl)

Büntetőparancs kizárólag írásbeli, sommás eljárás az olyan egyszerű ügyek elintézésére, melyekben a helyi bíróság illetékes. Alkalmazásának feltétele, hogy az ügyész készítsen egy büntetőparancs-tervezetet, melyben leírja az ügy részleteit és például egy meghatározott összegű pénzbüntetést kér³⁵⁰, hogy a bíróságnak ne legyen fenntartása a büntetőparanccsal kapcsolatban, továbbá szükség van arra is, hogy a terhelt alaposan gyanúsítható legyen a bűncselekmény elkövetésével. (StPO 407-408.§)³⁵¹ Az „alku” során az ügyész

³⁴⁹ Strafprozessordnung mit Einführungs 39. Auflage 2005 Beck-Texte imdtv Deutscher Taschenbuch Verlag 140. o. 407. §

³⁵⁰ Jogkövetkezmény lehet még: a pénzbírság jogi személlyel szemben, közúti járművezetéstől eltiltás, elkobzás, elítélés nyilvánossága és egy évig terjedő felfüggesztett szabadságvesztés: In: Strafprozessordnung mit Einführungs 39. Auflage 2005 Beck-Texte imdtv Deutscher Taschenbuch Verlag 140. o. 407. § (Rechtsfolgen der Tat)

³⁵¹ Strafprozessordnung mit Einführungs 39. Auflage 2005 Beck-Texte imdtv Deutscher Taschenbuch Verlag 140. o. 407-408. §

felajánlja, hogy kezdeményezi a büntetőparancsot, a védő pedig jelzi, hogy védence nem fog kifogással élni. Mivel az ügyész a büntetőparancsra irányuló indítványát a terhelt előzetes meghallgatása nélkül közvetlenül a bírósághoz nyújtja be, ezért fennáll az a veszély, hogy a terhelt a büntetést túl súlyosnak tartja, kifogással fog élni, amely jelentős költségeket von maga után, mert az ügy nyilvános főtárgyalásra kerül. Ezért ajánlatos, hogy az ügyész és a védő a büntetőparancs-tervezet bírósághoz való benyújtása előtt az indítványozott büntetésről megegyezzen.³⁵²

A bíróság részéről is elindulhat az egyezkedés az ügyésszel, ha a jogi minősítés vagy a büntetés kérdésében az ügyészi indítványtól el akar térni, mert a büntetőparancs kibocsátására csak a bíróság és az ügyészség teljes egyetértésével kerülhet sor. Ha az egyeztetési próbálkozás nem sikerül, ki kell tűzni a főtárgyalást.³⁵³ Mindezek után a büntetőparancsot kézbesítik a vádlottnak, aki azt vagy elfogadja és a pénzbüntetés kifizetése által mentesül a további eljárás terheitől, vagy pedig visszautasítja, vállalva ezzel a bizonytalan kimenetelű rendes eljárással járó kockázatot. Előfordulhat, hogy az ügyészség a büntetőparancs indítványozását a terhelt előzetes beismerő vallomásától teszi függővé. Ezekben az esetekben a büntetőparancs ellenszolgáltatása a beismerés. Kétségtelen, hogy ilyenkor a terheltre ez nyomást gyakorol és kimeríti a jogellenes fenyegetés tilalmát.³⁵⁴

A büntetőparancsot egyre szélesebb körben alkalmazzák, ami ennek a rendelkezésnek az újragondolását tette lehetővé. 1975 és 1979 között csak azok az ügyek tartoztak ide, melyekben egyesbíró volt illetékes. 1979-ben kiterjesztették az alkalmazást ülnökbíróság hatáskörébe tartozó ügyekre is, amely azzal a következménnyel járt, hogy a csekély súlyú bűncselekmények mellett a nagyobb súlyúak is elintéződhettek ilyen módon.³⁵⁵

³⁵² Schmiedt-Hieber: Verständigungen im Strafverfahren. Möglichkeiten und Grenzen für die Beteiligten in den Verfahrensabschnitten, 1986, München, 6.

³⁵³ StPO 408.§ Abs.2.S.1.

³⁵⁴ Schmidt-Hieber: i.m. 39. o.

³⁵⁵ Schmidt-Hieber: u.o. 42. o.

A büntetőparancsnak tartalmaznia kell (StPO 409.§ Inhalt des Staffbefehls):

- a megvádolt személy személyi adatait
- a védő nevét
- a bűncselekmény pontos megjelölését
- az elkövetés helyét, idejét
- a jogszabályhelyek pontos hivatkozását
- a bizonyítási eszközöket
- a jogkövetkezményt
- a jogorvoslatra való kioktatást³⁵⁶.

A rövidített eljárás (Beschleunigtes Verfahren)³⁵⁷

A rövidített eljárás az az egyes büntető bíró előtti vagy „ülőkíráskodás” (schöffengericht), azaz tanácsban eljáró bíróság előtti eljárás, amikor az ügyész a vádat írásban vagy szóban terjeszti elő.³⁵⁸ (StPO 417. §) Feltételei a magyar „bíróság elé állításos” eljáráshoz hasonlóak, azaz a tényállásnak egyszerűnek kell lennie és a bizonyítási eljárás is egyszerű kell hogy legyen.

A gyorsított eljárásban az ügyész indítványa és a főtárgyalás között 6 hét telhet el maximálisan. Nem szükséges írásbeli vádirat, hanem a magyar eljáráshoz hasonlóan elegendő a szóbeli vádemelés, amelynek lényegét az ügyész jegyzőkönyvbe mondja³⁵⁹ (StPO 418. §). (Magyarországon ennek megfelelője az ügyész által írásban tett feljegyzés.)

A védő részvétele a magyar szabályoktól eltérő, mert míg Magyarországon minden esetben szükség van védő részvételére, addig Németországban akkor kötelező védőt kirendelni, ha a vádlottat 6 hónapot meghaladó szabadságvesztésre ítélik. (StPO 418.§ (4))

A gyorsított eljárásban egy évet meghaladó szabadságvesztést nem lehet kiszabni a bíróságnak. (StPO 419.§)

³⁵⁶ Strafprozessordnung mit Einführungs 39. Auflage 2005 Beck-Texte imdtv Deutscher Taschenbuch Verlag 141. o. 409. §

³⁵⁷ Strafprozessordnung mit Einführungs: i.m. 143. o. 417. §

³⁵⁸ Strafprozessordnung mit Einführungs: u.o. 143. o. 417. §

³⁵⁹ Strafprozessordnung mit Einführungs: u.o. 144. o. 418. §

A magyar bíróság elé állításhoz hasonlóan, amennyiben a fenti feltételek az ügy nem felel van, akkor mód van az ítélet meghozataláig az ügyet a rendes eljárás szabályaira utalni. (StPO 419.§ (2))

A bizonyítási eljárásnál speciális, hogy a tanú kihallgatását lehet pótolni azzal, hogy felolvassák a korábban nyomozás során tett vallomását, amelyre a magyar Be. nem ad lehetőséget.³⁶⁰(StPO 420.§)

Ezt követően tekintsük át, hogy az eljárás a vádlott távollétében külön eljárás miként érvényesül a német jogban.

A terhelt távollétére vonatkozóan azonban külön eljárást nem tesz lehetővé a törvény, arra az elsőfokú eljárás során van lehetőség.

2. könyv 8. rész Eljárás a távollévő terhelttel szemben (*Verfahren gegen Abwesende*) (Art. 276-291)

A szabályozás egy törvényi fikciót állít fel a távollévő terhelt fogalmára vonatkozóan³⁶¹: „A terhelt akkor minősül távollévőnek, ha a tartózkodási helye ismeretlen vagy külföldön tartózkodik és az illetékes bíróság elé állítása nem hajtható végre, illetve nem tűnik elérhetőnek.” (§ 276)

A terhelt tartózkodási helye akkor ismeretlen, ha a bűnüldöző hatóságok és a bíróság azt nem ismeri és az ügy jelentőségének megfelelő nyomozással sem deríthető ki, továbbá megalapozott kilátás sem mutatkozik arra vonatkozóan, hogy hamarosan ismertté válik.

A külföldön tartózkodás akkor akadályozza a bíróság elé állítást, ha a terhelt tárgyaláson való megjelenése idézés vagy a kiadatási kérelem alapján nem valósítható meg, illetve nem tűnik elérhetőnek.³⁶²

A szabályozás célja azonban nem a terhelt büntetőjogi felelősségéről való döntés, amely a büntetőeljárás teljes lefolytatását kívánná meg sajátos

³⁶⁰ Strafprozessordnung mit Einführungs: i.m. 144. o. 420. §

³⁶¹ Löwe-Rosenberg: Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz Großkommentar, Walter de Gruyter Berlin. New York, 2001. 345. o.

³⁶² Lutz Meyer-Großner Strafprozessordnung Verlag C.H.Beck München 2005. 1046. o.

szabályozási technikával, hanem a „rendes” eljárás lefolytatásához a bizonyítási eszközök biztosítása. A törvény kifejezetten meghatározza ezt a célt:

„A terhelt távollétében főtárgyalás nem tartható. A terhelt távollétében lefolytatható eljárás feladata a jövőbeli eljáráshoz a bizonyítási eszközök biztosítása. (§ 285) Ennek megfelelően a jogi képviselő nem kötelező, és azt a terhelt hozzátartozója is elláthatja, meghatalmazás sem szükséges hozzá.” (§ 286)

Garanciális szabály, hogy a terheltnek jogában áll az eljárás további menetének a megismerése. Amennyiben a terhelt tartózkodási helye ismertté válik, a bíró jogosult az értesítésre. (§ 287 I., II.)

A megjelenésre való felszólítás egy vagy több nyilvános lapban történő közzététellel valósul meg, amely vagy a bíróság előtti megjelenésre hív fel vagy tartózkodás helyének bejelentésére. (§ 288)

Amennyiben a főtárgyalás megnyitása után megállapítást nyert a terhelt távolléte, sor kerül a még szükséges bizonyítás lefolytatására. (§ 289)

Kényszerítő eszközként a törvény lehetőséget nyújt a bíróságnak elfogatóparancs kibocsátása helyett – amennyiben annak kibocsátási feltételei fennállnak – vagyonekobjás elrendelésére.³⁶³ Ennek kibocsátása azonban csak olyan bűncselekmények esetén lehetséges, amelyek 6 hónapig terjedő szabadságvesztéssel, vagy 180 napi tételt meg nem haladó pénzbüntetéssel fenyegetettek. A vagyonekobjást elrendelő határozatot szövetségi lapban, vagy a bíró megítélése szerint más nyilvános lapban kell közzétenni. (§ 290, 291)

Meg kell szüntetni, ha elrendelésének oka megszűnt. A megszüntetés ugyanabban a nyilvános lapokban történő közléssel valósul meg, mint amelyekben az elrendelést közzétették. (§ 293)

³⁶³ Kühne, H-H.: Strafprozessrecht, Eine systematische Darstellung des deutschen und europäischen Strafverfahrensrechts, C.F.Müller Verlag Heidelberg 2003. 566. o.

A bíróság biztonsági kíséretet rendelhet el. Ez az intézmény a vizsgálati fogságot hivatott helyettesíteni, illetve annak elkerülését teszi lehetővé, azonban kizárólag arra a bűncselekményre vonatkozóan, amelyre elrendelték. Megszűnik, ha a bírság szabadságvesztést szab ki, vagy a terhelt intézkedéseket tesz a szökésére vonatkozóan, illetve ha a terhelt az előírt feltételeket nem teljesíti. (§ 295)

A terhelt kötelező jelenlétének alapelvét a törvény 231. §-a mondja ki.

(Anwesenheitspflicht des Angeklagten) Ez alóli kivételt jelentenek ezek a rendelkezések. A törvény ezen kívül lehetővé teszi a távollétét a főtárgyalás során, amennyiben a vádat már közölték vele és a bíróság a további jelenlétét nem tartja szükségesnek. (§ 231 II.)

A távolléte megengedett továbbá, ha szándékos vagy vétkes magatartása következtében olyan állapotban van, amely kizárja a tárgyalóképeségét és a bíróság a távollétét nem tartja elengedhetetlennek. (§ 231a)

Összegzésképpen megállapítható, hogy a német büntetőeljárás törvény habár lehetővé teszi a terhelt távollétében történő eljárást, ezt kizárólag az elsőfokú eljárás során, a főtárgyalásra vonatkozó rendelkezések között biztosítja. Így nem nyújt megfelelő lehetőséget a büntetőjogi felelősség tisztázására, amennyiben a terhelt ismeretlen helyen, vagy külföldön tartózkodik.

4. Lengyel modell

Az 1928. évi lengyel büntetőeljárás törvény, számos más országhoz hasonlóan, olyan büntetőeljárás modellt követett, amelyben az ügyész-
rendőrségi nyomozás alakszerűtlen volt, de annak keretében bizonyos bírósági cselekményeket is lehetett fogantatosítani, mindez bírósági vizsgálattal párosult, a vizsgálóbíró intézményével együtt.³⁶⁴

³⁶⁴ Tylman, J.: Koncepciók a büntetőeljárás egyszerűsítésére Lengyelországban. Magyar Jog 1997/1. sz. 45. o.

Ez a jogszabály és később számos más külön jogszabály, bevezettek egyes külön eljárásokat, amelyek a lefolyásukat tekintve különböztek a rendesnek (típusosnak) tekintett eljárástól.

Egy részük – mindenekelőtt az egyszerűsített és tárgyalás mellőzésével folytatott eljárás – redukált (korlátozott) egyes intézményeket és alaki követelményeket, ez hozzájárult az eljárás gyorsításához.

1981-ben megjelent az eljárási törvény alapvető módosítása, amely 1985-1988 között a kivételes rendelkezések nyomán kiterjesztette a külön eljárások – az egyszerűsített és gyorsított eljárások – alkalmazását, korlátozva a terhelt védekezési jogát.³⁶⁵

1988-ban hatályát veszttette a kivételes törvény, de egyes rendelkezései, többek között a külön eljárás szabályai tartósan az eljárási törvény részévé váltak.

1987-ben új bizottság alakult a büntető-eljárásjog reformjának előkészítésére, és célként tűzték ki az eljárás tökéletesítését a bűnözés elleni küzdelem hatékonyabbá tétele érdekében, de a védekezés jogának és a felek érdekeinek csorbítása nélkül. Így született meg a korábban hatályos büntető-eljárásjogban:

az egyszerűsített eljárás

-a gyorsított eljárás

-a tárgyalás mellőzése.

Később az 1992-es tervezetben a külön eljárások számát csökkentették és módosítottak egyes külön eljárások rendszerén.

Így a tervezet nem tartja fenn a távollévők ellen lefolytatandó eljárást és nem tartalmaz önálló gyorsított eljárást sem.³⁶⁶ A tervezet szerinti egyszerűsített eljárás egyesíti az eddigi egyszerűsített és gyorsított eljárást.

³⁶⁵ Tylman, J.: i.m. 45. o.

³⁶⁶ A módosítások mindenekelőtt arra irányultak, hogy a lengyel szabályokat összhangba hozzák a nemzetközi emberi jogi alapelvekkel.

Egyszerűsített eljárás:

Az egyszerűsített eljárásra elvileg a háromévi szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények esetében kerülhet sor, és kivételesen akkor is helye lehet, ha a vádlott őrizetben vagy előzetes letartóztatásban van. (ez utóbbit a gyorsított eljárás szabályaiból vette át)

Tárgyalás mellőzése

Megmaradt a tárgyalás mellőzése mellett folytatott eljárás, tekintettel arra, hogy tehermentesíteni kell a helyi bíróságokat és erre az eljárásra jóval szélesebb körben lehet hivatkozni. A tervezet a tárgyalás mellőzésével hozott határozat kapcsán bevezeti a *reformationis in peius* tilalmát abban az esetben, ha kifogással él és kifejezetten elismeri a feleknek azt a jogát, hogy a büntetőparancs kiadása céljából tartott ülésen részt vehessenek.³⁶⁷

Meg kell még említenünk az eljárást egyszerűsítő rendelkezések kapcsán, hogy a lengyel büntetőeljárás kódex 333. cikke szerint mód van arra, hogy amennyiben a vádlott a tárgyalás elején beismeri a bűnösségét, a bíróság részben vagy egészben mellőzheti a bizonyítási eljárást, és az elkövető személyiségének elemzésére, a büntetés kiszabására és az esetleges kártérítési igény elbírálására térhetne át.

„A jelenlévő felek hozzájárulásával a bíróság jogosult csak részben lefolytatni a bizonyítási eljárást, ha a bűnösséget beismerő vádlott nyilatkozatával szemben nem merül fel kétség.”

A fentiekből is kitűnik néhány külföldi állam büntető eljárásjoga kapcsán, hogy mindenhol igyekeznek eljárást egyszerűsítő modelleket a büntető eljárásjogba beültetni, hiszen, mint azt Momcilo Grubac is kifejti:

³⁶⁷ A gyakorlat képviselői ezzel kapcsolatosan Lengyelországban olyan bíráló megjegyzéseket tettek, hogy ezek az új biztosítékok arra indíthatják a bírakat, hogy mellőzék ezen jogintézményt.

„A hagyományos büntetőeljárásról mindinkább bebizonyosodik, hogy nem eléggé hatékony és ésszerű, ezzel szemben a mai bűnözés elleni harc eszközeként felettébb lassú. Nem elégíti ki sem a terhelt elvárásait, akinek joga a gyors és ésszerű eljárás, sem a társadalmi közösséget, melynek biztos és hatékony eszközre van szüksége a bűnözés elleni küzdelemben.”³⁶⁸

5. Francia modell

*Enquete de flagrance*³⁶⁹

Gyorsított eljárás, melynek az olyan elkövetővel szemben van helye, akit:

tettenértek, és

8 napon belül lefolytatják az eljárást.

Ezekben az ügyekben az ún. „police judiciaire” (bűnügyi rendőrség) nyomoz, amely közvetlen kapcsolatban áll az ügyészséggel. Amennyiben az ügyész úgy ítéli meg, átveheti az ügy további nyomozását, de mindenképpen felügyeli a nyomozást.

A nyomozás végén az ügyész kibocsát egy ún. „ordonance pénale”-t, (büntetőparancsra irányuló indítványt), amelyről a bíróság (tribunal de police) fog dönteni, mégpedig úgy, hogy főtárgyalást nem tart.

*Citation directe (közvetlen idézés)*³⁷⁰

Ennek a gyorsított eljárásnak a lényege, hogy az elkövetőt az ügyész a bírósági főtárgyalásra (tribunal de police) közvetlenül idéz. A francia eljárási rendszerben a magyar rendszertől eltérően a büntető eljárás az alábbi szakaszokból tevődik össze: nyomozás-vizsgálat (a francia rendszer ismeri, a

³⁶⁸ Grubac, M.: A büntetőeljárás ésszerűsítése az eljárási formák egyszerűsítése útján. In: Cséka Ervin emlékkönyv 1992. Szeged Acta Juridica Tomus XII. 175. o.

³⁶⁹ Kühne, H.-H.: Strafprozessrecht, Eine systematische Darstellung des deutschen und europäischen Strafverfahrenrechts, C.F.Müller Verlag, Heidelberg, 2005. 594. o.

³⁷⁰ Kühne, H.-H.: i.m. 595. o.

magyar büntetőeljárás nem) – ügyészi szakasz-bíróági eljárás (I.fokú, II.fokú, III.fokú) – és rendkívüli perorvoslatok.

Ennek fényében a francia „citation directe” eljárásban a vizsgálóbírói szakaszt „átugorják”, amivel az eljárást meggyorsítják. Ennek az eljárásnak főleg vétségekkel és szabálysértésekkel szemben van helye.

Ezen két francia megoldásnál mindenképpen párhuzamot kell vonnunk a magyar bíróság elé állítás és tárgyalás mellőzéses eljárással, hiszen az első esetben főtárgyalás nélkül a tárgyalás mellőzéses eljárást vélhetjük felfedezni, addig a második esetben a gyorsított eljárásban, amikor az ügyész a főszerep a bíróság elé állítás franciaországi változatát láthatjuk.

Összegzés

Ebben a fejezetben az eljárást gyorsító rendelkezéseket az EU egyes tagországaiban, Olaszországban, Németországban, Ausztriában, Lengyelországban és Franciaországban vizsgáltuk meg. Különösen arra voltunk kíváncsiak, hogy a Magyarországon létező eljárást gyorsító intézmények mennyire vannak jelen ezen tagországokban. Mindezek alapján az alábbi következtetéseket vonhatjuk le:

Olaszországban a törvény külön könyvet rendel a külön eljárásoknak: Libro Sesto - Procedimenti speciali (Art 438-464) néven. Összesen öt külön eljárás létezik, amelyek az alábbiak:

1. rövidített eljárás (Giudizio abbreviato) (Art 438-443)

A bíró a felek egyetértésével már az előzetes tárgyaláson ítéletet hoz, amely egyharmaddal alacsonyabb büntetést tartalmazhat a törvényben előírtnál. A terhelt így viszont lemond a fő tárgyalás biztosította jogi garanciákról. Így tehát a büntetőeljárás megrövidüléseért (a főtárgyalás mellőzésének eredményeként) és a bíróságok tehermentesítéséért a büntetés csökkenése a „jutalom”.³⁷¹

³⁷¹ Honert, A.: i.m. 295. o.

2. *Büntetés alkalmazása indítványra (Applicazione della pena su richiesta delle parti) (Art 444-448)*

Ennek a lényege, hogy mind a terhelt, mint az ügyész kérvényezheti a bírónál a büntetési nem és mérték megjelölésével, hogy egyharmadával csökkentett helyettesítő büntetést, pénzbüntetést, vagy szabadságvesztést szabjon ki. Feltétele azonban, hogy az így kiszabott szabadságvesztés büntetés önmagában vagy pénzbüntetéssel együtt nem haladhatja meg a két évet.

3. *Gyorsított eljárás (Giudizio direttissimo) (Art 449-452)*

Alkalmazásának célja a „drága” és hosszú általános eljárás korlátozása. Feltételei hasonlóak a magyar szabályozáshoz. Az alapvető különbség a magyar szabályozáshoz képest abban jelentkezik, hogy a határidők lényegesen rövidebbek: a tettenéréskor elfogott gyanúsítottat 48 órán belül kell az ügyésznek az illetékes bíró elé állítania. Ha viszont az ügyész úgy látja, hogy ugyan viszonylag tiszta bizonyítási helyzetből indulhat ki, de a gyorsított eljárás rövid határideje a nyomozáshoz nem elég, indítványozhatja a közvetlen eljárást (giudicio immediato, 453-458. Art.), amelyben 90 nap áll rendelkezésre a nyomozás lefolytatására.

4. *Közvetlen eljárás (Giudizio immediato) (Art 453-458)*

Mind az ügyész, mind a terhelt kérheti az eljárás alkalmazását. Az ügyész számára ebben az esetben 90 nap áll rendelkezésre a nyomozás lefolytatására. Tárgyalásra ebben az esetben sem kerül sor.

5. *Büntetőparancs (Procedimento per decreto) (Art 459-464)*

Csak pénzbüntetéssel büntetendő bűncselekmény esetén alkalmazható az ügyész indítványára. Az így kiszabott büntetés a törvény által előírt büntetést a felére is lecsökkentheti, azonban el kell érnie az általános törvényi minimum értékét.

Ausztriában az osztrák büntető eljárási törvény XXX fő részéből áll, amelyben a XXIV. fejezet foglalkozik az eljárást gyorsító külön eljárásokkal:

A büntetőparanccsal (Strafbefehl Art 407-412), a rövidített eljárással (Beschleunigtes Verfahren Art 417-420) és az Eljárás az ismeretlen, távollévő

és szökésben lévő terhelt ellen (Vom Verfahren gegen Unbekannte, Abwesende und Flüchtige Art 412-420).

Németországban a törvény nyolc könyvre tagozódik. A büntetőeljárás gyorsítására vonatkozóan – a magyar szabályozásnak megfelelően – külön könyvben, a törvény 6. könyvében, a külön eljárások körében találunk rendelkezéseket. A 6. könyv a következő külön eljárásokat tartalmazza (Besondere Arten des Verfahrens):

1. Fejezet: Büntetőparancs (Verfahren bei Strafbefehlen) (Art. 407- 421)
2. Fejezet: Biztonsági eljárás (Sicherungsverfahren) (Art. 413- 416)
- 2a. Fejezet: Rövidített eljárás (Beschleunigtes Verfahren) (Art. 417- 429)
3. Fejezet: Elkobzás és vagyonekobzás (Verfahren bei Einziehungen und Vermögensbeschlagnahmen) (Art. 430-443)
4. Fejezet: Jogi személlyel és személyi egyesülésekkel szemben pénzbírság kiszabására irányuló eljárás (Verfahren bei Festsetzung von Geldbuße gegen juristische Personen und Personenvereinigungen) (Art. 444-448).

Lengyelországban 1987-ben új bizottság alakult a büntető-eljárásjog reformjának előkészítésére és célként tűzték ki az eljárás egyszerűsítését, tökéletesítését. Így született meg:

- az egyszerűsített eljárás
- a gyorsított eljárás
- a tárgyalás mellőzése.

Később az 1992-es tervezetben a külön eljárások számát csökkentették, amely már nem tartalmazta a gyorsított eljárást.

Az egyszerűsített eljárásra elvileg a háromévi szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények esetében kerülhet sor és kivételesen akkor is helye lehet, ha a vádlott őrizetben vagy előzetes letartóztatásban van (ez utóbbit a gyorsított eljárás szabályaiból vette át).

Franciaországban létezik az ún. Enquete de flagrance jogintézménye, amely olyan gyorsított eljárás, olyan elkövetővel szemben, akit tettenérték és 8 napon belül lefolytatják vele szemben az eljárást.

Ezekben az ügyekben az ún „police judiciaire” (bűnügyi rendőrség) nyomoz, amely közvetlen kapcsolatban áll az ügyészséggel. A nyomozás végén az ügyész kibocsát egy ún „ordonance pénale”-t (büntetőparancsra irányuló indítványt), amelyről a bíróság (tribunal de police) fog dönteni, mégpedig úgy, hogy főtárgyalást nem tart.

A másik eljárást gyorsító intézmény a Citation directe (közvetlen idézés), amelynek lényege, hogy az elkövetőt az ügyész a bírósági főtárgyalásra (tribunal de police) közvetlenül idézi meg.

Mint az eddigiekből is kitűnik, ezekben az országokban is megtalálhatók a Magyarországi eljárást gyorsító külön eljárások párjai, csak más feltételekkel, és nem pont azonos elnevezésekkel: így a büntetőparancs, a bíróság elé állítás, vagy az eljárás a távollévő terhelttel szemben.

IV. FEJEZET

A KÜLÖN ELJÁRÁSOK HATÁLYOS SZABÁLYOZÁSA

A büntető igazságszolgáltatással szemben megnyilvánuló alapvető követelmény a valóságnak megfelelő tényállás törvényes eljárás keretében történő megállapítása.

Ezen alapkritérium mellett megfogalmazódó további elvárás az időszerűség, azaz a büntetőügyek gyors felderítése és a jogkövetkezmények oly módon történő alkalmazása, hogy azok lehetőleg minél gyorsabban kövessék a jogellenes tettet.³⁷²

A magyar büntetőeljárási jog az egyszerűsítő külön eljárások szabályozásával is a fenti célt, azaz a gyors, időszerű igazságszolgáltatást kívánja megvalósítani.

1. Bíróság elé állítás

A korábbi fejezetben, amikor áttekintettük a bíróság elé állítás történeti fejlődését, az utolsó módosítást a 2002.évi I. törvénnyel zártuk, amely a 2006. évi LI. törvénnyel ismételtén módosult.

Ezen eljárás során az ügyész részben átveszi a bíró szerepét, azaz a tárgyalás előkészítésének szakasza átcsúszik hozzá, a bizonyítékok elegendőségéről e szakaszban ő dönt.³⁷³

1.1. A bíróság elé állítás alkalmazásának feltételei

A jelenleg hatályos szabályozás külön fejezetben a külön eljárások között szabályozza a bíróság elé állítás intézményét (Be. 516-525. §).

A törvényi rendelkezések öt részben tartalmazzák a jogintézményre vonatkozó szabályokat:

³⁷² Gimesi Á.: i.m. 459. o.

³⁷³ Gimesi Á.: u.o. 460. o.

- a bíróság elé állítás és az általános rendelkezések viszonya (Be. 516. §)
- a bíróság elé állítás feltételei (517. §)
- nyomozás és vádemelés (518-519. §)
- tárgyalás előkészítése (521. §)
- az első fokú bírósági tárgyalás (522-525. §)

A XXIII. Fejezet számozását XXIV. Fejezetre a 2006. évi LI. törvény 275. §-a (1) bekezdésének a) pontja módosítja, amely rendelkezés 2006. július 1. napján lépett hatályba.

Az eljárás alkalmazásának feltételei (Be. 517. §):

„Az ügyész a terheltet a bűncselekmény elkövetésétől számított 15 napon belül bíróság elé állíthatja, ha

- a törvény a bűncselekményre 8 évi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetést rendel,
- az ügy megítélése egyszerű,
- a bizonyítékok rendelkezésre állnak,
- a terheltet tetten érték, vagy a bűncselekmény elkövetését beismerte.”

Ezen feltételeknek – kivéve a tetten érés, illetve beismerés esetét, melyek vagylagos feltételek – együttesen kell fennállniuk.

Mielőtt áttekintenénk ezeket a feltételeket részletesebben, meg kell állapítanunk, hogy a korábbi, a 2006. évi LI. törvénnyel nem érintett szövegben még benne szerepelt egy plusz kritérium, nevezetesen, hogy az ügy „helyi bíróság hatáskörébe, illetőleg a katonai büntetőeljárásra tartozzon”.

Ezen 517. § (1) bekezdés a) pontban szereplő kritériumot a 2006. évi LI. törvény 236. §-ával hatályon kívül helyezte 2006. július 1. napjával. A törvény indokolása szerint: „a Be 517. §-a (1) bekezdésének a) pontja módosításával lehetőséget teremt arra, hogy sor kerülhessen a bíróság elé állításra azokban az ügyekben is, amelyek a Be. 16. §-ának (1) bekezdése értelmében első fokon megyei bíróság hatáskörébe tartoznak, de nyolc évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendők. Nincs ugyanis különösebb indoka annak, hogy ezen

bűncselekmények elbírálását az egyszerűbb és gyorsabb eljárási forma keretében a törvény kizárja.”

Nézzük meg közelebbről ezeket a Be. 517. §-ban szabályozott feltételeket.

Az előállítás csak a bűncselekmény elkövetésétől számított tizenöt napon belül lehetséges. Ez az időbeli korlátozás az előállítás tárgyát képező valamennyi bűncselekményre vonatkozik. Az a körülmény azonban, hogy a terhelt próbára bocsátás próba ideje alatt áll, az újabb bűncselekmény miatti előállítását és az ügyek egyesítését nem zárja ki.³⁷⁴ Így az elkövetés valóságos időpontjának helyes meghatározása rendkívül fontos, hiszen e körben ha tévedés merül fel, az a határidő túllépéséhez vezet, és egyben ezen külön eljárási forma alkalmazhatóságának tilalmát is jelenti, azaz az iratokat az ügyésznek kell megküldeni és az ügy a „rendes” eljárások kerekébe kerül.

Követelmény az előállítás meghatározott büntetési tételhez kötése, amely alapján **nyolc évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény** esetén a Btk. Különös Részében megállapított büntetési tételt kell érteni. (BK. 87. számú állásfoglalás) Ebben az esetben a szabadságvesztés felső határának nyolc évben történő meghatározása lehetővé teszi akár jelentős társadalomra veszélyességű cselekményeknek ilyen módon történő elbírálását is.³⁷⁵ A Be. 601. § (5) bekezdésében foglalt értelmező rendelkezésekből kitűnően – az adott bűncselekményre a Btk. Különös Részében megállapított büntetési tételkeret felső határát kell érteni. Ehhez képest a Btk. 97. §-ának (1) bekezdésében írt megemelt felső határ nem irányadó. Bíróság elé állításnak egyébként bűnhalmazat esetén is helye lehet (ilyenkor a halmazati büntetésként kiszabott szabadságvesztés tartalma a nyolc évet meg is haladhatja), az előállítás valamennyi egyéb feltételének (az ügy egyszerű megítélésű, a bizonyítékok rendelkezésre állása stb.) azonban a

³⁷⁴ Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára. i.m. 1137. o.

³⁷⁵ Az 1999. évi CX. törvény Indoklása a 106. §-hoz

bűnhalmazatban álló bűncselekmények mindegyike kapcsán fenn kell állnia.³⁷⁶

Az ügy egyszerű megítélésének feltétele magában foglalja a ténybeli és jogi értelemben vett egyszerűséget. A megítélés egyszerűségének követelménye mind jogi, mind ténybeli oldalra érvényes, az ügyésznek kell eldönteni, egyszerűnek tartja-e az ügyet az ilyen eljárásban történő elintézésre. A megítélés egyszerűségére vonatkozó ügyészi álláspontot a bíróság nem bírálhatja felül, az ügyet bonyolultság címén nem adhatja vissza.³⁷⁷ Akkor beszélhetünk egyszerű ténybeli megítélésről, ha a cselekmény nem szerteágazó, nem összetett, a bizonyítás elsősorban nem közvetett bizonyítékokon nyugszik.

A jogi megítélés akkor egyszerű, ha a büntetőjogi főkérdések, nevezetesen a büntethetőséget kizáró vagy megszüntető okok fennállása, a bűnösség kérdése, a jogi minősítés könnyen eldönthető.³⁷⁸

Fontos, hogy a szakértői vélemény beszerzése ne vegyen hosszabb időt igénybe, s az előterjesztett szakértői vélemény az ügy ténybeli és jogi megítélését ne tegye bonyolulttá.

Az az ügy, amelyben különösen védett tanú, tanúvédelmi programban résztvevő személy szerepel, vagy amelyben titkos adatszerzést végeztek, ténybelileg egyszerűnek eleve nem tekinthető, ennélfogva előállításra nem vihető.³⁷⁹

A bizonyítékok rendelkezésre állása azt jelenti, hogy valamennyi bizonyítási eszköznek ténylegesen a bíróság előtt kell lennie a tárgyalás megkezdésekor.

³⁷⁶ Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára. i.m. 1138. o.

³⁷⁷ 1998. évi XIX. törvény indoklása 517. §-hoz

³⁷⁸ Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára. i.m. 1139. o.

³⁷⁹ Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára. u.o. 1138. o.

Tettenérés akkor valósul meg, ha az elkövető a bűncselekményt részben vagy egészben szemtanú jelenlétében hajtja végre. Továbbá, amikor üldözés közben, illetve a helyszínről történő távozása közben fogják el.

Beismerés esetén az elkövető a bűncselekményt megvalósító tényeket előadja a hatóság előtt, de a bűnösség beismerése nem feltétel. A terhelt beismerése mindemellett a bíróság elé állításos eljárásban sem teszi mellőzhetővé az azt alátámasztó, egyéb bizonyítékok beszerzését.

1.2. Nyomozás, vádemelés, az ügyész feladatai

A nyomozás az általános szabályok szerint folyik, a törvény erre vonatkozóan eltérő rendelkezéseket nem tartalmaz. Ez a külön eljárás az **ügyészre** többlet-kötelezettségeket ró, amelyet a Be. 518-520 §-ai határoznak meg.

Az ügyész közvádlói minőségéből eredően jogosult ezen eljárási forma alkalmazására. Kötelezettségei két irányúak: egyrészt nyomozati szakban ő köteles a garanciális feltételeket biztosítani, másrészt a tárgyalás előkészítése is az ő feladatköre.

Garanciális rendelkezések:

- közlési kötelezettség (518. § (1)),
- védelemről való gondoskodás (518. § (2)),
- a bíróság értesítése (519. § (1)).

Tárgyalás előkészítése (520. §):

- a vádlott bíróság elé állítása,
- védő rövid úton történő idézése,
- a bizonyítási eszközök a tárgyaláson rendelkezésre állásának a biztosítása,
- a jelenlétről történő gondoskodás.

Ennek megfelelően a törvény kizárja a **tárgyalás előkészítésére** vonatkozó általános rendelkezések alkalmazását (521. §).

Nyilvánvaló, hogy a nyomozást a bíróság elé állításnál különösen gyorsan kell lefolytatni. A nyomozóhatóság feladata ezért, hogy megteremtse azokat a feltételeket, amelyek között az ügyész a bíróság elé állítást megelőző feladatait teljesíteni tudja. A nyomozóhatóság a gyanú tárgyát képező bűncselekmény jellegétől függően készíti el a gyanúsított kihallgatásáról a jegyzőkönyvet, ugyanakkor lehetősége van arra, hogy a tanúk kihallgatásáról, a szemléről, a lefoglalásról, a motozásról, illetve egyéb bizonyítási eljárásokról jelentést készítsen. Ebben megjelöli a beszerzett okiratokat, illetve az egyéb hatósági eljárásban keletkezett bizonyítási eszközöket.³⁸⁰ A nyomozóhatóságnak, illetve az ügyésznek már a nyomozás elrendelésekor figyelemmel kell lenni a bíróság elé állítás lehetőségére, hiszen a nyomozás lefolytatásának igazodnia szükséges a bűncselekmény elkövetésétől számított tizenöt napos határidőhöz. Az ügyész tehát a büntetőeljárás megindításakor megvizsgálja a bíróság elé állítás lehetőségét, s ha a gyanúsított bíróság elé állítható, illetőleg amennyiben kötelező, a határidő megállapításával rendelkezik az elvégzendő eljárási cselekményről.³⁸¹

A 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás 66. §-a alapján a vádemelés módját illetően megállapítja, hogy „az ügyész a vádemeléskor az általános szabályok szerinti bírósági eljárást csak akkor indítványozza, ha tárgyalás mellőzésének, bíróság elé állításnak, illetőleg az ügy nyilvános ülésen történő elbírálásának (azaz lemondás a tárgyalásról eljárásnak) nincs helye.”³⁸²

Így, amennyiben az ügyész ennek figyelembevételével a bíróság elé állítás mellett dönt – az 518. § (2) bekezdésében foglaltakra figyelemmel –, ha a gyanúsítottaknak még nincs meghatalmazott védője, védőt rendelnek ki.³⁸³

³⁸⁰ Bánáti J. - Belovics E. - Csák Zs. - Sinku P. - Tóth M. - Varga Z.: i.m. 463. o.

³⁸¹ 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás 67. §-ának (1) bekezdése

³⁸² A gyakorlat azonban azt mutatja, hogy míg a bíróság elé állítás és a tárgyalás mellőzése igen „kedvelt” intézmény, addig a lemondás a tárgyalásról jogintézményét a hatóságok nem igazán alkalmazzák.

³⁸³ Itt jegyezzük meg, ha a gyanúsított fogva van, a Be. 48. § (1) bekezdéséből kitűnően a védőt már előbb, a gyanúsított első kihallgatásáig ki kell rendelni.

Mivel a bíróság elé állítás előtt a nyomozást az általános szabályok szerint kell lefolytatni, de az elkövetéstől számított tizenöt napon belül be kell fejezni, így megállapítható, hogy amennyiben az ügy bonyolult, például szakértő kirendelése, meghallgatása, szemle tartása szükséges, aligha van kilátás a bíróság elé állításra a törvény szabta határidőn belül. Az ügy természeténél fogva a nyomozás is az egyszerűbb és szükségképpen elvégzendő nyomozási cselekményekre korlátozható, például a terhelt kihallgatása, őrizetbe vétele, illetőleg előzetes letartóztatásba helyezése, a tanúk kihallgatása. Lehetséges, hogy a puhatolás (178. §) nyomán készített jelentés (okirat) szolgál a terhelt kihallgatása mellett a bíróság elé állítás feltételül az ügyész számára.³⁸⁴

Amennyiben a bíróság elé állítás feltételei megvannak, és az ügyész a gyanúsítottat a bíróság elé kívánja állítani, az ügyész haladéktalanul értesíti a bíróságot (a bíróság értesítésének nincs alakszerű előírása, így történhet közvetlenül szóban vagy távbeszélő igénybevételével), és ebben az esetben a bíróság nyomban kitűzi a tárgyalást.

Megjegyzendő, hogy ennek a gyorsaságnak meg is van a kellő realitása a bíróság részéről, hiszen a bírósági gyakorlatban a szakzsargonban csak „előállítási ügyeknek” hívott bíróság elé állítást, túlnyomó többségében ügyeletes bíró végezte, akinek adva van a lehetőség, hogy az ügyeket azonnal kitűzze és le is tárgyalja.

A bíróság elé állításra nem csupán szabadlábon lévő, hanem személyi szabadságot elvonó, vagy korlátozó kényszerintézkedés hatálya alatt álló terhelt esetében is lehetőség van. A személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó kényszerintézkedések körében az ideiglenes kényszergyógykezelést kivéve – hiszen a kóros elmeállapot felmerülése eleve kérdésessé teszi az ügy megítélésének egyszerűségét – valamennyi intézkedés alkalmazható.

A kényszerintézkedések kapcsán a bíróság elé állításnál két dologra kell rávilágítanunk, egyrészt a kényszerintézkedések időtartamára, másrészt a 2006. évi LI. évi törvénnyel bevezetett módosításra.

³⁸⁴ Király T.: Büntetőeljárás jog. i.m. 540.o.

A kényszerintézkedések közül a bíróság elé állításnál az őrizetbe vétel a leggyakoribb, amely 72 órán keresztül tarthat, de a bíróság elé állítás specialitásából fakadóan előfordulhat az, hogy az ügyész által bíróság elé állítandó személy személyi szabadságának további elvonására van szükség. Ebben az esetben az előzetes letartóztatás időtartamára vonatkozó általános szabályok nem alkalmazhatók. „A bíróság elé állítás előtt elrendelt személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó kényszerintézkedés a bíróság elé állítás napján tartott tárgyalás befejezéséig tart.” (Be. 519.§ (2))

Ez a tárgyalás azonban nem feltétlenül kell, hogy véget érjen már az első tárgyalási napon, hiszen a bíróságnak lehetősége van arra, hogy több alkalommal is elnapolja az ügyet. Ebben az esetben a bíróságnak a megfelelő okok fennállta esetén a személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó kényszerintézkedést el kell rendelnie (ha a vádlott pl. őrizetben van) vagy fenn kell tartania (pl. előzetes letartóztatás esetén) az ügydöntő határozat kihirdetéséig, amennyiben viszont ezek oka nem áll fenn, megállapítja, hogy a vádlottal szemben az alkalmazott kényszerintézkedés megszűnt.³⁸⁵

A másik jelentős kérdés a bíróság elé állítás kényszerintézkedés témakörénél, az időközben a 2006. évi LI. törvénnyel módosított 519. § (2) bekezdése (a 2006. évi LI. törvény 237. §-ával megállapított szöveg). Az arra az esetre vonatkozó hatályos szabályozást, mikor a bíróság elé állítás feltételeinek hiányában, a bíróság az iratokat az ügyésznek visszaküldi és a személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó kényszerintézkedésekről határoz, a módosítás kiegészíti ezt azzal, hogy a határozathozatal *„az ügyész indítványára az általános szabályok szerint* történik. „Az iratok visszaküldésével az ügy a vádirat benyújtása előtti, vádemelési szakaszba kerül vissza, az egyes kényszerintézkedések időtartamára, határidejére az adott – a vádirat benyújtása előtt elrendelt – kényszerintézkedésekre vonatkozó általános szabályok érvényesek.”³⁸⁶

³⁸⁵ Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára. i.m. 1142. oldal

³⁸⁶ 2006. évi LI. törvény Indokolása a 237. §-hoz

1.3. A tárgyalás előkészítésével kapcsolatos feladatok

A bíróság elé állításos eljárásban az ügyész kötelessége, hogy:

- a vádlottat a bíróság elé állítsa,
- a védőt rövid úton megidézzé, (ld. 3. melléklet)
- biztosítja, hogy a bizonyítási eszközök a tárgyaláson rendelkezésre álljanak.

Így a tárgyalás előkészítésével kapcsolatos feladatokat a törvény (520. §) az ügyészre ruházza át. Hasonlóan a francia szabályozáshoz, melyben az elkövetőt az ügyész a bírósági főtárgyalásra (tribunal de police) közvetlenül idéz.³⁸⁷

A gyakorlatban ez általában úgy valósul meg, hogy a rendőrségen keresztül az ügyész megidézi a tárgyalásra a gyanúsítottat, illetve a tanúkat (erre azért lehet szükség, hogy a tanúk a távolmaradásukkal ne hogy megghiúsítsák az eljárást). A fogvatartott terhelt tárgyaláson való megjelenését a rendőrség biztosítja átkíséréssel. A védő tárgyalásra történő megidézése rövid úton, általában távbeszélőn történik.

Az ügyész feladata a bíróság elé állítás időpontjának egyeztetése a bírósággal, mivel írásos vádiratot nem terjeszt elő és az idő rövidségére tekintettel, az értesítés távbeszélőn, vagy szóban történik.

Az értesítésnek a következőt kell tartalmaznia:

- milyen ügyben van tervezve a bíróság elé állítás,
- mikor kerül el az ügy bíróság elé állításra.

Tekintettel arra, hogy korábban a büntetőeljárásban a vétségi és büntetési eljárás szabályai eltérőek voltak, ezért a 7/1979. Legf.Ü. Utasítás alapján ki kellett térni az ügyésznek arra is, hogy az előállítás során a törvény szerint milyen eljárás szabályait alkalmazza. Ennek az eljáró tanács megalakítása szempontjából volt jelentősége, hogy a bíróság nyilatkozni tudjon a

³⁸⁷ Kühne, H-H.: Strafprozessrecht... i.m. 595. o.

tekintetben, hogy tudja-e fogadni az ügyet vagy sem (azaz tud-e tanácsban eljárni vagy sem). Ennek azonban többnyire akadálya nem volt, hiszen a bírósági gyakorlatban, minden napra van, és volt is „ügyeletes ülnöki rendszer”, ami éppen ezekre az ad-hoc helyzetekre volt megoldás.

1.4. Az elsőfokú bírósági tárgyalás

A törvény nem tartalmaz külön hatásköri szabályokat az eljárásra vonatkozóan, így az helyi, illetve megyei bíróság előtt is lefolytatható. Sajátossága ennek az eljárásnak a fentiek szerint tehát az, hogy az ügyész nem készít vádiratot, hanem feljegyzést ír, azt szóban terjeszti elő és írásban adja át. (522. § (2) szóbeli vádemelés történik; ld. 4. melléklet)

Ez tartalmazza a gyanúsított személyi adatain túl a történeti tényállást, annak jogi minősítését, az esetleges személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó kényszerintézkedéseket. Az erre vonatkozó rendelkezéseket a 11/2003. (ÜK. 7.) Legfőbb Ügyészi Utasítás 67. §-a tartalmazza. A feljegyzés 1 példányát a vád előterjesztésekor át kell adni a bíróságnak.

Helyes lenne az, ha a nyomozati iratokat az ügyész írásos feljegyzésével együtt legalább az előállítást megelőző napon megkapná a bíróság, amelynek alapján a tárgyalásra kijelölt bíró a tárgyalásra megfelelően fel tudna készülni. A gyakorlatban a bíróság elé állításos ügy iratanyagát a bírák a tárgyalás előtt 1-2 órával kapják meg.

Garanciális szabály az ügyész, illetve a védő részvételének kötelezővé tétele a tárgyaláson (522. §). A kötelezői védői részvétel bírósági gyakorlatban történő betartása következetes: „Feltétlen eljárási szabálysértést és felülvizsgálati eljárást eredményező ok valósul meg, ha a bíróság elé állítás esetén az elsőfokú bíróság a tárgyaláson szakértői bizonyítást rendel el, majd a szakvélemény több hónappal később történt beérkezése után az ügyész és a védő távollétében megtartott tárgyalás alapján hozza meg az ítéletet.” (LB Bfv.I.735/1998. sz., BH 1999/5. 201. sz. jogeset)

A törvényhozó sem a hatályos, sem az új Be.-ben nem kívánta – az általános okokon túlmenően – a nyomozási szakban is biztosítani a védői részvételt. Ez csak onnantól válik kényszerre, amikor az ügyész dönt az előállításról, amikor egyértelművé válik az eljárási forma alkalmazása. Mindaddig ugyanis az ügyész másként is dönthet, vádat emel, további nyomozási cselekményeket ír elő stb. Miután a terheltet tettenérték³⁸⁸, vagy beismerte a bűncselekmény elkövetését, az ügy megítélése egyszerű³⁸⁹, a nyomozás igen rövid idejű, egyúttal szinte a bizonyítékok az első intézkedések folytán rendelkezésre állnak, magam sem látom szükségességét a nyomozási szakra való védőkényszer bevezetésének, az általános okokon túlmenően, speciálisan erre az eljárásra nézve. Elégségesnek tartom a tárgyaláson való védői részvétel kötelezettségét, mivel legfőképpen a büntetés kiszabása és egyéb járulékos – esetlegesen minősítési – kérdések merülhetnek fel reálisan védői „terepként.”³⁹⁰

A törvény nem mondja ki, azonban a terhelt távollétében a tárgyalás nem tartható meg. További garanciát nyújt, hogy az eljárás során biztosított az általános eljárási formára való visszatérés, amennyiben a bíróság elé állítás törvényi feltételei nem állnak fenn.

Ezekben az esetekben az iratokat a bíróság visszaküldi az ügyésznek:

- a bűncselekmény elkövetésétől a bíróság elé állításig több mint tizenöt nap telt el (522. § (3)),
- a bűncselekményre a törvény nyolcévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést rendel,
- vagy a bizonyítási eszközök nem állnak rendelkezésre.

³⁸⁸ A tettenérésre a Code Procedure Penale 53. §-a a bűncselekmények meglehetősen széles körét felölelő definícióját adja. E bűncselekmények (flagrants délits) nyomozásakor a bűnügyi rendőrség igen komoly saját jogosítványokkal, valamint kényszerítő eszközökkel rendelkezik, ugyanakkor a Köztársaság ügyésze és a vizsgálóbíró is közreműködik az ilyen cselekmények „halaszthatatlan” nyomozásánál. Tettenéréskor a rendőrségnek haladéktalanul értesíteni kell a Köztársaság ügyészét, aki köteles helyszínre menni, irányítani a nyomozást, biztosítani a bizonyítékok megőrzését és rögzítését. In: Fenyvesi Cs.: A védőügyvéd. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002. 368. o.

³⁸⁹ Az ügy egyszerűsége, a tettenérés, a beismerés helyes megítélése, megállapítása alkalmanként nehézséget okozott a bírói gyakorlatnak. Erre utal Maros Lászlóné Safrankó M.: A bíróság elé állítás vádirat és tárgyalás kitűzése nélkül a gyakorlatban. Magyar Jog 1969/8. sz. 461. o.

³⁹⁰ Harangi István vezette konzultáció a bíróság elé állítás gyakorlatáról. Belügyi szemle 1986/5. sz. 27. o.

Ezen utóbbi feltételt a 2006. évi LI. törvény 238. §-a iktatta be a büntetőeljárás törvénybe, amely így 2006. július 1. napjával lépett hatályba.

A 2006. évi LI. törvény 238. §-hoz fűzött indokolás szerint, azért kellett a bíróságnak az iratokat az ügyésznek akkor is visszaküldeni, *ha a bizonyítási eszközök nem állnak rendelkezésre*, mert a Be. 517. §-a (1) bekezdésének c) pontja a bíróság elé állítás egyik feltételeként határozza meg, hogy a bizonyítékok rendelkezésre álljanak, a módosítás tehát e rendelkezésre vezethető vissza, illetve ezzel a szabályozással hozza összhangba a Be. 522. § (3) bekezdését. Ha ugyanis a bizonyítási eszközök nem állnak rendelkezésre, a bíróság elé állítás által elérni kívánt cél – az ügy gyors elbírálása – eleve nem valósulhat meg, a jogintézmény alkalmazásának tehát ez esetben nem csak elméleti, de gyakorlati indoka sincs.

Ezen rendelkezés továbbá érvényesíti azt az elvet, hogy a bizonyítékokat az ügyész köteles beszerezni és a tárgyaláson a bíróság rendelkezésére bocsátani, a szabályozás így szervesen illeszkedik a módosítás azon rendelkezéseinek sorába, melyek a bíróság és az ügyész eljárásbeli szerepét egyértelműen meghatározzák, és teendőiket következetesen elhatárolják egymástól.

A bíróságnak a törvényi feltételek fennállását mind a tárgyalás megkezdése előtt, mind az eljárás folyamán vizsgálnia kell és amennyiben valamelyik hiányát állapítja meg, az iratokat vissza kell küldenie az ügyésznek.

Itt kell megemlítenünk a BK. 161. számú állásfoglalást, melynek értelmében, ha a bíróság a tárgyaláson az iratokat az ügyésznek visszaküldi, az ügy nyomozási szakba kerül vissza.

A BK. 90. számú állásfoglalás ezzel kapcsolatosan pedig azt az esetet említi, amikor a bíróság elé állítás feltételei hiányoznak, vagyis a bűncselekmény elkövetésétől a bíróság elé állításig több, mint 15 nap telt el, vagy a bűncselekményre a törvény nyolc évi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést rendel kiszabni és a bíróság az iratokat nem küldte vissza az ügyésznek, ez feltétlen hatályon kívül helyezési ok a másodfokú eljárásban, s ilyenkor a hatályon kívül helyezést követő eljárás nem tekinthető megismételt eljárásnak,

ezért abban a súlyosítási tilalomra vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatóak.

A bíróság elé állítás céljából és jellegéből adódóan az ügyet lehetőség szerint egy tárgyaláson kell elbírálni. A tárgyalás során felmerülhetnek azonban olyan körülmények, melyek folytán ez nem lehetséges, viszont az ügy gyors befejezésének érdekében továbbra is a bíróság elé állítás alkalmazása indokolt. A 2006. évi LI. törvény 239. §-a ezért úgy rendelkezik, hogy a bíróság a tárgyalást egy alkalommal, legfeljebb nyolc napra elnapolhatja. Ezért, ha a tárgyaláson felvett bizonyítás eredményeként további bizonyítási eszközök felkutatása szükséges, és ennek érdekében az ügyész megkeresésére kerül sor, a bíróság az iratokat akkor is visszaküldi az ügyésznek, ha a megkeresésben foglaltak teljesítése annyi időt vesz igénybe, hogy a tárgyalás nyolc napon belül nem folytatható, és akkor is vissza kell küldeni az iratokat, ha a megkeresés indoka az elnapolt tárgyaláson merül fel, így csak újabb elnapolás árán lenne mód bizonyítási eszközök felkutatására.³⁹¹

Itt kell megemlítenünk egy 1985-ös jogesetet³⁹², amely jellemzően mutatja eme külön eljárás specialitását abból a szempontból is, hogy miként kerülhet sor az eljárás elnapolására-elhalasztására és félbeszakítására.

A városi bíróság a terheltet lopás bűntette miatt 4 hónapi – végrehajtásában 2 évi próbaidőre felfüggesztett – szabadságvesztésre és 2000 forint pénzmellékbüntetésre ítélte.

A városi bíróság ítéletét 1985.június 4. napján bíróság elé állítással történt eljárás során hozta meg. A terhelt május 21. napján követte el a bűncselekményt, az ügyben folytatott nyomozást május 24. napján befejezték, és az ügyész a terheltet május 28-án állította bíróság elé (május 27. vasárnap volt). A tárgyalás megnyitása után az eljáró bíró felhívta az ügyészt a vád ismertetésére és ennek megtörténte után megállapította, hogy a vád tárgyává tett cselekmény nem vétség, hanem bűntett, ezért – az akkor még külön

³⁹¹ A 2006.évi LI. törvény Indokolása a 239. §-hoz

³⁹² Bírósági Határozatok 1985. augusztusi 307. sz. jogeset

vétségi és büntetési eljárások közül – büntetési eljárásra utalta úgy az ügyet (mivel egyesbíróként járt el), hogy a tárgyalást elnapolta június 4. napjára.

A bíróság helytelenül járt el akkor, amikor az ügyet elnapolta az alábbiak miatt:

Akkor hatályban lévő Be. 196. § (1) bekezdése alapján:

„A bíróság abban az esetben, ha az *ügy terjedelme miatt vagy egyéb okból* a tárgyalást folytatni nem tudja: a tárgyalás *félbeszakítására* kerül sor. (...) A tárgyalás *elnapolására kizárólag a tárgyalás megkezdése után* kerülhet sor, általában a bizonyítás kiegészítése érdekében...”

A jelenleg hatályban lévő Be. 287. § (1) bekezdése alapján:

„A bíróság a *megkezdett tárgyalást* az ügy befejezéséig lehetőleg nem szakítja meg. Ha az *ügy terjedelme miatt vagy egyéb okból szükséges, a tanács elnöke a megkezdett tárgyalást legfeljebb nyolc napra félbeszakíthatja*, a bíróság pedig – bizonyítás kiegészítése céljából – vagy más fontos okból – a tárgyalást elnapolhatja.”

Láthatjuk, hogy a két időpontbeli szabályozás hasonló, így ezen jogesetből levonandó tanulságok mai is időszerűek lennének, amelyek az alábbiak:

A bíróság elé állítás során a „tárgyalás megkezdése” sem azonos az általános szabályok szerinti fogalommal. Az utóbbi szerint a tárgyalás megkezdésének azt az időpontot kell tekinteni, amikor a tanács elnöke megállapítja, hogy a tárgyalás megkezdésének nincs akadálya és felhívja az ügyészt a vád ismertetésére.

A bíróság elé állítás során nincs vádirat (vádindítvány), az ügyész előbb terjeszti elő a vádat, és csak ezután adja át a bíróságnak az iratokat és a tárgyi bizonyítékokat. Ezért ilyenkor a „tárgyalás megkezdésének” azt az időpontot kell tekinteni, amikor a bíróság megkezdí a vádlott kihallgatását. Ezt megelőzően a tárgyalás elnapolásának nincs helye, csak a tárgyalás elhalasztására van lehetőség.

Az adott esetben a városi bíróság a tárgyalás megkezdése nélkül (a terhelt kihallgatásának megkezdése előtt) „napolta el” a tárgyalást, holott ezt a

kifejtettek szerint nem tehette volna meg. A bíróság elé állításra a rendelkezésre álló határidő utolsó napján került sor, ezért a bíróság akkor járt volna el – eljárásjogi szempontból – helyesen, ha az iratokat az ügyésznek visszaküldi, mivel a büntető eljárás szabályai szerint – eljáró „tanács” hiányában – a tárgyalást nem tarthatta meg.³⁹³

2. Eljárás távollévő terhelttel szemben

A tisztességes eljárás keretei megkívánják azt, hogy a vádlott számára biztosítsák a személyes részvétel lehetőségét. Az Európai Emberi Jogi Bíróság csak igen szűk körben tartja elfogadhatónak a vádlott távollétében tartott tárgyalást. Vannak akik ebben is az angolszász eljárási ideológia hatását vélik felfedezni, mert úgy gondolják, igazán a tiszta ügyféli modell alap gondolatával ellenkezik a vádlott távollétében való tárgyalás.³⁹⁴

A vádlott távollétében a bíróság nem aknázhatja ki teljességgel a közvetlenség elve nyújtotta megismerési lehetőségeket. „A büntető bíróság a vádlott és a per egyéb szereplői között folyó állandó interakció közvetlen észlelése alapján teljesebb képet kap a tények valóságának és a vádlott személyiségének megítéléséhez” idézi fel a Strassbourgi Bíróság véleményét a magyar Alkotmánybíróság.

Ennek ellenére az *in absentia* eljárás a büntetőeljárási törvénybe az 1999. évi CX. törvénnyel 2000. március 1. napjával bekerült, amelynek részletszabályait nézzük meg a következőkben:

A távollévő terhelttel szembeni eljárás mint probléma elsősorban a bírósági eljárással, a tárgyalással és az ítélettel kapcsolatban áll elő. Ha ugyanis a vádlott távol van, nem gyakorolhatja az őt megillető ún. eljárási (processzuális) jogokat, és ha büntetést szabnak ki rá, azt nem tudják végrehajtani, és a jogintézmény a céltalanság látszatát keltheti.

³⁹³ Bírósági Határozatok 1985 307. sz. jogeset

³⁹⁴ Bárd K.: Tárgyalás a vádlott távollétében – emberi jog – dogmatikai analízis. Wiener A. Imre Ünnepi kötet, ELTE-ÁJK, Libri Amicorum 10.213. o.

Mint ahogy korábban a történeti résznél már utaltam rá, a távollévő terhettel szembeni eljárás „eredménye” a makacssági ítélet. A terhelt ugyanis makacsnak mutatkozott, amikor az idézésre vagy többszöri idézésre nem jelent meg a hatóság előtt, és ilyen módon lemondott az általa igénybe vehető jogi eszközökről.

A törvényhozó a távollévő, illetőleg az ismeretlen helyen tartózkodó terhelt ellen folytatható bírósági eljárással és ítélettel legfőképpen azt a célt helyezi előtérbe, hogy tisztázódjék a büntetőjogi felelősség, és legalább nevezze meg és "szimbolikusan" ítéljék el a bűnöst, aki ily módon a szökésével, az elrejtőzésével nem teheti egészen működésképtelenné az igazságszolgáltatást.³⁹⁵

A korábban hatályos 1998. évi XIX. törvény a távollévő terhelttel szembeni eljárást a törvény Ötödik részében, a külön eljárások körében, a XXIV. Fejezetben szabályozza.

Az időközbeni jogszabályváltozásra figyelemmel a 2006. évi LI. törvény 285. § (1) bekezdésének a) pontja a XXIV. Fejezetről a XXV. Fejezetre módosította az eljárás a távollévő terhelttel szembeni eljárást.

A távollévő terhelt elleni eljárást a törvény a korábbi szabályozásokkal ellentétben nem köti a bűncselekmény minősítéséhez, sem annak büntetési tételéhez, így a jogintézmény alkalmazási köre bármilyen súlyú bűncselekmény miatt folyó eljárásra kiterjedhet.³⁹⁶

A távollévő terhelttel szembeni eljárások eseteit két csoportba lehetett osztani annak alapján, hogy mi az oka a távollétnek. Ezek lehetnek:

- a) **a terhelt ismeretlen helyen tartózkodik** és felkutatására tett intézkedések nem vezettek eredményre,
- b) **a terhelt külföldön tartózkodik** és kiadatásának vagy az európai elfogatóparancs alapján történő átadásának nincs helye, illetőleg ezeket megtagadták és a büntetőeljárás átadására nem került sor.

³⁹⁵ Király T.: Büntetőeljárás jog. i.m. 542. o.

³⁹⁶ Cséka E.: Megjegyzések az új büntető eljárási kódex koncepciójához. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, Acta Juridica et Politica, Szeged, 1998. 12. o.

Az ismeretlen helyen tartózkodó terhelt tartózkodási helyének felkutatására teendő intézkedéseket illetően a Be. 527. §. (1) bek. visszautal a Be. 73. §. alkalmazására. A Be. 73. §-a a tartózkodási hely felkutatásával összefüggő hatósági feladatok alapvető szabályait tartalmazza, míg annak részletes szabályait az 1/2003. (III. 7.) IM rendelet.

Ezzel kapcsolatosan a Fővárosi Bíróság kifejtette³⁹⁷, hogy az „ismeretlen helyen tartózkodó terhelt tartózkodási helyének felkutatására négy jogszabály iránymutatása szerint kell megtenni a szükséges intézkedéseket: 1/2003. (III. 7.) IM rendelet; 2001. évi XVIII. törvény; 20/2001. (X. 11.) BM rendelet; és a Be.”

A Be. 73. §-ának az a kiinduló rendelkezési elve, hogy a büntetőeljárásnak nem akadály, hogy a terhelt ismeretlen helyen tartózkodik, ilyenkor tartózkodási helyének felkutatása érdekében a hatóság intézkedéseket tesz, megállapítja a terhelt lakóhelyét, felderíti tartózkodási helyét, körözést és a törvényben meghatározott esetekben elfogatóparancsot bocsáthat ki. A Be. 73. § (2) bekezdése szerint a lakóhely, illetőleg a tartózkodási hely megállapítása iránt a személyi adat- és lakcímnyilvántartást³⁹⁸ kell megkeresni, míg a körözést a külön jogszabályban meghatározott szabályok szerint a rendőrség, illetőleg a reá irányadó törvény³⁹⁹ szerinti esetekben a Határőrség végzi.

A személy- és tárgykörözésről szóló 2001. évi XVIII. törvény 12. § (1) bekezdése alapján a rendőrség a körözés végrehajtása során az ismeretlen helyen lévő személy felkutatása érdekében adatgyűjtést végezhet, amelynek keretében többek között az alábbi intézkedéseket teheti: azokat a személyeket, akik a körözött személlyel kapcsolatban feltehetően információval rendelkeznek meghallgathatja; igazoltatást vagy terepkutatást végezhet; tájékoztatást kérhet arról, hogy a körözött személy szerepel-e a kórházi fekvőbetegek, továbbá a mentőszolgálat, valamint más mentésre, illetve betegszállításra jogosult által szállított személyek nyilvántartásában; a jogszabály által rendszeresített nyilvántartásokból a körözött személy, illetve

³⁹⁷ www.fovarosi.birosag.hu/szellemimuhely/buntetoeljaras_10_18.htm

³⁹⁸ Lásd az 1992. évi LXVI. törvény 24. §-ának (1) bekezdését

³⁹⁹ Lásd az 1997. évi XXXII. törvény 4. §-a (1) bekezdésének 5. pontját

tárgy azonosításához, továbbá lehetséges tartózkodási, illetve megtalálási helyének megállapításához szükséges adatokat igényelheti és azokat kezelheti; a központi személyi adat- és lakcímnnyilvántartásban, valamint a határforgalom ellenőrzését szolgáló nyilvántartási rendszerekben a cél megjelölésével – az érintett feltartóztatását vagy adatváltozás esetén értesítés adását előíró – jelzések elhelyezését rendelheti el; rádióban és televízióban közérdekű közleményt, illetve a sajtóban és az interneten felhívást tehet közzé; a körözött személy nevét, képmását, az azonosításához szükséges adatait bizonyos esetekben nyilvánosságra hozhatja.

A Be.73. § (3) bek. szerint szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény esetén a terhelt elfogását és a meghatározott hatóság elé állítását elrendelő körözést elfogatóparancsban kell elrendelni. Az elfogatóparancsban kibocsátott körözés elrendelése abban tér el más körözést elrendelő határozatoktól, hogy abban a keresett személy elfogatását és meghatározott hatóság elé állítását is elrendeli a hatóság.

A nyomozóhatóság általi elfogatóparancs kibocsátása előtt tájékozódni kell a keresett személy lakókörnyezetében. Ismert és lehetséges tartózkodási helyein meg kell állapítani, hogy mikor, miért, hová, kivel, milyen célból távozott, továbbá ellenőrizni kell, hogy a keresett személy nem rendelkezik-e újabb bejelentett lakcímmel esetleg nincs-e büntetés-végrehajtási, vagy rendőri szerv őrizetében.

A fentiek azért szükségesek, mert az ily módon beszerzett és kellőképpen rögzített tényekből lehet kétséget kizáróan arra következtetni, hogy a terhelt valóban ismeretlen helyen tartózkodik-e.

A nyomozás során akkor kell a terheltet ismeretlen helyen tartózkodónak tekinteni, ha a nyomozóhatóság az előbbieken vázolt valamennyi intézkedést megtette a terhelt tartózkodási helyének felkutatása érdekében, és ezt a nyomozás irataiban kellően dokumentálta is. A büntetőeljárás bírósági

szakaszában pedig akkor, ha a vádemelést követően a vádlott felkutatására a bíróság által tett intézkedések nem vezettek eredményre.⁴⁰⁰

A fentiek kifejtése azért volt indokolt, mivel önmagában az "ismeretlen" jelzéssel visszaérkezett postai küldemények kézbesítetlensége még nem elegendő ok annak megállapításához, hogy ismeretlen helyen tartózkodik a vádlott.

A hatályos törvény az ügyész számára (527. § (2) bek.) kötelezővé teszi az elfogatóparancs kibocsátását a vádemelést megelőzően, míg korábban nem tette kötelezővé ennek kibocsátását, amelyről egy korábban már idézett alkotmánybírósági döntés is született (14/2004. (V. 7.) AB határozat).

Az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy a Be. 527. § (3) bekezdése megsemmisítésének az indoka a külön eljárás átmenetiségének hiánya. A hatóságok kötelességeit és eszközeit úgy kell meghatározni, hogy a külön eljárás alapjául szolgáló helyzet a lehető legrövidebb ideig tartson. Fontos cél, hogy a külön eljárásról minél hamarabb vissza lehessen térni az általános eljárásra, ez olyan rendelkezéseket kíván meg, amelyek biztosítják, hogy az eljáró hatóságok minden eszközt igénybe vegyenek a terhelt tartózkodási helyének felkutatására és az eljárásba személyes bevonására. Az Alkotmánybíróság kifogásolta, miszerint azzal, hogy a Be. 527. §-ának (3) bekezdése nem teszi kötelezővé az elfogatóparancs kibocsátását, az ügyész anélkül van feljogosítva a vádemelésre, hogy az ismeretlen helyen tartózkodó, az ellene folyamatban lévő büntetőeljárásról formálisan egyáltalán nem tájékoztatott terhelt felkutatására a rendelkezésére álló valamennyi eszközt igénybe vette volna.

Az Alkotmánybíróság ebben a határozatában – mint ahogy arról *már korábban a történeti részben volt szó* – az 1998. évi XIX. törvény 527. § (2) bekezdését, valamint a Be. 529. § (1) bekezdését is alkotmányellenesnek minősítette, ezért

⁴⁰⁰ Nyíri S.: A terhelt távollétében történő eljárás. Belügyi Szemle, 2001/12. sz. 96. o.

azokat 2004. december 31. napjával megsemmisítette. Emellett az 1998. évi XIX. törvény 528. § (1) bekezdésének második mondatát szintén alkotmányellenesnek mondta ki, ezért ezt a rendelkezést a kihirdetés napjával semmisítette meg.

Mindezek szerint, a jelenleg hatályos szabályozás a Be. 527.§ (3) bekezdés alapján már jóval szigorúbb a távollévő terhelttel szembeni eljárás feltételrendszere.

Így az eljárásnak akkor van helye a szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt indult nyomozást követően, ha

- a) az elfogatóparancs kibocsátása a nyomozás iratainak ügyészhez történő megküldéséig [193. § (5) bek.] nem vezetett eredményre,
- b) megalapozottan feltehető, hogy a gyanúsított megszökött, vagy a nyomozó hatóság, illetőleg az ügyész elől elrejtőzött,
- c) a nyomozás adatai alapján a vádemelésnek nincs akadálya, és
- d) azt a bűncselekmény súlya vagy az ügy megítélése indokolja,

az ügyész vádat emel.

Ez a rendelkezés a terhelt védelemhez való jogát sértette, mivel az iratokat csak a védőnek rendelte kézbesíteni, ez által a terheltet elzárta az ellene folyó eljárásról való tudomásszerzésről. Fokozott veszélyt jelentett a lehetőség kizárása, amennyiben a terhelt nem hatalmazott meg védőt, így védelmét kirendelt védő látta el. Ezért szükséges nemcsak a bírósági szakban (530. §. (2) bekezdés), hanem a nyomozati és vádemelési szakban is a hirdetményi úton történő kézbesítés. Így a jelenleg hatályos törvényszöveg a következő:

„A terheltnek hirdetményi úton (70. § (5)-(6) bek.) kézbesített hivatalos iratot a védőjének is kézbesíteni kell.” (Be. 527. § (5) bekezdés)

A hirdetményi kézbesítés az általános szabályok szerint történik (Be. 70. §. (5)-(6) bek.), mely alapján a hirdetményt 15 napra ki kell függeszteni a hatóság hirdetőtáblájára és a kifüggesztéstől számított 15. napon kell

kézbesítettnek tekinteni. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint nem indokolt a nyomozóhatóság és az ügyész mentesítése a vádemelési szakban a hirdetményi kézbesítés kötelezettsége alól.

Az alkotmányellenesnek ítélt rendelkezés a bíróságot teljes mértékben megfosztotta attól a jogától, hogy a terhelt távollétére tekintettel az eljárást felfüggeszse. Kizárta a bíróság mérlegelési jogosultságát arra vonatkozóan, hogy megalapozottan tud-e döntení a terhelt személyes jelenléte, esetleges vallomása nélkül. Az AB határozat következtében a hatályos szabályozás szerint az ügyészi indítvány esetében az eljáró bíróság mérlegelésén múlik, hogy felfüggeszti-e az eljárást, vagy azt a XXV. Fejezet szerint lefolytatja.

Hatályos törvényünk szerint, két esetben lehetséges az eljárást lefolytatni a terhelt távollétében:

- ha a terhelt ismeretlen helyen tartózkodik illetve,
- ha a terhelt külföldön tartózkodik.

2.1. Nyomozás és az ügyész eljárása

Amennyiben a terhelt ismeretlen helyen tartózkodik, vagy tartósan külföldön van és a tárgyaláson való jelenléte hosszabb időn át nem biztosítható, ügyészi indítvány alapján helye van az ügy érdemi befejezésének. Miután azonban a terhelt mellé rendelt garanciális szabályok, a tisztességes eljárás alapelvei nem változtak (a tárgyalás közvetlensége, a védelemhez való jog, a terhelt közvetlen kérdésfeltevési és észrevételezési joga, a terhelő bizonyítékokkal szembeni védekezés lehetősége stb.) ezt mindenképpen kivételes eljárási formának kell tekinteni.⁴⁰¹

Ezen külön eljárás nem szerepelhet együtt tárgyalás mellőzéses eljárással, hiszen a jogintézmények párhuzamos alkalmazása fogalmilag kizárt, mivel a tárgyalás mellőzéses eljárás feltételezi a terhelt meglétét. „Együtt”

⁴⁰¹ Bánáti J. - Belovics E. - Csák Zs. - Sinku P. - Tóth M. - Varga Z.: i.m. 490. o.

alkalmazásuk abban az esetben fordulhat elő, ha a tárgyalás mellőzésével hozott végzés után válik ismeretlenné a terhelt tartózkodási helye. Azt ügyész ebben az esetben a tárgyalás tartását kérheti és indítványozhatja a Be. XXV. Fejezete szerinti eljárás lefolytatását.

Összefoglalóan a részletszabályok tárgyalása előtt, eme eljárásnak a főbb jellemzői, hogy:

- csak ügyészi indítvány alapján folytatható le,
- az ügyész és védő részvétele kötelező,
- az eljárás során mindig igazolni kell, hogy a terhelt tartózkodási helye a hatóságok minden erőfeszítése mellett is –ismeretlen maradt,
- amennyiben a terhelt tartózkodási helye az eljárás során ismertté válik, biztosítani kell számára eljárási jogainak gyakorlását (jogorvoslat, tárgyalás megismétlése)⁴⁰².

Az eljárás feltételei a Be. 527. § (3) bekezdése alapján – melyről már a korábban ismertetett Alkotmánybírósági határozat kapcsán szoltunk, hogy

- szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekménnyről legyen szó,
- az elfogatóparancs kibocsátása a nyomozás iratainak az ügyészhez történő megkezdéséig nem vezetett eredményre,
- megalapozottan feltehető, hogy a gyanúsított megszökött, vagy a nyomozó hatóság, illetőleg az ügyész elől elrejtőzött,
- nyomozás adatai alapján vádemelésnek nincs akadálya, és
- a bűncselekmény súlya vagy az ügy megítélése indokolja.

Fontos megjegyeznünk, hogy e feltételeknek együttesen kell fennállnia, bármelyik hiánya kizárja a terhelt távollétében történő vádemelést.

A Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiuma és a megyei bíróságok büntető kollégiumai vezetőinek tanácskozásán 2000. március 27. napján úgy foglaltak állást, hogy az eljárás felfüggesztése helyett a távollévő terhelttel szembeni

⁴⁰² Bánáti J. - Belovics E. - Csák Zs. - Sinku P. - Tóth M. - Varga Z.: i.m. 492. o.

eljárást akkor célszerű alkalmazni, ha tartani lehet attól, hogy az idő múlásával a bizonyítékok elenyésznek, vagy bizonyító erejük gyengül, illetve egyéb nyomós érdek fűződik ahhoz, hogy a bíróság az ügyet a vádlott távollétében tárgyalja.⁴⁰³

A Be. 529. § (1) bekezdése szerint, ha a vádlott tartózkodási helye a vádemelést követően vált ismeretlenné és megalapozottan feltehető, hogy a vádlott megszökött, elrejtőzött, a bíróság az eljárás felfüggesztése nélkül elfogató parancsot bocsát ki. A (2) bekezdés szerint ha az elfogató parancs kibocsátása hatvan napon belül nem vezet eredményre, a bíróság erről az ügyészt tájékoztatja. Ha az ügyész indokoltnak tartja, hogy az eljárást a vádlott távollétében folytassák, erre a bíróság tájékoztatásától számított 15 napon belül indítványt tesz.

A Fővárosi Főügyészhelyettes Állásfoglalásában (2005 NF.9699/2005/1.) kifejtette: „bár ezt a törvény a nyomozati szakban kifejezetten nem írja elő, az elfogató parancs eredményének bevárására a nyomozás során is indokolt a 60 nap, hiszen az elfogató parancs kibocsátását követően megfelelő időnek kell eltelnie annak megalapozott megállapításához, hogy a terhelt felkutatására tett valamennyi intézkedés eredménytelen volt.”

A távollévő terhelttel szemben lefolytatott eljárásnak nem előfeltétele, hogy a terheltet gyanúsítottként kihallgassák (BH 2003.183; BH 2003.148.). Ezt támasztja alá a Bírósági Határozatok 2002. évi 10. számában megjelent 391. sz. BH „a távollévő terhelttel szembeni eljárás lefolytatásának nem feltétele, hogy az eljárás nyomozati szakaszában a nyomozó hatóság a szökésben levő terhelttel az alapos gyanút közölje, illetőleg őt gyanúsítottként kihallgassa.”

A Legfelsőbb Bíróság a határozat indoklásában megállapította, hogy ha a bűncselekmény elkövetése után a gyanúsított ismeretlen helyre távozott, a felkutatására tett intézkedések nem vezettek eredményre, lehetőség van a terhelt távollétében történő eljárásra, és a nyomozást folytatni kell.

⁴⁰³ Diósi M.: Néhány gondolat a távollévő vádlottal szembeni eljárásról. In: Tanulmányok Erdősy Emil professzor tiszteletére. (szerk.: Fenyvesi Cs. - Herke Cs.), PTE-ÁJK Pécs, 2002. 133. o.

Ugyanezt erősíti meg a korábban már ismertetett NF 9699/2005/1 Fővárosi Főügyész helyettesi Állásfoglalás is, mely szerint: „Az Alkotmánybíróság határozatára és a kialakult bírói gyakorlatra is figyelemmel az, hogy a terheltet a nyomozás során gyanúsítottként kihallgatni nem lehetett, elvileg nem akadályozza a távollétében történő vádemelésnek. Ilyen esetben azonban egyértelműen bizonyítottnak kell lennie a terhelt személyazonosságának, ezen kívül az előzőekben leírt további törvényi feltételeknek (Be. 527. § (3)) is maradéktalanul és együttesen megállapíthatónak kell lenniük.”

A Legfelsőbb Bíróság álláspontjával szemben a Fővárosi Bíróság területén eltérő jogértelmezés alakult ki. Eszerint abban az esetben, ha a nyomozás során nem történt meg a terheltté nyilvánítás, vagyis a nyomozóhatóság nem közölte az alapos gyanút az eljárás alá vont személlyel és pusztán az elkövető személyi adatai alapján (feljelentés, esetleg tárgyi bizonyítékok) kerülne sor a vádemelésre, azzal az ügyészi indítvánnyal, hogy a tárgyalás megtartására a vádlott távollétében kerüljön sor, a törvény egész rendszerét érintő aggályok merülnek fel.

Magyarázatában arra utal a Fővárosi Bíróság, hogy amennyiben az ügyészség így emel vádat, akkor hiányzik az alapos gyanú közlése vagyis a gyanúsítottá nyilvánítás, a külön eljárás pedig végig terheltről beszél. Terhelti jogokat pedig az a személy gyakorolhat a büntetőeljárás keretében, akivel szemben a Be. 132. § alapján az alapos gyanút közölték⁴⁰⁴

A Fővárosi Bíróság a fenti vélemény kialakításánál ugyan figyelembe vette az Alkotmány 57. szakaszában és az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikkében megfogalmazott tisztességes eljárás alapkövetelményeit, azonban ha ez a megoldás lenne az irányadó, akkor a szerző saját álláspontja szerint az „Eljárás távollévő terhelttel szembeni eljárás” nem igazán lenne alkalmazható.

További garanciális kötelezettséget ír elő az ügyész terhére a jogalkotó: a védő kirendelését.

⁴⁰⁴ Bánáti J. - Belovics E. - Csák Zs. - Sinku P. - Tóth M. - Varga Z.: i.m. 492. o.

Ez azonban nem merülhet ki a védő pusztá kirendelésében, hanem az ügyésznek gondoskodnia kell arról is, hogy a védő a nyomozás iratait megismerhesse. A nyomozás általános szabályai szerint rendszerint a nyomozóhatóság bocsátja a védő rendelkezésére az iratokat és ezt követően küldi meg vádemelési javaslattal az ügyésznek. A külön eljárás alkalmazása esetén azonban a nyomozóhatóság által megküldött iratok tanulmányozását követően fog dönteni az ügyész a külön eljárási forma indítványozásáról. Ezért pedig – amennyiben a védőt az ügyész rendeli ki – lehetőséget kell biztosítani a védőnek arra, hogy a nyomozás iratait megismerhesse.⁴⁰⁵

2.2. A bíróság eljárása az ismeretlen helyen tartózkodó vádlottal szemben

A Be. 528-531. szakaszai szabályozzák és adnak részletes eligazítást arra vonatkozólag, hogy mi az eljárás menete az első, a másodfokú, illetve harmadfokú eljárásban, továbbá a rendkívüli jogorvoslatban.

A bíróság csak és kizárólag az ügyész indítványára járhat el a vádlott távollétében. Fordítva ez a szabály nem igaz, mert ha a bírósági eljárás során a vádlott tartózkodási helye ismertté válik, nem szükséges ügyészi indítvány a "rendes" tárgyalásra való átálláshoz.

Fontos garanciális szabály, hogy ha a bíróság a vádlott távollétében jár el a tárgyaláson, mind az ügyész, mind a védő részvétele kötelező. További garanciát jelent a hirdetményi kézbesítés intézménye, mely szerint a vádlottnak mind a vádiratot, a határozatot, az idézést és az értesítést hirdetményi úton kell kézbesíteni. (530. § (2) bek.) Az érdemi határozat hirdetményi úton történő kézbesítése során felmerült a kérdés, hogy a teljes határozatot, vagy csak a rendelkező részt kell-e kifüggeszteni. Ezzel kapcsolatban eltérő álláspontok alakultak ki. A rövidebb, a csak rendelkező részt tartalmazó hirdetményi kifüggesztés mellett általában a személyiségi jogok védelmére tekintettel érvelnek. Azonban megjegyzendő, hogy ezen

⁴⁰⁵ Bánáti J. - Belovics E. - Csák Zs. - Sinku P. - Tóth M. - Varga Z.: i.m. 494. o.

jogok esetleges sérelme nem elsősorban a vádlott esetében merül fel, hanem inkább a sértett, illetve magánfél tekintetében. Más vélemények szerint a törvényi feltételeknek megfelelne az a megoldás is, hogy a teljes határozatot zárt borítékba helyezik és a hirdető táblán kifüggesztik, ezt pedig csak az lesz jogosult elolvasni, aki igazolja a kifüggesztést végrehajtó hatóság előtt, hogy a határozat neki, illetve róla szól.⁴⁰⁶ Ez a megoldás mindenképp megfontolandó, mivel a bíróság így eleget tud tenni teljes körű indoklási kötelezettségének anélkül, hogy a kifüggesztéssel személyiségi jogokat sértene.

Az ügy *újratárgyalásának jogával* kapcsolatosan Bárd Károly kifejti az „Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás” című könyvében⁴⁰⁷, hogy: „A jelenlét jogának kiemelkedő jelentősége indította 1975-ben az Európa Tanács Miniszteri Bizottságát arra, hogy felhívja a tagállamokat: gondoskodjanak a távollétében hozott ítélet megsemmisítéséről, ha a terhelt megfelelő értesítése elmaradt. A határozat azt is előírta, hogy a szabályszerűen értesített terheltnek is lehetőséget kell adni arra, hogy bizonyítsa: rajta kívül álló ok akadályozta a megjelenésben és abban, hogy erről a bírót tájékoztassa. Ha az értesítés elmaradt, illetve a terhelt igazolja vétlenségét, úgy jogosult arra, hogy ügyét újratárgyalják.”

Aszerint, hogy a vádlott tartózkodási helye mikor válik ismertté, a magyar büntetőeljárás törvény különböző eljárási „következményeket” von maga után.

a.) Ha a vádlott tartózkodási helye a tárgyalás megkezdése előtt ismertté válik, a bíróság erről értesíti az ügyészt. Lehetőség van a személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó kényszerintézkedés alkalmazására (pl. előzetes letartóztatás, házi őrizet vagy lakhelyelhagyási tilalom elrendelésére azon az alapon, hogy a vádlott szökésének vagy elrejtőzésének veszélyére tekintettel

⁴⁰⁶ Diószdi M.: Néhány gondolat... i.m. 134. o.

⁴⁰⁷ Bárd K.: Emberi Jogok... i.m. 204. o.

megalapozottan feltehető, hogy az eljárási cselekményeknél jelenléte másképp nem biztosítható).

b.) A vádlott tartózkodási helye a vádemelést követően vált ismeretlenné, és megalapozottan feltehető, hogy a vádlott megszökött vagy elrejtőzött. Ekkor a bíróság a szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt folyó eljárásban elfogatóparancsot bocsát ki. Ebben az esetben nem kell felfüggeszteni az eljárást, és ha hatvan napon belül nem vezet eredményre az elfogatóparancs, a bíróság erről az ügyészt tájékoztatja. (5.melléklet)

Az ügyész, ha indokoltnak tartja a tárgyalás megtartását a vádlott távollétében, erre tizenöt napon belül tehet indítványt, s ugyancsak indítványozza a védő kirendelését, ha az ügyben nem járt el védő a vádlott érdekében. A bíróság hivatalból nem alkalmazhatja ezt a külön eljárást, csak akkor járhat el a vádlott távollétében, ha erre az ügyész indítványt tett. Ha az ügyész indítványozza a tárgyalás megtartását a vádlott távollétében, s az ügyben már tartottak tárgyalást, annak anyagát ismertetni kell, nem szükséges az egész eljárást megismételni. Amennyiben az ügyész nem tesz indítványt a tárgyalásnak a vádlott távollétében való megtartására, a tanács elnöke az eljárást felfüggeszti. Ezek a rendelkezések nem csupán az első, de a másod- és a harmadfokú eljárásban is alkalmazandók.

c.) Ha a vádlott tartózkodási helye a tárgyalás során, az elsőfokú bíróság ügydöntő határozatának meghozatala előtt válik ismertté, a bíróság a tárgyaláson a korábbi tárgyalás anyagát ismerteti, de amennyiben indokoltnak látja, a bizonyítási eljárást újra megnyithatja.

d.) Ha a vádlott tartózkodási helye csak az első fokú ügydöntő határozat meghozatalát követően válik ismertté, akkor a vádlott a fellebbezésre nyitva álló határidőn belül az elsőfokú bíróságnál indítványozhatja a tárgyalás megismétlését. Erre a megismételt tárgyalásra néhány speciális, a Be. XIII. fejezetében írtól eltérő szabály vonatkozik. A bíróság a tárgyalás megkezdése

után ismerteti a vádlott távollétében hozott határozatot és a vádlottnak a tárgyalás megismétlésére irányuló indítványát. A tanú és a szakértő ismételt meghallgatása helyett lehetőség van arra, hogy a bíróság a bizonyítási eljárás e részéről felvett jegyzőkönyvet felolvassa. A megismételt tárgyalás eredményeként a bíróság a vádlott távollétében hozott határozatot vagy hatályban tartja, vagy hatályon kívül helyezi, és új határozatot hoz. Ha a vádlott a megismételt elsőfokú tárgyalás alatt ismételten ismeretlen helyre távozik, nincs értelme a tárgyalás megismétlésének, hiszen azt ismételten csak a vádlott távollétében kellene lefolytatni, s a végeredménye sem változna. Ilyenkor a bíróság a tárgyalás alapján hozott határozatát érdemi vizsgálat nélkül hatályában tartja. Ennek magyarázatát a 2006. évi LI. törvény indoklásában meg is találjuk: „A szabályozás abból indul ki, hogy ebben az esetben a tárgyalás újra csak a vádlott távollétében lenne folytatható, a megismételt tárgyalás indoka megszűnt tehát, de nem is várható az előző – szintén vádlott távollétében tartott – tárgyaláshoz képest más eredmény.”

e.) Ha a másodfokú eljárásban válik ismertté a terhelt tartózkodási helye, a másodfokú bíróság tárgyalást tűz ki és a vádlottat kihallgatja. Ezen a tárgyaláson a vádlott indítványára újabb bizonyítást vehet fel. A másodfokú eljárás eredményeként a bíróság az általános szabályok szerinti határozatok meghozatalára jogosult, azaz az első fokú ítéletet helyben hagyja, megváltoztatja, vagy hatályon kívül helyezi, és az elsőfokú bíróságot új eljárás lefolytatására utasítja.

Problémaként vetődhet fel, hogy mi történik akkor, ha több vádlott ellen folyik az eljárás és a bíróság ugyanabban az ügyben egyes vádlottakkal szemben az általános szabályok szerint jelenlétükben jár el, míg más vádlottakkal szemben a külön eljárás szabályai szerint a távollétükben jár el. Előfordulhat, hogy a távollévő vádlottak tartózkodási helye ismertté válik az elsőfokú ügydöntő határozat kihirdetése után, de a határozat jogerőre emelkedése, vagy az ügynek – fellebbezés miatt – a másodfokú bírósághoz történő felterjesztése előtt. Így

az is előfordulhat, hogy az egyikük fellebbezést nyújt be az érdemi határozat ellen, míg a másikuk pedig az eljárás megismétlését kéri.

Az elsőfokú bíróságot ez a példa megoldhatatlan feladat elé állítja, hiszen az iratokból a bíróság csak egy példánnyal rendelkezik, s így azt nem tudja felterjeszteni a másodfokú bíróságra.

Diósdí Mária⁴⁰⁸ a probléma áthidalására az alábbi megoldást látja célszerűnek: Ekkor „lehetőség szerint egységesen kell a vádlottakat nyilatkoztatni abban az esetben, ha az ügydöntő határozatot illetően a nemtetszésüket akarják kifejezni. Ilyenkor (...) megfontolt vizsgálatot igényel az esetleges egyesítés, illetve az elkülönítés szükségessége.”

f.) Ha a harmadfokú eljárásban vezettek eredményre a vádlott felkutatására tett intézkedések, a harmadfokú bíróság természetesen bizonyítást nem folytathat le, hanem kasszátorius jogkörével élve az első és a másodfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezi és az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasítja.⁴⁰⁹

2.3. Eljárás a külföldön tartózkodó terhelt távollétében

A Be. meghatározott feltételek megléte esetén a külföldön tartózkodó terheltet ugyanolyan távollévőnek tekinti, mint az ismeretlen helyen tartózkodót, akivel szemben XXV Fejezet szerinti külön eljárás szintén lefolytatható. A terhelt ebben az esetben ismert helyen tartózkodik, azonban a hatóság számára nem elérhető.

Mindenek előtt azt kell tisztázni, hogy a terhelt valóban külföldön tartózkodik-e. Ehhez támpontot nyújthat bizonyos hatóságok megkeresése és annak tisztázása, hogy a terhelt elhagyta-e az ország területét. Hozzá kell tenni, ez nem elegendő ahhoz, hogy a külföldön tartózkodás tényére tekintettel ezen ok miatt a terhelt távollétében járjunk el.

⁴⁰⁸ Diósdí Mária: im. 135. o.

⁴⁰⁹ Farkas Á. - Róth E.: Büntetőeljárás. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomsgzáltató Kft., Budapest, 2007. 411. o.

A Be. 532. §. (1). bek. értelmében az ügyész akkor indítványozhatja, hogy a külföldön tartózkodó vádlott távollétében tartsák meg a tárgyalást, ha a külföldön lévő terhelt kiadatásának, vagy az európai elfogatóparancs alapján történő átadásának nincs helye, illetőleg kiadatását, vagy az európai elfogatóparancs alapján történő átadását megtagadták, és a büntetőeljárás átadására sem került sor.

A törvény 532. §-át azonban háttérjogszabályok töltik ki tartalommal. A külföldön tartózkodó terheltekkel szemben alkalmazható eljárásra a Be. mellett:

- a) a nemzetközi bűnügyi jogsegélyről szóló 1996. évi XXXVIII. törvény rendelkezéseit, továbbá
- b) az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2003. évi CXXX. törvény rendelkezéseit is figyelembe kell vennünk.

A három jogszabály egymáshoz való viszonyáról a 2003. évi CXXX. törvény 2. §-a rendelkezik. Ennek alapján elsődlegesen a 2003. évi CXXX. törvényt kell alkalmazni, és amennyiben ez eltérően nem rendelkezik, alkalmazhatók a nemzetközi bűnügyi jogsegélyről szóló törvény és a Be. rendelkezései.

Meg kell jegyeznünk még két esetet a külföldön tartózkodó vádlott esetében:

- Amennyiben a vádlott kiadatásnak vagy az európai elfogató parancs alapján történő átadásának nincs helye, vagy azt megtagadták, és a bíróság nem látja indokoltnak a büntetőeljárás felajánlását, felhívhatja az ügyészt, hogy kívánja-e indítványozni a tárgyalásnak a vádlott távollétében történő folytatását. Az ügyész indítványa e vonatkozásban is köti a bíróságot, csakúgy, mint ahogy arról az ismeretlen helyen tartózkodó vádlott esetében szoltunk.
- A másik eset, ha a tárgyalást úgy kezdték meg, hogy a vádlott ismeretlen helyen tartózkodott, *s a tárgyalás megkezdése után állapítják meg, hogy külföldön tartózkodik*, és kiadatásának az európai

elfogató parancs alapján történő átadásának nincs helye, vagy azt megtagadták, és a bíróság nem látja indokoltnak a büntetőeljárás átadását. Ilyen körülmények között nem szükséges az ügyészt külön nyilatkoztatni, hiszen álláspontját, mely szerint az eljárás a vádlott távollétében lefolytatható, már korábbi indítványában kifejtette.

3. Lemondás a tárgyalásról

3.1. A külön eljárás viszonya az általános eljárási szabályokhoz

A tárgyalásról lemondás a magyar büntetőeljárás merőben új jogintézménye, mely az 1999. évi CX. törvénnyel került be a magyar büntetőeljárás rendelkezései közé.

A tárgyalásról lemondást nem egyhangú egyetértéssel fogadták a szakmai körök. „Sokan azt gondolják, hogy ez az angolszász, különösen az amerikai joggyakorlatban alkalmazott vádalku (*plea bargaining*) bevezetése a magyar jogba, ami ellentétes a hagyományosan kontinentális jellegű jogunk rendszerével.”⁴¹⁰

A „tárgyalásról való lemondás” új jogintézményében az eljárás valóban hasonlít az angolszász „vádalkuhoz”. Hiányzik viszont belőle a „*plea bargaining*” vásári alkudozása a vád és a védelem között.⁴¹¹

A tárgyalásról lemondás jogintézménye tehát kompromisszum, ugyanakkor azonban nem tévesztendő össze az angolszász eljárásban ismert vádalku – amerikai „*plea bargaining*” – intézményével.

Az Egyesült Államok jogrendszerében ugyanis a vádalku olyan írásba foglalt és a bíróság elé tárt szerződés az ügyész és a terhelt között, amely a vád alá helyezési eljárást követően történik. Az alku a vád köréről folyik, és

⁴¹⁰ Király T.: Büntetőeljárásjog. i.m. 544. o.

⁴¹¹ Kiss A.: A büntetőeljárás reformja. Kriminológiai Tanulmányok 38. (szerk: Irk F.) OKRI, Budapest, 2000. 181. o.

eredményeképpen kijelöli a vádlott által elismert vád jogi kereteit. Az alku tárgya tehát az a bűncselekmény és annak azon jogi minősítése, melyet a terhelt elismer és amelyre tekintettel fogja a bíróság a büntetést meghatározni. A joghátrány tehát a konszenzus alapján elismert vád, illetve a beismerés folytán alkalmazott eljárás következménye. A szerződés megkötéséhez pedig elegendő a bűnösség pusztá beismerése is.⁴¹²

Alkotmányunk 57. § (1) bekezdése kimondja, hogy a büntetőeljárás alá vont személynek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt vádat a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el.

Ennek megfelelően a Be. 3. §-a alapján „mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt vádról bíróság döntsön.”

Ebből következik, hogy a terheltnek joga van a tárgyaláshoz, azonban ez az egyszerűsítő eljárás lehetővé teszi, hogy erről a jogáról lemondjon. Az eljárás azonban nem a bírósági eljárás egészéről, hanem csak a tárgyalásról való lemondást teszi lehetővé. Ez jelentős munkateher csökkentést biztosít. Ez a jog azonban nem korlátlan, a legsúlyosabb büntetésekkel fenyegetett bűncselekmények esetén a terhelt érdekei is azt kívánják, hogy a bírósági eljárásra sor kerüljön.⁴¹³

A lemondás tárgyalásról tartalmaz konszenzuális elemeket, hiszen a vád és a védelem egyetértése szükséges az alkalmazásához. Eltérően azonban az angolszász megoldástól, nem folyik alku a büntetés mértékéről vagy annak elengedéséről, és a bíró semmiképp sincs bevonva. Az alku, a konszenzus tehát nem a vádra vonatkozik, hanem az eljárási forma alkalmazására terjed ki.⁴¹⁴ Ez az eljárási forma teret enged az opportunitás elvének, továbbá a terhelt rendelkezési jogának érvényesüléséhez, míg árnyoldalaként jelenik meg az egyes alapelvek sérelme.

⁴¹² Bánáti J. - Belovics E. - Csák Zs. - Sinku P. - Tóth M. - Varga Z.: i.m. 470. o.

⁴¹³ Az 1999. évi CX. törvény indokolása a 113. §-hoz.

⁴¹⁴ Király T.: Büntetőeljárási jog. i.m. 559. o.

Álláspontom szerint ebben a külön eljárásban a legalitás, az officialitás, a nyilvánosság, a védelemhez való jog, az anyanyelv használatának, az eljárási feladatok megoszlásának elve változatlanul korlátozás nélkül érvényesül az alábbiak szerint:

A bűncselekmény észlelésénél a nyomozóhatóság itt is lefolytatja a nyomozást (a gyanúsított beismerése esetén sem mentesül e kötelezettség alól a nyomozóhatóság), az ügyész vádat emel, a bíróság pedig dönt a büntetőjogi felelősségről. Ez az eljárási forma feltételezi a terhelti kezdeményezést, de ez nem változtat azon a kötelezettségen, hogy a meghatározott feltételek fennállása esetén hivatalból le kell folytatni az eljárást. A bíróság nyilvános ülést tart, melyen az eljárás szóban folyik, a védő részvétele pedig kötelező. Az egyenlő elbírálás elve is érvényesül, hiszen a törvény nem tiltja meg, hogy a nyomozás során a tagadásban lévő gyanúsítottat is tájékoztassa az ügyész a lemondásos eljárás lehetőségéről és következményeiről.

Ezzel szemben álláspontom szerint a közvetlenség, a jogorvoslathoz való jog, az ártatlanság vélelme, a kontradiktórikus eljárás és a tényállás felderítésének elve csak korlátozottan érvényesül az alábbiak szerint:

A beismerő vallomást bár a bíróság előtt meg kell ismételni, az egyéb bizonyítékokat a bíróság azonban csak közvetett módon értékeli, hiszen döntését a nyomozás irataira és a vádlott beismerő vallomására alapozza, a nyilvános ülésen hozott ügydöntő határozat ellen pedig nincs helye fellebbezésnek a bűnösség megállapítása, a váddal egyező tényállás, valamint vádirati minősítéssel egyező minősítés miatt. (Be. 541. §)

Az ártatlanság vélelmének alapelve kapcsán, a bűnösségre is kiterjedő beismerés megtételét követően nehéz lenne a terhelt ártatlanságát feltételezni, hiszen a lemondásos eljárás kezdeményezése és a beismerés teljesen önkéntesen történik, erre senki sem kényszerítheti. A nyilvános ülésen kötelező az ügyész és a védő részvétele, de csak felszólalási joguk van, ezért semmiképpen nem mondható, hogy jelen van a két ellentétes eljárási funkció küzdelme, a felek vitája a nyilvános ülésen. Mivel itt csak a nyomozóhatóság

végez tényállás felderítést, a bíróság pedig részben erre alapozza a döntését, nem érvényesülhet az az elv, hogy a tényállást az eljárás minden szakaszában alaposan és hiánytalanul tisztázni kell, mert éppen a hosszadalmas bizonyítási eljárás elmaradása jelenti a gyorsítási és egyszerűsítési lehetőséget.

Cséka Ervin⁴¹⁵ több ponton megkérdőjelezi az opportunista intézmények előretörését, köztük a tárgyalásról lemondást. Álláspontja szerint – az általam jelzettekén túlmenően – indokolatlanul sérülnek, kérdőjeleződnek meg alapelvek: „A miniszteri indokolás szerint a tárgyalásról való lemondással rendkívül leegyszerűsödik a bírósági eljárás. Ezt valóban nehéz volna vitatni, legfeljebb az intézmény processzuális jogi konstrukcióját illetően merül fel néhány kérdés: A büntetőeljárásban végbemenő igazságszolgáltatás klasszikus intézménye, a tárgyalás nem egyéb, mint a terhelt egyik eljárásjogi jogosítványa, amelyről egyszerűen (csekély ügyészi támogatással) le lehet mondani? Mi a viszony e külön eljárást megalapozó beismerés kiemelt törvényi jelentősége, illetőleg a bizonyítási eszközök és bizonyítékok előre meghatározott bizonyító erejét kizáró törvényi szabályozás között? E külön eljárásban mi a vád tárgya (ténybeli és jogi tartalma), az, amit a vádlott beismer, avagy a vád „megformálásában” van szerepe az ügyésznek is?

A büntetésnek a törvény által jelentősen leszállított keretek között megállapítása összhangban van (lehet-e) az igazságos és a törvény előtti egyenlőség követelményével.”⁴¹⁶

Ahhoz, hogy el tudjuk határolni a vádalkut és a lemondásos eljárást, mindenképpen át kell tekintenünk a hazai szabályozás jellemzőit az alábbiakban:

Az intézmény alkalmazásának feltételei:

⁴¹⁵ Cséka E.: Bevezető (Tanulmány az új Be.-vel kapcsolatban). Jogtudományi Közlöny, 1998/4. sz. 113. o.

⁴¹⁶ Cséka E.: i.m. 113. o.

A Be. az eljárást a külön eljárások között szabályozza, a törvény XXVI. Fejezetében⁴¹⁷ (533-542. §). Mielőtt a részletes szabályozásra rátérnénk, nézzük meg a **szabályozás felépítését**:

- a külön eljárás viszonya az általános eljárási szabályokhoz (533. §)
- az eljárás alkalmazásának általános feltételei (534. §)
- együttműködő terhelttel szembeni eljárás (534/A. §)
- az ügyész eljárása (535. §)
- a bíróság eljárása (536-540. §)
- a másodfokú bíróság eljárása (541-542. §)

3.2. Az eljárás alkalmazásának általános feltételei

- nyolc évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény miatt indult az eljárás
- a terhelt beismerő vallomást tesz
- a vádlott a tárgyaláshoz való jogáról lemond
- az ügyész indítványt tesz az ügy nyilvános ülésen történő elbírálásra

A nyolc évnél súlyosabb büntetési tétel vizsgálatánál a Btk. különös részében meghatározott tételkeret az irányadó. A terhelt beismerő vallomásának ki kell terjednie a bűnösségre is, és ezen feltételeknek együttesen kell fennállniuk az intézmény alkalmazásához.

Amennyiben az összes feltétel fennáll, akkor is az ügyész döntésétől (mérlegelésétől) függ, egyáltalán kíván-e ilyen eljárást. Ha az ügyész az ügy körülményeinek, így különösen a terhelt személyének figyelembevételével nem látja helyénvalónak ezt az eljárást, akkor nem tesz ilyen indítványt. Az ügyészt egyébként ebben a körben nem lehet törvényes úton befolyásolni, hiszen a vádemelés ellen jogorvoslatnak nincs helye. (Be. 228. § (5))

⁴¹⁷ A Fejezet számozását a XXV. Fejezetről a XXVI. Fejezetre a 2006. LI. törvény 285. §-a (1) bekezdésének a) pontja módosította. 2006. július 1-jétől hatályos.

Ezért a nyomozó hatóság informális úton értesíti az ügyészt, ha az előtte folyamatban lévő büntetőeljárásban e jogintézmény alkalmazására sor kerülhet.

Ha ilyen értesítést kap az ügyész a nyomozóhatóságtól, vagy a büntetőügy ügyészi megvizsgálásakor az ügyet ilyen eljárásra alkalmasnak ítéli, akkor az ügyben általában bejelenti az ügyészi fokozott felügyelet gyakorlását. Az ügyésznek ugyanis csak tartalmában és formájában kifogástalan nyomozati anyag birtokában szabad e speciális indítványát előterjesztenie. Ebben az eljárásban ugyanis nincs tárgyalás, nincs bizonyítás. Négyesi László szavaival élve: „Óriási tehát az ügyész felelőssége az indítványhoz mellékelt nyomozati iratok minőségét illetően.”⁴¹⁸

Az eljárás a terhelt számára a Btk. különös részében meghatározott büntetési tételkerettől kedvezőbb büntetési tétel kiszabását teszi lehetővé, melyet a Be. 534. § (2) bek. alapján a **Btk. 87/C. és 85/A. bekezdései** határoznak meg.

3.3. Együttműködő terhelttel szembeni eljárás

Ezt a lehetőséget a 2002. évi I. törvény iktatta be az eljárásba, azzal a céllal, hogy a szervezett bűnözés elleni eredményes fellépést előmozdítsa. Ezzel a jogalkotó azt kívánta elérni, hogy aki súlyos bűncselekményt követett el, de a bűncselekmény felderítésében jelentős szerepet vállalt, a bűnüldöző hatóságokkal együttműködött, az is részesülhessen az eljárás kínálta előnyökben.

Ezen rendelkezések az előbb felsorolt általános feltételekhez képest eltérő szabályokat tartalmaznak, mert a nyolc évi szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő cselekmény esetén is lehetővé teszi bünszervezetben történő elkövetés esetén az eljárás alkalmazását, amennyiben a terhelt a bűncselekmény felderítése során együttműködött a hatóságokkal, de a nyomozás megszüntetésére ezen okból nem került sor.

⁴¹⁸ Négyesi L.: Lemondás a tárgyalásról. Belügyi Szemle 2000/10. sz. 103. o.

A Be. általános szabályai szerint lehetőség van az együttműködő gyanúsított esetén a feljelentés elutasítására, illetve a nyomozás megszüntetésére (Be. 175. § (1), 192. §).

3.4. Az ügyész eljárása

A nyomozóhatóság és az ügyész fontos közös tevékenysége az erre az eljárásra alkalmas folyamatban lévő büntetőügy kiválasztása, majd ezt követően a terhelt és védője informális megkérdezése, kívánják-e, hogy az ügy tárgyalásról lemondás formájában intéződjék el. Az eljárás alkalmazásának lehetősége az ügyész mérlegelési jogkörébe tartozik.

Az ügyész két esetben tehet indítványt az eljárás alkalmazására:

- A terhelt már a nyomozás során beismerő vallomást tett és kezdeményezte az eljárás nyilvános ülésen történő elbírálását, továbbá az ügyész az ügy körülményeinek figyelembe vételével, így különösen a terhelt személyére, az elkövetett bűncselekményre tekintettel lehetőséget lát az eljárásra (535. § (1)-(2) bekezdés). Ezek konjunktív feltételek.
- A terhelt később is meggondolhatja magát, vagyis amennyiben a nyomozás során a terhelt beismerő vallomást nem tett, a nyomozás befejezése után, legkésőbb a vádirat kézbesítésétől számított tizenöt napon belül kezdeményezheti az eljárás alkalmazását. (535. § (3)-(4))

Mind a két esetben szükséges azonban, hogy a terhelt az eljárás későbbi szakaszában, a bíróság előtt is kijelentse, hogy lemond a tárgyalásról. (537. § (3))

Amikor az ügyész az adott ügyet tehát a fentiek alapján vádemelésre alkalmasnak találja, akkor a nyomozó hatóság útján – vagy másképpen – a terheltet és védőjét a tárgyalásról lemondást kérő nyilatkozatuk megtétele céljából az ügyésznél való megjelenésre hívja. A megjelenésre felhívás nem

kényszeríthető ki. Az ügyésznek nincs törvényes lehetősége ebben a kérdésben az idézésre, s az idézés elmulasztása következményeinek alkalmazására.⁴¹⁹

Amikor tehát a terhelt és védője – a nyomozó hatóság vagy az ügyész értesítésére – az ügyésznél megjelenik, az ügyész e speciális eljárás természetére vonatkozó figyelmeztetéseket és a megjelentek nyilatkozatait jegyzőkönyvezi. Fontos hangsúlyozni, hogy az ügyész ezt a meghallgatást csak akkor eszközli, ha ezt az eljárási módot – a nyomozati iratok ismeretében – indokoltnak tartja.⁴²⁰

Ezt követően kerülhet arra sor, hogy az ügyész jegyzőkönyvezi a terhelt és védő nyilatkozatát arról, hogy kívánják-e az ügy nyilvános ülésen történő elbírálását. Amennyiben kívánják az ügy ilyen formában való eldöntését, akkor ezt azonnal jegyzőkönyvbe foglalják és az ügyész is nyilatkozik nyilvános ülésen történő elbírálás indítványozására vonatkozó szándékáról.

A tájékoztatásról és a terhelt nyilatkozatáról készült jegyzőkönyvet a nyomozati iratok részeként azonban csak akkor lehet a vádirat bírósági példányához csatolni, ha a terhelt kezdeményezte az ügy nyilvános ülésen történő elbírálását. A törvény e szabállyal kívánja elkerülni, hogy abban az esetben, ha a terhelt nem kezdeményezi, illetve az ügyész nem indítványozza eme egyszerűsített eljárást, a bíróság tudomást szerezzen az ügyész eredeti álláspontjáról, illetve a terhelt elutasító nyilatkozatáról, annak okairól. Ha a tájékoztatásról felvett jegyzőkönyv a bíróságra továbbított nyomozati iratok között szerepelne, ez a bíróság döntését befolyásolhatná. Ezért a rendelkezés a terhelt érdekét védi. Ha a jegyzőkönyv nem csatolható a nyomozati iratok bírósági példányához, azt – értelemszerűen – az ügyészség házi iratai közé kell elhelyezni. A 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás 69. §-a ezzel kapcsolatban úgy rendelkezik, hogy amennyiben a gyanúsított az ügyésznél az ügy nyilvános ülésen való elbírálását kezdeményezi, de az ügyész ezzel nem ért egyet, erről a gyanúsítottat írásban tájékoztatja.

⁴¹⁹ Négyesi L.: i.m. 104. o.

⁴²⁰ Négyesi L.: u.o. 104. o.

Az eljárás speciális jellegéből adódóan ebben az eljárásban jogi garanciák is érvényesülnek az alábbiak szerint:

- amennyiben az ügyész a külön eljárás lefolytatását nem indítványozza, a bíróságot arról nem tájékoztatja. Ezzel kívánja a törvényalkotó elérni, hogy az ügyész álláspontja a bíróságot ne befolyásolja, illetve amennyiben a terhelt utasítja el az ügyész által felkínált lehetőséget, szintén ne fejtsen ki hatást a bíróság döntésére (535. § (5)).
- az ügyész az indítványát nem vonhatja vissza (535. § (6)).

Amennyiben az eljárás feltételei nem állnak fenn, az ügy tárgyalásra utalására kerül sor.

Összefoglalóan ezen eljárás az ügyészre az alábbi többlet kötelezettségeket rója:

- a terhelt tájékoztatása a tárgyalás lemondásának lehetőségéről (535. § (2))
- a terhelt meghallgatása (535. § (4))
- védő kirendelése (535. § (4))

3.5. A bíróság eljárása

A bíróság eljárásával kapcsolatban megjegyzendő, hogy a terhelt azon joga, hogy bűnösségét bíróság állapítsa meg, és a bíróság szabjon ki vele szemben büntetést, valóban nem sérül. Az pedig, hogy ez az eljárás a bíróságnak jelentős munkateher-csökkenést biztosít-e, a konkrét ügyekben derülhet ki.

Ez a szakasz az általános szabályokhoz képest a következő egyszerűsítő rendelkezéseket tartalmazza:

- a bíróság minden esetben egyesbíróként jár el (536. § (1))
- a bíróság nyilvános ülésen bírálja el az ügyet (536. §)
- a bíróság tényleges bizonyítást nem folytat le, a vádlott kihallgatásán kívül csak okirati bizonyításnak van helye (539. §)

Garanciális szabály, hogy az ügyész és a védő részvétele az eljárás során mindvégig kötelező (536. §).

Itt kell megemlítenünk azt az atipikus esetet, amikor a „nyomozás során beismerő vallomást nem tett terhelt a nyomozás befejezése után, de legkésőbb a vádirat kézbesítésétől számított tizenöt napon belül az ügyésznél kezdeményezheti, hogy az ügyész indítványozza az ügy nyilvános ülésen való elbírálását.” (Be. 535.§ (3) bekezdés)

Ebben az esetben a határidő jogvesztő, azaz határidő elmulasztása miatt igazolási kérelemnek van helye, amelyet az ügyész méltányosan bírál el.⁴²¹

A nyilvános ülés

A nyilvános ülésre a Be. általános rendelkezései alapján a törvényben meghatározott eltérésekkel a tárgyalásra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni (234. § (3)). Ezek az eltérések a külön eljárás lényegéből fakadnak, továbbá egyszerűsítéseket tartalmaznak:

- a nyilvános ülés megkezdésének időpontja különbözik az általános rendelkezésektől, nyilvános ülésre csak a vádlott tárgyaláshoz való jogáról lemondása után kerül sor (537. § (5)).
- a bizonyítás fázisa elmarad (539. §)

A nyilvános ülésen az általános szabályok szerint jelen van a bíró, a jegyzőkönyvvezető, a terhelt, és a külön rendelkezések értelmében kötelező az ügyész és a védő jelenléte is. (536. §)

A megnyitás után kezdetét veszi a nyilvános ülés. A nyilvános ülésen az ügyész ismerteti a vádat és az ügynek a nyilvános ülésen alapuló elbírálására vonatkozó indítványát. (537.§ (1) bekezdés)

A vádlott nyilatkozata a vádról – az általános szabályoktól előően történik. A vádlott személyazonosságának megállapítása után a vád és az indítvány ismertetését követően a bíróság tájékoztatja a vádlottat a tárgyalásról

⁴²¹ Négyesi L.: i.m. 104. o.

lemondás és a bíróság előtt tett beismerés következményeiről, különösen arról, hogy a beismerő vallomásra és a nyomozati iratokra alapítja az ítéletét, és hogy fellebbezési jogosultsága nincs. Ezt követően a bíróság a vádlottat felhívja, hogy nyilatkozzék, lemond-e a tárgyalásról. A nyilatkozat megtétele előtt a bíróság lehetővé teszi, hogy a vádlott a védővel tanácskozzék. (Be. 537. § (2)-(4) bek.) Ha a bíróság ezután a vádlott nyilatkozata, az eljárás iratai, valamint az ügyészhez, vádlotthoz és a védőhöz intézett külön kérdésre adott válaszok alapján nem látja akadályát az ügy nyilvános ülésén való elintézésének, elrendeli a nyilvános ülést. (537.§ (5))

Mint azt Király Tibor helytállóan megjegyezte: a „bíróság a nyilvános ülés folytatását rendeli el, ugyanis mindaz, ami eddig történt, már a nyilvános ülés keretében történt.”⁴²²

Ezt követően kerül sor arra, hogy a bíróság a vádlottat a vád tárgyává tett cselekményről kihallgatja, majd az általános szabályok szerint a bíróság által történő kihallgatás után a vádlotthoz az ügyész, illetőleg a védő kérdéseket intézhet, illetőleg a sértett ilyen kérdések feltételére indítványt tehet. A vádlott kihallgatásának befejezése után az ügyész, ezt követően a védő felszólalhat. (538. § (3))

Természetesen az eljárás specialitása miatt ebben az eljárási fázisban is érvényesülnek a garanciális szabályok, melyek összegezve az alábbiak:

- a vádlott tájékoztatása
- védőjével történő tanácskozás biztosítása
- nyilatkoztatása arról, hogy lemond-e a tárgyalásról
- a vádlott kihallgatása

A bíróság eljárása során mintegy a „**második szűrő**” szerepét tölti be⁴²³. Ennek megfelelően a bíróság az ügyet tárgyalásra utalja, ha

⁴²² Király T.: Büntetőeljárásjog... i.m. 546. o.

⁴²³ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (indoklással). Bíbor Kiadó, Miskolc, 2003. 410. o.

- a vádlott beszámítási képessége, nyilatkozatának önkéntessége, hiteltérdeklősége a nyomozás során és a nyilvános ülésen tett nyilatkozataiban kétely mutatkozik valamely feltételben, (538. § (2))
- ha a vádtól súlyosabb minősítés látszik megalapozottnak, (539. § (2))
- ha a vádlott a vallomástételt megtagadja. (538. § (1))

A bíróság határozata

A tárgyalásról lemondás olyan külön eljárás, amelynek keretében csak a vádlott vallomása és okirati bizonyítékok állnak rendelkezésre, további bizonyítást nem lehet lefolytatni. Ezért a tárgyalásról lemondás alapján a nyilvános ülésen meghozott bírósági határozat tartalma is eltér a határozatokra vonatkozó általános rendelkezésektől (Be. 257-262. §-ok), mivel az ítélet indokolása nem tartalmazhatja például a további bizonyítékok értékelését.

Az indokolás szerkezete ennek megfelelően:

- vád;
- személyi körülmények;
- tényállás;
- jogi minősítés;
- büntetéskiszabási körülmények;
- alkalmazott anyagi- és eljárási jogszabályok.⁴²⁴

3.6. A másodfokú bíróság eljárása

Ebben a külön eljárásban sajátosan alakul a jogorvoslat, a fellebbezés ugyanis korlátozott (541. § (1)). A jogorvoslati jog kizárt az alábbi esetekben :

- a bűnösség megállapítása,
- a váddal egyező tényállás,
- a vádirati minősítéssel egyező minősítés esetén.

⁴²⁴ Be. Kommentár az 539. §-hoz

Ezek a korlátozások abból erednek, hogy a fent felsoroltakban az ügyész és a vádlott már egyetértett. Ettől eltérő esetekben azonban az általános szabályok alapján nyílik lehetőség a fellebbezési jog gyakorlására.

Sajátosan alakul a másodfokú bíróság revíziós jogköre is. A teljes revízió elvét követi, de a **reformatórius jogkör** gyakorlására csak a terhelt javára van lehetőség: – bűnösség megállapítása, a váddal egyező tényállás, a vádirattal egyező minősítés esetén az elsőfokú ítéletet a bíróság csak a terhelt javára változtathatja meg (542. § (1)).

A bizonyítási eljárás szintén korlátozott, az elsőfokú eljárás keretei között folytatható le (542. (2)). Kötelező kasszációs jogkörének gyakorlása, amennyiben az eljárást az elsőfokú bíróság a törvényi feltételek hiányában folytatta le (542. § (4)). Ebben az esetben a bíróság az elsőfokú ítéletet hatályon kívül helyezi és az eljárást a megismételt eljárás szabályai szerint lefolytatja.

Összességében tehát megállapítható, hogy a törvényben nem kizárt kérdéseken túl más okból az általános szabályok szerint van helye fellebbezés bejelentésének. Ezen fellebbezésben új tényt állíthatnak és új bizonyítékokra is hivatkozhatnak, kizárólag azonban a Be. 541. §-a (1) bekezdésében rögzített korlátok között. Mindebből az következik, hogy olyan kérdésekben, melyekre nézve a törvény a fellebbezési jogot kizárja, úgy más ok miatt benyújtott fellebbezésben sem lehet új tényt állítani és új bizonyítékokra hivatkozni, amelyek értelemszerűen a fellebbezés kizártságának az okaival lennének kapcsolatban.⁴²⁵

Konklúzióként azt mondhatjuk, hogy az alapvető különbség a vádalku és a lemondásos eljárás között, hogy míg az előbbit a védő vagy az ügyész kezdeményezi, és nincs törvényben rögzítve, hogy a terhelt mit kaphat a beismerésért cserébe, ezzel szemben az utóbbiban kizárólag a terhelt

⁴²⁵ Bánáti J. - Belovics E. - Csák Zs. - Sinku P. - Tóth M. - Varga Z.: i.m. 478. o.

kezdeményezheti⁴²⁶, és a törvény pontosan megmondja, hogy a beismerésért és a tárgyalásról való lemondásért milyen ellenszolgáltatás jár, vagyis a várható büntetés mértéke mennyire szállítható le.

Különbség az is, hogy a vádalkunál nincs korlátozva az alkalmazási terület, azaz bármely bűncselekmény típusnál szóba jöhet, és nincs időbeli határ a bejelentésre, addig a lemondásos eljárás csak akkor jöhet szóba, ha a bűncselekmény nyolcévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetendő, és a terhelt beismerő vallomást tett.

Ugyanakkor kiemelendő, hogy sem az ügyész, sem a bíróság számára nem kötelező a tárgyalásról lemondás alkalmazása valamennyi feltétel fennállása esetén sem. A beismerő vallomásnak – szemben más eljárást egyszerűsítő és gyorsító intézményekkel (bíróság elé állítás, tárgyalás mellőzése) – nemcsak a tények, hanem a bűnösség beismerésére is ki kell terjednie.

Hasonló megoldás érvényesül az olasz büntetőeljárásban, a főtárgyalás elkerülését célzó külön eljárások között megtalálható rövidített eljárásban (*giudicio abbreviato* 438-443. Art)

Eszerint „a rövidített eljárásban a bíró a felek egyetértésével a főtárgyalás megnyitása érdekében előterjesztett akták alapján már az előzetes tárgyaláson ítéletet hoz. Ez az eljárás bármilyen – tehát a legsúlyosabb – bűncselekményeknél is alkalmazható, a bíró csupán azt vizsgálja, hogy a felek az eljárás lefolytatására irányuló indítványukat megtették-e, s hogy a nyomozás adatai a döntéshez elégségesek-e. A rövidített eljárás a gyanúsított számára azért csábító, mert alkalmazásával egyharmaddal alacsonyabb büntetést szabnak ki annál, amit a törvény előír, nem kell viselnie a perköltséget és a büntetés nem kerül be a bűnügyi nyilvántartóba. Hátránya viszont, hogy a gyanúsított eleve lemond a főtárgyalás jogi garanciáiról, illetve, hogy az ítélet ellen jogorvoslatot csak kivételképpen lehet emelni.”⁴²⁷

⁴²⁶ Erre utal a Be. 535.§ (1) bekezdés a) pontja: „az ügyész (...) vádiratban indítványozhatja az ügy nyilvános ülésen való elbírálását, ha a terhelt

a) a nyomozás során a bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomást tett,

b) kezdeményezi az ügy nyilvános ülésen való elbírálását.”

⁴²⁷ Pusztai L.: Az új olasz büntetőeljárás... i.m. 236.o.

4. Tárgyalás mellőzése

A tárgyalás mellőzése (az 1896. évi Bp-ben *büntetőparancs*) azon külön eljárások közé tartozik, amelyeknek célja az *eljárás egyszerűsítése, gyorsítása*, s ezzel a bíróságok munkaterhének csökkentése, hiszen ebben az esetben a bíróság pusztán az iratok alapján dönt, nem folytat le bizonyítást, s ezzel jelentős időmegtakarítás érhető el.

Mint ahogy a történeti részben láttuk, az intézményt a magyar jogban az 1896. évi Bp. honosította meg büntetőparancs elnevezéssel. A jogintézmény életképességét mutatja, hogy azt az 1951. évi II. Bp. is átvette, majd az 1954. évi V. törvény, amely a II. Bp. novelláris módosítását jelentette, megszüntette a büntetőparancs kibocsátásának lehetőségét.

Azt az 1962. évi 8. tvr. vezette be ismét „tárgyalás mellőzése pénzbüntetés kiszabása esetén” címmel, nem vitatva a tárgyaláson kívül való elbírálás veszélyeit, de elismerve a *volenti non fit iniuria* elvét, azaz azt, hogy ha a terhelt beismerő vallomást tett, s nem kérte a tárgyalás tartását, belenyugodott a büntetésbe, azt nem tekintette jogtalannak.⁴²⁸

A tárgyalás mellőzése az *opportunitás* elvét juttatja győzelemre.⁴²⁹ Ezen eljárás más európai államok jogában is gyakorta előfordul, vegyük például Németországot, ahol „Strafbefehl” (büntetőparancs) néven ismert. Eszerint a: „Büntetőparancs kizárólag írásbeli, sommás eljárás az olyan egyszerű ügyek elintézésére, melyekben a helyi bíróság illetékes. Alkalmazásának feltétele, hogy az ügyész készítsen egy büntetőparancs tervezetet, melyben leírja az ügy részleteit és egy meghatározott összegű pénzbüntetést kér⁴³⁰.”

Werner Beulke megfogalmazása szerint: „A büntetőparancs alkalmas arra, hogy csekélyebb súlyú bűncselekmények esetén gyors, nem komplikált elintézése legyen az ügynek.”⁴³¹

⁴²⁸ Farkas Á. - Róth E.: i.m. 423. o.

⁴²⁹ Farkas Á. - Róth E.: i.m. 423. o.

⁴³⁰ Strafprozessordnung mit Einführungs 39... i.m. 407.§

⁴³¹ Beulke, W.: Strafprozessrecht. C. F.Müller, Heidelberg, 2005. 289. o.

A tárgyalás mellőzése külön eljárás óvatos lépés volt az eljárások egyszerűsítése irányába. Ugyanakkor az anyagi igazság megállapításának kívánatos helyeként megjelölt tárgyalás fenntartása és az eljárás egyszerűsítésének célja között feszülő ellentét, ahogyan Erdei Árpád megfogalmazta – „dilemmát” okozott a magyar jogalkotásban is⁴³²: melyik követelménynek kell nagyobb fontosságot tulajdonítani. A tárgyalás mellőzése az eljárás egyszerűsítését veszi a legfontosabb érdeknek, s ezért a másik kettőt félretéve egyszerűen eltekint a tárgyalástól.

A büntetőparancs kezdetben (1896. évi Bp.) csak pénzbüntetés kiszabására jogosította fel a bíróságot, azonban gyakorlati sikerei oda vezettek, hogy a büntetések szélesebb skáláját is igénybe vették alkalmazásánál. Az 1973. évi Be.-ben⁴³³ – mint ahogy arra már korábban a történeti részben utaltam – az alkalmazható szankciók köre folyamatosan bővült,⁴³⁴ mígnem túlnőtte a cím jelezte kereteket, s az elnevezésből elmaradt a „pénzbüntetés kiszabása esetén” kitétel.

Az 1995. évi LXI. törvény már odáig jutott, hogy megengedte a felfüggesztett szabadságvesztés kiszabását, és ugyanezt tette az 1998. évi Be. is. A 2002. évi I. törvény 267. §-ának (1) bekezdése elhagyta a „büntetőparancs” archaikus elnevezést és a jelenleg hatályos törvény szóhasználata szerint módosította a külön eljárás megnevezést.

Mint ahogy utaltunk rá, a tárgyalás mellőzése az eljárás gyorsítását és egyszerűsítését szolgálja. Olyan jogintézményről van szó, melyben a bíróság tárgyalás tartása nélkül végzésben határoz a terhelt büntetőjogi felelősségéről és alkalmaz vele szemben tényleges szabadságelvonással nem járó büntetőjogi hátrányokat. Az egyszerűsítés és gyorsítás magában hordozza egyes alapelvek sérülését, így: sérül a közvetlenség, a nyilvánosság, a szóbeliség elve, miként a kontradiktórikus eljárás sem érvényesül. A fenti alapelvek "sérélmé" miatt

⁴³² Fenyvesi Cs.: A védőügyvéd. i.m. 346. o.

⁴³³ 1973. évi I. törvény 352. § (1) bekezdése

⁴³⁴ Az 1973. évi Be. már megengedte, hogy a bíróság végzésben foglalkozástól eltiltást, járművezetéstől eltiltást, továbbá elkobzást is kimondjon, elkobzás alá eső érték megfizetésére kötelezzon.

vannak, akik kifogásolják és megkérdőjelezzik az eljárás eredményességét, mivel álláspontjuk szerint egyrészt a garanciarendszer sérül, másrészt az alanyi bűnösség vizsgálata háttérbe szorul, nem játszanak szerepet az elkövető személyi körülményei, és hiányzik a tárgyalás légkörének, méltóságának nevelő hatása.

Megítélésem szerint több ponton nem helytálló ezen érvelés. Ha a garanciarendszert tekintjük, az elkövető kérheti a tárgyalás tartását minden különösebb indokolás nélkül, és innentől újra érvényesül mind a kontradiktóriusság, mind a közvetlenség elve.

Másrészt az alanyi bűnösség vizsgálatának háttérbe szorulása és a személyi körülmények jelentőségének csökkenése valóban probléma lehet, azonban egy körültekintő nyomozás ezt azért kompenzálni képes.

Harmadrészt a tárgyalás légkörének nevelő hatásában rejlő eszköz; igen ez valóban hiányzik, de csekély súlyú bűncselekményeknél, amelyek elbírálására hivatott a jelzett jogintézmény, talán nincs is rá szükség, és azt hiszem, hogy ezen problémának tulajdonképpen álproblémává válását a gyakorlat és az eredmények megnyugtatóan igazolják.

A törvényhozó azonban a fenti hátrányokat, megfelelő garanciákat magában foglaló szabályozással ellensúlyozza:

- a jogintézmény csak a terhelt beismerése esetén alkalmazható,
- a törvény tételesen megjelöli az alkalmazható szankciókat,
- végül a terhelt számára legfontosabb biztosítékként kerül szabályozásra, hogy a tárgyalás mellőzésével hozott végzéssel szemben tárgyalás tartását kérheti, mellyel elérheti, hogy a bíróság az általános eljárási szabályok szerint tárgyaláson lefolytatott bizonyítás eredményeként fog dönteni a büntetőjogi felelősségről.⁴³⁵

⁴³⁵ Bánáti J. - Belovics E. - Csák Zs. - Sinku P. - Tóth M. - Varga Z.: i.m. 480. o.

A tárgyalást megelőző eljárásra nem vonatkoznak eltérő szabályok, csak a vádemelésnél néz szembe a választás lehetőségével az ügyész: indítványozza-e a tárgyalás mellőzését.

4.1. A tárgyalás mellőzésének feltételei

Ennek a külön eljárásnak a szabályai a nyomozási szakra nem tartalmazzak sajátos rendelkezéseket, a nyomozás szempontjából nem jelentenek egyszerűsítést, így ez jelenti az egyik legfőbb garanciát. Ezzel szemben a büntetőeljárás bírósági szakaszát nagy mértékben egyszerűsíti. Teszi ezt azáltal, hogy a csekély jelentőségű bűncselekmények elkövetésekor – a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén – tárgyalás tartása nélkül büntetések és intézkedések kiszabására, illetve alkalmazására ad lehetőséget. Ezáltal az eljárás bírósági szakasza lényegesen lerövidül, az elkövetők felelősségre vonása "pergőbbé", gyorsabbá válik.

Nézzük meg mely feltételek mellett kerülhet sor a tárgyalás mellőzésére:

- az ügyész indítványozza,
- a vádlott szabadlábon van,⁴³⁶
- a cselekmény három évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő,
- a törvény a cselekményre az adott szankciók alkalmazását lehetővé teszi,
- a tényállás egyszerű,⁴³⁷
- a vádlott a bűncselekmény elkövetését beismerte,
- a büntetés célja tárgyalás nélkül is elérhető.

⁴³⁶ Az ügyészi indítvány előterjesztésekor, illetve magánvádas ügyben a tárgyalás mellőzésével történő végzés meghozatalakor kell fennállnia annak a feltételnek, hogy a vádlott szabadlábon van. Ebben az esetben is, amiként például a kötelező védelem esetén a „fogva van” fogalom értelmezésénél, a más ügyben előzetes letartóztatásban lévő, vagy szabadságvesztés büntetését töltő vádlott nem tekinthető szabadon levőnek, így nincs helye e fejezet alkalmazásának. Be. Kommentár Complex CD Jogtár 4. lap

⁴³⁷ A tényállást akkor tekinthetjük egyszerűnek, ha a cselekmény minden nehézség nélkül megállapítható, a bizonyítékok egyértelműek, vagy az esetleges ellentmondások nem alapvetőek, mérlegeléssel feloldhatóak. Be. Kommentár Complex CD Jogtár 4. lap

E feltételek *konjunktív feltételek*, azaz mindegyiknek együttesen fenn kell állnia ahhoz, hogy a bíróság ezt az egyszerűsített eljárást alkalmazhassa. Ezek között vannak mérlegelést igénylő (pl.: a tényállás egyszerűsége vagy az, hogy a büntetés célja az adott esetben tárgyalás tartása nélkül is elérhető) és mérlegelést nem tűrő (pl.: az ügyész indítványa, a vádlott beismerése) feltételek is. Megszabja a törvény a bíróság eljárására nyitva álló határidőt is: harminc napon belül kell meghoznia döntését.

Ezt követően tekintsük át a fenti konjunktív feltételeket részletesen is:

a.) az ügyési indítvány

Közzéadás ügyekben a bíróság csak az ügyész indítványára járhat el⁴³⁸, illetőleg akkor, ha felhívja a bíróság az ügyészt az indítvány megtételére (ez egyfajta korrekciós lehetőség, hiszen ekkor is feltétel az ügyési indítvány), míg magánvádas ügyben hivatalból, a magánvádló indítványa nélkül is eljárhat tárgyalás mellőzésével.

b.) a terhelt szabadlábon van

Ennek a feltételnek az ügyési indítvány megtételének időpontjában kell fennállnia, illetve magánvádas ügyben a végzés meghozatalakor. Amennyiben a terheltet fogva tartanak, az elbírálandó cselekmény tárgyi és alanyi súlya valószínűleg nagyobb annál, hogy a büntetés célja tárgyalás nélkül is elérhető legyen.⁴³⁹

c.) egyszerű tényállás

⁴³⁸ Felvethető a szerző szerint az a kérdés, hogy nem lenne-e helyes inkább az a tendencia – amelyet a korábbi Bp-k is követtek –, hogy az enyhébb súlyú bűncselekményeknél húznánk meg a „határt”, s így igaz nem lehetne felfüggesztett szabadságvesztést alkalmazni, de lehet, hogy mégis többet nyernénk azzal, hogy nem lenne kötve a bíróság az ügyési indítványhoz, hanem a bíróság tanácsának elnökén múlna a büntetőparancs kibocsátása.

⁴³⁹ A korábbi Be. nem a büntetési tétel meghatározásával, hanem azzal határolta be az érintett bűncselekményi kört, hogy a vétségi eljárásra tartozó ügyekben volt lehetőség a tárgyalás külön eljárás alkalmazására. Az új Be. ugyan megszüntette a büntetési és a vétségi eljárás különállását, de ha az elbírálandó bűncselekmények súlyát összevetjük, alig találunk változást.

A tényállás egyszerűsége akkor valósul meg, ha a cselekmény nem szerteágazó, a bizonyítékok rendelkezésre állnak, a bűncselekmény mind alanyi, mind tárgyi oldalon felderített, erre azért van szükség, mivel az ügy elbírálása az iratok alapján történik.

d.) a vádlott a bűncselekmény elkövetését beismerte

A vádlott beismerő vallomása nem szükséges, hogy a bűnösség beismerésére is kiterjedjen, elegendő az ún. ténybeli beismerés. Ha azonban a vádlott a vádemelés előtti szakaszban nem tett vallomást, illetve korábbi beismerő vallomását visszavonta, a bíróság nem járhat el tárgyalás mellőzésével.

e.) a büntetés célja tárgyalás nélkül is elérhető

A tárgyalás mellőzésével büntetés kiszabására egyéb feltételek mellett akkor kerülhet sor, ha a büntetés célja tárgyalás nélkül is elérhető. Ennek a vélelmezése döntően a vádlott személyiségének, életviszonyainak az ismeretében lehetséges, alapvetően a speciális prevenció szempontjainak figyelembevételével.⁴⁴⁰

f.) a magánvádas eljárások esetén egyetlen feltétel a személyes meghallgatás lefolytatása, csak ezt követően kerülhet sor ez eljárás alkalmazására.

A magánvádas eljárás annyiban is speciálisabb, hogy itt a feljelentett személyes meghallgatása nélkül – beismerés hiányában – tárgyalás mellőzésével nem szabható ki büntetés, illetve intézkedés nem alkalmazható. A magánindítvány hatályosságának megállapítása nélkül pedig a tárgyalás mellőzésével hozott végzés megalapozatlan. (BH 1975.261)

A tárgyalás mellőzőes eljárás fenti feltételrendszerével kapcsolatosan a következőkben egy pár gyakorlati problémára is szeretném felhívni a figyelmet. A tárgyalás mellőzőes eljárással a bíróságon egyfajta "tömegtermelési" folyamat indul be, amely azt jelenti, hogy egyrészt

⁴⁴⁰ A büntetőeljárás törvény magyarázata, KJK Kerszöv, Budapest, 2003. 894. o.

elsikkadnak az eljárásjogi alapelvek, másrészt mechanikussá, személytelenné válik az eljárás, és ezáltal a büntetés „nem érheti el” a célját, valójában csak a bíróságok eredményességi statisztikáját hivatott javítani. Ennek ellensúlyozása a már említett garanciarendszer, és az, hogy az eljárás során sem a nyomozásban, sem pedig ügyészi szakban nincs egyszerűsítés, továbbá, ha akár az elkövető, akár más érdekeltek rájuk nézve sérelmesnek tartják az így meghozott határozatot, jelenlétükkel eljárási jogaikat biztosítottabbaknak érzik, akkor megvan minden lehetőség arra, hogy az eljárás "rendes mederbe" terelődjön.

A "tömegtermelés" tényét el kell ismerni – a jogalkalmazó is örülne, ha tiltakozhatna ez ellen –, mindezek ellenére a tárgyalás mellőzéses eljárás a feltételek fennállása esetén olyan megoldás, amely alkalmas arra, hogy a társadalom egyre erősödő igénye szerint a bűncselekmény elkövetőivel szemben gyorsan, a büntetőjog céljait szem előtt tartva, és azokat megvalósítva kerüljön sor a büntetőeljárások lefolytatására.

Többen említik a bíróságon⁴⁴¹ hibaként még a harminc napos határidőt, úgy gondolják, hogy ezalatt nem lehet megnyugtatóan alapos döntést hozni.

Ezzel már csak azért is érdemes vitatkozni, mivel a jogalkotó célja a harminc napos jogvesztő határidővel az volt, hogy kiszűrje azokat az ügyeket, amelyek csekély jelentőségüknél fogva valóban alkalmasak a tárgyalás mellőzéses eljárásra, és megtörténhessen az elkövető gyors felelősségre vonása. Egyebekben a közvádas ügyekben már az eljáró ügyészség is betölti a szűrő szerepét azzal, hogy ügyészi szakban eldönti, alkalmasnak tartja-e az ügyet tárgyalás mellőzéses eljárás alkalmazására, így a bíróságnak – lényegét tekintve –, mérlegelve a rendelkezésre álló bizonyítékokat, valójában "csak" a határozatot kell meghoznia.

⁴⁴¹ pl. a Miskolci Városi Bíróságon

4.2. A tárgyalás mellőzésének jogkövetkezményei

A Be. meghatározza azokat a *szankciókat*, amelyek tárgyalás mellőzésével kiszabhatók. Ezek a következők:

- végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés, amelynek tartama nem haladhatja meg az egy évet;
- pénzbüntetés;
- főbüntetés helyett önállóan alkalmazható
 - *mellékbüntetések*: foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kiutasítás, katonával szemben lefokozás és szolgálati viszony megszüntetése;
 - *intézkedések*: próbára bocsátás és megrovás.

Az itt felsorolt büntetéseket a bíróság főbüntetésként vagy főbüntetés helyett önálló mellékbüntetésként, illetőleg önálló intézkedésként alkalmazza. Ez a felsorolás taxatív, tehát a bíróság ezen nem terjeszkedhet túl. Éppen ezért tárgyalás mellőzésével hozott végzésében a kényszergyógyításra kötelezés elrendelése törvénytört. (BH 1976. 305)

Mellékbüntetésként alkalmazhatja a bíróság a felfüggesztett szabadságvesztés, illetőleg pénzbüntetés mellett a felsoroltak közül:

- foglalkozástól eltiltást
- járművezetéstől eltiltást (A járművezetéstől való végleges eltiltás általában bonyolult tény és jogkérdésben való állásfoglalást jelent, ezért a járművezetésre való alkalmatlanság megítélésére rendszerint nincs lehetőség a tárgyalás mellőzésével lefolytatott eljárásban (BH 1990.95))
- kiutasítást
- katonával szemben lefokozást, a szolgálati viszony megszüntetését, valamint rendfokozatban visszavetést és a várakozási idő meghosszabbítását

- pénzmellékbüntetést felfüggesztett szabadságvesztés mellett (547. § (1) a. pont)

Az intézkedések közül nem önállóan alkalmazható még:

- a pártfogó felügyelet a felfüggesztett szabadságvesztés, illetőleg próbára bocsátás mellett,
- elkobzás vagy elkobzás alá eső érték megfizetésére kötelezés (547. § (1) b)-c) pont)

A polgári jogi igénynek a bíróság a végzésben helyt adhat, azt azonban nem utasíthatja el. Ha a polgári jogi igény megítélésére a bíróság nem lát lehetőséget, vagy az erről való döntéshez szükséges adatok nem állnak rendelkezésre, a polgári jogi igény érvényesítését egyéb törvényes útra utasíthatja. (547. § (1) c) pont)

A bűnügyi költségek viseléséről a bíróság a végzésben az általános szabályok szerint intézkedik. (547. § (2) bekezdés)

4.3. A bíróság eljárása

A bíróság a tárgyalás mellőzésével hozott határozatát végzés formájában hozza meg.

Ez a végzés ügydöntő határozat, amelyre az ítéletre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. A végzésben a bíróság a vádlott büntetőjogi felelősségéről határoz, azonban bűnösségét nem mondja ki. A rendelkezés a bizonyítási eljárás, illetve a vádlott meghallgatásának a hiányára vezethető vissza.

A külön eljárás körében hozott végzés rendelkező részére a törvény eltérő szabályokat (547. § (3)) tartalmaz. A végzés indoklása „rövidített” indoklás, vagyis a tényállást, továbbá az alkalmazott jogszabályok megjelölését tartalmazza.

A tárgyalás mellőzésével hozott végzés aggályira mutat rá Kis Anna⁴⁴², aki kifejti, hogy: „az általános eljárás szabályaitól a legkirívóbban a büntető végzés szabályai térnek el, mert ebben az eljárásban nem érvényesülnek a szóbeliség, a közvetlenség, az ártatlanság vélelmének és a kontradiktórius eljárásnak az elvei. Mivel az eljárás a terhelt rendelkezési jogán alapszik – beismerte a bűncselekmény elkövetését –, a bíróság nem vizsgálja a nyilatkozat valóságtartalmát, és ha a vádlott a végzésbe belenyugszik, nem kér tárgyalást, a bíróság végül is belenyugodva, elrendelheti a végrehajtást. Mindezzel a döntésért, ennek igazságaért a felelősséget az állam nagy részben a vádlottra hárította át.”

4.4. Speciális jogorvoslati rendelkezések

A törvény sajátos jogorvoslati lehetőséget biztosít a bíróság által hozott végzés ellen.

A fellebbezés kizárt (548. §), de a törvényben meghatározott jogosultak nyolc napon belül⁴⁴³ tárgyalás tartását kérhetik. A kérelem alapján a bíróság tárgyalást tart. A tárgyalást a bíróság az általános szabályok szerint folytatja le. A tárgyalás mellőzésével hozott végzés ellen a tárgyalás tartására irányuló kérelemként kell tekinteni minden olyan nyilatkozatot, amely a végzés bármely rendelkezését sérelmezi. (BH 1992. 577)⁴⁴⁴

A szabályozás háttérében az áll, hogy a bíróság tárgyalás, illetve bizonyítás nélkül döntsön a büntetőjogi felelősségről.

E speciális jogorvoslati lehetőség tulajdonképpen a bírói meghallgatáshoz, a független és pártatlan bíróság nyilvános és kontradiktórius tárgyalásához való jog érvényesülését jelenti, és a tárgyalás mellőzésének konszenzuális jellegét emeli ki. E vonatkozásban a bíróság határozata tulajdonképpen egy, a

⁴⁴² Kiss A.: A tárgyalás mellőzésének elméleti és gyakorlati kérdései. Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok XXXIII. (szerk: Irk F.) OKKrtI, Budapest, 1996. 159. o.

⁴⁴³ Nem késik el a tárgyalás tartására irányuló kérelem, ha azt a végzés kézbesítésétől számított nyolc napon belül más igazságügyi hatósághoz nyújtották be. (BH 1984. 14)

⁴⁴⁴ A tárgyalás tartására nyitvaálló határidőn belül előterjesztett kegyelmi kérvény viszont nem tekinthető tárgyalás tartása iránti kérelemnek. (BH 1987. 434)

vádlottnak tett ajánlatként fogható fel, amely szerint anélkül, hogy meghallgatására, illetve bizonyítás felvételére sor került volna, a bíróság az adott szankciót látja megfelelőnek. Amennyiben azonban ezzel a vádlott nem ért egyet, vagy ragaszkodik ahhoz, hogy a bíróság további bizonyítást vegyen fel, kérheti tárgyalás tartását, és ezzel az eljárást az általános szabályok szerinti mederbe terelheti. A tárgyalás tartása iránti kérelem esetén ugyanis a bíróságnak nincs lehetősége mérlegelésre: amennyiben azt az arra jogosultak kéri, köteles tárgyalást kitűzni.

Ezzel kapcsolatosan született meg a 67/1995. (XII. 7.) AB Határozat, melyben az indítványozó a Be. azon szakaszát tartja alkotmányellenesnek, mely szerint „a kérelem alapján a bíróság tárgyalást tart.” Indoklásában a kérelmező előadja, hogy azért tartja alkotmányellenesnek a fenti rendelkezést, mert nem zárja ki az ügy tárgyaláson történt elbírálásából azt a bírót, aki a tárgyalás mellőzéséről döntött. Álláspontja szerint ez sérti az Alkotmány 57. § (1) bekezdését, amely mindenki számára biztosítja a pártatlan bírósághoz való jogot, mivel nem várható el a tárgyaláson a pártatlanság attól a bírótól, aki az ügyben már az iratok alapján állást foglalt.

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint nem sérti a pártatlan bírósághoz való alkotmányos alapjogot az, hogy a „tárgyalás mellőzése” külön eljárásban az iratok alapján büntetést kiszabó bíró folytatja le az elsőfokú tárgyalást, ha a felek az iratok alapján hozott határozatban nem nyugszanak meg és tárgyalás tartását kéri. Az Alkotmánybíróság részéről jelen esetben vizsgálendő kérdéshez hasonló ügy nem volt, annak ellenére, hogy az intézmény hasonló szabályozással létezik a tagállamokban. Sőt az intézményt, mint az eljárás egyszerűsítésének egyik módját „*penal order*” néven maga az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága szorgalmazta Ajánlásában.⁴⁴⁵

Az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy a jelen esetben két alapjog között kell összhangot teremteni. Egyrészt a pártatlan bírósághoz való jog, másrészt az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikk 1. pontjában biztosított, az ügyek ésszerű időn belüli eldöntéséhez való jog, illetve az 1976. évi 8.

⁴⁴⁵ No. R (87) 18

törvényerejű rendelettel kihirdetett Polgári És Politikai Jogok Egyezségokmánya 14. cikk 3/c. pontjában biztosított, a haladéktalan, késedelem nélküli tárgyaláshoz való jog szempontjait kell mérlegelni. A mérlegelésnél azt kell figyelembe venni, hogy a tárgyalás mellőzésével hozott határozatában a bíróság a bűncselekmény elkövetésének beismerése birtokában szab ki büntetést arra az esetre, ha a terhelt abban megnyugszik. A bírónak tehát abban a tudatban kell eljárnia, hogy az iratokon alapuló döntése feltételes, így szükségszerűen készen kell lennie arra, hogy a terhelt tiltakozása esetén a határozatát a tárgyalás alapján elfogulatlanul és előítéletmentesen felülvizsgálja. Összefoglalva az alábbiakat mondta az Alkotmánybíróság:

„A tárgyalás mellőzésével történő büntetékiszabás az eljárás egyszerűsítését és gyorsítását szolgálja. Ennek a célnak ellentmondó következményre vezetne az iratok alapján határozatot hozó bíró kizárása.”⁴⁴⁶

Amennyiben a jogosultak tárgyalás tartását nem kérték, a jogerős végzésnek olyan hatálya van, mint a jogerős ítéletnek. Az ügyész, a magánfél, továbbá az egyéb érdekelt tárgyalás tartását csak korlátozottan kérheti. Az ügyész nem nyújthat be tárgyalás tartása iránti kérelmet azon a címen, hogy a külön eljárás alapján járt el a bíróság (548. § (2)).

A magánfél kizárólag polgári jogi igényt elbíráló rendelkezés miatt (548. § (3)), míg az egyéb érdekelt csak az elkobzással, illetve vagyoneklobzással kapcsolatban kérheti (548. § (3)).

Amennyiben a tárgyalás tartásának kérését csak a magánfél, vagy egyéb érdekelt kérte, a bíróság csak erre a kérdésre vonatkozóan tart tárgyalást. A végzés többi része jogerőre emelkedik (549. § (2)), beáll a részleges jogerő.

A tárgyalást kérő személy részvétele a tárgyaláson kötelező, azonban kérelmét a tárgyalás megkezdéséig visszavonhatja. Amennyiben nem jelent meg és igazolási kérelmet sem nyújtott be, kérelmét visszavontnak kell tekinteni (550. § (1)-(2)).

⁴⁴⁶ 67/1995. (XII. 7.) AB határozat indokolása II/2.2. pont

A tárgyalás tartására irányuló kérelem folytán a bíróságnak tárgyalást kell tartania, melyen a tárgyalást kérő személy köteles részt venni. A tárgyaláson nem a vádirat, hanem a *tárgyalás mellőzésével hozott végzés* és a *tárgyalás tartása iránti kérelem ismertetésére kerül sor*.

Ha a kérelem kizárólag az elkobzásra, a vagyoneklobzásra, a polgári jogi igényre vagy a bűnügyi költség viselésére vonatkozó rendelkezéseket sérelmezte, a tárgyaláson csak ebben a kérdésben kell döntenie a bíróságnak, azaz az egyéb rendelkezések vonatkozásában beáll a részjogerő. Amennyiben nem csupán a fenti kérdésekben éltek jogorvoslattal a jogosultak, a tárgyaláson a bíróság *a tárgyalás mellőzésével hozott végzést hatályon kívül helyezi*, és az első fokú tárgyalásra irányadó szabályok szerint lefolytatja a tárgyalást: azaz az ügyet *a bíróság új ügyként kezeli és nem a tárgyalás mellőzésével hozott végzés felülbírálatára kerül sor*.

A súlyosítási tilalom is speciális, hiszen ez csak akkor alkalmazható, ha a vádlott terhére kérelmezték a tárgyalás tartását.⁴⁴⁷ Ennek hiányában azonban korlátozott a tárgyalás mellőzésével hozott végzésben alkalmazott büntetőjogi jogkövetkezménynél súlyosabb szankció kiszabása (549. § (4)).

A vádlott terhére a bíróság csak abban az esetben rendelhet el súlyosabb szankciót, ha olyan új bizonyíték és annak alapján olyan új tény merül fel, amely miatt

súlyosabb minősítést kell megállapítani, vagy
súlyosabb büntetést kell kiszabni, illetve
büntetés helyett intézkedést kell alkalmazni.

A vádlott terhére az ügyész, továbbá a magánvádló terjeszthet elő kérelmet.

A tárgyaláson hozott végzés elleni jogorvoslatra a törvény nem tartalmaz rendelkezéseket, így arra az általános szabályok az irányadók.

⁴⁴⁷ Ezt támasztja alá a BH 1995. 206. sz. jogeset, mely szerint: a vádlott terhére szóló kérelem, valamint új bizonyíték felmerülése, és ennek alapján új tény megállapítása hiányában nem szabható ki súlyosabb büntetés a tárgyalás alapján, mint amelyet a tárgyalás mellőzésével hozott végzés tartalmaz.

Végezetül a fejezet zárszavaként Balla Péter szavaival élnék, aki szerint: „A külön eljárásként elhelyezett tárgyalás mellőzése mindenestre kedvelt és szívesen alkalmazott intézménye a hatályos jognak, legalábbis ezt mutatják a statisztikák.”⁴⁴⁸

Összegzés

A hatályos Be. nem tartalmaz ilyen részt, hogy „külön eljárások”, míg az 1973. évi I. törvény tartalmazott. A külön eljárás felosztás azonban indokolt, hiszen azt az eltérő sajátosságát fejezi ki ezeknek az eljárásoknak, amelyek megkülönböztetik és elhatárolják ezeket más általános eljárásoktól. Ezek az eltérések több tényezőtől fakadhatnak, hiszen így beszélhetünk egyrészt speciális személyi körrel, így pl. fiatalkorúak elleni eljárásról, katonák ellen folyó eljárásról, másrészt az opportunitás elvén nyugvó lehetőségekről, pl. amikor az állam a büntetőjogi igény érvényesítéséről lemond a sértett javára és lehetővé teszi számára, hogy magánvádas eljárásban magánvádlóként járjon el, harmadrészt az eljárás egyszerűsítésre, gyorsítására törekvő külön eljárásokról.

Ezen utóbbi körbe tartozik a bíróság elé állítás, a tárgyalás mellőzése, a tárgyalásról lemondás, a távollévő illetve külföldön lévő terhelt elleni eljárás.

A gyorsítást szolgáló egyszerűsítő bírósági eljárások alkalmasak lehetnek a hagyományos bírósági eljárás késedelmeinek kiküszöbölésére, ugyanakkor kétségtelen tény, hogy az egyszerűsítő eljárások lefolytatása számos, a bírói eljárásra vonatkozó lényeges alapelv feladásával jár.

A törvény azonban igyekszik ezen ellentmondást azzal feloldani, hogy az egyszerűsítő eljárás törvényi feltételeit szigorúan meghatározza, illetve korlátozza.

Tekintettel arra, hogy a korábbiakban részletesen kitértünk ezen jogintézmények feltételrendszerére, garanciáira, így most táblázatok

⁴⁴⁸ Balla P.: Vádalku helyett büntetőparancs. Magyar Jog, 1992. november, 670. o.

segítségével csak a jogintézmények előnyeit és hátrányait vizsgálnánk meg, illetőleg a gyorsítást eredményező tényeket tárnánk fel.

Bíróság elé állítás

Összességében elmondható, hogy az eljárásban a gyorsítást a következő egyszerűsítő rendelkezések segítik még elő:

- a tárgyalás előkészítése az ügyész feladata
- a vádemelés szóban történik
- a bizonyításra vonatkozóan a bíróság szélesebb körben küldheti vissza az iratokat az ügyésznek.⁴⁴⁹

Fiatalkorúakkal szembeni eljárásban is indokolt lehet a bíróság elé állítás alkalmazása, itt mindenképp a fiatalkorú speciális helyzetét kell figyelembe venni, hogy ne legyen a szükségesnél tovább a büntetőeljárás pszichikai nyomása alatt. Ugyanakkor a fiatalkorúak eljárásában elengedhetetlen a fiatalkorú környezetének, egyéniségének beható vizsgálata.⁴⁵⁰

Temesi László szerint a fiatalkorúak esetében kevesebb alkalommal kerül sor az ügyek ezen formában történő elintézésére. Temesi László szerint ez objektív, illetve szubjektív tényezőkkel magyarázható. Objektív tényező az, hogy a fiatalkorúaknál sok az olyan eset, amikor megrovásos megszüntetés lesz az ügy kimenetele, továbbá a fiatalkorúak ritkábban követnek olyan bűncselekményt, amely miatt tipikusan bíróság elé állításra kerülhetne sor. Illetve gyakori, hogy fiatalkorúak csoportosan vagy sorozatban követnek el bűncselekményt, ami az ügy egyszerű megítélését eleve kizárja.⁴⁵¹

Ezt követően összefoglalóan tekintsük át, hogy milyen előnyei és milyen hátrányai lehetnek ennek az intézménynek.

⁴⁴⁹ Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., 2004. 1126. o.

⁴⁵⁰ Kiss D.: A bíróság elé állítás gyakorlatáról. Belügyi Szemle, 1983. 92-95. o.

⁴⁵¹ Temesi L.: A fiatalkorúak vádirat nélküli bíróság elé állításának néhány kérdése. Ügyészségi Értesítő 1990/3. sz. 35. o.

ELŐNYE	HÁTRÁNYA ⁴⁵²
Gyorsan kerül az ügy a bíróságra (15 nap)	Nem írásbeli, hanem szóbeli a vádemelés
A nyomozás sem húzódik el, a bizonyítékok nem enyésznek el	Feljegyzés készítése az ügyészek részéről, gyorsan kell gondoskodnia, hogy a bizonyítási eszközök a tárgyaláson rendelkezésre álljanak
Egy tárgyalási napon (szinte mindig) befejeződik az ügy	
Mivel a védő és ügyész részvétele is kötelező, így azonnal a tárgyaláson jogerőre emelkedhet a határozat	
Szélesebb körben alkalmazható mint a tárgyalás mellőzés (8 évi szabadságvesztésnél nem súlyosabb ügyek)	

Eljárás távollévő terhelttel szemben

A terhelt távollétében lefolytatott eljárásról belül két esetkört különíthetünk el:

- ha a terhelt ismeretlen helyen tartózkodik
- ha a terhelt külföldön van

Az eljárás jogpolitikai indoka az, hogy a terhelt távollétével ne akadályozhassa az eljárás lefolytatását, és döntés születhessen a büntetőjogi felelősség kérdésében, illetve a bűnösség megállapítása esetén, és így a bíróság szankciót alkalmazhasson. Lehet, hogy ezt a szankciót a terhelttel szemben sohasem fogják végrehajtani, mert véglegesen kivonja magát a büntetőeljárásból. Ellenkező esetben az ellene folyó eljárás arra is készítheti a terheltet, hogy jelenjen meg, és eljárási jogait maradéktalanul gyakorolva törekedjék a legkedvezőbb döntés elérésére. Ez utóbbi esetre számítva építi be az általános eljárástól részben eltérő jogorvoslati lehetőségeket a jogalkotó az eljárás menetébe, amelyekkel a terhelt akkor élhet, ha az eljárás egyes fázisaiban ismertté válik tartózkodási helye.

⁴⁵²Nagy A.: A büntetőeljárás egyszerűsítése és gyorsítása. Konferencia-előadások: Az új büntetőeljárás törvény első éve. Debrecen, 2005. 77. o.

Tekintsük át az intézmény előnyeit és hátrányait az alábbi összefoglaló táblázat segítségével:

ELŐNYEI	HÁTRÁNYAI ⁴⁵³
Kevesebb ügy válik elévültté	Növekedhet a perújítások száma
Megkönnyíti a bizonyítást, mivel az idő elteltével a bizonyítékok nem enyésznek el	Az elévülésre nem a bírói szakaszban kerül sor, hanem a büntetés-végrehajtási szakaszban, hiszen nem tudják a kiszabott büntetést minden esetben végrehajtani
A sértett jogai érvényesülhetnek	
Ellentétben a többi külön eljárással, bármely bűncselekmény esetén alkalmazható	

Tárgyalás mellőzése

Az 1896. évi Bp. honosította meg a magyar jogban ezt az intézményt, büntetőparancs elnevezéssel, s kihágás, illetve kizárólag pénzbüntetéssel büntetendő vétség esetén volt alkalmazható a járásbíróság előtti eljárásban.

„A büntetőparancs mindaddig, amíg csak pénzbüntetésre korlátozódott, esetenként akár úgy is működhetett a gyakorlatban, mint a gyanús személyre kirótt adószerű fizetési kötelezettség, amit a kötelezett még ártatlanul is inkább teljesített, mintsem a büntetőperbe vádlottként belebonyolódjék. Így tehát teljesen érvényesülhetett a vádlottnak a jogaival való rendelkezési jogosultsága, ami kizárta, hogy a bíró az igazságot kutassa.

Amíg tehát az elbírált cselekmények kis súlyúak, és közel állnak ahhoz a bagatell szinthez, amelyet az igazságszolgáltatás szívesen mellőz (*minima non curat praetor*), inkább előfordulhat, hogy a vádlott nem kér tárgyalást, belenyugszik a büntetőparancsba, és jogerőssé és végrehajthatóvá válhat akár az alaptalan bírói határozat is.”⁴⁵⁴

⁴⁵³ Nagy A.: i.m. 75. o.

⁴⁵⁴ Király T.: Büntetőeljárás jog. i.m. 549. o.

Később azonban a büntetőparancsban megállapított szankció lehetett nemcsak pénzbüntetés, hanem olyan szankció is, amely már a vádlott egzisztenciális érdekeit közvetlenül érintette, például főbüntetés helyett önállóan alkalmazható mellékbüntetések (foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás stb.), végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés, amelynek tartama nem haladhatja meg az egy évet, intézkedések (próbára bocsátás, megrovás).

A külön eljárás nevéből is kitűnik, hogy ebben az esetben az eljárás mely szakaszában kíván időt megtakarítani a jogalkotó. Mivel a garanciákban leginkább bővelkedő tárgyalási szak maradhat el az adott feltételek fennállása esetén, így a kisebb jelentőségű, egyszerűbb ügyek elintézésére alkalmas eljárási formával állunk szemben.

A tárgyalás megtartására ebben az esetben is sor kerülhet, amennyiben a vádlott és a törvényben megnevezett más ügyfelek is kérik, de jogorvoslati jogosultságuk csak szűk keretek között érvényesíthető (a védő jogosultságától eltekintve; Be. 548. § (1)-(3) bekezdés).

Király Tibor szavaival élve: "A büntetőparancs jogpolitikai megítélésénél igazán két főszereplő jogi helyzetét és érdekeit kell szemügyre venni, nevezetesen a bíróságét és a vádlottét. Hozzájuk képest e szempontból a többi szereplő másodlagos helyzetet foglal el."⁴⁵⁵

Ezt követően tekintsük át e jogintézmény előnyeit és hátrányait az összefoglaló táblázat segítségével:

ELŐNYEI	HÁTRÁNYAI
Nagyon gyors, az ügy beérkezésétől számított 30 napon belül végzést kell hoznia a bíróságnak	Amennyiben a vádlott tárgyalás tartását kéri, ez ismételten az eljárás elhúzódását eredményezheti

⁴⁵⁵ Király T.: Büntetőeljárás jog. u.o. 549. o.

Jelentős munkaterhet vesz le az ügyész és bíró válláról	A végzés nem kellő részletességgel indokolt
	A nevelő hatás kevésbé érvényesül, mivel a vádlott nem jelenik meg a tárgyaláson
	Az eljárás az elkövető szemében formálisnak tűnhet

Lemondás a tárgyalásról

Ezen eljárás lényege tehát az, hogy amennyiben a vádlott a nyolc évnél nem súlyosabban fenyegetett bűncselekmény elkövetését beismeri, úgy az ügyésznél kezdeményezheti az egyszerűsített eljárást és ennek során a bíróság előtt is nyilatkozik, hogy a tárgyalás lehetőségéről lemond, és beismerését vallomásában is megerősíti.

A lemondás a tárgyalásról külön eljárás által nyújtott kedvezmény lényege a büntetés kiszabásában rejlik, mivel e jogintézmény választása során enyhébb büntetés kerül kiszabásra. Ez a kedvezmény kettős. Az egyik azok számára szól, akik nyolc évet meg nem haladó szabadságvesztéssel fenyegetett szabadságvesztést követtek el, a másik a bünszervezetben elkövető együttműködő terheltekre vonatkozik. Miként minden egyszerűsítés, úgy a lemondás a tárgyalásról is magában hordozza a garanciális jelentőségű elvek bizonyos mértékű csorbulását.

Király Tibor szavaival élve: „ebben az eljárási formában nem működik az ártatlanság vélelme, az eljárás sérti az egyenlő elbánás elvét. A vádlott (a terhelt) ugyanis elméletben kétféle viszonyt alakíthat ki az eljárásban: együttműködik az eljáró ügyésszel, illetőleg a bírósággal, vagy nem, és feltételezhető, hogy a nem együttműködő, makacs vádlott hátrányba kerül, ha az együttműködést intézményesen jutalmazták.”⁴⁵⁶

Összegezve annyit kell megállapítanunk, hogy a tárgyalásról lemondásnál nincs szó alkuról, mert a beismerő vallomás és a tárgyalásról lemondás

⁴⁵⁶ Király T.: Büntetőeljárás jog. i.m. 545. o.

„ellenértékét” a törvény egyértelműen rögzíti, de ennél az intézménynél érvényesül az, amit Fletcher professzor a vádalkuról mondott: „A vádalkuban megtestesül a vádlott önrendelkezési joga, nem tárgya, hanem alanya az eljárásnak, felelősséggel alakítja és vállalja a sorsát.”⁴⁵⁷

Összefoglaló táblázatunk segítségével tekintsük át ezen jogintézmény előnyeit és hátrányát:

ELŐNYE	HÁTRÁNYA ⁴⁵⁸
Az eljárás rövidebb, hiszen a vádlott azáltal, hogy a tárgyalásról lemond, magáról a bizonyítási eljárásról is lemond	Több terhelt esetében a tárgyalási forma csak abban az esetben alkalmazható, ha a törvényi feltételek valamennyi vádlott vonatkozásában fennállnak
A fellebbezési jog korlátozottabb, ami megakadályozza az eljárás elhúzódását (fellebbezésnek csak a vádtól eltérő tényállás megállapítása, a minősítés, a szankció kiválasztása és mértéke, valamint járulékos kérdések körében van helye)	

⁴⁵⁷ Kertész I. - Pusztai L.: Quo vadis büntetőeljárás? Jogtudományi Közlöny 1992/4. sz. 177. o.

⁴⁵⁸ Nagy A.: i.m. 76. o.

V. FEJEZET

A BÜNTETŐ ÜGYEK ELHÚZÓDÁSÁNAK OKAI

Napjainkban a bűnüldöző hatóságoknak új kihívásokkal kell szembenéznük, hiszen új bűncselekményformák jelentek meg a gazdasági globalizáció kísérő jelenségeként, illetve egyre nagyobb problémát jelent a szervesített bűnözés elharapódzása. Bárd Károly ezt azzal indokolja, hogy: *„a századfordulón a büntetőjogban, a büntetést tanban struktúra-váltás következett be: a tett-büntetőjogot felváltotta a tettes személyiségére orientáló büntetőjog, és a tényállás elemei közé szubjektív elemek is beiktatásra kerültek. Így az elkövetett bűncselekmény körülményeinek felderítése mellett a tettes személyiségének szakértő bevonásával történő alapos vizsgálata is szükségessé vált. Emiatt a büntetőeljárás hosszabb és bonyolultabb lett.”*⁴⁵⁹

A bíróságokon egymásra tornyosulnak az ügyek, így azok képtelenek a törvényes határidőket tartani. Egy-egy bonyolultabb büntetőügy több évig is elhúzódhat a nyomozás megindításától az ügyet érdemben lezáró jogerős bírósági határozat meghozataláig.⁴⁶⁰

Ezen probléma orvoslásának egyik járható útja a büntetőeljárás egyszerűsítése, gyorsítása, avagy hatékonyabbá tétele, melynek gondolata régóta foglalkoztatja a jogtudományt és a jogalkotást.⁴⁶¹ A rendszer akkor hatékony, ha egyszerű, gyors, alapos, költségkímélő, továbbá az alkalmazott büntetőjogi szankciónak pozitív megelőző hatása van a bűncselekmények számának alakulására.⁴⁶²

A büntetőeljárás gyorsítását számos dokumentum szorgalmazza, így az Európa Tanács már korábban idézett R (87) 18. számú Ajánlása a büntető igazságszolgáltatás egyszerűsítéséről, az Emberi Jogok Európai

⁴⁵⁹ Bárd K.: A büntető hatalom megosztásának buktatói. i.m. 28. o.

⁴⁶⁰ Tarr Á.: A büntetőeljárás egyszerűsítésének... i.m. 227. o.

⁴⁶¹ Példaként említeném az 1921. évi XXIX. törvénycikket a büntető igazságszolgáltatás egyszerűsítéséről és az 1930. évi XXXIV. törvénycikket a törvénykezés egyszerűsítéséről.

⁴⁶² Farkas Á.: A falra akasztott nádpálca... i.m. 98. o.

Egyezményének 5. és 6. cikke, valamint a Polgári És Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 14.3. §-ában foglalt követelmények, amelyekkel már korábban, a megelőző fejezetekben foglalkoztunk.

Ezen dokumentumokban az egyszerűsítés szerepel, ugyanakkor a büntetőeljárás egyszerűsítése és ésszerűsítése nem azonos fogalmak. A büntetőeljárás hosszú történelmi fejlődés eredményeként, mind összetettebbé és különféle jogi garanciákban gazdagabbá vált. Jogtörténeti gyökerekre visszavezethető, hogy a Cope Penale óta eltelt időszakban, az Európában kialakított büntető eljárásjogi modell „mesterségesen bonyolítottá” vált. Ennek oka, hogy az igazság felderítését és az igazságos döntést gyakran az egyszerűsítés ellen ható intézmények létrehozásával vagy fenntartásával érték el.

Összegzésképpen kijelenthetjük, hogy akár a hatályos, akár a korábbi büntetőeljárás törvényeket vizsgáljuk, a törvényi szabályozás célja a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának növelése, amely hatékonyságának képlete igen összetett.

A büntető igazságszolgáltatás végső soron akkor hatékony, ha funkcióját maradéktalanul betölti, vagyis ha minden bűncselekményre fény derül, ha minden bűnöst felelősségre vonnak, de senkit nem ítélnék el ártatlanul vagy a törvény tilalma ellenére, ha a felelősségrevonás törvényes és igazságos, és a bíróságok a felelősség megállapítása során a humanizmust és a szigort, a differenciálást és az egységes törvénykezést juttatják érvényre.⁴⁶³

Ugyanezt a véleményt támasztja alá Farkas Ákos, aki szerint: „a büntető igazságszolgáltatás akkor racionális, ha hasznos, hatékony és egyben legitim is.”⁴⁶⁴

⁴⁶³ Szabóné Nagy T.: A büntető igazságszolgáltatás hatékonysága. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1985. 109. o.

⁴⁶⁴ Farkas Á.: A büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai. Kandidátusi értekezés (kézirat), Miskolc, 1994. 142. o.

A magyar büntetőeljárásban az utóbbi évtizedekben bekövetkezett változások egyik markáns megjelenési formája a konszenzuális elemek erősödése. Ennek kapcsán egyre nagyobb tér nyílik az opportunitásnak, vagyis amikor a büntetőügyekben eljáró hatóságok – a törvény által biztosított garanciák mellett – bizonyos célszerűségi szempontokat figyelembe véve eltekinthetnek attól, hogy az állam büntető igényének érvényt szerezzenek.

Dolgozatomban arra vállalkoztam, hogy elsődlegesen a négy külön eljárás (bíróság elé állítás, lemondás a tárgyalásról, eljárás távollévő terhelttel szemben, tárgyalás mellőzése) problémáit vizsgálom, amelyek az eljárás gyorsításával kapcsolatosak, illetve áttekinteném a bírósági eljárásban előforduló egyéb elhúzóóási okokat, eljárásokat.

1. Az ügyek elhúzóóási okainak csoportosítása

Az egyetemi oktatói állásomat megelőzőleg a Miskolci Városi Bíróságon voltam büntető ügyszakos bíró, s ez időből számos olyan élményem maradt meg a gyakorlatból, amit mostani fejezetben fel szeretnék használni, figyelemmel az időközben bekövetkezett jogszabályváltozásokra.

A bírák idejének jelentős részét foglalja le az adminisztratív munka, amelynek jó részét a jövőben igazságügyi ügyintézői diplomával rendelkező tisztviselők is el tudnák látni véleményem szerint.⁴⁶⁵

Ezen „kedvelt” adminisztratív munka közé tartozik a havi statisztikai adatszolgáltatás, amely már lényegesen egyszerűbb, hiszen számítógépen minden adatot tárolnak.

⁴⁶⁵ A Miskolcon 2006-ban tartott EU Project konferencán az EU országokból érkezők (finn, olasz, svéd stb.) érdeklődést mutattak, hogy Magyarországon képezünk olyan tisztviselőket, jegyzőket főiskolai oktatás keretében, akik alkalmasak arra, hogy önállóan, jelenleg bírói feladatként megjelenő tevékenységet lássanak el.

Ennek alapján azt mondhatjuk, hogy az **ügyek elhúzódásának okai** elnapolt és elhalasztott ügyekben⁴⁶⁶ az alábbiak lehetnek:

1. a vádlott meg nem jelenése és a vádlott elővezetésének nem teljesítése
2. a tanúk meg nem jelenése
3. a tanú elővezetésének nem teljesítése
4. szakértői vélemény késedelme
5. a megkeresés eredménytelensége és a tárgyaláson felmerült új bizonyítási indítvány
6. az ügyész meg nem jelenése
7. az idézés szabályszerűtlensége
8. védő meg nem jelenése
9. a bíróság működésében felmerülő objektív ok
10. egyéb elhúzódási okok

A továbbiakban részletesen szeretném bemutatni az egyes okok előfordulásával kapcsolatos problémákat. (ahol lehet, példákkal teszem szemléletesebbé az értelmezést)

1.1. A vádlott meg nem jelenése, elővezetés nem teljesítése

A vádlott meg nem jelenése mind az elhalasztott, mind pedig az elnapolt ügyekben eredményezheti az eljárás elhúzódását és tulajdonképpen ez az ok fordul elő leginkább a bírósági gyakorlatban, mivel a vádlott távollétében a tárgyalás (a Be.-ben meghatározott kivételektől eltekintve⁴⁶⁷) nem tartható meg.

⁴⁶⁶ A tárgyalás időbeli folytonosságára tekintettel a Be. 287. §-a szerint, amennyiben a bíróság a tárgyalást megkezdte, úgy „bizonyítás kiegészítése céljából (a közvetítői eljárás eredményes befejezése érdekében; 2006. évi LI. tv 285. §-val megállapított szöveg), vagy más fontos okból – a tárgyalást elnapolhatja.”

⁴⁶⁷ Be. 281.§ (4): A tárgyalás a vádlott távollétében megtartható, ha az eljárás tárgya a vádlott kényszergyógykezelésének elrendelése, és az állapota miatt a tárgyaláson nem jelenhet meg, illetőleg a jogainak gyakorlására képtelen. Ha az eljárás több vádlott ellen folyik, a vádlott távollétében is megtartható a tárgyalásnak az a része, amely őt nem érinti, ekkor a meg nem jelent vádlott védőjének távollétében a tárgyalásnak ez a része akkor is megtartható, ha a védelem kötelező.

Amennyiben a vádlott a szabályszerű idézés ellenére nem jelenik meg, és ezt előzetesen, mielőtt az akadály tudomására jut, haladéktalanul, vagy ha már nem lehetséges, az akadály megszűnése után nyomban, alapos okkal nem igazolja, elővezetése (illetőleg rendőri útbaindítás) rendelhető el.⁴⁶⁸ (6. melléklet) Az elővezetés természetesen csak akkor alkalmazható, ha az idézés szabályszerű volt és ennek ellenére nem jelent meg a vádlott, azaz a lakcím ismert volt, ez pedig a bíróságra visszaérkező tértivevényből derül ki pontosan. (A bíróság sokszor költségkímélés okából, illetőleg az ügy jellege miatt rendőri útbaindítást is elrendelhet elővezetés helyett.)

Példaként vegyük azt az esetet, amikor a vádlottat 100-200 km-ről kell elővezetni egy csekély súlyú ügyben. Ekkor elegendő első alkalommal (legalábbis volt bíróként ezt az elvet követtem) csak rendőri *útbaindítás* elrendelése, és ezt követően – ha az enyhébb súlyú intézkedés nem járt eredménnyel – lehet az elővezető parancsot kiadni.

Jellemző lehet emellett egy csekély súlyú ügyben még az is – főleg ha a vádlott büntetlen előéletű –, hogy a bíróság a tárgyalásra csak azzal a *figyelmeztetéssel* idézi, hogy amennyiben a következő tárgyalásra mégsem jönne el, akkor a bíróság vele szemben elővezetést fog alkalmazni, amelynek költségeit neki kell viselnie. Előfordul, hogy a vádlottat még ilyen szankciók mellett sem lehet a bíróság elé állítani. Ekkor van lehetőség arra, hogy a bíróság a vádlott előzetes letartóztatását rendelje el.⁴⁶⁹

Természetesen teljesen más a bíróság eljárása akkor, ha a vádlott ismeretlen helyen tartózkodik, hiszen ilyenkor a bíróságnak a lakcíme felkutatása felől kell intézkedni. Ez a gyakorlatban úgy történik, hogy a bíróságot elrendeli a vádlott lakcímének figyelését, illetőleg:

- időközönként lakcímcímkezlőt kér,
- a polgármesteri hivatal felé megkereséssel él (ez elsősorban kisebb településeken vezet eredményre),

⁴⁶⁸ Be. 69. § (1) bekezdés a) pont

⁴⁶⁹ Be. 129. § (2) bekezdés b) pont

- megkeresi az IMR Büntetés Végrehajtási Parancsnokságát azzal, hogy a vádlott jelenleg esetleg nem tartózkodik-e valamely büntetés-végrehajtási intézetben,
- él az ún. „nyílt rendőri információval” a vádlott lakóhelyének megállapítása végett.

A Be. 281. § (7) bekezdése⁴⁷⁰ szerint, amennyiben a vádlottat a kitűzött új tárgyalási határrnapra azért nem lehet elővezetni, mert a lakóhelyéről ismeretlen helyre távozott (azaz a kézbesített idézés nem „nem kereste” jelzéssel, hanem azzal érkezett vissza a bírósághoz, hogy „ismeretlen helyre költözött”), illetőleg ha az újabb tárgyalási határrnapig az elfogatóparancs alapján a vádlottat nem sikerült a bíróság elé állítani, akkor a bíróság megállapítja, hogy a vádlott ismeretlen helyen tartózkodik és ezt követően a Be. XXV. Fejezetében alkalmazott „Eljárás a távollévő terhelttel szembeni” eljárás szerint járhat el.⁴⁷¹ A Be. tehát nem rendelkezik kifejezetten az elfogatóparancs kibocsátása előtt az ún. lakcímnnyomozásról (a vádlott felkutatására tett intézkedésekről), azonban a gyakorlat (legalábbis a miskolci városi bírósági) azt mutatja, hogy ilyen esetekben a bírók többsége – az elfogatóparancs kibocsátása előtt – megteszi ezeket a szükséges intézkedéseket, hiszen teljesen értelmetlen lenne például akkor elfogatóparancsot kibocsátani, ha a vádlott más ügyben jogerős szabadságvesztését tölti. Ez az információ viszont csak az IMBVOP által kért tájékoztatásból kapható meg.

Tételezzük fel, hogy egy ügyben tíz vádlott szerepel. Ekkor nagyon valószínű, hogy a vádlottak a tárgyalások során nem mindig egyformán jelennek meg. Így például, ha a bíróság az érintett tárgyalási napra tíz vádlott mellé öt tanút is idéz, és nem valamennyi vádlott jön el, akkor a bíróságnak sajnálatos

⁴⁷⁰ A fenti jogszabályhelyet a 2002. évi I. törvény 170. §-ának (2) bekezdése iktatta be. Ezen bekezdés a 2006. évi LI. törvény 130. §-ának (2) bekezdésével megállapított, 2006. július 1. napjával hatályba lépett szöveg.

⁴⁷¹ Ezt tartalmazza a Be. 281. § (5) bekezdése

módon addig kell az eljárást „elhúznia”, míg valamennyi vádlottra vonatkozólag a tanúkat – feltételezve, hogy a tanú valóban érintett mindegyik vádlott tekintetében – meg tudja hallgatni, hiszen a Be. szerint: „szükség esetén a bíróság a már kihallgatott tanú, illetőleg szakértő megidézését és a vádlott jelenlétében való ismételt kihallgatását, illetőleg meghallgatását rendelheti el...”⁴⁷²

A szükségességet pedig több minden megalapozhatja. Így álláspontom szerint pusztán az a tény is, hogy a vádlott az ügy lényegét érintő érdemi kérdést kíván feltenni a tanúnak, ami miatt szükséges lesz a tanú ismételt megidézése, illetőleg eltérő vallomások alapján a vádlott és tanú szembesítése, amely szintén feltételezi mindkettő (vádlott, tanú) együttes jelenlétét a tárgyaláson. Ebből következőleg előfordulhat olyan eset, amikor a tanúnak esetleg kétszer, háromszor, illetőleg többször kell tárgyalásra mennie.

Külön problémát vethet fel az úgynevezett „részbefejezések” kérdése, azaz ahol tíz vádlottból csupán öt tekintetében sikerült ítéletet hozni, mivel a többi vádlott esetleg ismeretlen helyen tartózkodik és felkutatásuk nem járt eredménnyel. Ezekben az esetekben is az a sajnálatos helyzet áll elő, hogy a tanúnak nemcsak a már befejezett vádlottak ügyében kellett tárgyalásra járnia, hanem a jövőt illetően – amennyiben a vádlottak „előkerülnek” – újabb tárgyalási határnapokra számíthatnak a tanúk.

Mindent összefoglalva a vádlotti meg nem jelenés az elhalasztott ügyekben is probléma, de még inkább gondot jelent az elnapolt ügyekben, ahol a bíróság már eljutott egy bizonyítási pontig, s a vádlott(ak) hibájából nem tudja ezt tovább folytatni.

⁴⁷² Be. 281.§ (8) bekezdés

1.2. A tanúk meg nem jelenése

A tanúk meg nem jelenése elnapolt ügyekben különösen akkor kellemetlen, ha egy nagyobb vádlott számú ügyről van szó, s a bíróságnak a tanú meg nem jelenése⁴⁷³ miatt kell elnapolnia a tárgyalást. Természetesen a Be. lehetőséget teremt a tanúval szemben is az idézéssel szembeni mulasztás következményeinek alkalmazására (elővezetés, rendbírság; ld. 7. melléklet)

El kell határozni azonban azt az esetet, amikor a tanú (és ugyanez vonatkozik a vádlottra is) önhibájából olyan állapotban jelenik meg, hogy nem hallgatható ki, illetőleg az eljárási kötelezettségeit nem képes teljesíteni, ekkor „a következő kihallgatásra, illetve eljárási kötelezettségeinek teljesítése érdekében a terhelt elővezetése rendelhető el, a tanú rendbírsággal sújtható.”⁴⁷⁴ Az eljárás gyorsítását eredményezheti a Be. azon rendelkezése – amely kivételes esetekben ugyan – de lehetőséget teremt arra, hogy a tárgyalást megelőzően is kihallgatható legyen a tanú:

„a tárgyalást megelőzően a tanú bíróság előtti kihallgatásának akkor van helye, ha

a) a tanú az életét közvetlenül veszélyeztető állapotban van,

b) megalapozottan feltehető, hogy a tanú a tárgyaláson nem jelenhet meg.”⁴⁷⁵

Ugyanúgy ahogy a vádlottnál, úgy a tanúnál is előfordulhat problémaként az, hogy a tanú idézése során a tértivevény akként érkezik vissza, hogy a tanú ismeretlen helyre költözött és a felkutatására tett intézkedések nem vezettek eredményre. Ekkor a bírósági gyakorlatban (miskolci városi bírósági gyakorlat) kialakult szabály szerint felolvashatja a bíróság a tanúnak a nyomozás során tett vallomását – mint okirati bizonyítékot – és ezzel a tárgyalás anyagává teheti azt, tehát megteremtheti annak lehetőségét, hogy a

⁴⁷³ Be. 69. § (1) bekezdés b) pont

⁴⁷⁴ Be. 69. § (2) bekezdés

⁴⁷⁵ Be. 87. §

bizonyítási eljárás a tanú távolmaradása miatt ne rekedjék meg. (Erre vonatkozik a Be. 296. § (1) bekezdés a) pont I. fordulata.)

Előfordulhat az is, hogy az eljárás során az egyik tanú elhalálozik. Ekkor az eljárás ugyanaz, mint a fenti esetben, azaz a bíróság felolvasással teszi a tárgyalás, és így a bizonyítás anyagává a tanúvallomást.

1.3. A tanú elővezetésének nem teljesítése

A tanú elővezetésének nem teljesítése akkor fordulhat elő, ha már volt korábban tárgyalás, amelyen a tanú szabályszerű idézés ellenére nem jelent meg, ezért a bíróság a Be. 69. § (2) bekezdése értelmében az elővezetését rendelte el, ezt azonban a rendőrség nem tudta foganatosítani. Ennek oka lehet egyrészt az, hogy a tanú nem tartózkodott az elővezetés időpontjában otthonában, illetőleg a bíróság által ismert címen, továbbá előfordulhat az is, hogy ismeretlen helyre költözött (illetve lehet egyéb, a rendőrség működése körében felmerülő ok).

Ilyenkor az egyik leglényegesebb kérdés a rendőri jelentés tartalma, azaz, az a tény, hogy miért nem tudták teljesíteni az elővezetést. Amennyiben azzal indokolják az intézkedés eredménytelenségét, hogy a tanú ismeretlen helyre költözött, akkor – hasonlóan a vádlott meg nem jelenésénél leírtaknál – a bíróság megpróbálja a lakcímét felkutatni (lakcímközlő, IMBVOP stb.), s amennyiben ez is eredménytelen lesz, úgy kerülhet sor a tanú nyomozás során tett vallomásának a tárgyaláson történő felolvasására.

Azonban ismételtelen meg kell jegyezni, hogy a bíróságnak nagyon körültekintően kell eljárnia a tanúk lakóhelyének felkutatása iránt, hiszen elsősorban a tanúk tárgyaláson előadott tanúvallomásait kell értékelni, így a fent leírt esetek csak elenyésző számban fordulhatnak elő a gyakorlatban.

1.4. A szakértői vélemény késedelme

Általános probléma a késedelmi okoknál, hogy a bíróságra a szakértői vélemény késedelmesen érkezik meg, és ezért kénytelen a bíróság újabb határnapot tűzni. A bírák igyekeznek a szakértői vélemény elkészítéséhez elegendő időt biztosítani a szakértők részére, azonban a szakértők nagyfokú leterheltségére tekintettel az eljárási határidőket így sem tudják tartani, így a részükre megküldött ügyirat nem érkezik vissza a bíróságra, ami azt eredményezi, hogy az adott határnapon a bíróság nem tud „akta hiányában” tárgyalni.

A Be. a szakértőkkel szemben is alkalmazza az idézéssel szembeni mulasztás következményeit: „*a védő és a szakértő rendbírsággal sújtható,*” – amellyel a bíróság azonban a szakértők leterheltségére figyelemmel, ritkán él.

1.5. Megkeresés eredménytelensége, és a tárgyaláson felmerült új bizonyítási indítvány

Ezen elhúzóási okot nézzük meg egy példán keresztül. Magánlaksértés miatt folyik eljárás XY vádlott ellen, ahol a vádlott ügydöntő bizonyítékként kér beszereztetni a bírósággal egy telefonbeszélgetési listát. A bíróság erre tekintettel a tárgyalást elnapolja – figyelemmel az új bizonyítási indítványra – és megkereséssel él a telefontársaság felé a telefonlista beszerzése végett. A telefontársaság esetlegesen az időmúlásra tekintettel a kért adatokat nem tudja teljesíteni, így a bíróság az ügyben – a megkeresés eredménytelenségére tekintettel – feleslegesen tűzött újabb tárgyalást, az ügy nem jutott előbbre.

Az életben új bizonyítási indítvány természetesen számtalan más formában is előfordulhat, pl.:

- újabb tanúk meghallgatása
- tárgyi bizonyítási eszközök beszerzése

amelyet mind az ügyész, mind a vádlott, mind a védő indítványozhat.

Természetesen ezeket a bizonyítási indítványokat a bíróság nem köteles elfogadni: Amennyiben a bíróság a bizonyítási indítványt elutasítja, úgy ellene külön fellebbezésnek nincs helye, azt az ügydöntő határozattal szemben bejelentett fellebbezésben lehet sérelmezni.⁴⁷⁶

1.6. Az ügyész meg nem jelenése

A Be. 241. § (1) bekezdése meghatározza azokat az eseteket, amikor az ügyész részvétele kötelező. Ezekben az esetekben az ügyész jelenléte nélkül a tárgyalás nem tartható meg, így ha az ügyész távolmarad, akkor a bíróság a Be. 69. § (6) bekezdése alapján erről a bíróság a felettes ügyészt tájékoztatja.

Az ügyész távolmaradása ritkán fordul elő – véleményem szerint akkor is inkább adminisztrációs hiba folytán – hiszen az ügyészségnek is érdeke, hogy az ügyek mihamarabb befejezést nyerjenek.

A bírósági ügyvitel szabályairól szóló 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet 19. §-a a tárgyalási jegyzéknél kifejezetten nem említi feltüntetni az ügyészségi ügyszámon túlmenőleg azt az bizonyos „Ü” betűt, amelyből az ügyészség egyértelműen következtetni tud arra, hogy az ügy „ügyészes”, mégis a gyakorlat kimunkálta ezt, azaz minden „ügyészes” ügynél az ügyszám mellett szerepel a nagy Ü betű, így az adminisztrációs hibát is a legcsekélyebb számra lehet szorítani, így az ügyész meg nem jelenése miatt ritkán marad el tárgyalás.

1.7. Idézés szabályszerűtlensége

Nem szabályos az idézés többek között egyrészt akkor, ha nem az arra jogosult vette át az idézést. A Be. 70. § (3) bekezdése szerint :*”a kézbesítés szabályszerű, ha a hivatalos iratot a címzett, vagy helyette a külön jogszabály*

⁴⁷⁶ Be. 285. § (3) bekezdés

szerint átvételre jogosult más személy átvette. A hivatalos iratot szabályszerűen kézbesítettnek kell tekinteni, ha az irat átvételét, illetőleg kézbesítési bizonyítvány (tértivevény) aláírását megtagadják.”

A kézbesítés történhet

- személyesen,
- posta útján,⁴⁷⁷
- hirdetményi úton,
- a bíróság, az ügyész illetőleg nyomozó hatóság kézbesítője útján,
- nemzetközi jogsegély keretében,⁴⁷⁸
- a címzett az iratot a küldőnél is átveheti,
- ha a sértettnek vagy egyéb érdekeltnek kézbesítési megbízottja van, a részükre szóló iratot – idézés kivételével – a megbízottnak kell kézbesíteni.⁴⁷⁹

Ezzel párhuzamosan kell szólnunk a vádirat közléséről. A korábbi 1973. évi I. büntető eljárási törvény a vádirat kézbesítését illetően akként rendelkezett, hogy: *„A vádlottnak az idézést a vádirattal együtt legalább nyolc nappal, egyébként legalább öt nappal a tárgyalás előtt kell kézbesíteni”* (181. § (1)bekezdés)

A jelenlegi szabályozás nem ezt tartalmazza, hanem azt, hogy az ügy iratainak a bírósághoz érkezését követően hatvan napon belül⁴⁸⁰ a bíróság megvizsgálja, van-e helye tárgyalás előkészítése során a bíróságra háruló feladatnak (áttétel, egyesítés stb.), s ezen határidő leteltét követően a *„tanács elnöke a vádiratot haladéktalanul megküldi a védőnek, a vádlottat és a védőt felhívja, hogy tizenöt napon belül jelölje meg bizonyítási eszközeit”* (Be. 263. § (1)-(2))

⁴⁷⁷ Ld. 79/2004. (IV. 19.) Korm. rendelet

⁴⁷⁸ Ld. 1996. évi XXXVIII. törvény 61. § (2) bekezdés 63. §-át, a 80. § (3) bekezdését, valamint a 8001/2001. (IK. 4.) IM tájékoztatót, továbbá a 2003. évi CXXX.törvény 49. §-át, amely a 2005. évi CXVI. törvény 4. § (2) bekezdése szerint 2005. november 23-án lépett hatályba.

⁴⁷⁹ Be. 70. § (1)-(3) bekezdések

⁴⁸⁰ A 2006. évi LI. törvény 119. § (1) bekezdésével megállapított szöveg, amely 2006. július 1-jével hatályos.

Ezen rendelkezés szintén az eljárás elhúzódásának megakadályozását szolgálja azzal, hogy gyakorlatilag nem fordulhat olyan elő, hogy a bíróságnak azért kelljen napolnia, mert az érintettek nem kapták meg időben a vádiratot, amelyre korábban a nyolc napos határidőre tekintettel volt példa.

1.8. A védő meg nem jelenése

Büntetőeljárási törvényünk ahogy az ügyésznél, úgy a védő tekintetében is meghatározza azon okokat, amikor kötelező a védő részvétele az eljárásban. (Be. 242. § (1) és 46. §) Amennyiben a védő nem jelenik meg szabályszerű idézésre, akkor – hasonlóan a szakértőhöz – rendbírsággal sújtható.⁴⁸¹

Más kérdés, hogy a gyakorlatban a tárgyalásról késő védőt a bíró megrendbírságolja, de ugyanakkor igazolási kérelem folytán ezen büntetés elengedésre is kerülhet.

Az eljárás elhúzódása kapcsán nagyobb problémát jelenthet az, ha a védő nem jelenik meg a tárgyaláson és a vádlott ragaszkodik a védője jelenlétéhez, még akkor is, ha az ügy nem védőköteles. Ebben az esetben a Be. 281. § (3) bekezdése szerint a tárgyalás elnapolására, elhalasztására kerül sor, hiszen a vádlottnak alanyi joga, hogy a védőjéhez ragaszkodjék, hiszen a Be. csak lehetőséget teremt arra vonatkozólag, hogy: *„ha a megidézett védő nem jelent meg, helyette a vádlott más védőt hatalmazhat meg.”* (Be. 281. § (3) bekezdés)

Ez azonban – ahogy a törvény szövegéből is kitűnik – csak lehetősége a vádlottnak, nem pedig kötelessége. Amennyiben a vádlott elfogadná az új védőválasztás lehetőségét, akkor is előfordulhat a tárgyalás elhúzódása, hiszen az *„új védőnek megfelelő időt kell biztosítani ahhoz, hogy védelmére felkészüljön. Ha ez nyomban nem lehetséges, a tárgyalást a meg nem jelent védő költségére el kell halasztani.”* (Be. 281. § (3) bekezdés.)

⁴⁸¹ Be. 69. § (1) bekezdés c) pont

1.9. A bíróság működése körében felmerülő ok

A leggyakoribb bíróság működése körében felmerülő ok, amikor az eljáró bíró beteg lesz, s az ügy elnapolásra vagy elhalasztásra kerül ezen ok folytán.

Ide tartozik még azonban:

1.9.1. A kitűzési késedelem,

1.9.2. Az ésszerűtlen egyesítések esete, és

1.9.3. A tárgyalás időbeli folytonosságával kapcsolatos probléma.

1.9.1. Kitűzési késedelem

A Be. 278. §. (1) bekezdése szerint: *„a tanács elnöke a vádirat közlése után megállapítja a tárgyalás határnapját, gondoskodik a tárgyalás megtartásának előkészítéséről, az idézésekről és értesítésekről.”*

(3) bekezdés: *„a tárgyalás határnapját az ügyek érkezési sorrendjének figyelembevételével és a soronkívüliségre vonatkozó rendelkezések szem előtt tartásával a lehető legközelebbi napra úgy kell kitűzni, hogy a bíróság az ügyet lehetőleg elnapolás nélkül, ésszerű határidőn belül be tudja fejezni.”*⁴⁸²

Amennyiben a kitűzési késedelmeknél a statisztikai adatokat vizsgáljuk (a Miskolci Városi Bíróságon bíróként 1999-ben a kitűzési késedelmeket vizsgáltam), akkor az alábbiakat figyelhetjük meg: a kitűzési késedelem az egy éven túli ügyeknél 27%, a hat és tizenkettő hónap közötti ügyeknél 25%, a négy és hat hónapon túli ügyeknél 18%, míg a három hónapon túli ügyeknél 30% volt.

Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a régebbi ügyeket is igyekeznek a bírók feldolgozni, kitűzni – de nyilván ezeknek a befejezése nem könnyű dolog – és körülbelül ugyanolyan mértékben kell figyelni az újonnan beérkezett ügyekre is, hiszen, ha például „foglyos”, azaz előzetes

⁴⁸² A 2006. évi LI. törvény 128. §-ának (1) bekezdésével megállapított szöveg. A rendelkezés 2006. július 1. napján lépett hatályba.

letartóztatásban lévő vádlott ügyéről van szó, akkor hiába 3 hónapon belül érkezett az ügy, soronkívüliséget élvez.

Nagyobb probléma kitűzéseknél – amelyet saját példámon is átéltem –, hogy nincs elegendő idő az akta tüzetesebb átnézésére, s így elmaradhat egy-egy fontosabb tanú megidézése. Ez egyrészt köszönhető annak, hogy az ügyek egyre inkább elnehezdednek, bonyolultabbá válnak, s különösen jellemző ez a gazdasági bűncselekményekre.

1.9.2. Ésszerűtlen egyesítések

A tárgyalás előkészítése során a Be. 265. § (1) bekezdése ⁴⁸³ szerint: *„A bíróság hivatalból vagy indítványra határoz az ügyek egyesítéséről vagy elkülönítéséről.”*

Jellemzően a gyakorlatban ez ugyanazon vádlott több bűncselekményének egy eljárásban történő tárgyalását jelenti. Ez addig nem okoz nagy gondot, míg csak egy vádlottról van szó, azonban ha olyan ügyek kerülnek egyesítésre, amelyek három-négy vádlottat több vádpont tekintetében is érintenek, a büntetőeljárás bonyolultabbá válásához, s egyben az eljárás elhúzódásához is vezethet, hiszen az áttekinthetetlen ügyeket sokkal nehezebb az adott bírónak tárgyalnia, mint sok apróbb egyszerű ügyet.

1.9.3. A tárgyalás időbeli folytonossága

A Be 287. § (3) bekezdése szerint: *”a tárgyalást hat hónapon belül ismétlés nélkül lehet folytatni, ha a tanács összetételében nem történt változás, egyébként a tárgyalást előről kell kezdeni.”*

Így amennyiben a bíróság a következő hatánapig a hat hónapos határidőt túllépi, ez az eljárás jelentős elhúzódását okozhatja, hiszen ebben az esetben az egész eljárást előről kell kezdeni.

⁴⁸³ A 2002. évi I. törvény 161. §-ának (1) bekezdése iktatta be, a második mondat szövegét a 2003. évi II. törvény 63. §-ának (1) bekezdése állapította meg.

Természetesen számtalan olyan elhúzóási okot is lehetne még találni, amely közvetlenül nem jelenik meg a bírósági statisztikában, azonban most azokat a rendelkezéseket tekintjük át a Be.-ben és a BÜSZ-ben, amelyek kifejezetten az eljárás gyorsítását célozták meg, így: a kifogás intézményét, a soron kívüli eljárást és egyéb technikai segítséget.

Az eddig felsorolt okok csak részben fedik át az eljárás elhúzóásának problémakörét, számos más egyéb elhúzóási ok ismert, amit az előzőekkel ellentétben a bírósági statisztikában nem kerül kimutatásra. Tekintsünk át ezek közül egynéhányat.

1.10. Egyéb elhúzóási okok

1.10.1. BV intézetnek felróható hibák

Amennyiben a vádlott más ügyben jogerős szabadságvesztését tölti, vagy éppen más, vagy jelen ügyben van előzetes letartóztatásban, akkor a büntetés-végrehajtási intézetből történő előállítására van szükség (ilyenkor a tárgyalásra történő idézése is speciális). Az életben előfordulhat olyan helyzet, hogy a BV-ből egyszerre több vádlottat kell a bíróság elé állítani, s ehhez nincs megfelelő számú BV-őr, így a bíróság előtti előállításuk akadályba ütközik. Szerencsére ez a helyzet a gyakorlatban kivételesen fordulhat csak elő.

1.10.2. Elfogultsággal kapcsolatos ok

Példaként nézzünk meg egy magánvádas ügyet (ahol egyébként is könnyebben szabadulnak el az indulatok a feljelentő és a feljelentett között):

A feljelentett indulatait a bíróság felé próbálja meg levezetni azzal, hogy az illető bíróval szemben – holott előtte nem ismerte – elfogultsági kifogást jelent be.

Erre tekintettel a bíró kénytelen az ügyet elnapolni, figyelemmel a Be. 24. § (2) bekezdésére, mely szerint: *”...a bíró a bejelentés elintézéséig az ügyben eljárhat, de az ügydöntő határozat meghozatalában nem vehet részt.”*

Az ügy addig „állni fog” (hiszen az eljárás maga folytatódhat, csak ügydöntő határozat nem hozható), amíg a kizárás a Be. 21. § - 27. § alapján el nem intéződik, s így egy – két hónap múlva kerül vissza az irat az eljáró bíróhoz (feltéve, hogy az elfogultságot a bíróság nem állapította meg), aki ekkor hirdeti ki a határozatát.

1.10.3. Az eljárás elhúzódsát megakadályozó megoldások

1.10.3.1. Kifogás

A 2006. évi XIX. törvény 2. §-a iktatta be a „Kifogás az eljárás elhúzódsá miatt” jogintézményt a büntetőeljárás törvényünk 262/A-B. pontjába.

Az intézmény jogpolitikai indoka szorosán kapcsolódik témánkhoz, hiszen a 2006. évi XIX. törvény indoklásában ez áll: *„a jogállami működés egyik legfontosabb eleme a jogbiztonság, amely magába foglalja azt is, hogy mind a büntető-, mind a polgári ügyekben ésszerű időn belül szülessen döntés a bíróságokon.”*

A strassbourgi szervek következetes ítélkezési gyakorlata – mint ahogy arról korábban már szóltunk – kiemelt jelentőséget tulajdonít a jogviták ésszerű időn belül történő elbírálásának. Így a törvény indoklása különösen hangsúlyozza *„az ítélkezési gyakorlat fontos sajátosságát, azaz, hogy nem az adott ország igazságszolgáltatását az adott időszakban jellemző átlagos pertartamot, hanem a panaszos konkrét ügyének időigényét veszik figyelembe, ezen belül is vizsgálva a per egyes szakaszainak, eljárási fázisainak időtartamát, illetőleg azt, hogy a bíróság mindent megtett-e annak érdekében, hogy az eljárás folyamatosságát biztosítsa és a jogvita elbírálására minél előbb sor kerüljön.”*

Számos európai országban már ismertek azok az eljárások, amelyekben a felek az eljárás indokolatlan elhúzódását kifogásolhatják. A magyar szabályozás kidolgozásánál a törvény a másfél éve létező és működő osztrák megoldást tartotta szem előtt. Ezt követően ezt vegyük górcső alá:

Kifogás előterjesztésére a vádlott, a védő és a magánfél jogosult. Kifogást mindig az "ügyben eljáró bíróságnál, írásban lehet előterjeszteni", melynek eredménye a kifogás fajtájától függően:

- a mulasztás tényének megállapítása,
- a mulasztó bíróságnak az elmulasztott cselekmény elvégzésére vagy határozat hozatalára történő utasítás,
- megfelelő intézkedés megválasztására történő utasítás.⁴⁸⁴

A kifogás előterjesztésének eseteiről a Be. 262/A. (2) bekezdése rendelkezik. Eszerint a kifogás akkor terjeszthető elő, ha

- a) a törvény a bíróság részére az eljárási cselekmény elvégzésére vagy valamely határozat meghozatalára határidőt állapított meg, azonban az eredménytelenül eltelt,
- b) a bíróság az ügyész, az eljárásban részt vevő személy, a megkeresett szerv vagy személy, a tanú vagy a szakértő részére az eljárási cselekmény elvégzésére határidőt tűzött ki, amely eredménytelenül eltelt, és a bíróság a mulasztóval szemben nem alkalmazta a törvény által lehetővé tett intézkedéseket.

A büntetőeljárás bírósági és ügyészi szakaszában érvényesülő új jogintézmény szabályozása, a kifogás elintézésének módja hasonló a polgári eljárás szabályaihoz. Lényeges eltérést jelent azonban, hogy büntetőügyekben nem nyújtható be kifogás azzal az indokkal, hogy a bíróság elmulasztotta a perek ésszerű időn belül történő befejezésére irányuló kötelezettségét.

⁴⁸⁴ 1998. évi XIX. törvény 262/A. §. (1)bekezdése szerint

Az ésszerű idő fogalmát a Be. – a polgári eljárást szabályozó törvénnyel szemben – nem használja, ugyanakkor a törvényben számos konkrét eljárási határidő található, melyek elmulasztása esetén a kifogás a polgári ügyekhez hasonlóan benyújtható.⁴⁸⁵

A büntető eljárás sajátosságaiból adódó eltérés továbbá, hogy

„(1) Az ügyben eljáró bíróság a kifogást – a (2) bekezdés esetét kivéve – nyolc napon belül közvetlenül felterjeszti a kifogás elbírálására hatáskörrel rendelkező bírósághoz. A felterjesztésben számot ad arról, hogy a hiányolt eljárási cselekmény elvégzése vagy határozat meghozatala – megítélése szerint – milyen okból nem volt lehetséges.

(2) Ha az ügyben eljáró bíróság a kifogást alaposnak tartja, a kifogásnak a bírósághoz való érkezését követő harminc napon belül meghozza, illetőleg elrendeli a kifogásban sérelmezett helyzet megszüntetése érdekében szükséges intézkedést. A bíróság a kifogás elintézéséről a kifogás előterjesztőjét értesíti.”

A kifogást, ha helyi bíróság mulasztásával szemben benyújtott kifogásról van szó, akkor a megyei bíróság három hivatásos bíróból álló tanácsa, a megyei bíróság mulasztásával szemben benyújtott kifogást az ítéletábla, az ítéletábla mulasztásával szembeni kifogást a Legfelsőbb Bíróság, a Legfelsőbb Bíróság mulasztásával szembeni kifogást a Legfelsőbb Bíróság másik tanácsa bírálja el, az iratok felterjesztésétől számított tizenöt napon belül.⁴⁸⁶

A kifogás megjelenése kapcsán módosult a 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet a bírósági ügyvitel szabályairól is (röviden BÜSZ), mivel az ügycsoportoknál külön címként jelent meg a *„felterjesztett kifogás az eljárás elhúzódása miatt.”*⁴⁸⁷

⁴⁸⁵ 2006. évi XIX. törvény indoklása 2. §.

⁴⁸⁶ 1998. évi XIX. törvény 262/B. §. (3)bekezdése szerint

⁴⁸⁷ 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet 29. §

1.10.3.2.. A soron kívüli eljárás

A soron kívüli eljárás már ezidáig is létező része a bírósági gyakorlatnak, azonban ez elsődlegesen **igazgatási** jellegű intézkedése a bíróság elnökének, amely a BÜSZ 33. § (1) bekezdése alapján

- a) jogszabály rendelkezésén,
- b) az OIT határozatán,
- c) a bíróság elnökének a rendelkezésén nyugszik.⁴⁸⁸

A bírósági ügyviteli szabályok lehetővé tették, részben egyedi konkrét ügyekben a bíróság elnökének soronkívüliség elrendelését éppúgy, mint bizonyos ügycsoportok egységes soronkívüli kezelését. Így nem vitásan töretlenül és – ismeretem szerint az egész országban – egységesen megfogalmazott követelmény, hogy a foglyos ügyek minden esetben soron kívül kitűzendők. Az utóbbi időben megszorodott ilyen jellegű ügyek miatt a soronkívüliség kiterjesztésére került a szabadlábon lévő, de nem magyar állampolgárok által elkövetett ügyekre is.⁴⁸⁹ Ez a megállapítás nem vitatható, hiszen a Be. 136. § (1) bekezdése alapján *„ha a terhelt előzetes letartóztatásban van, az eljárást soron kívül kell lefolytatni.”*

⁴⁸⁸ 33/B. § (1) A bíróság elnöke – külön kérelem nélkül – hivatalból az ügy soronkívüli intézését rendelheti el, különösen akkor, ha

- a) ahhoz kiemelkedően fontos társadalmi-, igazságügyi-, illetve közérdek fűződik;
- b) az ügy tárgya az állampolgárok széles körét érintő kérdés;
- c) a gyermekek jogait, illetve kiskorú ügyfél fontos érdekét érinti az ügy (pl. gyermek jogállása, gyermek elhelyezése, gyermekkel való kapcsolattartás, apaság megállapítása).

(2) A bíróság elnöke a Be. 64/A. §-ának b) pontjában meghatározott feltételek fennállása esetén – külön kérelem nélkül – hivatalból elrendeli az ügy soron kívüli intézését.

(3) A bíróság elnöke az ügyfél által előterjesztett soronkívüliség elrendelése iránti kérelem elbírálása során különösen az alábbiak figyelembevételével határoz:

- a) kérelmező személyi körülményei;
- b) az ügy tárgya és jellege;
- c) bíróság működésében felmerült objektív ok.

A jelen jogszabályhelyet, a BÜSZ 33/B. §-át a 41/2004. (XII. 21.) IM rendelet 4. §-a iktatta a szövegbe, e módosító rendelet 9. §-ának (1) bekezdése alapján rendelkezéseit a folyamatban lévő ügyekben is alkalmazni kell.

⁴⁸⁹ Bodor T.: A bírói pártatlanság követelménye és az eljárás ésszerű időtartama. In: Vázlatok és szemelvények a büntető eljárásjog tanulmányozásához. (szerk: Tóth M.), Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 70-71. o.

Amennyiben az eljárás során kívüliségét az elnök elrendeli, akkor „*az intézkedés az ügy iratborítékának külső oldalára írt feljegyzéssel is megtehető.*”

A BÜSZ 33/A. § (1) bekezdése⁴⁹⁰ szerint „*A soronkívüliség az ügynek a rendes ügymenetből történő kivételét jelenti. A soron kívül intézendő ügyben – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – minden intézkedést haladéktalanul kell megtenni.*”

Ezzel szemben a kifogásnál az ügy nem kerül ki a rendes ügymenetből, csak a kifogást érintő résziratok kerülnek felterjesztésre, amelyek így nem növelik a pertartamot.

Az elnök által elrendelt soronkívüli ügyintézés teljesítését az elnök legalább háromhavonta ellenőrzi, és mulasztás esetén megteszi a szükséges intézkedést (pl. határidő tűzésével a következő szükséges intézkedés megtételére felhívás, figyelmeztetés, fegyelmi felelősségre vonás; BÜSZ 33/A. § (3) bekezdés).

Könnyen belátható azonban, hogy minél nagyobb számban érkeznek a bíróságra soron kívüli ügyintézészt igénylő ügyek, annál nagyobb mértékben tolódik ki az első tárgyalási határnap ezekben az ügyekben, illetve ez automatikusan vonja maga után azt is, hogy az ilyen ügyintézészt nem igénylő ügyek egyre később kerülnek kitűzésre.

Ahogy a korábbi fejezetekben is utaltam rá, azért is fontos a kifogás intézménye, mert az EEJB előtt a marasztalás nem kerülhető el azzal, hogy nyomasztó a bíróságon a munkateher, alacsony a bírói létszám a folyamatban lévő ügyek számához viszonyítva, azok hatékony letárgyalásához.

Véleményem szerint a magyar igazságszolgáltatásban az eseti nyomozati, bírói hibáktól eltekintve az eljárások sokszor kifogásolt elhúzódása e feltételek hiányára vezethetők vissza.⁴⁹¹

⁴⁹⁰ A 33/A. §-t a 41/2004. (XII. 21.) IM rendelet 4. §-a iktatta a szövegbe, e módosító rendelet 9. §-ának (1) bekezdése alapján rendelkezéseit a folyamatban lévő ügyekben is alkalmazni kell.

⁴⁹¹ Bodor T.: i.m. 70. o.

1.10.3.3. Egyéb technikai segítség

A bírósági munka nagy részét adminisztratív, azaz ún. kurrenciális teher nehezíti, hiszen a bírák utasításokkal „Lássa Iroda (LI)” „Lássa Kiadó (Lk.)” jelzésekkel látják el az ügyiratot.

A bíróságokon az ott dolgozó bírák, ügyintézők, jegyzők munkáját nagymértékben megkönnyítik – és ezáltal egyszerűsítik az eljárást – az általuk használt nyomtatványok.

Ezek közül a leggyakoribbak: idézések, értesítések, megkeresések, elhalasztott tárgyalások jegyzőkönyve stb.

Még a Miskolci Városi bíróságon fogalmazó koromban készítettem egy olyan kitűző végzést (amelyet mind a mai napig használnak), amely nagymértékben segítette a jegyzők munkáját. Ez a kitűző végzés amellett, hogy az eljárás minden egyes alanyára figyelemmel van, minden eljárási formulára is tekintettel van. (8. melléklet)

A technikai felszereltséget az Európa Tanács már korábban ismertetett R (94) 12. Ajánlása is fontosnak tartja, így: *„megfelelő segédszemélyzetet és felszerelést – különösen irodagépeket és informatikai eszközöket – kell biztosítani a bírák számára annak érdekében, hogy a bírák hatékonyan és indokolatlan késedelem nélkül dolgozhassanak.”*⁴⁹²

Összegzés

Ebben a fejezetben főként saját 3 év fogalmazói és 7 évnyi bírói tapasztalatom, illetőleg a Miskolci Városi Bíróságon végzett kutatómunka alapján foglaltam össze azokat az okokat, amelyek az ügyek elhúzódásához vezettek.

⁴⁹² Tóth M.: Vázlatok és szemelvények...i.m. 97. o.

Az ügyek elhúzódásának okait olyan szempontok szerint csoportosítottam, amelyek a bírósági statisztikában is gyakran visszaköszönnek (a vádlott meg nem jelenése, tanúk meg nem jelenése, megkeresések nem teljesítése stb.)

Az elhúzódási okok alapján az összegezhető, hogy az okok között szerepelnek olyanok, amelyek a bíróságoknak nem felróhatóak (pl. vádlott meg nem jelenése), míg vannak olyan okok, amelyeket kifejezetten a bíróság működésében felmerült hiba eredményez (pl. idézés szabályszerűtlensége, eljárási határidők be nem tartása, megkeresések nem időbeli teljesítése).

Nyilván találunk az elhúzódási okok között olyanokat is, amely ha nem is a bíróságokat, de a hivatali apparátust terhelik, így például a szakértő ok nélküli késedelme, a rendőrségi megkeresések nem teljesítése, a BV Intézetnek felróható hiba (pl. az előállítások nem teljesítése).

Talán meglepő állítás, de véleményem szerint az ügyek gyorsítását a jogalkotónak nem csupán az egyes gyorsított büntetőeljárások ösztönzésével kellett volna serkenteniük, hanem azon háttérjogszabályoknak is jelentősen kellett volna változniuk, mint pl. a 9/2002. évi (IV. 9.) IM rendelet a büntetőügyekben hozott határozatok végrehajtása során a bíróságokra és egyéb szervekre háruló feladatokról, vagy a 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet a bírósági ügyvitel szabályairól.

Az Országos Igazságszolgáltatási Tanács Elnökének Tájékoztatója szerint⁴⁹³ *„a bírósági szervezet mindenkori feladata, hogy a bíróságokhoz érkező ügyeket a törvény által meghatározott eljárási rendben és ésszerű határidőn belül elintézzé.”*

A bíróságok munkaterhét tehát elsősorban az szabja meg, hogy a törvényhozás a bírói útra tartozó ügyek körét és az eljárás szabályait az időszerűség követelményének mint alapvető célnak megfelelően alakítja-e ki. A jogállamiság elengedhetetlen követelménye, hogy a jogalanyok alapvető jogait érintő jogvitákban a bíróság döntsön. A bíróság feladata tehát jogviták

⁴⁹³ Országos Igazságszolgáltatási Tanács Elnökének Tájékoztatója, 1999. január 1. - december 31. Bírósági Közlöny melléklete, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., 5. o.

eldöntése, ezért a bírói útra kerülő ügyek körének megvonása során arra kell törekedni, hogy a bíróságokat ne terheljék olyan feladatok, amelyek tartalmilag nem igényelnek bírói döntést (például statisztikai lapok kitöltése illetve ellenőrzése).

A gyökeres társadalmi változások korszaka természetesen nem kedvez az igazságszolgáltatás hatékonyságának. „A bírósági szervezet bizonyos vonatkozásban nem képes azonnal és rugalmasan reagálni a társadalmi változásokra. Itt természetesen nem elsősorban az alkalmazandó anyagi jogra – bár a folyamatos és nem mindig ésszerű jogszabály-módosítások hatása sem elhanyagolható –, hanem a bíróságok hatáskörét és eljárását meghatározó jogra kell gondolni. A bírói kar létszámának, összetételének alakítása ugyanis nem pillanatnyi döntési kérdés, hanem – a bírói állások létesítésének és betöltésének módjára és feltételeire figyelemmel – tudatos tervezést igénylő és évekre elhúzódó folyamat eredménye. Az esetek döntő részében nincs lehetőség arra, hogy új bírói állások megfelelő képzettséggel rendelkező, de más jogterületen dolgozó jogászokkal legyenek betöltve.”

Emellett figyelemmel kell lennünk arra is, hogy a bíró beosztása – a bírói elmozdíthatatlanság elvéből következően – meghatározott szolgálati helyre szól és csak a törvényben meghatározott esetekben változtatható meg: *„A bírói kar szükségképpen „helyhez kötött”*”⁴⁹⁴

Mindezekre tekintettel, így megérthető az a jelenség, amikor az egyes bíróságoknál jelentkező – esetenként kampányszerű – ügyérkezés, az ügyérkezési arányok jelentős változása a bírói létszámot illetően igen nehezen kezelhető.

⁴⁹⁴ Országos Igazságszolgáltatási Tanács Elnökének Tájékoztatója. i.m. 6. o

VI. FEJEZET

STATISZTIKA

A bíróságokon minden hónapban kötelező statisztikai kimutatás mutatja az ügyek alakulását. A bírónak egyéni havi adatszolgáltatása alapján ki kell mutatnia, hogy egy hónapban hány ügye volt folyamatban, és ebből mennyit fejezett be. Amennyiben a tárgyalás elnapolására vagy elhalasztására került sor, úgy erről részletes kimutatást kell adni, gondosan az okok feltüntetése mellett. (10. melléklet)

Ezen adatok birtokában kerül megállapításra az országos bírósági statisztika.

Az országos statisztikai adatok alapján így például 2004-ben a jogerős bírósági határozattal elbírált ügyek 43%-a egy éven túli időtartamra elhúzódott, ebből 10,42% 2 és 3 év között, 11,47% pedig 3 évet meghaladóan fejeződött be. Az adatok különösen elkeserítőek a főváros vonatkozásában, ahol az ügyek több mint negyede 3 éven túl fejeződik be.

A bíróságok túlterheltségét sajnos más nemzetközi dokumentum is megerősítette, így Magyarország Európai Unió csatlakozásának előkészítése során az Európai Bizottság az igazságszolgáltatás működését nem tartotta minden szinten kielégítőnek, az AGENDA 2000 című dokumentum részét képező országvéleményben, 1997 júliusában. Megállapításai szerint *„a bíróságok túlterheltek, ennek következtében a bírósági eljárások elhúzódnak.”*⁴⁹⁵

Amennyiben korábbi adatokra is figyelemmel vagyunk, akkor általános tendencia az ügyérkezések növekedése, valamint az, hogy a növekvő számú befejezések ellenére nőtt a folyamatban lévő, ezen belül a régi ügyek száma.

A helyi bíróságokhoz 1993-ban 93.881, 1997-ben 98.813 közbírói büntetőügy érkezett, 1993-ban 87.920, 1997-ben 94.818 ügyet fejeztek be,

⁴⁹⁵ Az 1999.évi CX. törvény indokolása - Általános indokolás 5. pont

1993-ban 47.824, 1997-ben 49.497 ügy maradt folyamatban.⁴⁹⁶ A folyamatban lévő ügyek számának növekedése azzal magyarázható, hogy bár a bíróságok – az 1996. év kivételével – évről-évre több ügyet fejeztek be, nem voltak képesek arra, hogy a befejezések számát az ügyérkezés számának megfelelően növelni tudják. Az ügyhátralék átmenetileg az 1995. évben az ún. gyorsító csomag⁴⁹⁷ hatására csökkent, de ezt követően ismét emelkedett.

Az 1998-as évben az Országos Igazságszolgáltatási Tanács a 34/1998. (VI. 1.) határozatával elrendelte a nagy tárgyi súlyú, két éven túl folyamatban lévő büntető ügyek vizsgálatát. A vizsgálat összesen 123 ügyre terjedt ki. A vizsgálat eredményei az alábbiak lettek:

- 42 esetben több mint egy évig nem került sor az első bírói intézkedésre,
- 74 esetben az első tárgyalást az érkezéstől számított egy éven túli időpontra tűzték ki,
- 7 ügyben több mint két év elteltével még nem volt kitűzve a tárgyalás.

A vizsgálat megállapításai szerint a késedelmes bírói intézkedések okai a következők voltak:

- GYES, betegállomány, elfoglaltság, pályaelhagyás miatti átszignálások,
- az egy bíróra jutó folyamatban lévő ügyek magas száma (130-140 ügy),
- az előzetes letartóztatásban lévő vádlottak ügyeinek jelentős emelkedése (ezen ügyeket soron kívül kell intézni, az egyéb ügyek ezért később kerülhetnek sorra),
- bírói létszámhiány,
- a nagy tárgyi súlyú ügyek elintézésére bíróságokként eltérően a bírának csak szűk köre jelölhető ki,
- megfelelő mennyiségű és nagyságú tárgyalótermek hiánya.⁴⁹⁸

⁴⁹⁶ Szabó Dezső elnökhelyettes, a Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága: A növekvő bűnözés és a büntető igazságszolgáltatás. Bűnözés és bűnmegelőzés a válságrégiókban. III. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga. Magyar Kriminológiai Társaság Kiadványa, Budapest, 1999. 5. o.

⁴⁹⁷ Az 1995. évi LXI. törvény a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény módosításáról. In: Dr. Szabó Győző elnökhelyettes, a Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága, i.m. 5. o.

⁴⁹⁸ Szabó Győző elnökhelyettes, a Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága, i.m. 7. o.

Összességében a fenti vizsgálat alapján megállapítható, hogy a vizsgált ügyek elhúzódása alapvetően nem bírói mulasztásra vezethető vissza, de ez így sem mentesít a korábban már ismertetett Európa Tanácsi Ajánlások alól.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 1996. szeptember 5-én elfogadta „Az átalakulóban lévő Európában büntetőpolitikáról” című R (96) 8.sz. Ajánlást, melyben a Tanács hangsúlyozza, hogy bármilyen súlyos is a bűnözés egy adott társadalomban, az emberi jogok és a jogállami elvek nem tehetők félre.

Jogállamban viszont alapvető követelmény, hogy az igazságszolgáltatást a bíróságok gyakorolják, így a büntetőjogi felelősségre vonás is a bíróságok feladata. A bűnözés elleni küzdelem legfontosabb bírósági feladata ezért az, hogy azokban az ügyekben, amelyekben az ügyész vádat emelt, a büntetőjogi felelősségre vonás legyen eredményes. A felelősségre vonás pedig akkor tekinthető eredményesnek, ha az a hatályos jogszabályok alkalmazásával, időszerűen és szakszerűen történik.

⁴⁹⁹Amennyiben a bíróság elé állítások számát tekintjük hazánkban – százalékos arányt tekintve az összes ügghöz viszonyítottan – Somogy megyében (25,2%) és Zala megyében (21%) a legnagyobb, míg a Fővárosban (2%) és Pest megyében (3,7%), illetőleg Komárom-Esztergom megyében (5,8%) a legkisebb. Az országos arány ehhez képest 10,9%, amely jelenti egyben azt is, hogy az ügyek jelentős része kerül ebben a formában elbírálásra. Azt a tényt, hogy Budapesten, illetőleg Pest megyében meglehetősen kevés ezen ügyek száma, az magyarázhatja, hogy kevés az olyan ügy, amelyben fennállnak a bíróság elé állítás törvényi feltételei, tehát több nagyobb súlyú bűncselekmény fordul elő.

A bíróság elé állítások kapcsán kell megemlítenünk egy 1996-ban létrejött egyedülálló megállapodást, amely Hajdú-Bihar megyében jött létre, s melynek lényege a bíróság elé állítással lefolytatott ügyek számának növelése. Ezen

⁴⁹⁹ Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató (Büntetőjogi Szakterület) 2004. I. félév. Kiadja: Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-Alkalmazási és Információs Főosztálya

megállapodás a megyei főügyész, a megyei bíróság büntető kollégiumának vezetője és a megyei rendőrkapitányság között kötött.

A megállapodás értelmében a városi ügyészség rendelkezésre álló ügyészt, a városi bíróság szabad tárgyalótermet és bírát biztosít, míg a városi rendőrkapitányságon létrehozta egy külön bíróság elé állításos ügyeket felderítő nyomozó csoportot, Bíróság elé állítási és Megkeresési alosztály néven.

A törekvés eredményeképpen ugrásszerűen megnövekedett az ezen külön eljárásban elbírált ügyek száma. (Példaképpen 1994-ben 29 ilyen eset fordult elő, míg 1997-ben 169.)

A kitűnő statisztikai eredményre a Legfőbb Ügyészség is felfigyelt, s a 2/1999. számú – korábban már ismertetett – LÜ utasítás 62/A. §-a 2000. március 1-jétől előírja, hogy az ügyész a vádemeléskor az általános szabályok szerinti bírósági eljárást csak akkor indítványozhatja, ha a bíróság elé állításnak, vagy tárgyalás mellőzésének, illetve az ügy nyilvános ülésen történő elbírálásának nincs helye.⁵⁰⁰

Az indítvány a tárgyalás mellőzésére tekintetében országosan Pest megye (43,3%), illetőleg Vas megye vezet (42%), míg a legkisebb szám Fejér megyében (22,8%) és a Fővárosban (25,8%) található. A fentiekből azt a következtetést is levonhatjuk, hogy Pest megyében igaz, hogy a bíróság elé állítások száma viszonylag alacsony, azonban más egyszerűsítő eljárás, így a tárgyalás mellőzéses eljárás ezt valamennyire kompenzálja.

A lemondás a tárgyalásról külön eljárás vonatkozásában igen szerény adatokat kapunk, hiszen országos viszonylatban is átlagosan az összes eljáráshoz képest, 0,3% az a szám, amely ezt a külön eljárást jellemzi. Érdekes megjegyezni, hogy voltak olyan megyék is, ahol 2004-ben nem volt lemondás a tárgyalásról külön eljárás, így például: Borsod-Abaúj-Zemplén megyében,

⁵⁰⁰ Tilk F.: A gyors büntetőjogi felelősségrevonás kulcsa: a bíróság elé állítás. Doktoranduszok Fóruma 2000. AJK Szekciókiadványa

Győr-Moson-Sopron megyében, Heves megyében, Komárom-Esztergom megyében, Somogy megyében, Veszprém megyében.

Mint ahogy a fenti számokból is kitűnik, különbözőképpen kerülnek az egyes vádemelési formák alkalmazásra.

Nánási László szavaival élve: *„a gyakorlatban problémaként jelentkezik az, hogy a bíróság elé állítás, a tárgyalásról lemondás és a büntetőparancs feltételei rendkívül közel állnak egymáshoz, különösen figyelemmel a beismerés megkövetelésére (a beismerés a tettenéréses esetekben tipikus, hiszen itt teljesen értelmetlen a tagadás).*

Az egyes intézmények közötti választásban az adott ügy jellege, a terhelt előélete, személyi körülményei és az eljáró szerv leterheltsége lesz az irányadó.”⁵⁰¹

⁵⁰¹ Nánási L.: A büntetőeljárás törvény egyes új jogintézményei. A IV. Nemzetközi Nyári Jogakadémián, Kecskeméten, 1998. augusztus 28-án dr. Erdei Árpád alkotmánybíró, egyetemi tanár előadásához fűzött korreferátum szerkesztett változata. Ügyészek Lapja 1998/6. sz. 36. o.

ÖSSZEGZÉS

(Zárszó – De lege ferenda javaslatok)

Tapasztalatok azt igazolják, hogy ma a tárgyaló bíró napi munkájának 70%-át az adminisztratív munkateher ellátása jelenti, amely nem azonos az ügy érdemi elbírálásával, és kívül esik a tárgyalási tevékenységen. Ezek a feladatok elsősorban az ügyek előkészítése, a tárgyalások közötti intézkedések, valamint az eljárás befejezése utáni tevékenységek (ítéletírás, értesítők kitöltése, ellenőrzése stb.)

Az mindenesetre megállapítható – mint ahogy azt dolgozatom is igazolta –, hogy a jogalkotás törekvései a bírói adminisztratív munkateher csökkenése irányába hatnak. Álláspontom szerint azonban meg kellene teremteni azokat a pénzügyi és személyi feltételeket, hogy minden tanács mellett titkár, és bírósági ügyintéző legyen jelen a napi munkavégzés során. Ezek a feltételek ma még nem adóttak a magyarországi bíróságokon. A kérdést azért tartom fontosnak, mert az eljárások időszerűbb, gyorsabb befejezését eredményezheti, ha a bírák adminisztratív munkaterhe minimálisra korlátozódna, tevékenységük kizárólag az ügy megismerésére, időszerű tárgyalására, az ügydöntő határozat megalapozott meghozatalára koncentrálna.

Szakmai tapasztalatok azt mutatják, hogy a büntetőeljárások lényeges gyorsítása napjainkig nem következett be igazán, a bíróságon folyó bizonyítási eljárás ma is a legtöbb esetben a nyomozati szakban elvégzett bizonyítás megismétlését jelenti.

A vádlott távollétében tartott eljárások, a tárgyalásról való lemondáshoz fűzött – és a gyorsítást célzó – remények nem igazolódtak, ezek az eljárások nem képviselnek statisztikai volument, így nem vezettek az eljárás gyorsabbá tételéhez.

Számos ponton – a volt jogszabály-változtatásoknak köszönhetőleg – a büntetőeljárás nemhogy nem gyorsította, hanem kifejezetten lassította a büntetőeljárás menetét. Így például a rövidített jegyzőkönyvezés lehetőségének az eljárásjogból történő száműzése, az ügydöntő határozat rövidített indoklásának szűkre szabása a bíróságok, bírák adminisztratív munkaterhét jelentősen megnövelte, az eljárás elhúzódását eredményezte. Ezeket a megállapításaimat a Miskolci Városi Bíróság adataival is szeretném igazolni.

A 2004-es és 2005-ös évben beérkezett ügyeket az alábbi táblázat szemlélteti, az eljárások idejének hossza szerinti megoszlásban:

<i>Miskolc, 2004-2005</i>		
Pertartam	2004. év	2005. év
Összes befejezés	29100	3177
0-3 hó	916	1501
3-6 hó	714	646
6-12 hó	776	565
1 év felett	352	298
2 év felett	89	82
3 év felett	63	85

Büntetőperekből 5559 érkezett, ez megközelíti az egy évvel korábbi érkezések számát. A közvadas büntetőperek közel háromnegyede egy vádlottas, egyötöde kettő-három-négy-öt vádlottas.

Az év végén 1076 büntető per maradt folyamatban, egyötödével több, mint egy évvel korábban. Az ügyhátralék érkezési átlag hónapban kifejezett értéke alig változott.

Év végén már az ügyhátralék egyötödét is meghaladta az egy évnél régebbi érkezésűek aránya. Összességében pedig megállapíthatjuk, hogy csaknem minden harmadik közvadas büntető per változatlanul több mint egy éve érkezett.

A nem peres büntető ügyek száma nőtt, befejezésük az érkezésekhez hasonló mértékben változott, de mennyiségében valamelyest elmaradt attól. Így a folyamatban maradt büntető nem peres eljárások száma emelkedett.

Emelkedett a pertartam is, az egy évnél régebben érkezett ügyek száma csaknem egyharmadával nőtt egy év alatt. Arányuk a folyamatban maradt ügyeken belül szinte változatlan, minden ötödik ügy érkezett egy évnél is régebben.

Mindezek az adatok arra is rávilágítanak, hogy van még mit tennünk az eljárások egyszerűsítésének útja felé, hiszen ha korábbi adatokat nézünk, akkor azok még nagyobb különbségeket mutatnak, hiszen még a helyi bíróságoknál⁵⁰² 1981-ben 94, addig 1994-ben már 12710 büntetőügyben telt el egy év a vádemelés óta nélkül, hogy az elsőfokú bíróság érdemi döntést hozott volna.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága Ajánlásának bevezetőjében felhívja a figyelmet arra, hogy a büntetőügyek elbírálásának késedelme rossz fényt vet a büntetőjogra, és károsan befolyásolja az igazságszolgáltatás működését. A tisztességes eljárás megköveteli az ésszerű időn belüli meghallgatást, megköveteli, hogy a bűncselekménnyel vádolt személy ne legyen huzamos időn keresztül a bűnösség gyanúja alatt.⁵⁰³ Az eljárás késedelme nehezíti a bizonyítást, növeli a költségeket, kedvezőtlenül érinti a sértetteket, és arra a nemkívánatos következményekre vezet, hogy időben igen távolra kerül egymástól a bűncselekmény elkövetése és a büntetés.

Az Ajánlás felhívja a figyelmet, hogy a büntető igazságszolgáltatás késedelme nem csupán „többlet erőforrásokkal orvosolható, hanem speciális eljárási formák, megoldások bevezetésével” – dolgozatomban ezeket a hazai megoldásokat igyekeztem bemutatni, elsődlegesen a külön eljárások

⁵⁰² 67/1995. (XII. 7.) AB határozat Indoklása II.2.2.pont hivatkozása

⁵⁰³ No. R (87) 18

ismertetésével, figyelemmel a bíróságok egyéb elhúzóási okaira, az Európa Tanácsi elvárásokra és az EEJB joggyakorlatára is.

Végezetül tekintsük át, hogy milyen más európai országbeli megoldásokat lenne hasznos átvennünk a jövőben:

1.) **Olaszországban** a büntetőeljárás törvény külön könyvet – a hatodik könyvet – rendel a külön eljárásoknak *Libro Sesto - Procedimenti speciali* néven. Ezek közül az egyik:

3. cím (Titolo III) Gyorsított eljárás (Giudizio direttissimo) (Art 449-452)

Az eljárás kísértetiesen hasonlít a magyar bíróság elé állításhoz, de a határideje jóval rövidebb. Alkalmazásának célja a „drága” és hosszú általános eljárás korlátozása. Ebben az olasz külön eljárásban a tettenéréskor elfogott gyanúsítottat 48 órán belül kell az ügyésznek az illetékes bíró elé állítania. Nálunk is megfontolónak kellene tenni, hogy esetleg nem túl hosszú határidő-e a 15 napos bíróság elé állítás, már csak arra tekintettel is, hogy az intézmény jogtörténetében volt már rövidebb határidő, például az eljárás gyorsítása és egyszerűsítése érdekében a törvénykezés egyszerűsítéséről szóló 1930. évi XXXIV. törvény (Te.), amely bevezette a közvetlen bíróság elé állítást. Ebben az esetben az ügyésznek 3 nap ideje volt – ha a terheltet tetten érték, vagy beismerte a bűncselekmény elkövetését –, hogy bíróság elé állítsák.

2.) **Ausztriában** a magyar „távollévő terhelttel szembeni eljárás” megfelelője az „engedetlenségi eljárás a távollévő és szökésben lévő ellen”

Ungehorsamverfahren gegen Abwesende und Flüchtige

Erre Ausztriában akkor kerül sor, ha a vádlott a főtárgyaláson nem jelenik meg, és távollétében le lehet a tárgyalást folytatni és ítéletet is lehet hozni.

A terhelt távollétében a tárgyalást azonban nem lehet lefolytatni, amennyiben a bíróság azt feltételezi, hogy a tényállás teljes feltárása távollétében nem lehetséges, ekkor bíróság az általános szabályok szerint folytatja le az eljárást.

(

A magyar szabályozásban erre utalást nem találunk, csupán azt, hogy „A bíróság az ismeretlen helyen tartózkodó vádlottal szemben az erre irányuló ügyészi indítványra jár el.” (Be. 528. § (1))

Érdemes lenne megfontolni, lényeges garancia lenne szerintem az eljárásunkban ennek az osztrák feltételnek az átvétele, mely szerint az „eljárás a távollévő terhelttel szemben” a bírósági eljárásban csak akkor legyen lefolytatható, ha a bíróság azt előre feltételezi, hogy ilyen eljárásban a tényállás teljesen feltárható lesz a vádlott jelenléte nélkül is.

3.) **Németországban** a rövidített eljárásban (*Beschleunigtes Verfahren*) azaz a hazai bíróság elé állításban találkozunk egy olyan megoldással, amely megfontolás tárgya lehetne.

A német gyorsított eljárásban a védő részvétele a magyar szabályoktól eltérő, mert míg Magyarországon minden esetben szükség van védő részvételére, addig Németországban akkor kötelező védőt kirendelni, ha a vádlottat 6 hónapot meghaladó szabadságvesztésre ítélik. (StPO § 418) A védő ilyen módon való kizárása az eljárásból azonban vitára adhat okot, hiszen véleményem szerint a jogalkotónak azzal, hogy „a tárgyaláson az ügyész és a védő részvétele kötelező” (Be. 522. § (1)), pont az volt a szándéka, hogy az eljárás gyorsaságából adódó kételyeket garanciákkal ellensúlyozza.

ÖSSZEFOGLALÓAN elmondhatjuk, hogy a gyorsítást szolgáló egyszerűsítő bírósági eljárások alkalmasak lehetnek a hagyományos bírósági eljárás késedelmeinek kiküszöbölésére. Egyes, jellegüknél fogva csekélyebb súlyú, illetve a terhelt által beismert, vagy tettenérés folytán könnyen bizonyítható bűncselekmények rendelkezhetnek olyan személyi és ténybeli körülményekkel, amelyek nem indokolják a törvény szerint hosszadalmasabb rendes eljárás lefolytatását, ugyanakkor lehetőséget adnak az elkövető beismerésére, valamint személyiségére, a bűncselekmény körülményeire, a

kiszabható büntetésre, a bűnösség fokára, az okozott kár mértékére tekintettel az egyszerűsített eljárás lefolytatására.

Kétségtelen tény ugyanakkor, hogy az egyszerűsítő eljárások lefolytatása számos, a bírói eljárásra vonatkozó lényeges alapelv feladásával jár. Az eljárások lefolytatása gyors és hatékony, ugyanakkor magában hordozza annak veszélyét, hogy az anyagi igazság felderítése csorbát szenvedhet, és ily módon árthat az igazságszolgáltatás eszméjének. Ebben a körben elegendő az előzetes vizsgálat szűkösségére, illetve a közvetlenség elvének csorbulására gondolnunk. Felmerül a kérdés tehát, hogy a gyorsítás, illetve egyszerűsítés meddig terjedhet az alapelvek sérelme nélkül. Az egyszerűsítés tehát szükségszerű, ennek ára azonban az alapelvek csorbulása.

A törvény igyekszik ugyan eme ellentmondást feloldani azzal, hogy az egyszerűsítő eljárás törvényi feltételeit szigorúan meghatározza, illetve korlátozza, ugyanakkor garanciális ellensúlyokat épít az egyes intézményekbe.⁵⁰⁴

A végső konklúziót levonva kérdés marad számomra, mikor járunk el helyesen?

Akkor járunk-e el helyesen, ha tömegesen alkalmazzák a bíróságok eme külön eljárásokat célszerűség – főleg időszempont – miatt, az eljárások megakadályozása okából, vagy ha csak ritkán találkozunk a bírósági ügyiratokban eme eljárást egyszerűsítő külön eljárásokkal?

A válaszem a dolgozat rezüméjeként az, hogy mindenképpen szükség van az eljárást gyorsító külön eljárások tömeges alkalmazására, hiszen az időközben bekövetkező gazdasági és társadalmi változások olyan mértékű ügymennyiséget rónak a bíróságokra, amely csak akkor lesz képes a megfelelő működésre, ha gyakran kerülnek alkalmazásra eme külön eljárások.

⁵⁰⁴ Bánáti J. - Belovics E. - Csák Zs. - Sinku P. - Tóth M. - Varga Z.: Büntető eljárásjog. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 460. o.

MAGYAR NYELVŰ ÖSSZEFOGLALÓ

Az elmúlt néhány évtizedben a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságával kapcsolatosan számtalan kérdés és kritika vetődött fel. Ennek alapvető oka az, hogy az igazságszolgáltatás nem tartott lépést a bűncselekmények számának emelkedésével. Az igazságszolgáltatási apparátus túlterheltté vált, és a büntetőeljárások elhúzódtak.

Azért, hogy az igazságszolgáltatás a súlyosabb, bonyolultabb bűncselekményeket kellő részletességgel fel tudja deríteni, a könnyebben átlátható, egyszerű tényállású és egyszerűbben eldönthető eseteknél olyan hatékony és gyors eljárási intézményekre van szükség, amelyek lehetőséget adnak a hatóságoknak az eljárás korai stádiumában a befejezésre. Így az erőforrásokat a bonyolult tényállású ügyekre lehet összpontosítani, amely által hatékonyabbá válhat az igazságszolgáltatás.

1997 óta keresem azokat az okokat, amelyek az ügyek elhúzódásához vezettek, így különösen érdekelt az, hogy a büntetőeljárásban milyen eljárást gyorsító rendelkezések vannak (bírság elé állítás, eljárás távollévő terhelttel szemben, tárgyalás mellőzése, lemondás a tárgyalásról), amelyeket úgy lehet megvizsgálni, hogy áttekintem először azt, hogy korábban a magyar jogi szabályozásban milyen formában jelentek meg ezek a jogintézmények.

A kutatás célja volt annak vizsgálata is, hogy az emberi jogok európai védelme miként garantálja az eljárások ésszerű időn belüli befejezését. Ennek fényében az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikkét vettem górcső alá, s ezen belül is kiemelten az ésszerű idő fogalmát elemeztem.

Figyelemmel voltam ezen 6. cikkely joggyakorlatára is, hiszen az EJEE és az annak alapján létrejött joggyakorlat szorosan összefügg az azokat körülvevő általános történelmi, politikai, társadalmi fejlődéssel.

Ezzel együtt azt a folyamatot is törekedtem felvázolni, amelyet az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága „Ajánlásain” keresztül kifejtett az eljárás egyszerűsítése területén, így különösen „a büntetőeljárás egyszerűsítéséről” szóló R (87) 18 számú Ajánlás rendelkezéseit vizsgáltam meg.

Nemzetközi kitekintést is végeztem arra tekintettel, hogy az EU egyes tagországaiban, különösen Olaszországban, Németországban, Ausztriában, Lengyelországban, Franciaországban és a Magyarországon létező eljárást gyorsító intézmények mennyire vannak jelen ezen tagországokban.

Végül rámutattam arra is, hogy az „ésszerű idő” be nem tartásának milyen egyéb okai ismertek. Az ügyek elhúzódásának okait olyan szempontok szerint csoportosítottam, amelyek a bírósági statisztikában is gyakran visszaköszönnek (a vádlott meg nem jelenése, tanúk meg nem jelenése, megkeresések nem teljesítése stb.)

Nem feledkeztem meg azonban arról sem, hogy az eljárások a gyakorlatban milyen statisztikai adatokkal szolgálnak, azaz például milyen gyakran alkalmazzák a bíróság elé állítás jogintézményét, vagy a tárgyalás mellőzéses eljárást.

A disszertáció a büntető-eljárásjog területén szokásos kutatási technikákat alkalmazza. A vizsgált témakörben a büntető-eljárásjog magyar művelőinek és a legfontosabb külföldi képviselőinek tudományos megállapításait vettem alapul.

Mivel a témakör *komplex jellegű*, így szinte fejezetről-fejezetre más módszerrel dolgoztam.

A „külön eljárások” hazai szabályozástörténetének bemutatásakor elengedhetetlen volt a *történeti* megközelítés.

A hatályos szabályok feldolgozását *dogmatikai* módszerrel végeztem el, míg a vonatkozó bírói gyakorlat elemzése *kritikai módszerrel* volt kivitelezhető.

A külföldi megoldások ismertetésénél az *összehasonlító vizsgálat* szolgált a kutatás célkitűzését.

A jogalkalmazói gyakorlat számszerű értékelését a *statisztikai adatszolgáltatásra* alapozva végeztem el.

Bár a disszertáció főszabályként teoretikus alapállást igényel, szükségesnek és hasznosnak – sőt több helyen elkerülhetetlennek – tartottam, hogy az értekezésbe releváns joggyakorlati példákat, megoldásokat és következtetéseket építsek be és azokat elméleti álláspontokkal vessem össze, érzékeltetvén így végső soron a tudomány és a gyakorlat intenzív kölcsönhatását is.

IDEGEN NYELVŰ ÖSSZEFOGLALÓ

(SUMMARY)

Countless questions and criticisms were raised up with the effectiveness of the criminal jurisdiction in the last decades. Its fundamental reason was that the jurisdiction did not keep step with the elevation of the number of the crimes. The jurisdiction apparatus turned into overburdened and the criminal procedures were dragged out.

In order to the jurisdiction can more seriously explore the more complicated crimes with proper elaboration, in case of easier statements of facts and in such affairs, which can be decided simply; it is needed such efficient and fast procedure institutions, which ones give opportunity to the perpetrators for the highlighting of proceeding in the phase of early stages. Thus it is possible to focus the resources on complicated cases, which by the jurisdiction may turn into more efficient one.

I have been looking for the reasons that led to the cases dragging on since 1997, so I was especially interested in what kind of provisions accelerating procedure there are in the criminal procedure (arraignment, omission of the trial, waiver of the trial, procedure against an absent defendant) which about it is possible to write that I review in what kind of form these law institutions appeared in the Hungarian legal regulation previously.

The aim of the research was also that how the European Human Rights Convention guarantees the dragging on of the procedures. Considering the “concept of sensible time” I have dedicated an extra part in my thesis for the related case law of European Human Rights Convention.

I was with attention to this 6th paragraph's legal practice, since European Human Rights Convention and the existence on its basis legal practice are related tightly to the surrounding historical, political, and with its social development.

Together with this process I tried to make an effort to sketch, that the Recommendations of the Committee of Ministers to Member States this intervening on the area of its simplification, particularly I have examined the provisions of Recommendation No.(87) 18 of the Committee of Minister criminal procedure.

I have made an international looking out as well, in order to know that in each EU member especially in Italy, Germany, Austria, Poland and in France how much institutions accelerating procedure are existing like in Hungary.

At last I point to what kind of other reasons are known of the punisher dragging on cases. I grouped the reasons of the dragging on cases according to such viewpoints, which also occur often in the judicial statistics.

I did not forget about what kind of statistical data proceeding provides in the practice, as well that is for example how often it is applied the legal institution of a statement in front of the court or the negotiation omission procedure.

The dissertation applies the usual research techniques on the area of the punisher procedural law. I regarded scientific statement in the examined topic the Hungarian cultivated of the punisher procedural law and the most important foreigner's representatives basis.

Since the topic is a *complex character* one, thus quasi I have worked with different methods from chapter to chapter.

The presentation of the domestic regulation story of “the separate procedures” the *historical* approach was essential.

I have digested the effective rules with a *dogmatic* methodology, while the analysing of the relevant judicial custom with a *critical method* was achievable.

The comparative examination served the objective of the research in the review of the foreign country solutions.

I did the numerical data of the law administration practice building upon the *statistical information*.

Although the dissertation basic rule claims a theoretician normal position, I thought it for necessary useful one - moreover in many cases it cannot be avoided – that in a treatise let me build relevant legal practice examples, and solutions and its inferences and let me compare them with theoretical points of view, demonstrating the intensive interaction of the science and the practice on a final row.

IRODALOMJEGYZÉK

Ádám Antal: Az emberi jogok nemzetközi és belső jogi védelmének viszonyáról
Magyar Közigazgatás, 1993/8. sz.

American Bar Association Central and East European Law Initiative
The institutions of bail and plea bargaining. Szombathely, 1998

Amerikai Ügyvédi Kamara Közép és Kelet Európai Jogi Kezdeményezés:
Vádalku és a jogi személyek büntethetősége
1999. szeptember, Budapest-Csongrád-Debrecen

Amerikai Ügyvédi Kamara Közép és Kelet Európai Jogi Kezdeményezés:
Az óvadék és a vádalku intézménye
1998. október Debrecen-Miskolc

Angyal Pál: Az egyéni jogok biztosításának elve
In: Büntető eljárásjogi olvasókönyv. (szerk.: Tóth Mihály)
Osiris Tankönyvek, Budapest, 2003. 43-45. o.

Balla Lajos-Dr. Kardos Sándor: A tisztességes eljárásról a strassbourgi bíróság
gyakorlatában
Bírák Lapja 2005/1. sz. 44. o.

Balla Péter: Vádalku helyett büntetőparancs
Magyar Jog 1992/11. sz. 669. o.

Balogh Jenő-Edvi Illés Károly-Vargha Ferenc: A bűnvádi perrendtartás magyarázata
Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1910.

Bán Tamás: A tisztességes eljárás és annak egyik fontos vonása: Az ártatlanság
védelme
In: Büntető eljárásjogi Olvasókönyv (szerk.: Tóth Mihály)
Osiris tankönyvek, Budapest, 2003. 56-67. o.

*Bánáti János - dr. Belovics Ervin - dr. Csák Zsolt - dr. Sinku Pál - dr. Tóth Mihály -
dr. Varga Zoltán:* Büntető eljárásjog
HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003.

Baranyó György: A bíróság elé állítások helyzete Budapesten

Belügyi Szemle 1978/8. sz. 94. o.

Bárd Károly : Kit illet a tisztességes eljárás?

In: Györgyi Kálmán ünnepi kötet.

KJK-KERSZÖV Jogi- és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2004. 49. o.

Bárd Károly : Tárgyalás a vádlott távollétében – emberijog-dogmatikai analízis

In: Wiener A. Imre: Ünnepi Kötet.

Bibliotheca Iuridica Libri Amicorum 10. 213. o.

Bárd Károly: A belső jogorvoslati lehetőségek kimerítése mint a nemzetközi fórumok igénybevételének előfeltétele

Acta Humana, 1994/15-16. sz. 75. o.

Bárd Károly: A büntető eljárási törvény tervezete az európai jogfejlődésben

Jogtudományi Közlöny 1998/4. sz. 121-125. o.

Bárd Károly: A magyar büntető eljárási jog európai követelmények. A büntetőeljárás modernizációja az európai jogharmonizáció és a növekvő bűnözés kettős szorításában

Kriminológiai Közlemények Különkiadás, 1998. 41-56. o.

Bárd Károly: A pártatlan bírósághoz való jog az Európai Emberi Jogi egyezményben és a büntető igazságszolgáltatás rendszere

In: Tanulmányok Szabó András 70. születésnapjára.

Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 1998. 34-41. o.

Bárd Károly: Európai büntetőpolitika

In: Tények és kilátások Királyi Tibor tiszteletére. (szerk.: Erdei Árpád)

Közgazdasági és Jogi könyvkiadó, Budapest, 149-158. o. ÉVSZÁM?

Bárd Károly: Demokrácia-tisztességes eljárás megismerés a büntető perben

In: Emlékkönyv Kratochwill Ferenc tiszteletére.

Bíbor Kiadó, Miskolc, 2003. 75. o.

Bárd Károly: Igazság, igazságosság és tisztességes eljárás

Fundamentum, 2004/1. sz. 46. o.

Bárd Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában
Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007. 15. o.

Bernolák Nándor: A Bünvádi Perrendtartás és novellái
II. Kiadás, Budapest, 1928. 543-544. o.

Bírák Lapja: Az időszerűség, A túlterheltség jelenlegi helyzete, a bírói teljesítmény mérésének objektív feltételei
Kiadó: Magyar Bírói Egyesület. A Magyar Bírói Egyesület folyóirata
IV. évfolyam, 1994/3-4. sz. 9-14. o.

Blutman László : Az igazságos tárgyalás az Európai Emberi Jogi Egyezményben
Magyar Jog, 1992/8. sz. 455-462. o.

Blutman László: A letartóztatás időtartamának ésszerűsége az európai alapjogokban
Rendészeti Szemle, 1993/6. sz. 17. o.

Bodor Tibor: A bírói pártatlanság követelménye és az eljárás ésszerű időtartama
In: Büntető eljárásjogi Olvasókönyv. (szerk.: Tóth Mihály)
Osiris Tankönyvek, Budapest, 2003. 53-55. o.

Bokorné Szegő Hanna: A helsinki záróokmány és az emberi jogok
Jogtudományi Közlöny, 1988/12. sz. 643-647. o.

Bokorné szegő Hanna: Az emberi jogok nemzetközi jogi aspektusai és az alkotmányfejlődés
MTA Államtudományi Kutatások Programirodája, Budapest, 1988. 104. o.

Commission Memorandum: Accession of the European Convention on Human Rights
EC Bulletin, suppl. 2/79

Cséka Ervin: Bűnözési helyzet, eljárás – egyszerűsítés, nyomozás
In: Tények és Kilátások Tanulmányok Királyi Tibor tiszteletére.
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1995. 18. o.

Cséka Ervin: Megjegyzések az új büntető eljárási kódex koncepciójához
Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae

Acta Juridica et Politica, Szeged, 1998.

Csonka Péter: Az Európai Emberi Jogi Bíróság 1991. évi joggyakorlata

Acta Humana, 1993. No. 11. 70. o.

Dölling, D.: Diversion (Handwörterbuch der Kriminologie, 1991, 275. p.)

In: Fakó Edit: A diverzió. (szerk.: Szabó Béla)

Collectio Juridica Universitatis Debreceniensis III. 192. o.

Delmas-Marty, Mireille: Az ügyészség fejlődése és a büntetőeljárás vezérelvei az európai demokráciákban

Magyar Jog, 1998/6. sz. 362. o.

Diószdi Mária: Néhány gondolat a távollévő vádlottal szembeni eljárásról

In: Tanulmányok Erdősy Emil professzor tiszteletére. (szerk.: Fenyvesi Csaba-Herke Csongor)

PTE-ÁJK, Pécs, 2002. 133. o.

Dobrocsi Szilvia: A tisztességes eljárás elve, mint a büntetőeljárás egyik alapvető követelménye

In: Trechsel, Stefan: Why Must Trials Be fair? Israel Law Review. Vol.31, Numbers 1-3., Winter-Summer 1997. 97. o.

Colléga, 2005/4. sz. 122. o.

Donna Gomien: Rövid útmutató az Emberi Jogok Európai egyezményéhez

Európa Tanács Információs- és Dokumentációs Központ

Budapest, 1994. 43-44. o.

Erdei Árpád: Felújítás vagy megújítás (A büntetőeljárás jog választási lehetőségei)

Magyar Jog, 1993/8. sz. 449-459. o.

Egyesült Államok Alkotmánya magyar nyelven,

az Amerikai Egyesült Államok Nagykövetsége, U.S. Information Service gondozásában megjelent kiadványa alapján (European Law Review, Human Rights Survey 1997, HRC/2)

In: Európai Füzetek, Európai Alkotmány, Budapest, 2003. Különszám

Fakó Edit: Vádalku a kontinentális jogrendszerben. Sectio Juridica et politica Tomus XX/1 Miskolc University Press 2002. 275. o.

Farkas Ákos: Konszenzuális elemek a büntetőeljárásban

Magyar Jog, 1992/8. sz. 510. o.

Fayer László: A magyar bűnvádi perrendtartás vezérfonala

Franklin Társulat, Budapest, 1905.

Farkas Ákos: A büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai

Kandidátusi értekezés (Kézirat), Miskolc, 1994. 142. o.

Farkas Ákos: A falra akasztott nádpalca avagy a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai

Budapest, 2002. 98. o.

Farkas Ákos: Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban

Osiris Kiadó, Budapest, 2001.

Farkas Ákos: Konszenzuális elemek a büntetőeljárásban

Magyar Jog, 1992/8. sz. 510. o.

Farkas Ákos – Róth Erika: Büntetőeljárás

Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2007.

Fenyvesi Csaba: A védőügyvéd

Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002.

Finkey Ferenc: A magyar büntető perjog tankönyve

Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1916.

Finszter Géza: Az alkotmányos büntetőeljárás és a nyomozás

Fundamentum 1997/2. sz.

elektronikus változat: <http://www.c3.hu/-indok/f/index.htm>

Földesi Tamás : Az emberi jogok ellentmondásos helyzete Magyarországon

Acta Humana, 1994 No. 15-16.

Fővárosi Bíróság Büntető Kollégiumának 2003. szeptember 22-én tartott ülésén a 2003. július 1-jén hatályba lépett 1998. évi XIX. büntetőeljárásról szóló törvény egyes megvitatott kérdéseiről készült ÖSSZEFOGLALÓ

Frank Giesecke: Az európai elfogatóparancs, mint nemzetközi elfogatóparancs

Bírák Lapja, 2005/1. sz. 74. o.

Garai Borbála: Az Emberi Jogok Védelme és alkotmányosság az Európai Unióban
XXV. OTDK Európai jog tagozat, 12. o.

Gimesi Ágnes: A „hagyományos” egyszerűsítő külön eljárás szerepe és szabályozásuk dilemmái

In: Büntető Eljárásjogi Olvasókönyv (szerk.: Tóth Mihály)
Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 459. o.

Grád András: Emberi jogaink védelmében
Magyar Jog, 1994/8. sz. 487. o.

Grád András: Kézikönyv a strassbourgi emberi jogi ítélkezésről
HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2005. 148. o.

Grimela Zoltán: Vádalku – az amerikai modell
Magyar Jog, 1993/6. sz. 368. o.

Gordon Mahler: The institutions of bail and plea bargaining
(USA szövetségi ügyész-helyettes New York Nyugati kerülete)
CEELI American Bar Association Central and East European Law Initiative 114. o.

Gödönyi Gyula: A bíróság elé állítás és tárgyalás mellőzése pénzbüntetés kiszabása esetén
Ügyészségi Értesítő, IX. évf., 1973/4. sz.

Gödöny József: A bíróság elé állításról
Belügyi Szemle, 1966/10. sz.

Grotian, Andrew: A tisztességes eljáráshoz való jog
In: Tanulmányok az Emberi jogok európai egyezménye, legfontosabb rendelkezéseihez kapcsolódó strassbourgi esetjogról
HVG-ORAC, Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 1999. 116. o.

Grotian, Andrew: Article 6 of European Convention on Human Rights
The right to a fair trial. Council of Europa Press, Strasbourg, 1993

Györgyi Kálmán ünnepi kötet
KJK-KERSZÖV Jogi- és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2004.

Halmai Gábor-Tóth Gábor Attila (szerk.): Emberi Jogok
Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

Harangi István vezette konzultáció a bíróság elé állítás gyakorlatáról
Belügyi Szemle, 1986/5. sz. 27. o.

Havemann, Roelof: Rape and Fair Trial in Supranational Criminal Law
Journal of European and Comparative Law, 2002 Vol.19. No.3.

Hans-Heiner Kühne: Strafprozessrecht, Eine systematische Darstellung des
deutschen und europäischen Strafverfahrensrechts
C. F. Müller Verlag, Heidelberg, 2003. 566. o.

Heiko Ahlbrecht: Freier Personenverkehr innerhalb der Europäischen Union in
Auslieferungssachen – die Umsetzung des Europäischen Haftbefehls in das deutsche
Rechtshilfe
Strafverteidiger 2005/1. sz. 40. o.

Hermann Joachim: A büntetőeljárás reformja Kelet- és Nyugat-Európában
Magyar Jog, 1993/6. sz. 305. o.

Honert, Alessandro: Az olasz büntetőeljárás: egy reform továbbfejlesztése
Magyar Jog, 1994/11. sz.

Horváth Krisztina: Az emberi jogok európai egyezményének gyakorlata az
időtényező, valamint az ezredforduló egyes földrajzi, történelmi és politikai kihívásai
tükrében
Ph.D értekezés, Miskolc, 2002.

Human Rights Law Journal 2001
Vol. 22 No. 9-12 351.

Hunt Murray: The European Convention on Human Rights
In: Yearbook of European Law 1997, 609. o.

Jose Manuel Santos Pais: Az Emberi Jogok Európai Egyezménye és a belső jog
Acta Humana, 1994. No. 15-16, 91-103. o.

Journal of Law and Society Volume
25, Number 4 December 1998 ISSN:0263-323X, pp. 562-87.

Kántás Péter: Egy egyszerűsítési kísérlet kérdőjelei

Magyar Jog, 1992/8. sz. 481-483. o.

Katona Tibor: Beszélgetés az európai elfogatóparancsról

Bírák Lapja, 2005/2. sz. 102-106. o.

Kertész Imre: Megállapodás az elkövetővel

Rendészeti Szemle, 1993/10. sz. 22. o.

Kardos Gábor: Az emberi jogok védelme az Európai Unió keretében

Acta Humana, 1994. No14. 31. o.

Karsai Krisztina: Az európai büntetőjogi integráció egyik újdonsága, avagy gondolatok a kerethatározatról

Európai Jog, 2001/1. sz. 11-14. o.

Kelemen Ágnes: Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának ajánlása és a Magyarázó Megjegyzések a büntetőeljárás egyszerűsítése tárgyában

Magyar Jog, 1991/12. sz. 741. o.

Kelemen Ágnes: A vádalku illetve megegyezés az Amerikai Egyesült Államok igazságszolgáltatásában

Magyar Jog, 1990/10. sz. 860. o.

Kelemen Ágnes: Az opportunitás eljárási intézményei és gyakorlati tapasztalatai Angliában

Magyar Jog, 1990/2. sz. 166-176. o.

Kende Tamás-Szűcs Tamás (szerk.): Európai közjog és politika

Budapest, 2002. 587. o.

Kertész Imre: Ügyészbíráskodás?

Magyar Jog, 1996/1. sz. 1-8. o.

Király Tibor: A büntetőeljárási jog reformja elé

Magyar Jog, 1993/5. sz. 257-261. o.

Király Tibor: A magyar büntető eljárásjog fél évszázados történetének vázlata

Belügyi Szemle, 2003/1. sz. 37. o.

Király Tibor: Büntetőeljárás jog

Osiris Kiadó, Budapest, 2001.

Király Tibor akadémikussal és Bárd Károllyal az ELTE Büntetőjogi Tanszékének vezetőjével Fahidi Gergely és Tordai Csaba beszélget

Fundamentum, 2002/2. sz.

Király Tibor: A büntetőeljárás jog reformja

Magyar Tudomány, 1998/4. sz. 389-396. o.

Kiss Anna: A büntetőeljárás reformja

Belügyi Szemle, 1999/3. sz. 32. o.

Kiss Anna: A tárgyalás mellőzéséről

Ügyészek Lapja, 1996/5. sz. 31-47. o.

Koering-Joulin, Renée: A „független és pártatlan bíróság” európai fogalma az emberi jogok védelméről szóló Európai Egyezmény 6. cikkének 1. bekezdése értelmében

Magyar Jog, 1993/2. sz. 119-123. o.

Kommentár a gyakorlat számára II.

HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2004.

Kovács Péter: A Közöségi jogrendszer és az alapjogvédelem

Acta Humana, 2001/44-45. sz.

Kriminológiai Közlemények Különkiadása: Bűnözés és bűnmegelőzés a válságrégiókban

III. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga, 1998. szeptember 25-26.

Lakatos István: Az emberi jogok kérdése az európai unióban

Acta Humana, 2002. No48. 50. o.

Laky Ferenc: A bírói munka feltételei az Európai Unióhoz való csatlakozás küszöbén

Bírák Lapja, 2003/2. sz. 24. o.

Langbein, J. H.: Understanding the Short History of Plea Bargaining

Law & Society Rev. Vol 13. No 2 (1979), 261. o.

Lengyel Alkotmánybíróság határozata az európai elfogatóparancsról

Sajtóközlemény, 2005. április 27. Fundamentum, 2005/2. sz. 95. o.

Lomnici Zoltán, a Legfelsőbb Bíróság és az OIT Elnökének válaszlevele az Európai Bírák Egyesülete Elnökének

Bírósági Közlöny, 2004/2. sz. 11. o.

Löwe-Rosenberg: Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz
Großkommentar

Walter de Gruyter Berlin-New York, 2001. 345. o.

Lukács Zsuzsanna, a Fővárosi Ítéltábla megbízott elnökének ünnepi beszéde

Bírósági Közlöny, 2003. évi Ünnepi Különszám: az Ítéltáblák Működésének megkezdéséről

Lutz Meyer-Großner: Strafprozessordnung Verlag

C. H. Beck, München, 2005. 1046. o.

M. Nyitrai Péter: A kiadatás intézményének újragondolása Európában – az európai elfogatóparancs eszméje és alkalmazásának főbb dilemmái

Magyar Jog, 2003/7. sz. 401-411. o.

M. Nyitrai Péter: Az európai elfogatóparancs intézményének jövőképe a vonatkozó kerethatározat tagállami végrehajtási megoldásainak tükrében

In: Bűnügyi Tudományi Közlemények: Az Európai Unióhoz való csatlakozás kihívásai a bűnözés és más devianciák elleni fellépés területén

Tanulmánykötet, Miskolc, 2004. 184. o.

M. Nyitrai Péter: Nemzetközi bűnügyi jogsegély Európában

KJK-Kerszöv – Akaprint, Budapest, 2002.

Maros Lászlóné dr. Safrankó Margit: A bíróság elé állítás vádirat és tárgyalás kitűzése nélkül a gyakorlatban

Magyar Jog, 1969/8. sz. 461-468. o.

Mcbride, Jeremy: The Continuing Refinement of Criminal Due Process

In: European Law Review, Human Rights Survey 1997, HRC/2

Michael Plachta: European Arrest Warrant: Revolution in Extradition?
European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice 2003/2 178-194. o.

Mike McConville: Politika és etika a plea bargaining eljárásban
Journal of Law and Society Volume 25, Number 4, December 1998.
ISSN: 0263-323X, 562. o.

Moldoványi György: A bíróság elé állítás, a tárgyalás mellőzése pénzbüntetés kiszabása esetén és a különleges eljárások szabályozása az új büntető eljárási törvényben
Belügyi Szemle, 1973/10. sz. 12-18. o.

Dr. Móra Sándor- Dr. Kocsis Mihály: A magyar büntető eljárási jog
Tankönyvkiadó, Budapest, 1961.

Momcilo Grubac: A büntetőeljárás ésszerűsítése az eljárási formák egyszerűsítése útján
In: Cséka Ervin emlékkönyv.
1992. Szeged Acta Juridica Tomus XII. 175. o.

Nagy Anita: A büntetőeljárás egyszerűsítése és gyorsítása
Konferencia-előadások: Az új büntetőeljárási törvény első éve
Debrecen, 2005. 67-81. o.

Nánási László: A büntetőeljárási törvény egyes új jogintézményei
A IV. Nemzetközi Nyári Jogakadémián, Kecskeméten, 1998. augusztus 28-án dr. Erdei Árpád alkotmánybíró, egyetemi tanár előadásához fűzött korreferátum szerkesztett változata
Ügyészek Lapja, 1998/6. sz. 36. o.

Nyilas Gyula: A bíróság elé állítás gyakorlatáról
Belügyi Szemle, 1979/2. sz. 62. o.

Nyíri Sándor: A terhelt távollétében történő eljárás
Belügyi Szemle, 2001/12. sz. 94. o.

Patkós Lajos: Eszközök és módszerek a büntetőeljárás időszerűségének biztosítására
Magyar Jog, 1972/7-8. sz. 414. o.

Polt Péter: A kiadatás alkonya – egy új jogintézmény: az európai letartóztatási parancs

Európai Jog, 2002/2. sz. 3. o.

Pusztai László: A büntetőeljárás reformja Olaszországban

Magyar Jog, 1986/3. sz. 244. o.

Pusztai László: Az új olasz büntető eljárási törvény a hazai kodifikáció nézőpontjából

Magyar Jog, 1981/4. sz. 239. o.

Révész Judit: A vádalku alkalmazásának tapasztalatai az Amerikai Egyesült Államokban

Jogtudományi Közlöny, 1999. június, 265. o.

Robert W. Ogren: Az óvadék ellenében történő szabadlábra helyezés és a vádalku (lemondás a tárgyalásról) az Egyesült Államokban

CEELI Amerikai Ügyvédi Kamara Közép- és Kelet Európai Jogi Kezdeményezés
1999. szeptember 23. o.

Rómában, 1950. november 4-én kelt „Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről,

és az ahhoz tartozó kiegészítő jegyzőkönyvek.

Róth Erika: Az előzetes előtti fogvatartás dilemmái

Osiris Kiadó, 2000.

Róth Erika: Az Európai Elfogatóparancs, Magyarország az Európai Unió csatlakozás tükrében

Miskolci Jogtudományi Műhely 3., 57. o.

RECOMMENDATION No. R (81) 7 ON MEASURES FACILITATING ACCESS TO JUSTICE

(Adopted by the Committee of Ministers on 14 May 1981 at its 68th Session)

[http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/administrative_law_and_justice/texts_&_documents/Conv_Rec_Res/Recommendation\(81\)7.asp](http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/administrative_law_and_justice/texts_&_documents/Conv_Rec_Res/Recommendation(81)7.asp)

RECOMMENDATION No. R (86) 12 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS TO MEMBER STATES CONCERNING MEASURES TO PREVENT AND REDUCE THE EXCESSIVE WORKLOAD IN THE COURTS (Adopted by the Committee of Ministers on 16 September 1986 at the 399th meeting of the Ministers' Deputies)
[http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/administrative_law_and_justice/texts_&_documents/Conv_Rec_Res/Recommendation\(86\)12.asp](http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/administrative_law_and_justice/texts_&_documents/Conv_Rec_Res/Recommendation(86)12.asp)

RECOMMENDATION No. R (87) 18 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS TO MEMBER STATES CONCERNING THE SIMPLIFICATION OF CRIMINAL JUSTICE (Adopted by the Committee of Ministers on 17 September 1987 at the 410th meeting of the Ministers' Deputies)
<http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=105&lid=5254>

Schafer Annamária: A bíróság elé állításról

Ügyészségi Értesítő, XXII. évf. 1986/3. sz.

Schmiedt-Hieber: Verstandigungen im Strafverfahren. Möglichkeiten und Grenzen für die Beteiligten in den Verfahrensabschnitten
 1986, München, 6.

Schutte, J: Tampere European Council Presidency Conclusions

– 15 and 16 October 1999

International Review of Penal Law Vol. 1999.Nos.1-4. 1031-1032.o.

Strafprozessordnung mit Einföhrungs 39.

Auflage 2005 Beck-Texte imdtv Deutscher Taschenbuch Verlag 141. o. 409. §

Stephen Salzburg: American Criminal Procedure

3rd Ed. ACB-1, 1989. 794. o.

Stipta István: A magyar bírósági rendszer története

Multiplex Media, Debrecen, 1998.

Szabó Dezső elnökhelyettes, a Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága: A növekvő bűnözés és a büntető igazságszolgáltatás. Bűnözés és bűnmegelőzés a válságrégiókban - III. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga
 Magyar Kriminológiai Társaság Kiadványa, Budapest, 1999. 5. o.

Szabóné Nagy Teréz: A büntető igazságszolgáltatás hatékonysága
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985.

Szabóné Nagy Teréz: A bíróság elé állítás vádirat és tárgyalás kitűzése nélkül a gyakorlatban
Magyar Jog, 1969/8. sz.

Szemesi Sándor: Emberi jogok Európában – Gondolatok az Emberi Jogok Európai Egyezménye és az Európai Unió viszonyáról
Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis V. 2005 181. o.

Tarr Ágnes. A vádalku szabályozásának egyes kérdései
In: Tanulmányok dr. Kováts Andor professzor születésének 120. évfordulójára.
Debrecen, 2004. 142. o.

Tarr Ágnes: A büntetőeljárás egyszerűsítésének alkotmányjogi kérdései, különös tekintettel az úgynevezett külön eljárásokra
Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis V. 227. o.

Temesi László: A fiatakorúak vádirat nélküli bíróság elé állításának néhány kérdése
Ügyészségi Értesítő, 1990/3. 35. o.

The Challenge of Crime in a Free society
136 Report of the President's crime Comission on Law Enforcement and Administration of Justice
1967.

The institutions of bail and plea bargaining
CEELI American Bar Association Central and East European Law Initiative
1998. 81. o.

The protection of fundamental rights in the European Communities
WC Bulletin, suppl. 5/76.

Thomas Buergenthal: Nemzetközi Emberi Jogok
Helikon Kiadó, 2001.

Thomas Feltes: Az emberi jogok és az eljárás elhúzóása a büntető igazságszolgáltatási rendszerben

In: Az emberi jogok érvényesülése a büntetőeljárásban

XLIII. Nemzetközi Kriminológiai Konferencia, Miskolc, 1991. 221. o.

Tilk Ferenc: A gyors büntetőjogi felelősségrevonás kulcsa: a bíróság elé állítás

Doktoranduszok Fóruma, 2000. AJK Szekciókiadványa

Tóth Mihály: Vázlatok és szemelvények a büntető-eljárás jog tanulmányozásához

Budapest, 1999. 97. o.

Trechel, Stefan: Minutes and findings With Regard to Arts 3,5 and 6

ECHR Human Rights Law Journal 1994 Vol 15, No 7. 266-287. o.

Tylman, Janusz : Konceptiók a büntetőeljárás egyszerűsítésére Lengyelországban

Magyar Jog, 1997/1. sz. 45. o.

Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató (Büntetőjogi Szakterület) 2004.I. félév

Kiadja: Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-Alkalmazási és Információs

Főosztálya

Vajda Alajos: Az előállítás intézménye, avagy az ügy bírósági szakot megelőző előkészítésének jegyzőkönyvi formája a szovjet büntetőeljárásban

Magyar Jog, 1987/7-8. sz. 662. o.

Varga Zs. András: Az ügyészség integrációs kritériumai Magyarországnak az Európai Unióhoz csatlakozásával összefüggésében

Európai Jog, 2001/2. sz. 25. o.

Vavró István: A büntetőeljárás időtartamának alakulása az időszak végén folyamatban maradt büntetőügyekben

Igazságügyi Minisztérium Igazságszolgáltatási Hivatala, Budapest, 1993.

Vavró István: A büntetőeljárás időtartamának alakulása

Statisztikai Szemle, 1990/11. sz. 845-856. o.

Vincent Berger: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata

Budapest, 1999. 172. o.

W. Heinz: Diversion im Jugendstrafverfahren (ZStW 104 (1992), Heft 3., 593.)

In: Fakó Edit: A diverzió (szerk.: Szabó Béla)

Collectio Juridica Universitatis Debreceniensis III. 191. o.

INTERNETHIVATKOZÁSOK

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Brandstetter&sessionid=9837058&skin=hudoc-en>

Case of Brandstetter Judgement of 28 August 1991

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Kadubec&sessionid=9837058&skin=hudoc-en>

Case of Kadubec v. Slovakia, Judgement of 2 Sept 1998

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=lauko&sessionid=9837058&skin=hudoc-en>

Case of Lauko v. Slovakia, Judgement of 2 Sept 1998

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Delcourt&sessionid=9837058&skin=hudoc-en>

Case Delcourt v. Belgium Judgement of 17 1970

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=HELMER S&sessionid=9707289&skin=hudoc-en>

Case of Helmers v. Sweden Judgement 28 Oct 1991 Strasbourg

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Portington&sessionid=9707289&skin=hudoc-en>

Case of Portington v. Greece Judgment of 23 Sept 1998

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=De%20%7C%20Cubber&sessionid=9707289&skin=hudoc-en>

Case of de Cubber v. Belgium

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Abdoella&sessionid=9707289&skin=hudoc-en>

Case of Abdoella v. the Netherlands Judgement of 25 Nov 1992

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=Neumeister&sessionid=9707289&skin=hudoc-en>

Case of Neumeister v. Austria Judgement of 27 June 1968

http://europa.eu.int/servlet/portail/RenderServlet?search=DocNumber&lg=hu&nb_docs=25&domain=Caselaw&in_force=NO&type_doc=CaseLaw&an_doc=1969&nu_doc=29

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=Eckle&sessionid=9837058&skin=hudoc-en>

Case of Eckle v. Germany Judgement of 15 July 1982

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Deweere&sessionid=9837058&skin=hudoc-en>

Deweere case v. Belgium Judgement of 27 Febr 1980

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Zimmermann&sessionid=9837058&skin=hudoc-en>

Zimmermann and Steiner case v. Switzerland Judgement of 13 July 1980

http://www.worldlii.org/cgi-bin/sinosrch.cgi?method=boolean&query=Kemmach&meta=%2Fworldlii&mask_path=eu%2Fcases%2FECHR+

Kemmach case, Judgement of 27 Nov 1991

<http://www.worldlii.org/cgi-bin/disp.pl/eu/cases/ECHR/2000/170.html?query=Punzelt>
Case of Punzelt v. The Czech Republic

<http://irm.gov.hu/download/kokavecz.doc/kokavecz.doc>
Kokavecz c. Magyarország

<http://www.im.hu/download/dallos1.doc/dallos1.doc>
Dallos c. Magyarország

<http://worldlii.org/eu/cases/ECHR/1991/54.html>
S. v. Switzerland

<http://www.worldlii.org/cgi-bin/disp.pl/eu/cases/ECHR/1991/33.html?query=Quaranta>
Quaranta v. Switzerland case, judgement of 24 May 1991, 23/1990/214/270

<http://www.worldlii.org/cgi-bin/disp.pl/eu/cases/ECHR/1992/60.html?query=Croissant>
Croissant v. Germany

<http://www.worldlii.org/cgi-bin/disp.pl/eu/cases/ECHR/1989/24.html?query=Kamasinski>
Kamasinski v. Austria, 9783/82, Judgement of 19 December 1989.

<http://www.worldlii.org/cgi-bin/disp.pl/eu/cases/ECHR/1980/4.html?query=Artico>
Artico v. Italy case, judgement of 13 May 1980

<http://www.worldlii.org/cgi-bin/disp.pl/eu/cases/ECHR/1991/28.html?query=Asch>
Asch v. Austria judgement of 26 April 1991, 30/1990/221/283

<http://www.worldlii.org/cgi-bin/disp.pl/eu/cases/ECHR/1991/28.html?query=Asch>
Isgro v. Italy case, judgement of 19 Febr 1991

<http://www.worldlii.org/cgi-bin/disp.pl/eu/cases/ECHR/1985/6.html?query=Bönisch>
Case of Bönisch v. Austria, judgement of 6 May 1985

<http://www.worldlii.org/eu/cases/ECHR/1978/5.html>
Luedicke, Belkacem et Koc case, judgement of 28 Nov 1978

PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉK

I. Folyóiratban megjelent tanulmányok:

1. A nemzetközi jogsegélyforgalom problémái

Publicationes Universitatis Miskolciensis Sectio Juridica et Politica.
Tomus XIII. Miskolci Egyetemi Kiadó 1997. 61-74. o.

2. A büntetőeljárás egyszerűsítésének, gyorsításának történeti fejlődése az 1896. évi XXXII.TC.-től az 1951. évi III. törvényig

Publicationes Universitatis Miskolciensis Sectio Juridica et Politica.
Tomus XXII. Miskolci University Press 2004. 195-213. o.

3. Az igazságügyi együttműködés egyes intézményei az Európai Unióban

Bűnügyi Tudományi Közlemények 7. Az Európai Unióhoz való csatlakozás kihívásai a bűnözés és más devianciák elleni fellépés területén. Tanulmánykötet
Miskolc, Bíbor Kiadó, 2004. 27-38. o.

4. Publicationes Universitatis Miskolcinensis

SECTIO JURIDICA ET POLITICA TOMUS XXIII/1

Az Európai Unió és a büntetőeljárás jog kapcsolatának főbb kérdései, 205-229. o.

5. V. Kriminológiai Vándorgyűlés

Szeged, 2005. október 6-7. BIZALOM-TÁRSADALOM-BŰNÖZÉS.

Magyar Kriminológiai Társaság, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2006.

Kriminológiai Közlemények kiadása 304-307. o.

6. The Impact of the 6th Article of the European Human Rights Convention of the Law of Hungarian Criminal procedure (The right to fair trial I-II.)

Ügyészek Lapja, 2006/2. sz. 51-61. o.

7. Bizonyítékok

Tiszteletkötet Tremmel Flórián egyetem tanár 65. születésnapjára: A „tárgyalás mellőzése”, mint eljárást gyorsító rendelkezés történeti fejlődése a magyar büntetőeljárásban, figyelemmel az Európa Tanács Ajánlásaira. 419-427. o.

8. Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai 7/2

ME Deák Ferenc Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola Kiadványsorozata: A tárgyalás mellőzése és bíróság elé állítás, mint eljárást gyorsító külön eljárások történeti fejlődése. Bíbor Kiadó 25-49. o.

9. Eljárás távollévő terhelttel szemben

Publicationes Universitatis Miskolciensis Sectio Juridica et Politica, ISSN 0866-6032
2006. (25.évf.) 1.sz. 117-132. o.

10. Sectio Juridica: Lemondás a tárgyalásról történeti fejlődése

Publicationes Universitatis Miskolcinensis, Sectio Juridica et politica XXV.kötete
(megjelenés alatt)

11. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának az eljárás gyorsítására, egyszerűsítésére vonatkozó „ajánlásai”

Tanulmányok Dr. Dr. H. C. Horváth Tibor Professor Emeritus 80. születésnapja tiszteletére. Bűnügyi Tudományi Közlemények 8., 361-381. o.

II. Könyvek

1. Perjogi kislexikon

Posztgraduális tansegédlet (társszerző: Cserba-Etlényi-Gáspárdy-Kormos, szerk.: Dr. Gáspárdy László)

Miskolc, 1995. 13-15. o.; 16. o.; 21-22. o.

2. Az emberi jogok érvényesülése Magyarországon

In: Ünnepi tanulmányok Gáspárdy László professzor 60. születésnapjára.

Novotni Alapítvány, Miskolc, 1997. 261-277. o.

3. Büntetőeljárás-jog (tankönyv jogi asszisztensek részére)

Assistentia Juris 7., Bíbor Kiadó, 2006

4. Büntető eljárásjogi iratminták

(megjelenés alatt)

III. Konferencia kiadványok:

1. Az új büntetőeljárási törvény első éve

Az eljárások elhúzódása és egyszerűsítése a büntetőeljárásban

Debreceni Konferenciák IV., Debrecen, 2005. 67-81. o.

2. „Bizalom-társadalom-bűnözés”

„The Impact of the 6th Article of the European Human Rights Convention on Law of criminal procedure”

2005. október 6-7., Szeged konferencia

MELLÉKLETEK

1. MELLÉKLET

EURÓPA TANÁCS MINISZTERI BIZOTTSÁG

R (87) 18 sz. Ajánlása büntetőeljárás egyszerűsítéséről és Indokolás
(Elfogadta a Miniszteri Bizottság 1987. szeptember 17-én a miniszteri megbízottak 410. ülésén)

A Miniszteri Bizottság az Európa Tanács Alapszabályának 15/b cikke alapján,

Emlékeztetve arra, hogy az Európa Tanács célja a tagállamai közötti szorosabb egység létrehozása;

Figyelemmel arra, hogy a büntető igazságszolgáltatás gyorsítását és egyszerűsítését szolgáló közös tevékenység során messzemenőig tekintetbe kell venni az Emberi Jogok Európai Egyezménye 5. és 6. cikkeiben lefektetett követelményeket;

Tekintettel a büntető igazságszolgáltatás elé kerülő ügyek növekvő számára, különösen azokra, amelyek elkövetőit kisebb büntetéssel lehet súlytani, és azokra a problémákra, amelyeket a büntetőeljárás tartama jelent;

Figyelemmel arra, hogy a büntetőügyek elbírálásának késedelme rossz fényt vet a büntetőjogra, és károsan befolyásolja az igazságszolgáltatás megfelelő működését;

Figyelemmel arra, hogy a büntető igazságszolgáltatás késedelmét nem csupán különleges források biztosításával, és ezek megfelelő felhasználásával lehet orvosolni, hanem a büntetőpolitika megvalósításában a forma és a tartalom tekintetében a hangsúlyok világosabb meghatározásával, a következőkön keresztül:

- a diszkrecionális vádelvhez folyamodva;
- a kisebb és tömeges bűncselekmények intézésénél az alábbiak igénybevételeivel;
- az úgynevezett sommás eljárás,
- a büntetőeljárás lehetséges alternatívájaként a büntetőügyekben illetékes hatóságok és más eljáró hatóságok által létrehozott bíróságon kívüli megegyezés (kiegyezés);
- az úgynevezett egyszerűsített eljárások;
- a hagyományos bírósági eljárás egyszerűsítése;

Figyelemmel az európai igazságügy-miniszterek 1981. szeptember 10-én Montreux-ben tartott ülésének következtetéseire,

Ajánlja a tagállamok kormányainak - figyelemmel alkotmányos elveikre és jogi hagyományaikra -, tegyenek meg minden alkalmas intézkedést az alábbi alapelvek alkalmazása érdekében:

I. A vádemelésről lemondás célszerűségi okokból (opportunitás)

a. Az opportunitás elve

1. Az opportunitás elvét be kell bevezetni, vagy alkalmazási körét kiterjeszteni, amennyiben a tagállamok történelmi fejlődése és alkotmánya lehetővé teszi; más esetekben azonos hatású intézkedéseket kell megvalósítani.

2. A vádemelésről célszerűségi okokból történő lemondás vagy az eljárás megszüntetésének jogkörét törvényben kell meghatározni.

3. Ezen alapelv alapján a vádemelés mellőzésére csak akkor kerülhet sor, ha a vádhatóságnak a bűnösségre kielégítő bizonyíték áll rendelkezésére.

4. Ezt az alapelvet például a közérdekre alapítva lehet alkalmazni.

5. E jogkör gyakorlása során az illetékes hatóságnak - a hazai jogrendszer szerint - figyelemmel kell lennie különösen valamennyi állampolgár törvény előtti egyenlősége alapelveire és a büntető igazságszolgáltatás egyéniesítésére, és még különösebben:

- a bűncselekmény súlyára, természetére, körülményeire és következményeire;
- a gyanúsított személyiségére;
- a bíróság által kiszabható várható büntetésre;
- az elítélés hatására a gyanúsítottra;
- a sértett helyzetére.

6. Az opportunitás alkalmazásával az eljárás megszüntetése történhet egyszerű módon, de együtt járhat figyelmeztetéssel, megrovással vagy súlyos megrovással, avagy a gyanúsítottnak bizonyos feltételek betartásának előírásával, mint például magatartási szabályok, pénzösszeg megfizetése, a sértett kártalanítása, vagy a próbára bocsátás.

7. A gyanúsított beleegyezését meg kell szerezni mindazokban az esetekben, amikor az eljárás megszüntetése feltételhez kötött. Beleegyezés hiányában a vádhatóságnak folytatnia kell az eljárást a gyanúsítottal szemben, kivéve, ha egyéb okokból kerül sor a vádelemelésről való lemondásra.

A meghozott intézkedéssel szembeni kifogás elmaradása, vagy a 6. cikkben foglalt feltétel teljesítése beleegyezésnek tekinthető.

Meg kell határozni azokat a szabályokat, amelyekkel biztosítani lehet, hogy a beleegyezést az ügy ismeretében, szabadon és kényszer nélkül tegyék.

8. Általánosságban az eljárás szüneteltetése lehet időleges, a büntetőeljárás elévüléséig tartó, vagy végleges.

9. A feltétellel történő megszüntetés esetén a szüneteltetés véglegessé válik, amennyiben az érintett személy a kötelezettségének eleget tett.

A határozatot csak akkor lehet bírósági határozattal azonosnak tekinteni és az általános szabályok szerint eljárni, egyebek között a bűnügyi nyilvántartásba bejegyezni, ha a feltételezett elkövető elismerte bűnösségét.

10. Lehetőség szerint az eljárást megszüntető határozatot a feljelentő tudomására kell hozni.

11. A sértett részére biztosítani kell, hogy a bűncselekmény által okozott jogsérelmet saját maga polgári- vagy büntetőbíróság előtt érvényesíthesse.

12. A gyanúsított értesítésére nincs szükség, ha a megszüntetésre az eljárás megindításáról való lemondás egyszerű és tiszta formájában kerül sor.

b. Az opportunitás elvével azonos célú intézkedések

Azoknak az országoknak, amelyek történeti fejlődésük és alkotmányuk értelmében a vádeljárás kötelező érvényesítésének elvét (legalitás) alkalmazzák, be kell vezetniük, vagy ki kell terjeszteniük azon intézkedéseket, melyek - jóllehet különböznek az opportunitás módszereitől - mégis ugyanolyan célokat szolgálnak, és mindenekelőtt:

i. növelniük kell azon ügyek számát, amelyekben a büntetőeljárás leállítása feltételhez kötött; különösen akkor, ha a közérdek nem előbbre való, az eljárás folytatásának a sértett kívánsága, vagy beleegyezése lehet az előfeltétele;

ii. a törvénynek lehetővé kell tennie, hogy a bíró az eljárásokat feltételhez kötve felfüggeszse vagy megszüntesse, a bűnüldöző hatóságok által az opportunitás rendszerében alkalmazottakhoz hasonló esetekben és eljárások szerint.

II. Sommás eljárások, bíróságon kívüli megegyezés és egyszerűsített eljárások

a. Dekriminalizáció, sommás eljárások és jellegük szerint csekély súlyú bűncselekmények

1. A közigazgatási- és büntetőjogi bűncselekményeket megkülönböztető jogrendszerek tegyenek lépéseket a bűncselekmények dekriminalizálására, különösen a tömegesen elkövetett közúti közlekedési-, az adó- és vámbűncselekményekkel kapcsolatban, amennyiben azok jellegük miatt csekély súlyúak.

2. Olyan bűncselekmények elbírálása során, amelyekben a ténybeli elemek megelőzik a morális elemeket (a bűncselekmény elkövetésére irányuló szándék),

valamennyi állam vezessen be bírák közreműködését elsősorban nem igénylő sommás eljárást, vagy írásbeli eljárást.

3. Semmiféle fizikai kényszerítő intézkedést, különösen előzetes letartóztatást nem lehet elrendelni.

4. Az így alkalmazott intézkedéseknek főként vagyoni jellegűeknek kell lenniük, és a törvényben megállapított mértéküknek általában rögzítettnek vagy átalánydíjasnak kell lenni. Megszorító vagy - a szabadságmegvonás valamennyi formája kivételével - jogfosztó szankciót a törvényben meghatározott esetekben alkalmazni lehet.

5. Ilyen anyagi jellegű szankciókat a helyszínen kiszabhat a jegyzőkönyvet felvevő hivatalnok, avagy a gyanúsítottak az illetékes közigazgatási vagy bírói hatóság később megküldheti, ilyen esetben számítógépes módszerek segítségével történhet a behajtás, tekintettel az intézendő ügyek nagy számára.

6. Az ajánlatnak tekinthető ezen eljárást kifejezetten vagy hallgatólagosan tudomásul lehessen venni, az elfogadással egyenértékűnek minősüljön a pénzbírság kifizetése vagy a szankció teljesítése. Hallgatólagos tudomásulvétel esetén az értesítési eljárásnak egyértelműen biztosítania kell a címzett valamennyi jogát.

7. Teljesítés esetén a javaslat elfogadásának ki kell zárnia ugyanazon tények miatti valamennyi büntetőeljárást (ne bis in idem).

8. Ezen eljárásnak fenn kell tartania a jogot a gyanúsított számára, hogy ügyét bíróság elé vihesse.

b. Megegyezés

1. Alkotmányaik tükrében a tagállamoknak felül kell vizsgálniuk törvénykezésüket, hogy az eljárás e szakaszában a büntetőügyekben eljáró hatóságok és egyéb közreműködő hatóságok megegyezést hozhassanak létre, különösen csekély súlyú bűncselekmények esetén, az alábbi alapelvekre figyelemmel:

2. Törvényben kell szabályozni a hatóságok által a gyanúsítottak felajánlott megegyezés feltételeit, különösen;

i. a megegyezés eljárási díjának az állam, vagy közhasznú-, avagy jótékonyági intézmény részére történő megfizetése;

ii. a bűncselekményből származó javak vagy haszon visszajuttatása;

iii. a sértett részére megfelelő kártérítés, amelyet akár a megegyezés előtt teljesíteni kell, akár pedig a megegyezés része is lehet.

3. Törvényben kell meghatározni az érintett hatóságok hatáskörét a megegyezésre, valamint a bűncselekmények körét. A hatóságot fel kell jogosítani arra, hogy a gyanúsított javára módosíthassa javaslatát a gyanúsított esetleges kifogásai esetén.

4. A hatóságnak meg kell határoznia a megegyezésekhez folyamodás körülményeit, és irányelveket kell megállapítania, valamint a megegyezési eljárásban fizetendő összegek táblázatba kell foglalniuk abból a célból, hogy a törvény előtti egyenlőség alapelvét a lehető legaprólékosabban betartsák. Ezért hasznos e körülmények, irányelvek és a fizetendő pénzösszegekre vonatkozó táblázatok nyilvánosságra hozatala.
5. A megegyezést nem óhajtó gyanúsított szabadon dönthet az elfogadásról vagy a visszautasításról.
6. A megegyezés elfogadása véglegesen kizárja a büntetőeljárás lefolytatását, amennyiben a gyanúsított az ajánlott feltételeket teljesíti.
7. A hatóság évente jelentést tesz közzé a megegyezésre vonatkozó jogai gyakorlásáról, a gyanúsítottak névtelenségének megőrzésével.

c. Egyszerűsített eljárások a körülményeknél fogva kisebb jelentőségű ügyekben

1. A körülményeknél fogva kisebb jelentőségű bűncselekmények esetében, amikor a tények megalapozottnak tűnnek, és biztosnak tűnik, hogy a gyanúsított követte el a bűncselekményt, egyszerűsített eljárást lehet alkalmazni, azaz bírói hatóság által lefolytatott írásbeli eljáráshoz, megtakarítva a tárgyalási szakaszt, és amely az ítélettel egyenértékű határozathoz vezet, mint például a büntető-parancs.
2. A büntető-parancsnak tartalmaznia kell a vádlott megfelelő tájékoztatásához szükséges elemeket, így a határozat elfogadása következményeiről szólókat. Ezt világos és határozott módon kell a tudomására hozni, és az érintett személy számára elegendő időt kell biztosítani ahhoz, hogy jogi tanácsot vehessen igénybe.
3. A büntető-parancs útján kiszabható szankciók körét korlátozni kell a vagyoni jellegű szankciókra és jogoktól eltiltásra, kizárva bármiféle szabadságtól megfosztó büntetést.
4. A vádlott beleegyezése a büntető parancshoz kifejezett vagy hallgatólagos lehet, és ez önmagában a parancsot a rendes eljárásban kihirdetett ítélettel egyenértékűvé teszi, valamennyi jogkövetkezményével együtt (a ne bis in idem elvének érvényesülése, a kikényszeríthetőség lehetősége, a bűnügyi nyilvántartásba történő felvételt).
5. A vádlott indokolást nem igénylő ellentmondása a büntető paranccsal szemben ipso facto a parancs megsemmisítését, és hagyományos eljárás lefolytatását vonja maga után, anélkül, hogy a reformatio in peius tilalma alkalmazásra kerülne.
6. Függetlenül a büntető-parancstól, ugyancsak lehetséges a tárgyalásról lemondás, amennyiben az állítólagos elkövető az eljáró hatóság támogatásával alternatív büntetés kiszabását kéri, feltéve, hogy az ügyész nem ellenzi ezt az eljárást, és a bíró alkalmasnak találja ilyen kérelem teljesítését.

III. A hagyományos bírósági eljárás egyszerűsítése

a. Vizsgálat a tárgyalást megelőzően és tárgyalás alatt

1. Ahol létezik bírói hatóság által fogatosított vizsgálat az ügy ítéldbírósághoz kerülése előtt, ez a vádlott részére biztosítékot jelent, de ennek a vizsgálatnak nem kell általánosnak vagy kötelezőnek lennie.
2. Az előzetes vizsgálatot olyan ügyekre lehet korlátozni, amelyekben ez az ügy megoldásához és a vádlottak bűnösségének vagy ártatlanságának megalapozásához szükségesnek látszik.
3. Az előzetes vizsgálat szükségességéről bírói hatóságnak kell döntenie, figyelemmel a rendőrségi nyomozás eredményére, az ügy súlyára és bonyolultságára és arra, hogy a tényeket a vádlott elismerte-e, vagy sem.
4. Ha van előzetes vizsgálat, ezt minden alkalmatlan formáság mellőzésével kell végrehajtani és különösen a tanúk formális meghallgatásának elkerülésével, amikor a vádlott nem vitatja a tényeket.
5. Amennyiben az illetékes bírói hatóság nem tartja szükségesnek az előzetes vizsgálatot, az ügyet közvetlenül az ítéldbíróság elé kell terjesztetni.
6. Az előzetes vizsgálatot előíró rendszerekben az ilyen eljárás alól történő kivonás elkerülését három-szintű biztosítékhoz kell kapcsolni:
 - a rendőrségi nyomozás során úgy a rendőrség tevékenységének a bírói hatóság általi irányítása és ellenőrzése, mint a gyanúsítottak jogainak körültekintő figyelembevétele;
 - a gyanúsítottak előzetes letartóztatása idején a rendőrségi eljárás végét követően egészen bíróság elé állításukig, lévén, hogy ezt az eljárást minden esetben egy vagy több független bíró vizsgálja felül;
 - a bírósági tárgyalás során a bíróságnak hatáskörrel kell rendelkeznie arra, hogy az említett tárgyalás során végső vizsgálatot folytasson az elé terjesztett vád valóságának tisztázására, és ha szükségesnek tartja, kiegészítő vizsgálatot rendeljen el, amelyet független bírói szervre bízhat.
7. Mindenütt, ahol az alkotmányos és jogi hagyományok megengedik, akár a guilty plea (bűnösség beismerése) eljárást, amikor is a vádlott az eljárás korai szakaszában azért jelenik meg a bíróság előtt, hogy a bíróság előtt nyilvánosan kijelentse, beismeri, vagy tagadja az ellene felhozott vádakat, akár pedig ehhez hasonló eljárásokat kell bevezetni. Ilyen ügyekben az ítéldbíróságnak hatáskörrel kell rendelkezni annak eldöntésére, hogy a nyomozati szakaszt részben vagy teljes egészében mellőzi, és nyomban rátér az elkövető személyiségének elemzésére, a büntetés kiszabására, és ha szükséges, a kártérítésre.

8.

i. A guilty plea eljárást nyilvános tárgyaláson eljáró bíróságnak kell alkalmaznia.

ii. A vádlott részéről pozitív hozzáállás szükséges az ellene indított eljárásban.

iii. A bírónak, mielőtt a guilty plea eljárásban a büntetést kiszabná, lehetőségének kell lennie mindkét fél meghallgatására.

9. Amikor a tárgyaláson vizsgálat lefolytatásának van helye a vádlott beismerő vallomása ellenére is, azt a tények megalapozásához feltétlenül szükséges aktusokra kell szorítani, figyelemmel az ítélethozatal megelőző eljárásra. A lehetőségek szerint különösen a bírói hatóság által már kihallgatott tanúk meghallgatását kell elkerülni

b. A tárgyalás

1. Valamennyi tagállam jogának előnyben kell részesítenie ugyanazon vádlott büntetőügyeinek egyesítését, függetlenül a bűncselekmény elkövetésének helyétől, annak elkerülésére, hogy különböző bíróságok egymásután hozzanak különböző határozatokat.

2. A tárgyaláson lefolytatott eljárás során el kell kerülni minden szükségtelen formaságot. Az eljárást pedig különösen eljárásjogi okokból csak szigorúan meghatározott esetekben lehessen érvénytelennek nyilvánítani, vagyis ha az eljárásjogi előírások megsértése ténylegesen sérthette a védelem vagy a vád érdekeit.

3. A tagállamoknak meg kell fontolniuk az ítéldbírók részére annak engedélyezését, hogy a vádlott távollétében is lefolytathassák a tárgyalást és határozatot hozhassanak, legalább a csekély súlyú bűncselekmények esetén, figyelemmel a kiszabható büntetésre, és feltéve, hogy a vádlottat megfelelően értesítették a tárgyalás időpontjáról, valamint arról a jogáról, hogy jogi képviselője útján vagy más módon képviseltetheti magát.

c. A tárgyalási jegyzőkönyvek és a bírói határozatok egyszerűsített kihirdetése

1. Az ítéletet szigorú időhatárokon belül kell kihirdetni, ha a vádlott az ügyben letartóztatásban van.

2. Amennyiben az eljárás anyagát magnetofon-szalagra rögzítették, vagy a tárgyalás nem tárt fel új tényeket az ügy irataihoz képest, a tárgyalás lefolyása leírásának a minimálisra, és rövidített jegyzőkönyv készítésére kell korlátozódnia.

3. Ahol az alkotmány megengedi, amennyiben az ítéldbíróság döntése nem érint súlyos ügyeket, vagy amennyiben a felek egyetértenek, az ítéldbíróságot mentesíteni kell határozatának írásba foglalása alól, elégséges, ha megállapításait az ügy iratai között a jegyzőkönyvben rögzíti.

4. Ha az ügyben a határozat írásba foglalása szükséges, elég ha a felek tájékoztatásához és a fellebbviteli bírósági felülvizsgálathoz szükséges információkat tartalmazza, vagy a döntés végrehajtására felkért külföldi hatóságok tájékoztatására, vagyis az indokolást, döntést a bűnösségről, és esetleg a büntetést, valamint a sértett kártalanítását. Az ítéletben a nyomozati eljárásban rögzített tényekre, továbbá a felek tényállításaira, kifogásaira vonatkozólag csupán az iratokra, a felek írásban benyújtott észrevételeire, a tárgyalások rövidített jegyzőkönyveire, vagy magnetofonon történt rögzítésére.

5. Az ítéletek teljes egészében nyilvános tárgyaláson történő kihirdetésére vonatkozó előírásokat - ha ilyenek léteznek - enyhíteni lehet például az ítéldbíróságnak lehetővé téve, hogy amennyiben bírói tanács járt el, annak valamelyik tagja, még a többiek távollétében is, csak a határozatnak a bűnösség megállapítására, a büntetésre és a sértettek kártérítésére vonatkozó részét olvassa fel.

6. A határozat kézbesítésének, mint ahogy a bírósági idézéseknek is egyszerű és gyors formában kell történnie, ide értve a postai utat is, szükség szerint már az eljárás kezdetén meg kell követelni a vádlottól, hogy közölje hivatalos címét, ahová az értesítéseket és a kézbesítendőket lehet neki küldeni a tárgyalás befejezéséig.

d. Az ítéldbíróságok összetétele és szakosodása

1. Általános elvként, az ítéldbíróságok összetételét - amennyiben a tagállamok alkotmányos- és joghagyományai megengedik - az ügy súlyát, természetét, technikai problémáit, bonyolultságát kellőképpen figyelembe véve kell meghatározni.

2. Amennyiben az ügyet hivatásos bírakból álló tanács tárgyalja, a tanácsban a bírák számát a minimumra kell korlátozni. Amennyiben az ügy súlya ezt lehetővé teszi, az ügyet egyesbíróra kell bízni.

3. Az esküdtszéki tárgyalást csak meghatározott, és igen súlyos bűncselekményi kategóriák esetén kell alkalmazni. A tárgyalást az esküdtszék feladatát megkönnyítő módon kell megszervezni; a bírónak kell előadnia az esküdtek tanácskozása kezdetén a lehető legvilágosabban az ügy eldöntésre váró és a jogilag jelentős kérdéseit.

4. Amennyiben a bűnösség kérdésében esküdtszék, vagy hivatásos bírakból álló tanács, avagy nem hivatásos bírak hivatásos bírakkal együtt döntenek, a határozatot egyszerű vagy minősített többséggel kell meghozni, anélkül, hogy az egyhangúságot megkövetelnék.

5. Azokat az ügyeket, amelyekben a bizonyítás technikailag nagyon összetett, mint például a gazdasági bűncselekmények esetében, ad hoc gyakorlattal, ismeretekkel és képzettséggel rendelkező tisztviselőkre és bírókra kell bízni.

6. Ahol az alkotmány lehetővé teszi, ezekben az ügyekben specifikus felállított és összeállított nyomozó-, vizsgáló- és eshetőlegesen bírói hatóságok járnak el, hogy a büntető igazságszolgáltatás számára ezen ügyek belső természetéből és bonyolultságából folyó nehézségeket kezelni tudják.

7. Az ügyért felelős nyomozó-, vizsgáló- és bírói hatóságok számára szükség szerint megfelelő számú szakértő közreműködését kell lehetővé tenni olyan területekről, mint a pszichológia, orvostudomány, pszichiátria, könyvelés, közgazdaságtan, pénzügyek, vagy egyéb tapasztalati tudományok, hogy szembe tudjanak szállni a bűnözés növekvő technikai szervezethez és a bizonyítékok megszerzésének problémáival.

Indokolás – A-rész

I. Bevezetés

1. A Bűnözés Kérdéseivel Foglalkozó Európai Bizottság (CDPC) bízta meg az egyszerűsített és sommás büntetőeljárás szakértőiből álló szűk körű bizottságot (PS-R-PS), hogy "vizsgálja meg a tagállamokban a büntetőeljárások jelenlegi helyzetét, és ezzel összefüggésben - figyelemmel az Emberi Jogok Európai Egyezménye 5. és 6. cikkeiben, valamint a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 14. cikkében foglalt feltételekre - tanulmányozza a büntetőeljárás tartamának lecsökkentését célzó intézkedések bevezetésének lehetőségét, figyelembe véve az Európa Tanács igazságügy-minisztereinek 1981. szeptemberében Montreux-ben megtartott informális találkozásának következtetéseit, valamint a CDPC e témakörben végzett korábbi munkáját, így az előzetes letartóztatásra vonatkozó R (80) 11 számú Ajánlást [Recommandation No R (80) 11], valamint a csekély súlyú közlekedési bűncselekmények egyszerűsített eljárására vonatkozó (68) 25 számú Döntést [Resolution (68) 25].

2. A PC-R-PS 1982 és 1987 között tíz összeíjvetelt tartott J.M. Morenilla (Spanyolország) vezetésével. Egy tudományos szakértő, D. W. Batchelor (Egyesült Királyság) segítette a bizottság munkáját. A szűk körű bizottság kérdőívet készített, amelyet a Titkárság megküldött a bizottságban képviselt valamennyi tagállamnak. E kérdőívre adott válaszok, és a bizottságban folytatott hosszú vita alapján elkészítette és jóváhagyta a szűk körű bizottság a büntetőeljárás egyszerűsítéséről szóló ajánlás-tervezetet, valamint az indokolás-tervezetet. Az ajánlás tervezetét jóváhagyta a CDPC az 1987 júniusában tartott 36 teljes ülésén és a Miniszteri Bizottság a miniszteri megbízottak 1987. szeptember 17-én tartott 410. ülésén elfogadta.

II. Általános megállapítások

(Az ajánlás-tervezet preambulumának magyarázata)

3. Gyakorlatilag az Európa Tanács valamennyi tagállama évek óta ismeri a büntető igazságszolgáltatás, és különösen a bíróságok túlterheltségének helyzetét, ami az ügyek elhúzódását eredményezi.

4. A gyors ítélethozatal koncepciója, mint az eszményi igazságszolgáltatás, az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikkében valamint a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 14.3 cikkében is megtalálható. Az az alapelv, hogy a vádlottnak joga van ésszerű időn belüli tárgyalásra, egyike a vádlottal szembeni tisztesség követelményének. Ugyancsak a tisztesség szabályai követelik meg, hogy a vádlott nem tartható huzamos időn keresztül a bűnösség gyanúja alatt, különösen, ha előzetes letartóztatásban van. Az eljárás lassúsága érinti a sértett helyzetét, valamint a rendelkezésre álló bizonyítékok minőségét; ezen túlmenően ahhoz a nem kívánatos eredményhez vezet, hogy a büntetés a bűncselekmény elkövetésétől elválik, és növekednek az eljárás költségei. A túlzott késedelem minden tekintetben hozzájárul a büntető igazságszolgáltatásba vetett hit megrendüléséhez, és zavarhatja az igazságszolgáltatás megfelelő működését.

5. Mindemellett figyelembe kell venni, hogy az ügyek elbírálása a leggyorsabb és leghatékonyabb eljárásban nem szükségképpen a legjobb módszer az igazság felderítésére, és árthat az igazságszolgáltatás eszméjének. A bűnösség meggyőző erejű bizonyítéka szükséges minden esetben az elítéléshez és a büntetés végrehajtásához, és a vádlottnak biztosítani kell az Emberi Jogok Európai Egyezményében lefektetett minimális jogokat.

6. Nyugat-Európa valamennyi országa általában tapasztalja a bűnözés növekvő mértékét a népesség növekedése, az iparosítás és a fogyasztói társadalom kialakulása eredményeként. Emellett a tagállamok növekvő mértékben alkalmaznak büntető szankciókat a szociális jólét, az egészség, a biztonság, a fogyasztók és a környezet védelme érdekében. Az ilyen típusú bűncselekmények közül sokkal ugyanolyan módon foglalkozik a törvényhozás, mint a hagyományos bűncselekményekkel. Ez a fejlődés a hagyományos büntető igazságszolgáltatásban a hagyományos eljárási rendszer - amely nincs felkészülve ennek feldolgozására - terheinek növekedését eredményezte. Ezen új tendenciához a törvényhozás alkalmazkodása vagy hozzáigazítása nem kész még. A büntető igazságszolgáltatás forrásainak növekedése nem követte a megoldandó ügyek számának növekedését. Ezt a helyzetet még nehezíti az új formájú bűnözés komplexitása, különösen a szervezett nemzetközi bűnözés, a tiltott kábítószer kereskedelem, és a szakértői vizsgálatot igénylő gazdasági bűnözés. A hagyományos eljárási rendszerekre nehezedő nyomások szükségszerűen idézik elő a késedelmeket. Ennek következtében szükség van arra, ahogy az európai igazságügy-miniszterek 1981-ben Montreux-ben hangsúlyozták, hogy enyhítsenek e nyomásokon a hagyományos eljárás szerint elbírálandó büntető ügyekben az ítélet meghozatalához szükséges idő csökkentése érdekében.

7. Különböző módszerek léteznek a gyors, kifogástalan, és az egyéni jogokat tiszteletben tartó igazságszolgáltatás eléréséhez. Mennyiségileg csökkenthető a büntető igazságszolgáltatás elé kerülő ügyek száma akként, hogy bizonyos magatartási csoportokat teljesen kivesznek az elbírálása alól, ahogy ezt a CDPC szűk körű bizottsága által a dekriminalizációról készített, és 1980-ban megjelentetett jelentés is bemutatta. Ezen túlmenően több csekély súlyúnak minősített bűncselekményt lehetne kevésbé formális módon elintézni a jól működő igazságszolgáltatás veszélyeztetése nélkül. E bűncselekmények vagy jellegüktől fogva lehetnek csekély súlyúak, vagy pedig az ügy körülményei folytán.

8. A jellegüknél fogva csekély súlyú bűncselekmények a személyi és a ténybeli körülményektől függetlenül csekély súlyú bűncselekmények. Ezekben az ügyekben a ténybeli elemek jelentősebbek a bűncselekmény elkövetésére irányuló szándéknál. Ilyen cselekmények lehetnek egyebek között a közlekedési bűncselekmények, az adó-, jövedék-, vám- bűncselekmények, és egyéb bűncselekmények a közhatalmi szervek által szabályozott területen, feltéve, hogy jellegüknél fogva, eredendően csekély súlyúak. Ezeket a bűncselekményeket gyakoriságuk, ismétlődésük, és az a tény jellemzi, hogy csekélyebb társadalmi kárt okoznak. Ezek azok a bűncselekmények, amelyekre a bizottság a "Sommás eljárások" cím alatt fogalmazta meg az ajánlásokat.

9. Az ügy körülményeinél fogva kisebb jelentőségű bűncselekményeket többek között az elkövető körülményei és személyisége, a kiszabható büntetés, a bűnösség foka és a okozott kár mértéke határozza meg. Ezek azok a bűncselekmények, amelyekre a bizottság az "Egyszerűsített eljárások" cím alatt fogalmazta meg ajánlásait.

10. A bizottság hosszasan tanulmányozta, hogy a különböző tagállamok hogyan próbáltak meg igazságszolgáltatási rendszerükön keresztül a megszürt ügyek növekedésének gátat vetni. Különbségek találhatók azon tagállamok között, amelyek az opportunitás elvét alkalmazzák, azaz ahol a döntést a büntetőeljárás indítására vagy nem indítására bírói hatóság hozza meg (bíró vagy ügyész) a közérdekre vagy a törvényben meghatározott feltételekre alapítva, valamint azon tagállamok között, amelyek a kötelező vádelvet alkalmazzák, mely szerint nem a bűnüldöző hatóság dönt a büntetőeljárás megindítása vagy folytatása kérdésében. Ez utóbbi alapelvet a gyakorlatban számos korrekció és fenntartás enyhítette, bár jöllehet gyakran ugyanarra az eredményre vezetnek, mint az opportunitás elvét alkalmazó államokban. A bizottság ezeket az alapelveket a tagállamok alkotmányos előírásait és jogi tradícióit kellőképpen figyelembe véve tanulmányozta, lévén, hogy az általa ajánlott valamennyi megoldás nem felel meg minden egyes, az Európa Tanácsban képviselt államnak a hatályban lévő különböző rendszerek alapvető filozófiai különbségei miatt.

11. A hagyományos eljárásokban mutatkozó késedelmek jelentős részét az okozza, hogy az igazságügyi hatóságnak vizsgálnia kell a rendőrség - amely már vizsgálta a tényeket - által felterjesztett ügy körülményeit. Ezt a vizsgálatot a legtöbb rendszerben a bizonyításnak az ítéldbíróság általi lefolytatása követi. Néhány jogrendszer még további vizsgálatot is megkíván az eljárás e szakaszában. A bizottság álláspontja szerint szükségtelen, és nem is szolgál érdeket a rendőrség és a bírói hatóság által is lefolytatott a kétszeres vizsgálat, legalább is elviekben a kevésbé súlyos ügyekben, amelyekben a bizonyítékok felderítetteknek tűnnek. A bizottság néhány javaslatot tett abból a célból, hogy az eljárást e ponton felgyorsítsa. Ezek között találjuk a bírósági tárgyalás lerövidítését is, a bizonyítás egyszerűsítésével.

12. A bizottság tanulmányozta még a jegyzőkönyvek és a bírósági határozatok egyszerűsítésének módjait, a bíróságok összeállításának és a bírák szakosodásának kérdéseit, és néhány ajánlást fogalmazott meg e körben az eljárás gyorsításának elősegítésére.

B-rész

Megjegyzések az ajánlásokról

I. A vádemelés mellőzése célszerűségi okokból (opportunitás)

a. Az opportunitás elve

Bevezetés

1. A bizottságban képviselt több tagállamban a büntetőeljárás megindítása szabad rendelkezési jog alatt áll. A bűnvádi hatóság e döntését a közérdekre (Egyesült Királyság, Hollandia), vagy más általános feltételre alapítja, mint például a cselekmény kisebb súlya, a feljelentés visszavonása, az okozott kár helyreállítása vagy kártérítési összeg kifizetése (Franciaország), avagy a törvényben meghatározott egyéb feltételekre, például a bűnvádi hatóságnak meg kell bizonyosodnia, hogy enyhe büntetéssel büntethető a bűncselekmény, és hogy a körülmények alapján több ok szól az eljárásról lemondás mellett, mint megindítása mellett (Norvégia). Ezen államok közül többen a vádemelés mellőzésére vonatkozó határozat lehet feltételes, általában a feltétel az, hogy az állítólagos elkövető elfogadja, megfelelő magatartást tanúsít meghatározott időn keresztül, próbaidőnek veti alá magát, megtéríti a kárt, vagy elfogadja a szociális gondozó, vagy orvos közreműködését. A vádemelés mellőzésére vonatkozó határozattal szemben jogorvoslati lehetőség van Hollandiában, Norvégiában (súlyos bűncselekmények esetében), és Svájc néhány kantonjában. Angliában és Walesben lehetőség van magánvádas eljárásra, amennyiben a bűnvádi hatóság úgy határozott, hogy nem jár el az ügyben.

Az opportunitás elvének alapjai

2. Az opportunitás elvének elfogadásával a tagállamok képesek:

- csökkenteni az igazságszolgáltatásra nehezedő nyomást;
- elkerülhetik a büntetőeljárást olyan ügyekben, amelyekben a közösség érdeke ezt nem kívánja meg;
- a sértett érdekét is szolgáló gyorsabb és megfelelőbb választ adhatnak a bűncselekményekre;
- lehetővé válik a rendelkezésre álló források legmegfelelőbb felhasználása.

Korlátai

3. Az alapelv alkalmazása nem alapulhat kizárólag azon a koncepción, hogy az ügyek egy részének a hagyományos bírósági eljárás kereteiből történő kivétele segíti az eljárási késedelmek csökkentését. Nem lehet törekedni az ügyeknek a lehető leghatékonyabban és túlzott mértékben történő megszüntetésére sem. Az emberi jogokat nem lehet feláldozni az igazságszolgáltatás gyorsasága és az állam érdekei miatt. A gyanúsítottal szembeni tisztességes eljárás szabályait, különösen a törvény

előtti egyenlőséghez való jogot tiszteletben kell tartani. Az egyénnel való kapcsolataikban a hatóságok részére biztosított hatáskör gyakorlását szigorú feltételeknek kell gondosan alárendelni az egyéni szabadság és az alapvető emberi jogok biztosítása érdekében.

Az opportunitás elve, ahogy a jelen Ajánlásban található, nem vonatkozik azokra az ügyekre, amelyekben nem kellően bizonyított a bűncselekmény elkövetése, vagy nem elégségesek a bizonyítékok a gyanúsított bűnösségéhez.

Törvényi alapok

4. A francia Büntetőeljárási Kódex 40. cikke a következőképpen fogalmaz: "A Köztársaság Ügyésze megkapja a panaszokat és feljelentéseket, és mérlegeli az eljárás megindítását". E jogosultság terjedelmét és irányát csak azon ügyészségek gyakorlata mutatja, amelyek figyelembe veszik a bűncselekmény csekély súlyát, a társadalom számára a kisebb kárt, a bűncselekmények indítékait, a panasz vagy visszavonása rosszhiszeműségét.

5. A norvég Büntetőeljárási Kódex 69. cikke egyebek között úgy rendelkezik, hogy a büntetőeljárásról le lehet mondani, "ha különleges körülmények fennállása miatt az ügyész az ügy gondos értékelése után úgy találja, hogy magasabb rendű okok miatt a büntetőeljárás megindítása nem kívánatos". Így az ügyészre bízták annak eldöntését, melyek azok a körülmények, amelyek e magasabb rendű okokat megalapozzák. A common law szerinti jogrendszerek (Anglia, Skócia, Wales) a főügyészt általános hatáskörrel ruházzák fel a büntetőeljárás minden korlát nélküli megindítására vagy megtagadására, úgy, hogy e jogkör gyakorlását olyan kritériumok határozzák meg, mint a bűncselekmény súlyja, az ismétlődés veszélye, a sértettnek okozott kár, az elkövető személyi körülményei, az esetleges büntetés reá gyakorolt hatása, valamint az ügy elbírálásának késedelme. Az ügyész Hollandiában is lemondhat a büntetőeljárásról, ha annak folytatását a közösség érdeke nem teszi szükségessé. Határozatát a büntetőeljárásról történő lemondásra vonatkozó nemzeti irányelvekre kell alapoznia, amelyeket folyamatosan felülvizsgálnak.

6. Azokban az országokban, ahol az ügyész hierarchikusan az Igazságügyi Minisztérium alá rendelt, vagy utasításokat kap onnan, szigorú törvényi alapra lehet szükség, hogy elkerülhető legyen a politikai nyomás gyakorlása a határozat hozójára. Más országokban, ahol az ügyész független az Igazságügyi Minisztériumtól, egyáltalán nincs szükség ilyen szigorúságra, bár alapvető jogi alapra szükség van.

Alkalmazási kör

7. Az önkényesség elkerülése érdekében igen fontos, hogy az ügyész meghatározott kritériumokra alapítsa határozatát. E kritériumoknak általános jellegűeknek kell lenniük, ahogy az Ajánlás I.a.5. pontja is kimondja. Ellenkező esetben a diszkrecionális jog gyakorlása sokat vesztené rugalmasságából. Az opportunitás elvének alkalmazását lényegében a kisebb vagy csekély súlyú bűncselekményekre

kell korlátozni, ahol a kisebb súlyt a bűncselekmény elemei, az ellopott tulajdon vagy az okozott kár nagysága, az áldozat helyzete vagy az elkövető személyi körülményei - úgy mint kora, fizikai vagy elméleti állapota - határozhatja meg. A kisebb súlyúnak tartott elkövetési magatartás másik esetben nem biztos, hogy annak minősül, mert a koncepció relatív.

Tartalom

8. Franciaországban a legtöbb vádemelést célszerűségi okból mellőző határozathoz bűnismétlés esetén az eljárás folytatásával fenyegető figyelmeztetés társul. A szóban forgó határozatot ezért az ügyész bármikor, minden indoklás nélkül megváltoztathatja. A kábítószer illegális használata esetén az ügyész javasolhatja az elkövetőnek, hogy vesse magát alá detoxikáló kezelésnek vagy orvosi felügyeletnek. Amennyiben az elkövető elfogadja, az eljárást nem folytatják. Ellenkező esetben az eljárást folytatják.

Skóciában az ügyész dönthet egész egyszerűen arról, hogy nem indít eljárást, vagy figyelmeztetésben részesítheti az elkövetőt. A vádemelés mellőzése esetén a határozat megváltoztatásának lehetősége nélkül fejeződik be az ügy. Az ügyész fel is függesztheti az eljárást azon megegyezés alapján, hogy az elkövető orvosi kezelésnek veti alá magát, vagy elfogadja a szociális gondozó segítségét, az áldozatot vagy a közösséget kártalanítja. E határozat, mint Franciaországban, az eljárást felfüggeszti.

A rendőrség Angliában és Walesben óvadékot követelhet, feltéve, hogy az elkövető elismeri a bűncselekményt és elfogadja az óvadék követelését. Az ügyész Hollandiában befejezheti az eljárást feltételesen vagy feltétel nélkül, ugyanolyan jogkörrel, mint Skóciában. A határozat összekapcsolható próbaidővel, Norvégiában a büntetőeljárás befejezését mindig e feltételhez kötik, a próbaidő tartama ekkor két év.

Beleegyezés

9. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye biztosítja a bíróság előtti maghallgatás jogát. Ezért felmerül a kérdés, vajon elengedhetetlen-e az elkövető beleegyezése ezen eljáráshoz. Angliában és Walesben a az elkövető részéről a bűnösség beismerése, és kifejezett vagy tettekben megnyilvánuló beleegyezése, mielőtt óvadékot kérnének tőle. Más tagállamokban nem követelik meg a beleegyezést, és abban a szabályban bíznak, mely szerint a vádlott fellebbezhet a határozat ellen, és bírósághoz fordulhat. Egy egyszerű, vagy nem felfüggesztő hatályú, figyelmeztetéssel járó határozat esetében sem az állam érdeke, sem az elkövető nem igényli, hogy a határozatot abban a kérdésben lehessen megtámadni, hogy szükség van-e a büntetőeljárás megindítására vagy sem. Amennyiben a figyelmeztetés felfüggesztő hatályú, vagy ha a büntetőeljárás leállítása feltételhez kötött, akkor az elkövető beleegyezése elengedhetetlen. Fennmarad az a kérdés, vajon a beleegyezésnek kifejezettnek kell lennie, vagy sem, avagy tettekben megnyilvánulónak. Amennyiben a felfüggesztő feltételek előírják az elkövető

együttműködését, például egy egészségügyi intézménnyel, az a tény, hogy együttműködik, beleegyezésnek tekintendő. Hasonlóan, ha egy elkövetőt olyan döntésről értesítenek, hogy próbára bocsátották, az a tény, hogy nem fellebbezi meg a határozatot, a beleegyezéssel ér fel, és a próbára bocsátott az előírt feltételeknek alá van rendelve. Mindazokban az esetekben, amikor a büntetőeljárás megszüntetése feltételhez kötött, és amikor a gyanúsított nem ért egyet a feltétellel, az úgy a hagyományos eljárás kertében kerül az igazságszolgáltatás elé.

A beleegyezés értéke

10. A Bizottság hosszasan vitatta a kérdést, hogy a beleegyezésnek a bűnösség elismerésével egyenértékűnek kell-e lennie, figyelemmel az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikkének 2. pontjára. Azok, akik ezt a nézetet vallják, a valóságra hivatkoznak: az ártatlan gyanúsított nem fogadná el az előírt feltételeket, cserébe az eljárás megszüntetése érdekében. Egyébként sokkal praktikusabb szempontból megjegyzi, ez teszi jogszerűvé a fizetendő összeg végrehajtásának kikényszerítését. Ennek ellenére az ellentétes álláspont kívánatosabb, amely szerint a beleegyezés csak a büntetőeljárás folytatásának megtagadására hat ki, de nem semmiképpen sem a bűnösség előre beismerését jelenti. Ezen túlmenően ellentétben áll a büntetőjog általános elveivel, hogy abszolút bizonyító erőt tulajdonít a bűnösség beismerésének, mivel az ártatlanság vélelme csak a végső bírói döntéssel dönthető meg.

Az áldozat

11. Néhány tagállamban az áldozatnak joga van arra, hogy tiltakozzon a büntetőeljárás megtagadása miatt, vagy bírósághoz fordulhat. Megkívánható beleegyezése, és esetleg, mint Spanyolországban, joga van a magánvád alapján folytatandó eljárás indítására. Felvetődik a kompenzáció kérdése az okozott kárért vagy sérülésért. E jogokat nem feltétlenül érinti a büntetőeljárás folytatást megtagadó határozat.

b. Az opportunitás elvével azonos célú intézkedések

1. Azok az országok, amelyek ragaszkodnak a kötelező vádeljárás elvéhez, olyan alternatívákat alkalmaznak, amelyek - még ha szerényebb is - de összehasonlítható eredményt mutatnak.

2. Így az előzetes vizsgálat, amely során a bejelentett tényeket ellenőrzik, lehetőséget ad az ügyek közötti első válogatásra. Némely országban a bíró hozzájárulásával lehetőség van a kisebb jelentőségű bűncselekmények esetében a vádemelés mellőzésére. Más országokban, így Olaszországban és Spanyolországban, ahol az egyéni érdeknek a közérdeknél nagyobb jelentőséget tulajdonítanak, több bűncselekmény esetében csak az áldozat feljelentése alapján lehet eljárni. Olaszországban és Görögországban egyes esetekben a bűncselekményeknek a sértett

tudomására jutásától számított három hónapon belül kell megtenni a feljelentést (querela olaszul, enklisis görögül). Franciaországban bizonyos ügyekben [például az állami jövedékek (adók), vám, közmunkák, erdő- és vízügyek területén] csak az illetékes közigazgatási hatóság feljelentése alapján lehet az eljárást megindítani. A hatóságok tehát békés megegyezésre törekedhetnek az elkövetővel. Olaszországban egyes ügyekben (például a területen kívüli joghatóság alkalmazása esetén) az eljárást csak az igazságügy-miniszter feljelentése alapján lehet megindítani. Más országokban az ügyész kérheti a bíróságot, hogy hozzon határozatot - amely azonos értékű az eljárás mellőzésével - vagy maga az ügyész hoz ilyen határozatot a bíróság beleegyezésével. Ez a helyzet Liechtensteinben és a Német Szövetségi Köztársaságban. Ausztriában a bíróság bármikor megszüntetheti az eljárást a pénzbüntetéssel vagy az egy évet meg nem haladó szabadságmegvonással, vagy mindkettővel büntethető ügyekben, ha az elkövetett cselekmény csekély súlyú, és a bűncselekmény nem járt, avagy csak jelentéktelen következményekkel járt, és amennyiben nincs szükség büntető szankcióra az elkövető - vagy más személyek esetében - egyéb bűncselekmény elkövetésének megelőzése érdekében. Az olasz pettagiamento eljárás keretében a bíró a vádlott kérésére és az ügyész egyetértésével a három hónapot meg nem haladó börtönbüntetést pénzbírsággal vagy ellenőrzés melletti szabadlábon hagyással helyettesítheti.

3. Az Ajánlás bátorítja azon tagállamokat, amelyek történelmi vagy alkotmányos fejlődésükre tekintettel a kötelező vádelvet alkalmazzák, hogy vezessék be vagy fejlesszék az opportunitással azonos célú vagy hatású intézkedések alkalmazását, kiszélesítve azon ügycsoportokat, amelyekben a büntetőeljárás kezdeményezése feltételhez kötött, vagy pedig a bírót jogosítsák fel arra, hogy a vádhatóságok által az opportunitás elvét alkalmazó rendszerekben alkalmazott eljárásokhoz hasonló eljárásokat kövessenek. Példaként lehet említeni a Német Szövetségi Köztársaság Büntetőeljárás Kódexének 153/a. cikkét, amely a gyanúsított és a bíró beleegyezésével a kisebb súlyú ügyek megszüntetésére ad lehetőséget, és a megszüntetés véglegessé válik, amennyiben a megszabott feltételeket teljesítik (például az állam, vagy jótékonysági intézmény részére pénzösszeg fizetése).

II. Sommás eljárások, megegyezés, és egyszerűsített eljárások

a. Dekriminalizáció, sommás eljárások és jellegük szerint csekély súlyú bűncselekmények

Dekriminalizáció

1. Az egyik legnagyobb probléma, amellyel a tagállamok bűnvádi rendszerei szembesülnek, azon bűncselekményekből eredő büntetőperек tömegének kezelése, amelyekre a csekély súly, a nagy gyakoriság és az ismétlődés jellemző, különösen ez a helyzet a közlekedés területén.

Eltekintve az eljárásjogi ajánlásoktól (lásd lentebb "Sommás eljárások" alatt), az ilyen bírósági eljárások elvi kérdéseket vetnek fel a közigazgatási- és büntetőjogot megkülönböztető jogrendszerekben. Annak érdekében, hogy elkerülhető legyen a büntetőjog eltorzítása és a bíróságok túlterhelése, különösen kívánatosnak tűnik e

bűncselekmény-típusok kivonása a büntető igazságszolgáltatás rendszeréből, és a közigazgatási eljárás keretében foglalkozni velük. Ez dekriminalizálásukat vonja maga után, ahogy az Európa Tanács korábbiakban már említett jelentése javasolta (lásd "A C-típusú de jure dekriminalizáció), és amit már Ausztriában Olaszországban és a Német Szövetségi Köztársaságban megvalósítottak.

Kétségtelen előnyökkel jár a büntetőeljárások tömegének elbírálását a közigazgatási hatóságokra bízni, egyrészt a igazságszolgáltatás rendszerének - amely e tehertől megszabadulva a súlyos bűncselekmények elbírálására összpontosíthatja erejét -, másrészt pedig az igazságszolgáltatáshoz fordulóknak, miután az közigazgatási eljárás általában sokkal gyorsabb, kevésbé formális és a kevésbé megbélyegző, mint a büntetőeljárás.

Azonban a közigazgatási eljárások nem tartalmazzák azokat a biztosítékokat, amelyeket a bíróság eljárás, ezért a közigazgatási hatóságok diszkrecionális hatáskörét határok közé kell szorítani, előzetesen meghatározva az alkalmazható szankciók típusát, valamint mértékét, egyidejűleg az eljárások egységesítésével, és biztosítva annak az elkövetőnek jogát ügyének bíróság elé vitelére, aki nem fogadja el az ajánlatban és a határozatban foglaltakat.

2. Sokkal általánosabb értelemben - de még mindig azon jogrendszerekre vonatkoztatva, amelyek ismerik e megkülönböztetést - szükségesnek látszik a közigazgatási- és igazságügyi hatóságoknak a jogellenes magatartások elbírálásával kapcsolatos szerepét tisztázni.

E tisztázás a következő elvekből indulhat ki: az közigazgatási hatóságok feladata elsősorban a közrendet és a fegyelmet sértő jogellenes és büntetendő cselekmények szankcionálása, míg az igazságszolgáltatás és a büntetőjog feladata inkább a társadalom alapvető szociális és etikai értékeit érintő cselekmények büntetése. A büntető szankcióhoz folyamodás nem igazolható, ha a szankció nincs arányban a jogellenes magatartás súlyával, vagy amikor egyenlő értékű nem büntető szankcióval helyettesíthető. Ez szükségessé teszi egyes bűncselekmények újraértékelését, és a büntető szankciók alternatíváival elmélyülten foglalkozó tanulmányok készítését.

Ezen átértékelésnek lehetővé kell tennie bizonyos konfliktus keletkeztető helyzet elkerülést olyan ügyekben, amikor azonos cselekményt közigazgatási és büntetőjogi büntetéssel is sújtanak. Legalábbis ezekben az ügyekben a szankciók kettőzését el kell kerülni, elsőbbséget biztosítva a büntető intézkedéseknek az adminisztratívval szemben, amennyiben az igazságszolgáltatás közbeavatkozása szükséges.

3. Még ha a jogellenes magatartásnak kizárólag büntetőjogi szankciója van, az említett jogrendszerek közül némelyikben nem szokatlan a közigazgatási hatóságok beavatkozása a büntetőeljárásban, különösen a versenyjogra, az árakra, a fogyasztókra, a környezetvédelemre vonatkozó területen.

Ez a beavatkozás többnyire az érdekelt közigazgatási hatóságoknak a büntetőeljárás lefolytatása során a megállapodás és a vádemelés mellőzésére való felhatalmazásával valósul meg. Ennek következtében az ügyek nagyobb részét közigazgatási úton intézik el, és ritkán terjesztik bíróság elé, kivéve akkor, ha az elkövető nem fogadja el a közigazgatási hatóság javaslatait.

A közigazgatási hatóságok széles hatásköre a büntető igazságszolgáltatásnak korlátozott és rosszul meghatározott szerepet biztosít, ami gyakran kimerül az közigazgatási hatóságok határozatával való egyszerű egyetértésben. Ez a rendszer önmagában termeli a konfliktusveszélyt, mert a közigazgatási büntető politika nem mindig hasonló az igazságszolgáltatáshoz az általános vagy a speciális megelőzés kérdéseiben.

Mindezek miatt időszerűnek látszik megoldani ezeket a helyzeteket, vagy egész egyszerűen a dekriminalizáláshoz folyamodással, avagy a közigazgatás hatáskörei korlátozásával a büntető szférában, mint például úgy, hogy a megegyezési hatáskörét az ügyész előzetes bejegyzésével gyakorolhassa.

Sommás eljárások

4. Több tagállamban régen elfogadták a sommás eljárást a közigazgatási vagy a büntetőjog alá tartozó bűncselekmények intézésére, különösen a közlekedés területén. Hollandiában 1957 óta létezik a kisebb közlekedési bűncselekmények esetében a fix-összegű pénzbüntetési rendszer. A gépjárművezető a rendőrtől fix összeget tartalmazó bírságoló-cédulát kap, és amennyiben egyetért a pénzbírsággal, akkor a helyszínen készpénzben vagy csekken kifizeti az összeget. Ha nem tudja vagy ha vitatja a pénzbírságot, akkor az ügyésznek a rendes úton átadják az ügyet. Hasonló módszer létezik Norvégiában és Svájcban és más tagállamokban.

5. A tagállamokban e sommás eljárás szerint intézett bűncselekmény-típusok között számos közös jellemzőt és hasonlóságot lehet felfedezni. Külön-külön tekintve, e bűncselekmények korlátozott társadalmi kárral járnak. Mindemellett gyakori elkövetésük és ugyanazon személy többször is elkövetheti. Általában az elkövetési magatartásnak a bűnösség kérdése vagy az elkövető személyi körülményeivel szemben elsőbbsége van, és a bizonyítékok összegyűjtése nem igényli a bírósági eljárást. A szankció kiszabása nem csak azért fontos, mert e bűncselekmények elkövetése morálisan elfogadhatatlan, hanem sokkal inkább azon praktikus célból, hogy a közlekedés rendje és biztonsága érdekében szabályozzák a közúton közlekedők magatartását. E célokra figyelemmel a tagállamok általánosságban elfogadták, hogy a sommás eljárásokat az önmagukban nem súlyosnak értékelt, azonos elkövetői bűnösségi fokú bűncselekmények esetében alkalmazzák, és ezért az azonos elbírálás fontos az általános elrettentés szempontjából; ez az átalánydíjas pénzbírságokhoz vezet, függetlenül az elkövető személyiségére. Az eljárások rendszerint írásbeliek. Végül, amennyiben az elkövető elfogadja és együttműködik az eljárásban, nem történik elítélés. E rendszer nem írja elő az előzetes letartóztatást (nem foglalkozott a bizottság a személyazonosság megállapítása céljából történő őrizetbe vétel kérdésével). Ez a fajta eljárás hatásosabb megelőzéshez vezet abban az értelemben, hogy segíti a jogalkalmazás szintjének fenntartását, és elkerülhetővé válik a rendszer hitelvesztése. Az Emberi Jogok Európai Bírósága az Öztürk ügyben (A-sorozat, no73) rámutatott, hogy ez a fajta sommás eljárás nem ellentétes az Egyezmény betűjével vagy szellemével, de inkább az állampolgárok összességének érdekeit, és a megfelelő igazságszolgáltatást szolgálja (lásd az ítélet 49. pontját).

6. A fenti megállapításokra alapítva a bizottság azonosított néhány alapelvet, amelyek az Ajánlásban megtalálhatók. Ezek az alapelvek, amennyiben követésre kerülnek, képessé teszik a tagállamokat arra, hogy az eredendően csekély súlyú bűncselekményekkel megfelelő módon foglalkozzanak, figyelembe véve az Emberi Jogok Európai Egyezményét. Amennyiben a sommás eljárás lehetővé teszi az ajánlat hallgatóságos elfogadását (amikor az említett beleegyezést elégségesnek vélik, például ha az a pénzbírság megfizetésével történik), mint többletbiztosítékot lehet hozzátenni, hogy a közlést ajánlott küldeményként vagy az elkövető saját kezeihez történő kézbesítéssel kell megvalósítani. Különleges kérdés, hogy vajon a kiszabott büntetés végrehajtása eredményezze-e vagy sem nevének a bűnügyi vagy a közigazgatási nyilvántartásokból történő törlését. A törlést indokolja, hogy az elkövető sokkal könnyebben fogja elfogadni az eljárást, ha tudja, hogy a neve nem fog szerepelni a nyilvántartásban. Másrészt tekintettel kell lenni arra, hogy néhány bűncselekményt, mint például a közlekedési bűncselekményeket nyilván kell tartani.

b. Megegyezés

1. A megegyezés rendszerint az ügyész, vagy más illetékes hatóság és az elkövető közötti megállapodás formáját ölti, amelyben a hatóság kötelezettséget vállal a büntetőeljárás beszüntetésére, amennyiben bizonyos feltételek teljesülnek, így például megfizetik a pénzbírságot, vagyontárgyakat elkoboznak, vagy kártalanítják az áldozatot. Ezen eljárásban rendszerint eredendően vagy az ügy körülményei folytán csekély súlyú bűncselekményekről van szó. A büntetés alkalmazásánál a hatóság értékeli a bűncselekmény vagy az elkövető körülményeit, ami magában foglalja a szankció bizonyos fokú egyéniesítését. A hatóságnak az elkövetőnek megegyezés felajánlására vonatkozó döntése általában azon alapszik, hogy a bűnvádi hatóság szerint az ügy körülményei olyanok, hogy nem követeli meg sem köz, sem a magánérdek az ügy nyilvános bírósági tárgyaláson történő eldöntését, míg a következmények hasonlóak lehetnek a bíróság által kiszabott ítéletekhez.

2. A rendszer előnyei nyilvánvalóak: például nincs szükség tárgyalás tatására, gyakorlatilag nem készítenek ügyiratot, az időtartam rövid, és a szankció teljesítésében semmi nehézség nincs, mert az eljárás a beleegyezésen alapszik. Másrészt azonban semmiféle bírói ellenőrzésnek nincs alávetve ezen eljárás, és a pénzbírság az eljáró hatóságtól függően változhat, amely kérdéseket vet fel a pénzbírság kiszabásának egységességére, az egyenlő elbírálásra, melyekkel az Ajánlás foglalkozik. Emellett a bíróságon kívüli megegyezési eljárásokban felmerül az állítólagos elkövető joga az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikk 1. pontja szerinti bíróság előtti meghallgatásra. A Deweer ügyben (A-sorozat, nř35) a Bíróság álláspontja szerint az Egyezmény elvileg nem akadályozza meg az állítólagos elkövetőt, hogy lemondjon a 6. cikk 1. pontja szerinti bizonyos jogairól, feltéve, hogy ez az elhatározás szabad és kényszertől mentesen született. Ugyanebben az ügyben a Bíróság hangsúlyozta, hogy a megegyezés körülményei között annak kilátásba helyezésével megvalósuló fenyegetés, hogy meg kell jelenni a büntetőbíróság előtt, az állítólagos elkövetőre gyakorolt semmiféle olyan nyomásnak nem tekinthető, ami bármely módon összeegyeztethetetlen az Egyezménnyel (az ítélet 51.b pontja).

3. A megegyezés évek óta létezik több tagállamban, és eredményesen alkalmazzák. Hollandiában a transactie eljárás a hat hónapi szabadságvesztésnél kevesebb büntetendő ügyekben is alkalmazható, azonban a gyakorlatban olyan ügyekben alkalmazzák, amikor pénzbírság a várható büntetés. Az ügyész által megszabható feltételek között van a törvényi maximumot meg nem haladó összegű pénzbírságra vonatkozó ajánlat, lemondás a sajátos jogokról, az elkövetésből származó haszonnak az állam részére megfizetése, és a teljes vagy részleges kártérítés. Amennyiben az elkövető egyetért az ajánlat feltételeivel, a vádemelés joga elenyészik. Ez a rendszer bizonyos ellenőrző intézkedéseket tartalmaz, például a sértett fellebbezési jogát, a bűnüldöző hatóságok közötti rendszeres egyeztetést, hogy lefektessék és felülvizsgálják a nyilvánosságra hozott irányelveket és természetesen az elkövető jogát, hogy elutasítsa az ajánlatot. A hollandiai rendszerhez hasonló létezik Belgiumban és a skandináv országokban; bevezetését elhatározták Skóciában. Norvégiában a bűnüldöző hatóság csak akkor alkalmazhat "fakultatív pénzbírságot kiszabó határozatot" (writ of optional fine), ha úgy ítéli meg, hogy a pénzbírságot kell kiszabni. Semmi más korlátozás nincs az ilyen eljárásra. Nem követelmény, hogy az állítólagos elkövető bűnösségét elismerje, ahogy Svédországban ez a helyzet, és ha a pénzbírságot kiszabó határozatot nem fogadja el, az ügyésznek a bíróság elé kell terjesztenie az ügyet. A határozat elfogadásának az ítélettel azonos joghatásai vannak, és hasonlóan a büntetőbírói elítéléshez, a bűnügyi nyilvántartásba bekerül, míg Hollandiában csak azok a megegyezések kerülnek be, amelyek bizonyos összeget meghaladnak, vagy súlyosabb bűncselekményt érintenek.

c. Egyszerűsített eljárások a körülményeknél fogva csekély jelentőségű ügyekben

1. Az egyszerűsített eljárás írásbeli eljárás, bírói hatóság folytatja le, azonban a bizonyításfelvételtől teljes vagy formális tárgyalás tartása nélkül. Ezekben az ügyekben a határozatokat általában ítéleteknek tekintik, és a bűnügyi nyilvántartásba felvételre kerülnek.

2. A büntetőparancs számos tagállamban létezik. Rendes körülmények között a címzett részéről a bűnösség beismerésével és meghatározott szankció elfogadásával egyenértékű. "Büntető-parancs" alatt nem az egyik vagy másik jogrendszer különleges intézményét értjük, hanem ellenkezőleg, ez egy önálló és független jelentéstartalom. Működésének módja általában ugyanaz: az illetékes bírói, vagy akár a közigazgatási hatóság ott, ahol a rendszer bírói feladatok betöltését is engedélyezi számára (például a svájci közigazgatási büntetőjogban a Szövetségi vámigazgatás) elsőként arról dönt, hogy egyszerűsített eljárásban jár el, és másodjára döntést hoz a bűncselekményről. Ezt követi az eljárás, amelyet az Ajánlás részleteiben leír. Amennyiben az elkövető a büntető-paranccsal szemben nem él ellentmondással - általában nem szükséges indokolni az ellentmondást - megindul a rendes eljárás, és így biztosítva van az elkövető meghallgatáshoz való joga, összhangban az Emberi Jogok Európai Egyezményével. Egyes tagállamokban a parancsot csak kifejezett módon lehet elfogadni. Ez azt jelenti, hogy ha az elkövető tartózkodik a határozat átvételétől, a rendes eljárás indul meg.

3. Franciaországban a büntető-parancs eljárást már régóta alkalmazzák. Ezen eljárás szerint az ügyész a rendőr-bíróság bírójához folyamodik anélkül, hogy az elkövetőt

értesítené vagy a bíróság elé idézné. A bíró ekkor büntető-parancs útján megfelelő pénzbüntetést javasolhat, vagy kérheti a rendes eljárás megindítását. A határozat egy példányát ajánlott küldeményként megküldik az elkövetőnek. Ezt az eljárást alkalmazni lehet az összes kihágási ügyben, kivéve a munkaügyi kihágásokat, a 16 éven aluliak által elkövetett egyes bűncselekményeket, és azokat az ügyeket, amelyekben a sértett az elkövetőt a bíróság előtti megjelenésre idézte. Olaszországban egyesbíró hozhat büntető-parancsot a kevésbé súlyos ügyekben, vagyis amelyek esetében csak pénzbírság szabható ki. Liechtensteinben hasonló módon érvényesül a büntető-parancs rendszere, amennyiben a bíróság a kisebb bűncselekmények esetében maximálisan egy hónapi szabadságvesztés büntetést vagy pénzbüntetést, pénzbírságot szabhat ki, ami végrehajtható, kivéve, ha az elkövető nyolc napon belül ellentmondással él.

4. A tagállamokban léteznek a bírósági tárgyalást mellőző, az eljárás időtartamának csökkentését célzó más, hasonló eljárásrendszerek. Példaként lehet említeni az olasz patteggiamento-t (alku), amelyet az észak-amerikai plea bargaining (vádalku) rendszer inspirált, de eltérő tartalommal és eljárással. Amennyiben a vádlott a bírótól a vizsgálati szakaszban helyettesítő büntetést, és amennyiben az ügyészség egyetért ezen eljárás alkalmazásával, a bíró nyomban meghozhatja és kihirdetheti helyettesítő büntetést alkalmazó határozatát. A vádlott kérelme nem képezi a bűnösség beismerését, miután a bíró megtagadhatja a patteggiamento eljárásra irányuló kérelem teljesítését. Amikor ezt eljárást helyettesítő büntetéssel - fél-szabadságelvonás, próbára bocsátás vagy pénzbírság - zárják le, az ügyet jogerősen elbírálnak tekintik, és egyéb következményei között a bűnügyi nyilvántartásba bekerül, kizárólag annak elkerülésére, hogy ugyanazon tényállásból kifolyólag újabb patteggiamento eljárás induljon.

III. A hagyományos bírósági eljárás egyszerűsítése

a. Vizsgálat a tárgyalás előtt és a tárgyaláson

1. A hagyományos bírósági eljárás késedelmei nagyrészt abból erednek, hogy az igazságszolgáltatási hatóságnak - ügyészség, vizsgálóbíró, vagy a vádról döntő bíróság - vizsgálnia kell a rendőrség által eléje terjesztett ügy körülményeit. E bírói hatóságnak kell arról döntenie, hogy a megfelelő számú és minőségű bizonyítékok elégségesek-e a vádlottnak a tárgyaló bíróság elé állítását, és ez utóbbinak pedig végérvényesen meg kell erősítenie vagy elutasítania az eléterjesztett bizonyítékokat. Nyilvánvaló, hogy a büntetőeljárásokban mindig van rendőrségi nyomozati szakasz, és bírósági szakasz, amelynek során a bűnösség vagy ártatlanság kérdésében döntenek. Ezen nyomozati szakasz - amelynek alapvető célja a tények vizsgálata és mint szűrő működik - közbenső szakasza(i) során halmozódnak fel a legnagyobb késedelmek. Az egyszerű vagy a kevésbé súlyos ügyekben nincs szükség és nem szolgál semmilyen érdeket a "kétszeres vizsgálat" a rendőrség és a bírói hatóság részéről, különösen akkor nem, ha a bizonyítékok világosnak tűnnek. Ez azt jelenti, hogy ekkor az ügynek a bíróság elé terjesztéséről hozott döntés a rendőrség által felderített bizonyítékokon alapul. Ez a gyakorlat Ausztriában és Franciaországban és ez az alapja az olyan eljárásoknak, mint a citation directe (flagrante delicto), vagy a comparution immédiate (bírószág elé állítás). Következésképpen, ha az ügy súlya és

bonyolultsága nem teszi szükségessé a vizsgálatot, ezt meg lehet spórolni. Más esetekben a tárgyalás megkezdése előtt bírói hatóság által lefolytatott vizsgálat az igazságszolgáltatás megfelelő működésének érdekét szolgálhatja. Mindemellett, figyelemmel arra, hogy az ilyen vizsgálat megduplázza az elvégzendő munkát, és elfogadhatatlan elhúzódásokat eredményez, nem lehet általános és kötelező jellegű, hanem azokra az ügyekre kell korlátozni, amelyekben alkalmasnak tűnik az ügy tényállásának megállapítására, valamint a gyanúsítottak bűnösségének, avagy esetleges vagy valószínű ártatlanságának megalapozására.

2. Néhány országban maga a nyomozati szakasz, ha létezik, felgyorsulhat. A guilty plea (bűnösség beismerése) eljárás mentesíti a nyomozó hatóságokat és a bíróságokat egyaránt a teljes és formális tárgyalásokon való eljárás alól, időt takarítva meg a hosszú formális eljárások elkerülésével, de mégis biztosítva a tisztességes és pártatlan bíróság előtti tárgyalást. Amennyiben a vádlott nyilvános tárgyalást tartó bíróság előtt beismeri bűnösségét, semmilyen más bizonyítékra nincs szükség. A bíróság ezt követően meghallgatja az ügyész előadását a vádat megalapozó tényállásról, és a védelmet az enyhítő körülményekről. A bíróság a szociális körülmények vizsgálatával és az elkövető bíróság előtti személyes megjelenésével is élhet, mielőtt a büntetés kiszabására sor kerül. Skóciában a bűnösségét beismerni szándékozó vagy kívánó vádlott lerövidítheti az eljárást, megelőzve személyes megjelenését, ha írásban tájékoztatja az ügyészt bűnössége beismerésének szándékáról. Amint erről tudomást szerez az ügyész, megszünteti a vizsgálatot, a vádlottnak megküldi a rövidített vádiratot, megjelölve a vele szemben fenntartott vádat tartalmazza, és intézkedik, hogy a vádlottat minél előbb a bíróság elé állítsák. Amikor az ügy a bíró elé kerül, a vádlott nyilvános tárgyaláson beismeri bűnösségét, a tényállást az ügyész ismerteti, és a bíróság ezt követően meghozza ítéletét. Norvégiában, amennyiben a vádlott a bűnösségét teljeskörűen beismeri, és vallomását megerősítő bizonyítékok is rendelkezésre állnak, az egyszerűsített eljárás szintén lefolytatható. Ilyen esetben nincs szükség tanúk kihallgatására, és az ügyész sem vesz részt a tárgyaláson.

3. A bíró rendelkezésére sokkal szélesebb körű büntetésrendszer áll, mint a büntetőparancs keretében, és szabadságvesztésre, pénzbírságra, közérdekű munkára, kártérítés megfizetésére ítélni, vagy bizonyos feltételeket írhat elő, például próbára bocsátás esetén.

4. Hogy a bűncselekményt megállapító törvény, vagy az ügyészi hatóság avagy az eljáró bíróság kezdeményezésére indul a guilty plea eljárás, az a bűncselekmény jellegétől, súlyától a vádlott előéletétől és elítélése esetén a kiszabható büntetéstől függ.

5. Azokban az ügyekben, amelyekben a bizonyítási eljárást a tárgyaló bíróság előtt le kell folytatni, az az eljárás, amely során az ügyész és a vádlott megállapodnak, hogy a bizonyítékokat előre feltárják és/vagy a szakértők és más, a bíróság által kihallgatandó tanúk számának a korlátozására vonatkozóan megegyeznek, igen sok időt takaríthat meg. A bíró azokat a nem vitatott tényeket megállapíthatja, amelyekre vonatkozóan az iratokból kitűnik, hogy formálisan bizonyítottak, például megelőzően bírói hatóság által felvett tanúvallomások, vagy egyéb, írásba foglalt dokumentumok. A duplán lefolytatott bizonyítási eljárás a bíró idejének pazarlása, és

gyakran indokolatlan azt elvárni a bírótól, hogy az ügyet teljes mértékben rekonstruálja.

6. A vizsgálat részben vagy egészében történő megspórolása az ügyek gyorsabb lefolytatását eredményezi; mindemellett megfelelő biztosítékokat kell nyújtani minden szinten, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezményében lefektetett elveknek eleget tegyenek, és megfelelő igazságszolgáltatást biztosítsanak, különösen a rendőrségi vizsgálat vége és a gyanúsított bíróság elé állítása közötti időben történő előzetes letartóztatás esetében, lévén, hogy ezt a fogva tartást egy vagy több független bírónak kell ellenőriznie minden esetben. Figyelemmel a Miniszteri Bizottságnak az előzetes letartóztatásra vonatkozó R (80) 11 számú Ajánlására, az ilyen ügyeknek elsőbbséget kell biztosítani.

b. Bírósági tárgyalás

1. Egyéb intézkedésekkel is könnyíteni a bíróságok munkaterhét, anélkül, hogy a megfelelő igazságszolgáltatást veszélyeztetnénk. Egyik ilyen intézkedés annak elkerülése, hogy ugyanazon vádlott ügyeit több büntetőbíróság tárgyalja, még akkor is, ha ugyanazon ország különböző hatáskörű bíróságai területén követték el a bűncselekményeket. Korlátozni lehet azokat az eseteket, amelyekben az eljárásjogi követelmények be nem tartása az eljárás érvénytelenségét vonja maga után.

2. A büntetőeljárások késedelmének egyik oka, hogy számos országban az eljárást csak a vádlott jelenlétében lehet lefolytatni. A Miniszteri Bizottságnak a vádlott távollétében lefolytatott tárgyalás esetén figyelembe veendő kritériumokról szóló (75) 11 számú Határozatában kimondták, hogy a tárgyalás tartása nélküli egyszerűsített eljárás nem zárható ki a kisebb bűncselekmények esetén, meghatározott minimális szabályok megtartásának feltételével. Amennyiben a vádlott lemond a tárgyaláson történő megjelenésről, ezt egyértelműen kell megtenni.

c. A tárgyalási jegyzőkönyvek és a bírói határozatok egyszerűsített kihirdetése

1. A bírói határozatok és a tárgyalási jegyzőkönyvek formája és tartalma rendszerint egybevág. A bírák idejét nem használják ki megfelelően, és ez a büntetőeljárások meghosszabbodásához vezet. Lehetővé kell tenni ezért a kettőzés elkerülését anélkül, hogy a tárgyalási jegyzőkönyvek készítését alátámasztó indokokat megkérdőjeleznénk, és írásbeli határozatokkal kell lezárni a tárgyalási jegyzőkönyveket. Az írásbeli ítélet célja elsősorban a vádlott tájékoztatása a bíróság által megállapított következtetésekről és a határozat alapjairól; információ a fellebbezésről, és közvetetten a bíró tevékenységének ellenőrzése. Ha csak lehet, a tárgyalási jegyzőkönyveknek és ítéletnek az ügy iratai közötti dokumentumokra kell utalnia, ha a tárgyalás során nem merült fel újabb tény. Ezek az utalások lehetővé teszik a vádlottnak és a fellebbezési bíróságnak az eljárás rekonstruálását és a bíróság jogi indokolását követni. Amennyiben a tárgyalást magnetofonszalagra rögzítették, meg kell őrizni ezeket a fellebbezési idő lejártáig, így lehetőség van a tárgyalási

jegyzőkönyv írásba foglalásának mellőzésére, ez tisztán időveszteséget okozó formalitás lenne.

2. Kevésbé súlyos ügyekben lehetővé kell tenni, hogy a bíróság a határozatát egyszerűen jegyzőkönyvezzé az iratok között, és ne kelljen írásban kiadni, ez természetesen feltételezi, hogy a döntés ellen ne fellebbezzenek, és hogy a vádlottat szóban tájékoztassa az ítéldbíróság a határozatáról és annak indokairól. Amennyiben a szabályosan meghozott határozatot kihirdetik, amennyire lehetséges legyen rövid, csak az Ajánlásban rögzítettek szerinti minimális követelményeket tartalmazza. Az írásbeli ítélet közzétevése egyszerű és gyors formában történjen. A bizottság megvitatta a határozatok indokolása kizárásának a lehetőségét, amennyiben azt szóban a feleknek megmagyarázták, vagy a vádlott beismerte a bűnösségét, avagy ha a bíróság, mint Angliában, laikus bírákból áll.

3. Több tagállamban régi tradíciója van valamennyi bíróságuk vagy csak ezek közül egyesek - nevezetesen a semmítőszékük - által meghozott határozatok közzétételére szolgáló eszközöknek, például a közönség által elérhető hivatalban való elhelyezés. Ha a bíróság szóban hirdeti ki az ítéletet, lehetőségének kell lenni, hogy csak a rendelkező részt olvassa fel és ne a teljes határozatot, különösen ha ez órákig tartana, nyilvánvaló ugyanis, hogy az elítélt később elolvassa a határozatot és dönt, hogy fellebbez ellene vagy sem.

d. Az ítéldbíróságok összetétele és szakosodása

1. Különböző nézetek vannak a bírák számáról és a laikusoknak a büntetőeljárásban való részvételéről. Általánosságban megállapítható, hogy a jelenlegi irányzat ellenzi ezt a részvételt. A laikus bírák és az esküdtek részvétele lassítja az eljárást tapasztalatlanságuk hiánya miatt és azért, mert nem értenek hozzá vagy nem olyan felkészültek, mint a hivatalos bírák. Másrészt azonban néhány ügyben fontos bizonyítani, hogy a határozatok nem a közösségtől elszakadt hatóságtól erednek, mert így a társadalom nem veszti el bizalmát a büntető igazságszolgáltatásban. Továbbá a laikusok részvétele a közvélemény bekapcsolódása tárgyalásba, ezzel ellensúlyozza a büntető igazságszolgáltatás technokrata voltát, és nehezen érthető működését. Mindemellett, ahogy a Miniszteri Bizottságnak a gazdasági bűncselekményekről szóló R (81) 12 számú Ajánlása és annak Indokolása tartalmazza, csak hivatásos bírák tudják kezelni a modern büntetőeljárás egyre fokozódó technikai jellegét, és a hagyományos, nem szakosodott büntetőbíró gyakran már nem tud megfelelni a feladatnak, különösen a gazdasági bűncselekmények területén kimutathat ez.

2. Többek között e megállapítások arra a következtetésre vezették a bizottságot, hogy az ítéldbíróságok összetételét számos tényező figyelembevételével kell meghatározni, ilyenek a szóban forgó bűncselekmény súlya, jellege, szakkérdései és bonyolultsága. Törvénykezésük során ezen általános elvet alkalmazva a tagállamoknak fel kell gyorsítaniuk a büntető igazságszolgáltatás menetét, kellőképpen figyelembe véve a vádlott érdekét a megfelelő igazságszolgáltatáshoz, és mindenestre fenntartva maguknak a döntés jogát a laikus bírák részvételére a büntető igazságszolgáltatásban vagy a bíróságot alkotó bírák számának

meghatározására. Az alapelv rendes körülmények között az elsőfokú bíróságokon az egyesbíró bevezetésére vezet a kevésbé súlyos ügyekben, és általában ezen a szinten háromra korlátozva a bírák számát, kivéve egyes ügyeket. Franciaországban például a súlyos terrorista bűncselekmények elkövetőivel szemben hét bíró álló kollégium jár el.

3. A büntetőbíróságok összetétele magában hordozza a szakosodás kérdését is. Általánosan elismert, hogy az utóbbi tíz-tizenöt évben a büntető ügyeket egyre nehezebb elbírálni, különösen a gazdasági bűncselekményeket, és ezekkel foglalkozó bírák megfelelő képzését és gyakorlatát kívánja meg. Ugyanez vonatkozik a nyomozó- és vádhatóságokra, akiknek szintén megfelelő tudás és szakértelemre van szükségük olyan területeken, mint a könyvelés, a tapasztalati tudományok stb. Ezzel az egyre jobban terjedő jelenséggel való szembeszállás egyik módja olyan speciális hatóságok, avagy a meglévő hatóságok - akár igazságszolgáltatási is - keretében különleges részlegek felállítása, vagy megalakítása a büntető igazságszolgáltatás felgyorsítása és eredményeinek javítása érdekében.

2. MELLÉKLET

Vádalku

John Smith, ügyvéd
P.O.Box 89
Miami, Florida 33155

Szövetségi Ügyészség
Dél-floridai Körzet
155 South Miami Avenue, Suite 700
Miami, Florida 33130

Ügy: Amerikai Egyesült Államok v. (ügyfél)

dátum

Tisztelt Uram,

Kézhez vettük ügyfele Önök keresztül eljuttatott nyilatkozatát, amelyben azon szándékát juttatja kifejezésre, hogy annak érdekében, hogy az ellene folyó eljárásban számára kedvezőbb ítélet szülessen, magát bűnösnek vallja és hajlandó a kormánnyal a folyó ügyben és más jövőbeni nyomozások alkalmával együttműködni. Engedje meg, hogy felvázoljam a fenti együttműködés főbb szabályait.

A kormány kimerítő és a valóságnak megfelelő írott vallomást követel ügyfele és más személyek, köztük a vádlott-társai az ügyben játszott szerepéről. Hasonlóan kimerítő és a valóságnak megfelelő vallomást kell tennie minden más bűncselekményről, amelyről tudomással bír. Az ügyészség ezúton kijelenti, hogy ügyfele, az ezen együttműködés keretében tett egyetlen kijelentése sem kerül közvetlen bizonyítékként felhasználásra bármilyen ellen folyó büntető eljárásban.

Ugyanakkor a kormány az ügyfelétől közvetlen, vagy közvetett módon szerzett származékos információkat szabadon felhasználhatja más bűncselekmény felderítésének vagy bizonyítási eljárás foganatosítása során. Az ilyen információ más, későbbi büntető eljárás során az ügyfele ellen is felhasználható. Ennek biztosítására ügyfele kifejezetten és határozottan lemond azon jogáról, hogy önvád tilalmára hivatkozva ezen információk felhasználhatóságát a későbbiekben kifogásolja. Ezen kitétel azért része az együttműködési megállapodásnak, hogy minden kétséget kizáróan kizárható legyen egy az információk felhasználhatósága ügyében benyújtott kifogás.

A kormány minden esetben felhasználhatja az ügyfele által tett vallomást és az abból közvetlenül vagy közvetett módon megállapított tényeket, amennyiben

keresztkérdéses kihallgatáskor a vallomás hitelt érdemlőségét vitatják, ha ügyfele tanúvallomást tesz bírósági tárgyaláson vagy kihallgatáson és/vagy bármilyen büntető ügyben ahol vádlott vagy tanú és elleníratot nyújtanak be ellene.

Mindkét fél írásos beleegyezése nélkül semmilyen további ígéret, megállapodás vagy feltétel nem kerülhet bele ezen együttműködési megállapodásba. Ezen irat aláírása semmilyen származékos vagy eljárási mentességgel nem ruházza fel az ügyfelet.

Amennyiben ezen iratban foglaltak megfelelnek ügyfele az együttműködési megállapodásról kialakított álláspontjáról, kérem mind Ön, mind ügyfele szíveskedjenek aláírni.

Tisztelettel,

Szövetségi Ügyész

Nevében:

Helyettes-szövetségi Ügyész

NYILATKOZAT

Ezúton kijelentem, hogy a fenti levelet kézhez vettem ügyvédemtől, John Smith-től, elolvastam, részletesen tájékoztattott annak tartalmáról és annak ismeretében, és avval egyetértve kötöm meg az együttműködési megállapodást a Dél-Floridai Ügyészséggel. Kijelentem, hogy az ügygel összefüggésben sem az ügyészség sem más kormányhivatal részéről nem hangzott el további ígéret vagy tényállítás.

Dátum

vádlott

Tanú:

védő

II. MINTA

Észak –Floridai Kerületi Bíróság

Amerikai Egyesült Államok

Tallahasse Részleg

Vs.

George Smith

TCR 96-0000

Perbeli előadási és együttműködési megállapodás

1. A megállapodást megkötő felek

A megállapodás az alábbi felek között jön létre:

George Smith és védője, Gregg Olson

És

Az Észak-floridai Szövetségi Ügyészség. A megállapodás hatálya alól kifejezetten ki van zárva és az nem köt semmilyen más állami, vagy szövetségi hivatalt, beleértve más szövetségi ügyészséget, bármilyen más George Smith ellen folyó polgári, büntető vagy államigazgatási eljárásban.

2. Előzetes feltételek

Az együttműködési megállapodás George Smith előzetesen beígért vallomására és együttműködési hajlandóságára alapul. A vallomást a szövetségi ügyészség, vagy az általa felhatalmazott szerv előtt kell megtenni. A vallomás pontos szövegének ismeretében a szövetségi ügyészség diszkrecionális jogkörében elfogadja, vagy elutasítja azt. Elutasítás esetén a vallomás és az együttműködési megállapodás semmis és érvénytelen lesz, és abból a felekre a szövetségi büntető eljárási kódex 11. §-ában szabályozottakon túlmenően semmilyen további jog vagy kötelezettség nem hárul. Amennyiben a szövetségi ügyészség a vallomást és az együttműködési megállapodást elfogadja, az alábbiak lesznek irányadóak.

3. Feltételek

Amennyiben George Smith vallomását és az együttműködési megállapodást a szövetségi ügyészség elfogadja, George Smith kimerítő és a valóságnak megfelelő vallomást tesz és hajlandóságot mutat az együttműködésre, a felek az alábbiakban egyeznek meg:

a./ George Smith bűnösnek vallja magát a vádirat első pontjában foglaltakban, amelynek alapján tíz évtől életfogytig terjedő szabadságvesztéssel, 4.000.000 \$ pénzbüntetéssel, öt évnyi feltételes szabadlábra helyezéssel (felfüggesztett szabadságvesztéssel) és 50 \$ különleges pénzbüntetés megállapításával büntethető. A vádlott a vádirat negyedik és ötödik pontjában foglaltak alapján szintén bűnösnek mondja magát, amelyek alapján a vádpontok mindegyike alapján tíz évig terjedő szabadságvesztéssel, 250.000 \$ pénzbüntetéssel, három évnyi feltételes szabadlábra helyezéssel (felfüggesztett szabadságvesztéssel) és 50 \$ különleges pénzbüntetés megállapításával büntethető.

b./ A felek megegyeznek abban, hogy az ügyben releváns kokain mennyisége 100-150 kilogramm.

c./ A vádlott elismeri, hogy a Büntetéskiszabási Irányelvek irányadóak.

d./ George Smith hozzájárul ahhoz, hogy együttműködjön a szövetségi ügyészséggel, valamint az az által felhatalmazott és irányított szervekkel és hivatalokkal. Az együttműködés kiterjed a bíróság, a vádtanács vagy más nyomozóhatóság előtti tanúvallomás-tételre.

e./ George Smith ezúton lemond minden, az alkotmány Ötödik Kiegészítésében meghatározott, vagy más ezen megállapodás céljával ellentétes eljárási mentességéről

f./ Amennyiben ezen egyezés feltételei megvalósulnak és nem áll fenn a 4. részben meghatározott érvénytelenítési ok, George Smith ezen egyezés alapján tett kijelentéseire (Büntetéskiszabási Irányelvek 1.§ B.1.8.-ban foglaltak kivételével) a Szövetségi Büntetőeljárási Kódex 11 (e) pontja lesz irányadó.

g./ Miután a kerületi bíróság ítéletet hozott George Smith ellen az Amerikai Egyesült Államok Törvénykönyve 21.Cím 846.pontjában és 18.Cím 922. (g) foglaltak alapján felhozott vádokban, az Észak – floridai szövetségi ügyészség elejti a George Smith ellen a vádiratban megfogalmazott többi vádpontra vonatkozólag a

vádat, és kijelenti, hogy a George Smith vallomásában és a vádiratban megnevezett vádpontokban, ugyanezen ügyben büntetőeljárást a jövőben nem folytat.

Ezekén túlmenőleg a szövetségi ügyészség nem tesz feljelentést az Amerikai Egyesült Államok Törvénykönyve 21.Cím 851.pontja alapján.

h./ George Smith kérelmére a szövetségi ügyészség közzéteszi álláspontját a vádlott együttműködésének természetére és annak mértékére vonatkozóan.

i./ A felek megegyeznek abban, hogy a büntetés kiszabása a kerületi bíróság kizárólagosan diszkrecionális jogkörébe tartozik.

j./ A szövetségi ügyészség hozzájárul ahhoz, hogy nem tesz kifejezett ajánlást a szabadságelvonás időtartamára vagy a pénzbüntetés mértékére vonatkozólag, de fenntartja a jogát arra, hogy tájékoztassa a bíróságot vagy más eljáró hatóságot a George Smith által elkövetett bűncselekmény körülményeiről, beleértve a vádlott, vagy védője által tett hamis kijelentések korrigálását.

k./ Az ezen megállapodásban foglaltak nem mentesítik a vádlottat a megállapodás megkötése után elkövetett bűncselekményekkel összefüggésben megindított vádeljárás alól. A mentesítés nem terjed ki továbbá a hamis tanúzás, hamis nyilatkozattétel, hamis tényállítás (az Amerikai Egyesült Államok Törvénykönyve 18. Cím 1611., 1326., vagy 1001. pontjai), illetve az igazságszolgáltatás akadályoztatása (az Amerikai Egyesült Államok Törvénykönyve 18. Cím 1503., 1505., vagy 1500 pontjai) bűncselekményeire, amennyiben ezeket a vádlott az ezen megállapodásban foglaltak összefüggésében követi el. Amennyiben a bűncselekmény gyanúja azt támasztja alá, hogy a vádlott a megállapodás aláírását követően követett el bűncselekményt, az erre vonatkozó vádeljárás során a nyomozóhatóság felhasználhatja a vádlott által az együttműködés során rendelkezésre bocsátott adatokat és dokumentumokat.

1. GEORGE SMITH ezúton lemond azon jogáról, hogy utazási-, szállás- és tanúvallomási (napidíj) költségigénnyel lépjen fel, amennyiben együttműködési kötelezettsége részeként megjelenik vádtanácsai vagy bírósági eljáráson.

4. VISSZAVONÁS

a. Felek egyetértenek abban, hogy a szövetségi ügyészség az alábbi esetekben visszavonhatja az együttműködési megállapodást:

1. A vádlott nem tesz eleget az együttműködési megállapodásban foglalt együttműködési kötelezettségének;
2. A vádlott nyilatkozatai és vallomása nem kimerítő vagy valóságnak megfelelő;
3. A vádlott nem tesz eleget az együttműködési megállapodás egyéb feltételeinek;
4. A vádlott büntetőjogi felelőssége emberölés vádjában bizonyítottá válik.

b. Amennyiben ezen együttműködési megállapodást visszavonják:

1. GEORGE SMITH ezen együttműködési megállapodás alapján tett beismerő vallomása és az alapján meghozott ítélet hatályban marad, és nem képezheti további jogvita tárgyát.
2. Az Egyesült Államok visszaállíthatja a korábban ezen együttműködési megállapodás alapján elejtett vádpontokat és ezen együttműködési megállapodás minden korlátozása nélkül kibővített tartalmú, új vádat is emelhet.
3. GEORGE SMITH ezen együttműködési megállapodással összefüggésben tett valamennyi kijelentése felhasználható ellene bármilyen későbbi vádeljárás során.

5. BÜNTETÉSKISZABÁSI IRÁNYELVEK

a. A vádlott az alábbi tények ismeretében és azokkal egyetértésben írja alá az együttműködési megállapodást: A tények, valamint az enyhítő-és súlyosbító körülmények értékelése, valamint a büntetés kiszabása, továbbá annak mértékének megállapítása bíróság hatáskörébe tartozik. A bíróság ítéletében és értékelésében nincs kötve a szövetségi ügyészség tényállás-verziójához.

b. Amennyiben a szövetségi ügyészség kizárólagosan diszkrecionális jogkörében kialakított álláspontja szerint a vádlott lényeges segítséget nyújtott más bűncselekmények elkövetői ellen folytatott nyomozási-vagy vádeljárásban, a szövetségi ügyészség a kerületi bíróság elé terjeszti az 5. § K1.1.35.pontban meghatározott iratot. Annak megállapítását, hogy a vádlott lényeges segítséget nyújtott-e más bűncselekmények elkövetői ellen folytatott nyomozási- vagy vádeljárásban, nem állapítható meg pusztán az együttműködésével összefüggésben emelt vád vagy meghozott ítélet alapján.

A vádlott ismeretében van annak a ténynek, hogy a fenti, a szövetségi ügyészség által benyújtott irat alapján a büntetéskiszabási irányelvekben foglaltaktól történő eltávolodás, illetve a büntetés mérséklése a kerületi bíróság kizárólagosan diszkrecionális jogkörébe tartozik.

c. A kormány fenntartja a jogot a meghozott ítélet elleni fellebbezésre.

6. KONKLÚZIÓ

Az ezen együttműködési megállapodásban foglaltakon túlmenően az Észak-Floridai szövetségi ügyészség és GEORGE SMITH között további együttműködési megállapodás nem született és ezen együttműködési megállapodást GEORGE SMITH a tények ismeretében, önkéntesen és védője tanácsának kikérése után írja alá.

Szövetségi Ügyész

GEORGE SMITH

Vádlott

GREGG OLSON

Védő

Data

Szövetségi Ügyész-helyettes

315.S.Celhoun,Suite 510.

Tallahassee, Florida 32301

(904)942-8430

Date

3. MELLÉKLET

Miskolci Városi Ügyészség
3525 Miskolc, Dózsa György út 5-7. szám
Telefon/Fax (46) 342- 422

B/.....szám

Városi Bíróságnak

Miskolc

A vétsége miatt ellen a Miskolci Rendőrkapitányságon Bü. szám alatt
folyamatban lévő bűnügyben a gyanúsítottat 2007. napján órakor a
Miskolci Városi Bíróság elé, Dr. tanácsa elé állítom.

A gyanúsított és védője megjelenéséről gondoskodtam.

Miskolc, 2007. napján

Kiadmány hitelélül:

Kiadó

4. MELLÉKLET

Miskolci Városi Ügyészség
 3525 Miskolc, Dózsa György út 5-7. szám
 Telefon/ Fax ((46) 342- 422

B/.....szám

Városi Bíróságnak

Miskolc

FELJEGYZÉS
bíróság elé állításról

A vétsége miatt ellen indult bűnügyben
 a szabadlábon lévő:

szül
 anyja neve.
 állampolgársága
 lakóhelye.
 tartózkodási helye
 büntetett előéletű

Gyanúsított

Gyanúsított a bűncselekmény elkövetését beismerte, bűnösségét a jegyzőkönyvek és a nyomozás egyéb adatai bizonyítják.

A gyanúsított cselekménye alkalmas:

- Btk. 316. § (1) bekezdésébe ütköző, de a (2) bekezdés I. fordulata szerint minősülő és büntetendő lopás vétségének megállapítására.

Miskolc, 2007. napján csoportvezető ügyész

5. MELLÉKLET**MISKOLCI VÁROSI BÍRÓSÁG****B/..... szám****BAZ Megyei Főügyészség****MISKOLC****Hiv.szám:**

A könnyű testi sértés vétsége miatt K.D. ellen folyamatban lévő büntetőügyben a bíróság

f e l h í v j a

T. Címet, hogy kéri-e K.D. vádlott ellen távollétében a tárgyalás tartását, mivel ismeretlen helyen tartózkodik a vádlott.

Miskolc, 2007.

Bíró**A kiadmány hitelül****Kiadó**

6. MELLÉKLET

.....Bíróság

Ügyszám: B.....

ELŐVEZETŐ PARANCS

A büntette miatt ellen indított büntetőügyben a bíróság elrendeli, hogy K.D. (szül.idő:, anyja neve:) sz. alatti lakos I. r. vádlottat év hó nap órára a Bíróság cím ... számú tárgyalótermébe

vezessék elő,**utasítsák a megjelenésre, és elindulását ellenőrizzék.**

Ha az elővezetés bármely okból nem hajtható végre, erről az elővezetést elrendelő bírót a mellékű telefonszámon kell rövid úton tájékoztatni, majd pedig írásban is közölni az elővezetés akadályát.

Az elővezető parancs egyik példányát az elővezetendőnek kézbesítsék.

A bíróság a rendőri intézkedést azért rendelte el, mert nevezett a 2007. év hó ... napjára kitűzött tárgyaláson szabályszerű idézés ellenére nem jelent meg és elmaradását nem mentette ki.

Elővezetés esetén a költségtérítés mértéke 200,- Ft/kilométerenként, de legkevesebb 3.200,- Ft.

Az elővezetést követően a foganatosító bíróságnak jelentse be, hogy hány kilométert tettek meg.

....., év.....hó.....nap

Bíró

A kiadmány hitelül

Kiadó

7. MELLÉKLET**Rendőrkapitányságnak**

..... Bíróság

Ügyszám: B/.....

VÉGZÉS

A büntette miatt ellen indított büntetőügyben a bíróság a Be. 69. § (1) bekezdésének b.) pontja alapján K.D. tanút forint **rendbírsággal** sújtja.

INDOKOLÁS

K.D. tanú a 2007. hó napján ... órára kitűzött tárgyaláson a törvény szerinti idézés ellenére nem jelent meg és ezt előzetesen nem mentette ki, illetve az akadály megszűnése után alapos okkal nem igazolta.

A rendbírságot a Megyei Gazdasági Hivatalának felhívására a hivatal bevételi számlájára kell befizetni.

A rendbírság kiszabása ellen a jelen végzés kézbesítésétől számított nyolc napon belül fellebbezésnek van helye, amelynek a fizetésre halasztó hatálya van.

(Be. 161. § (4))

A rendbírságot – meg nem fizetés esetén – a bíróság ezer forinttól – ötezer forintig terjedő összeg helyett egy-egy napi elzárásra változtatja át.

....., 2007. év hó napján

bíró

A kiadmány hitelül :

- kiadó

8. MELLÉKLET

Miskolci Városi Bíróság

25.B...../2007/...szám

V É G Z É S**Határnap:** 2007. év hó nap óra**Helye:**..... tárgyalóterem**Idézendő:****Védőként: Ér.....** + vádirat + kirendelő végzés**Vádlottként: Ér.....**+vádirat**BV-ből: Ér.....**+vádirat+kézbesítési ív**Elővezetendő: Ér.....****Tanúként: Ér.....****Elővezetendő: Ér.....****Elöljárója útján: Ér.....****Értesítendő: Szakértőként: Ér.....****Sértettként: Ér.....****Beszerzendő: Erkölcsei Ér.....****Irat:.....****Lássa Iroda: Csatolandó:.....****Határnap:** 2007. év hó nap

Miskolc, 2007 év hó nap

Bíró

9. MELLÉKLET

EURÓPAI ELFOGATÓPARANCS

Ezt az elfogatóparancsot illetékes igazságügyi hatóság bocsátotta ki. Kérem, hogy az alább megnevezett személyt büntetőeljárás lefolytatása vagy szabadságvesztés büntetés, illetve szabadságelvonással járó intézkedés végrehajtása céljából fogják el és adják át.

a) A keresett személy személyazonosságával kapcsolatos információk:

.....

Családi név:

.....

Utónév (utónevek):

.....

Születési név (ha van):

.....

Álnevek vagy felvett nevek (ha ilyenek vannak):

.....

Nem:

.....

Állampolgárság:

.....

Születési idő:

.....

Születési hely:

.....

Lakhely és/vagy ismert cím:

.....

A keresett személy által beszélt nyelv(ek) (ha ismert):

.....

A keresett személy különös ismertetőjelei/leírása:

.....

A keresett személy fényképe és ujjlenyomatai, ha rendelkezésre állnak és továbbíthatók, vagy annak a szervezetnek (személynek) a kapcsolatfelvételi adatai, akivel az ilyen információk vagy egy DNS-profil megszerzése érdekében fel kell venni a kapcsolatot (amennyiben ezek az adatok rendelkezésre állnak és továbbíthatóak, de azokat nem mellékeltek).

b) Az elfogatóparancs alapjául szolgáló határozat:

1. Elfogatóparancs vagy azonos joghatályú bírósági határozat:

.....

Típus:

.....

2. Végrehajtható ítélet:

.....

Ügyiratszám:

.....

c) A büntetés tartamára vonatkozó adatok:

1. A bűncselekmény(ek) esetén kiszabható szabadságvesztés büntetés vagy szabadságelvonással járó intézkedés maximális tartama:

.....

2. A kiszabott szabadságvesztés büntetés vagy szabadságelvonással járó intézkedés tartama:

.....

A még letöltendő büntetés tartama:

.....

.....

d) A vádlott távollétében hozott határozat és:

- az érintett személyt személyesen idézték vagy más módon tájékoztatták a tárgyalás időpontjáról és helyéről, amely a távollétében hozott határozatra vezetett:

.....

.....

Vagy

- az érintett személyt nem idézték személyesen, és más módon sem tájékoztatták a tárgyalás időpontjáról és helyéről, amely a távollétében hozott határozatra vezetett, de az átadás után a következő jogi garanciák illetik meg (az ilyen jogi garanciák előzetesen is megadhatók):

.....

.....

.....

Részletezze a jogi garanciákat:

.....

.....

.....

e) Bűncselekmények:

Ez az elfogatóparancs összesen

..... bűncselekményre vonatkozik.

A bűncselekmény(ek) elkövetési körülményeinek leírása, ezen belül annak (azoknak) időpontja, az elkövetés helye

és a keresett személy részvételének módja a bűncselekmény(ek)ben:

.....

.....

A bűncselekmény(ek) jellege és jogi minősítése, valamint az alkalmazandó törvényi rendelkezés/törvénykönyv:

.....

I. Adott esetben jelöljön meg az alábbi - a kibocsátó tagállam joga szerint meghatározott - bűncselekmények között egyet vagy többet, amely büntetési tételének felső határa a kibocsátó tagállamban legalább háromévi szabadságvesztés büntetés vagy szabadságelvonással járó intézkedés:

- ☐ bűnszervezetben való részvétel;
- ☐ terrorizmus;
- ☐ emberkereskedelem;
- ☐ gyermekek szexuális kizsákmányolása és gyermekpornográfia;
- ☐ kábítószeres és pszichotróp anyagok tiltott kereskedelme;
- ☐ fegyverek, lőszeres és robbanóanyagok tiltott kereskedelme;
- ☐ korrupció;
- ☐ csalással kapcsolatos bűncselekmények, ideértve az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló az 1995. július 26-i egyezmény értelmében az Európai Közösségek pénzügyi érdekeit sértő csalásokat is;
- ☐ bűncselekményekből származó jövedelmek tisztára mosása;
- ☐ pénzhamisítás, ideértve az euró hamisítását is;
- ☐ számítógépes bűnözés;
- ☐ környezettel kapcsolatos bűncselekmények, ideértve a veszélyeztetett állatfajok és a veszélyeztetett növényfajok és fajták tiltott kereskedelmét is;
- ☐ segítségnyújtás jogellenes beutazáshoz és tartózkodáshoz;
- ☐ szándékos emberölés, súlyos testi sértés;
- ☐ emberi szervek és szövetek tiltott kereskedelme;
- ☐ emberrablás, személyi szabadságtól való jogellenes megfosztás és túszejtés;

- ☐ rasszizmus és idegengyűlölet;
- ☐ szervezett lopás vagy fegyveres rablás;
- ☐ kulturális javak - ideértve régiségeket és műtárgyakat is - tiltott kereskedelme;
- ☐ csalás;
- ☐ zsarolás és védelmi pénz szedése;
- ☐ termékhamisítás és iparjogvédelmi jog megsértése;
- ☐ hivatalos okmányok hamisítása és azzal való kereskedés;
- ☐ fizetőeszközök hamisítása;
- ☐ hormontartalmú anyagok és más, növekedésserkentők tiltott kereskedelme;
- ☐ nukleáris és radioaktív anyagok tiltott kereskedelme;
- ☐ lopott gépjárművek kereskedelme;
- ☐ erőszakos közöszlés;
- ☐ gyújtogatás;
- ☐ a Nemzetközi Büntetőbíróság joghatósága alá tartozó bűncselekmények;
- ☐ repülőgép/hajó hatalomba kerítése;
- ☐ szabotázs.

II. A fenti I. szakaszban nem említett bűncselekmény(ek) teljes körű ismertetése:

.....

.....

.....

f) Az ügyre vonatkozó egyéb lényeges körülmények (nem kötelező információk):

(NB: Ide tartozhatnak a területenkívüliséggel, az elévülési határidők számításának megszakadásával és a bűncselekmény egyéb következményeivel kapcsolatos megjegyzések.)

.....

.....

.....

g) Ez az elfogatóparancs az olyan tárgyak lefoglalására és átadására is kiterjed, amelyek bizonyítékként szolgálhatnak.

Ez az elfogatóparancs az olyan tárgyak lefoglalására és átadására is kiterjed, amelyeket a keresett személy a bűncselekmény eredményeképpen szerzett meg:

Tárgy leírása (és helye) (ha ismert):

.....

.....

.....

h) A bűncselekmény(ek), amelyek ezen elfogatóparancs kibocsátásának alapjául szolgáltak, életfogytig tartó szabadságvesztés büntetéssel vagy életfogytig tartó szabadságelvonással járó intézkedéssel büntethetők/életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés vagy életfogytig tartó szabadságelvonással járó intézkedés kiszabására vezetett/vezettek:

- a kibocsátó tagállam jogrendszere lehetőséget ad a kiszabott büntetés vagy intézkedés felülvizsgálatára - kérelemre vagy legkésőbb 20 év elteltével - a büntetés vagy intézkedés végrehajtásának felfüggesztése céljából, és/vagy

- a kibocsátó tagállam jogrendszere lehetőséget ad kegyelem alkalmazására, amelyre a személy a kibocsátó tagállam joga vagy gyakorlata szerint jogosult, és amely a büntetés vagy intézkedés végrehajtásának megszüntetését célozza.

i) Az elfogatóparancsot kibocsátó igazságügyi hatóság:

Hivatalos elnevezése:

.....

.....

Képviselőjének neve:

.....

.....

Betöltött tisztség (beosztás/rang):

.....

.....

Ügyiratszám:

.....

.....

Cím:

.....

.....

Tel.: (országhívószám) (körzetszám) (...)

.....

.....

Fax: (országhívószám) (körzetszám) (...)

.....

.....

E-mail:

.....

.....

Annak a személynek a kapcsolatfelvételi adatai, akivel az átadáshoz szükséges gyakorlati teendők ügyében kapcsolatba kell lépni:

.....

.....

Amennyiben az európai elfogatóparancs továbbítására és igazgatási fogadására központi hatóságot jelöltek ki:

Központi hatóság megnevezése:

.....

.....

Kapcsolattartó személy neve, adott esetben (beosztás/rang):

.....

.....

Címe:

.....

.....

Tel.: (országhívószám) (körzetszám) (...)

.....
.....

Fax: (országhívószám) (körzetszám) (...)

.....
.....

E-mail:

.....
.....

A kibocsátó igazságügyi hatóság és/vagy képviselőjének aláírása:

.....
.....

Név:

.....
.....

Betöltött tisztség (beosztás/rang):

.....
.....

Kelt:

.....
.....

Hivatalos pecsét (amennyiben van ilyen)

10. MELLÉKLET

..... Bíróság

..... bíró

..... év hó

Bíró egyéni havi adatszolgáltatása első fokú ügyekben

Büntető ügyszak

1.) Előző időszakról folyamatban maradt ügyek száma:

2.) Érkezett ügyek száma:

Ezen belül: - vádirat benyújtása előtti előzetes letartóztatás

3.) A bíróra átosztott: ügyek száma

4.) A bírótól átosztott:

5.) Tárgyalási napok száma:

6.) Tárgyhónapra kitűzött ügyek száma:

7.) Tárgyalt ügyek száma:

Ebből bíróság elé állítás

Ebből lemondás a tárgyalásról

8.) Tárgyalt ügyekben a vádlottak száma:

9.) Tárgyalt ügyekben a megidézetek száma:

10.) Munkából kiesett napok száma

11.) Kiesett tárgyalási napok száma:

Ebből: - betegség

- szabadság

- oktatás

- egyéb

12.) Befejezett ügyek összesen:

Ebből: tárgyaláson

tárgyaláson kívül

13.) Tárgyaláson kívül befejezett ügyekből:

- vádirat benyújtása előtti előzetes letartóztatás
- magánvádas meghallgatás
- tárgyalás mellőzésével
- egyéb

14.) Tárgyaláson befejezett ügyekből:

- ítélet
- egyéb

15.) Elnapolt ügyek száma:

Ebből: a.) vádlott meg nem jelenése

b.) tanúk meg nem jelenése

c.) tanú elővezetésének nem teljesítése

d.) szakértői vélemény késedelme

e.) megkeresés eredménytelensége

d.) tárgyaláson felmerült új bizonyítási indítvány

e.) egyéb ok

15.) a.) Hány esetben kerül sor az elnapolással együtt új határnap kitűzésére.

16.) Elhalasztott ügyek száma tárgyalás előtt ... tárgyaláson....

Ebből: a.) az ügyész meg nem jelenése

b.) a vádlott meg nem jelenése

c.) a védő meg nem jelenése

d.) az elővezetés nem teljesítése

e.) az idézés szabályszerűtlensége

f.) a bíróság működésében felmerülő objektív ok

g.) egyéb ok

16.a.) Hány esetben került sor az elhalasztással egyidejűleg új határnap kitűzésére:

17.) A befejezett ügyek megoszlása:

- 0 – 3 hó
- 3 – 6 hó
- 6 – 12 hó
- 1 – 2 év
- 2 – 3 év
- 3 év felett

18.) A hónap végén folyamatban maradt ügyek száma:

Ezen belül: - előzetes letartóztatott

- vádirat benyújtása előtti előzetes letartóztatás

19.) Kitűzött ügyek száma:

20.) Kitűzetlen ügyek száma:

Ebből: - a legkorábban érkezett ügy ügyszáma

- érkezés időpontja

21.) Legtávolabbi határnap:

22.) A folyamatban maradt ügyek megoszlása:

- 0 – 3 hó
- 3 – 6 hó
- 6 – 12 hó
- 1 – 2 év
- 2 – 3 év
- 3 év felett

23.) A 30 napon túl írásba foglalatlan eljárást befejező határozatok ügyszáma: